DE
SPIRITIBVS
CREATIS

TRACTATVS TRES
Expoſitiui & Morales.

EX MENTE PROBATISSIMORVM
Authorum tùm veterum cùm recentiorum.

AVTHORE F. CLAVDIO LE PETIT,
Pariſienſi Doctore, & quondam Profeſſore Theologo, totius Ordinis S. Franciſci Diffinitore Generali.

TRACTATVS I. QVI EST DE ANGELIS.

PARISIIS,
Apud FRANCISCVM PIOT, propè fontem S. Benedicti: Et in officinâ eius apud Patres Franciſcanos majoris Conuentus,

M. DC. XLI.

Cum Approbatione, & Priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO VIRO DOMINO D. NATALI DE BVLLION

EQVITI, DOMINO DE BONNELLE, BARONI DE GALLARDON ET D'ESCLIMONT, in ſuprema Curia Præſidi Infulato, Regi Chriſtianiſſimo à Secretioribus Conſilijs, &c.

HOC *votiuum Opus de Spirituali Creatura compoſitum* (Illuſtriſſime Præſes) *ad Amplitudinem tuam erga res ſpiritales non parum propenſam ſe ſua ſponte recipit; ne triſtiſſima mortis acerbitas, ſi debiti officij obſequia diſtuliſſe, intercepiſſe tamen videatur. Sanè ſublato è viuis, proh dolor! Viro illo clariſſimo Franciſcanæ noſtræ Pariſienſi Familiæ ac mihi inprimis bene affecto Parente tuo; non multùm abfuit quin eadem me cum ipſo fata, luctu ac mœrore confectum omninò ſuſtulerint: Verùm melior animum iam labantem motus impulit, & ad ſaniora tandem reuocauit, dum mihi non tam ab humanis exceſſiſſe humaniſſimum Patrem, quàm in te, alijſque ſuis ſoſpitem ſuperſtare, adeóque & Ingenij, & Pietatis, & religioſæ erga Pauperes miſerationis, vno verbo vitæ ſimul ac virtutis Hæredem habere, non ſuaſit modò, ſed & perſuaſit. Quibus quidem in ſpem erectus, hilariorque*

factus, quod & ipſi debebam, & toties fueram pollicitus, & quod acceptiſſimum ſibi fore non modico affectu ſignificauerat grati animi monimentum, hoc videlicet de vtriſque tùm bonis cùm malis Genijs, deque Anima rationali, & præclara ipſius fœlicitate ſcriptum volumen, tibi iam vt alteri ab illo exhibere conſtitui; Tibi (inquam) qui Beatos illos Angelos, & ab omni mole corporis ſeiunctas mentes, in terris animi puritate imitaris; qui ſiniſtros Genios pari odio proſequeris, & præclaram illam beatitatem Animæ aſſiduâ meditatione contemplaris. Eccui igitur hunc Librum pijſſimo Parenti iam conſecratum æquiori iure permittam, quàm ei qui deuota Soboles exiſtit, & ſpirans imago optimi Parentis? Eccui iura ſuauiſſimo Patri omnibus titulis iampridem debita meliùs perſoluam, quàm legitimo ipſius Hæredi, non ſanguinis modò, ſed & dignitatis maximè ac integritatis morum? Tanta tibi cum digniſſimo Patre tuo participatio muneris, vt iam, Infulatus ad omnia ſumma & ardua, proprio ſuffragante merito, pares gradus moliaris. Tanta tibi cum eodem virtutis communicatio, & ſinceritatis cognatio intercedit, vt veriſimile ſit ipſum adhuc infirmum idem protuliſſe quod Antonius Pius biduò priùſquam moreretur, introductis amicis olim pronuntiauit, ſe nimirum æquo animo mori, cùm Filium relinqueret in quo Genitorem non ſecus ac in fructu Arborem cognoſcere liceret. Vt tanto parente ne inferior quidem vnquam videreris, ſicut illum in cæteris virtutibus Optimo Regni, Regiſque Miniſtro congruis, hactenus imitatus es, eum non ſecutus modò, ſed etiam aſſecutus; ita & in ſingularibus erga totum Ordinem Seraphicum beneficijs; maximè verò erga celeberrimum iſtum Pariſienſem Conuentum, quem ille veluti rem ſuam curare, fouere, ac frequentibus eleemoſynis obſtringere ſolebat. Teſtatur Templum quod ſacris muneribus & ornamentis bene auxit. Teſtatur Altare maius, quod ſuis ſumptibus erexit. Teſtatur Sacellum, quod non ſolùm extincti Corporis, ſed & eius accenſæ Pietatis iuxta ac Magnificentiæ præclarum Monumentum retinet, conſeruatque. Teſtor denique, ac teſtabor ego, qui talis ac tanti Viri Reliquias non emortuas erga me, ſed optimè animatas

ſentio; Quorum quidem omnium Dux ille, at tu Comes extitiſti, quin & illorum auſpicandorum Artifex, cùm liberaliſſimi Parentis nomine, Superioris Altaris fundamento, quò fœliciùs aſſurgeret, Angularem Lapidem ſubieciſti. Hinc nihil mihi optatius eſt, nihil magis propoſitum, quàm vt Illuſtriſſimo Patri tuo ſimillimum te, ſimili quoq; proſequar officio, & pari animi ſignificatione colam. Hinc Munus quod omnibus nominibus ad Parentem pertinet, Amplitudini tuæ non offero quidem, ſed perſoluo; non do, ſed reddo. Hoc ſi benigno vultu & æquo animo acceperis, audaciùs quidem ac fœliciùs lucem ſub tanti Nominis Ominiſque Auſpicijs Volumen experietur, at incredibilibus tuis, tuæque Nobiliſſimæ Familiæ erga me officijs cumulus acceſſerit, qui ſum per omnia

Illuſtriſſimæ Amplitudini tuæ.

Addictiſſimus ſeruus:
Fr. CLAVDIVS LE PETIT.

APPROBATIO DOCTORVM.

NOs infraſcripti in Sacra Theologiæ Facultate Pariſienſi Doctores, attentè legimus, & diligenter examinauimus librum, cuius titulus eſt, *De Spiritibus creatis Tractatus tres Expoſitiui & Morales. Authore* Fr. CLAVDIO LE PETIT, *eiuſdem Sacræ Facultatis è familia Minorum Doctore, & totius eiuſdem Ordinis Generali Diffinitore.* Nihil in eo offendimus quod fidei quam Romana ſeu Catholica & Apoſtolica Eccleſia proponit, puritatem offendat, vel morum integritatem. Liber eſt non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis conſcriptus, ſed Scripturæ Sacræ maieſtate, Patrum Authoritatibus, rationum momentis, ſententiarum pondere, & doctrinæ ſoliditate conſtructus. In eo habebit Lector candidus vnde Angelos bonos honoret, malos rideat & vincat: melioremque ſui partem, & veritatis notitia, & boni amore poſſit illuſtrare, accendere, inflammare. Datum Pariſijs anno Domini 1640. die 4. menſis Martij. I. HOBIER. C. MACAIRE.

Facultas Superioris.

NOs Frater Ludouicus Cayon Sacræ Facultatis Theologicæ Pariſienſis Doctor, nec-non magni Conuentus Fratrum Minorum eiuſdem Ciuitatis Guardianus & Profeſſor primarius. Cùm Sacrum Concilium Tridentinum pręcipiat ne quis librum de rebus Sacris mandare typis, & in lucem edere audeat niſi cum approbatione & cenſura, etiam pręcedat Superiorum licentia; hinc viſâ approbatione Doctorum eiuſdem Facultatis cuiuſdam libri qui inſcribitur, *De Spiritibus Creatis Tractatus tres Expoſitiui & Morales ex mente probatiſſimorum authorum tum veterum, cum recentiorum* à R. P. F. CLAVDIO LE PETIT, *eiuſdem quoque Facultatis Doctore, & quondam Profeſſore, totius noſtri Ordinis S. Franciſci Diffinitore Generali elaboratum:* dicto Patri facultatem facimus per pręſentes, cum merito obedientiæ ſalutaris, vt præfatum librum prælo mandari, & in lucem prodire quamprimùm curet, ſperantes illum plurimùm frugis Lectoribus allaturum, & Sanctæ Eccleſiæ ac Ordinis noſtri vtilitati profuturum. In cuius rei fidem has Pręſentes noſtro chirographo officijque noſtri ſigillo muniri voluimus. Datum in præfato Conuentu, Anno Domini 1640. die menſis Iunij prima.

Fr. L. CAYON *Guardianus, & primarius Profeſſor Generalis.*

BENEVOLO LECTORI SALVTEM.

BENEVOLE LECTOR, dum hoc opus de Spiritibus Creatis tum Superiorum iuſſu, tum amicorum conſilio, faciliori & clariori quo potui ſtylo, in lucem edere decreui; mens mea non fuit Scolaſticas intermiſcere quæſtiones; iſtud ſolùm poſtea pro exili mea induſtria à quibuſdam rogatus præſtiti, & in noſtrorum iuniorũ gratiam qui Theologico ſtudio operam nauare incipiunt. Quoniam autem eiuſdem operis pars quæ ad componendos mores pertinet, longè amplior eſt eâ quæ de Scolaſtica inſtituitur; ideò à potiori & maiori illâ parte iudicaui eſſe totum opus denominandum. Si in eius lectura nonnulla offendas quæ tibi arrideant, & iudicet tua pietas eſſe alicuius emolumenti, his vtere & benè Vale.

Summa Priuilegij à Christianiſſimo Galliarum Rege conceſſi.

LVDOVICI XIII. Galliarum & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque Patentibus Litteris cautum, nè quis in Regno ſuo, alijſve locis ditioni ſuæ ſubiectis intra proximos annos ſeptem, à die Impreſſionis primæ inchoandos ac numerãdos, excudat, excudendum, vendendumque quôuis modo & ratione curet librum qui inſcribitur, *De Spiritibus Creatis Tractatus tres Expoſitiui, & Morales ex mente probatiſſimorum Authorum, &c. Auctore* Fr. C. LE PETIT, Pariſienſi Doctore, &c. præter FRANCISCVM PIOT Bibliopolam Pariſienſem, cui dictus LE PETIT ius ſuum retroceſſit ac tranſtulit: idque ſub confiſcatione librorum alijſque, pœnis Originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſijs die XXVI. Iulij 1640.

De mandato Regis.

Signatum, DENIS.

Typis mandatum die 15. *Aprilis, Anno* 1641.

INDEX CAPITVM ET SECTIONVM HVIVS primi Tractatus qui eſt de Angelis.

CAPVT PRIMVM. pag. 1

Sectio 1. *De varia nominis Angeli acceptione.* pag. 1
Sect. 2. *De Angelorum creatione cum toto vniuerſo in Cœlo Empyreo.* 4
Sect. 3. *Probatur Angelorum exiſtentia per creationẽ.* 6
Sect. 4. *De Angeli definitione.* 9

CAPVT II. pag. 11

De cognitione Angelorum.

Sectio 1. *An in Angelo ſit intellectus agens & paßibilis.* pag. 11
Sect. 2. *Vtrum Angelus cognoſcat per ſpecies.* 13
Sect. 3. *An Angelus ſeipſum cognoſcat per ſuam eſſentiam.* 17
Sect. 4. *An vnus Angelus alium cognoſcat & quomodo.* 19
Sect. 5. *Quo pacto Angelus naturaliter Deum cognoſcat.* 20
Sect. 6. *An Angelus cognoſcat futura contingentia.* 24
Sect. 7. *An Angelus cognoſcat præterita & poßibilia.* 26
Sect. 8. *An ſecreta cordis noſtri poßint ab Angelo naturaliter cognoſci, & illa de facto cognoſcant.* 28
Sect. 9. *An & quomodo Angelus cognoſcat myſteria gratiæ.* 32
Sect. 10. *Vtrum Angeli in Verbo cognouerint diem iudicij.* 37
Sect. 11. *Vtrum in Angelis detur cognitio matutina & veſpertina.* 39
Sect. 12. *Quàm ingens ſit Angelorum ſcientia, & quam exigua illius comparatione ſit noſtra.* 41

CAPVT III. pag. 43

De locutione & illuminatione Angelorum.

Sectio 1. *Qvomodo Angeli cum Deo, & Deus cum ipſis, cum hominibus, & inter ſe loquantur.* pag. 43
Sect. 2. *An poßit vnus Angelus loqui cum altero in quacunque diſtantia.* 46
Sect. 3. *An vnus Angelus poßit vni loqui, & non alteri, & poſsit loqui abſque eo quòd ab aliis audiatur.* 48

Sect. 4. An

Sect. 4. *An vnus Angelus illuminet alium.* 50

Sect. 5. *Reſoluuntur quædam dubia circa Angelorum illuminationes, & quo ordine fiant.* 54

CAPVT IV. pag.56

De voluntate Angelorum.

Sectio 1. *QVomodo Angeli voluntas ab initio ſit libera, & in qua beatitudine ſint creati Angeli.* pag.56

Sect. 2. *De amore & dilectione Angelorum.* 59

Sect. 3. *An Angeli in via fuerint in gratia habituali.* 61

Sect. 4. *An Angeli ad illam habitualem gratiam quam ab inſtanti ſuæ creationis habuerunt, ſeſe per aliquos actus diſpoſuerint.* 64

Sect. 5. *An Angeli meruerint ſuam beatitudinẽ, & per quæ opera.* 67

Sect. 6. *Vtrum inter creationem Angelorum & beatitudinem, vel damnationem eorumdem, fuerit aliqua mora, ſeu ſpatium in quo fuerunt viatores.* 70

Sect. 7. *De conformitate voluntatis Angelicæ cum diuina.* 74

CAPVT V. pag.76

Sectio 1. *EXponitur Ezechielis locus ad ampliorem prædictorum confirmationem, & ad Angelorum nonnullas perfectiones intelligendas.* pag.76

Sect. 2. *Nonnullæ aliæ Angelorum perfectiones recenſentur, & potiſsimum ſancti Michaëlis in datione legis in monte Sina.* 82

Sect. 3. *Quædam alia miræ virtutis effecta peregit ſanctus Michaël, atque alij Angeli ſancti.* 86

CAPVT VI. pag.90

De nouem Angelorum ordinibus, & eorum multitudine ac numero.

Sectio 1. *IN tres Hierarchias & Choros nouem, diſtincti ſunt Angeli.* pag.90

Sect. 2. *Circa prædicta de Angelorum Hierarchiis & Ordinibus quædam notanda.* 95

Sect. 3. *In Eccleſia hominum ſunt etiam tres Hierarchiæ, & nouem Ordines, qui ad Angelorum Choros aſſumentur.* 96

Sect. 4. *Quo numero ſint Angeli.* 98

CAPVT VII. pag.102

De loco & motu Angelorum.

Sectio 1. *SInt-ne Angeli in loco.* pag.103

Sect. 2. *An Angelus ſit in loco per operationem aut per propriam ſuam eſſentiam & ſubſtantiam.* 106

Sect. 3. *An vnus Angelus poßit eſſe in pluribus locis.* 109

Sect. 4. *An duo Angeli vel plures poßint eſſe in vno & eodē loco.* 111

Sect. 5. *An Angelus poßit moueri de loco in locum.* 113

Sect. 6. *An Angelus poßit mouere ſeipſum.* 116

Sect. 7. *Vtrum Angelus poßit moueri de loco in locum motu continuo.* 118

Sect. 8. *Vtrum Angelus poßit moueri de loco in locum in inſtanti.* 119

Sect. 9. *An Angelus poßit moueri ab extremo in extremum non tranſeundo per medium.* 121

CAPVT VIII. pag.124

De duratione & menſura Angelorum.

Sectio 1. *QVænam ſit Angelorum menſura.* pag.124

Sect. 2. *Quâ menſurâ operationes Angelorum menſurentur.* 129

CAPVT IX. pag.132

De differentia vnius Angeli ab alio, atq; ab Anima rationali.

Sectio 1. *AN ſub vna ſpecie Angelica ſint plures Angeli ſolo numero differentes.* pag.132

Sect. 2. *An Angeli omnes ſint eiuſdem ſpeciei, vel differant ſpecie & genere.* 138

Sect. 3. *An Angelus & anima differant ſpecie.* 140

CAPVT X. pag.144

Sectio 1. *DE variis Angelorum nominibus, & præcipuè ſeptem Angelorum qui coram Deo aſtant.* 144

Sect. 2. *Recenſentur ſpeciatim ſeptem Angelorum nomina, quorum ſicut omnium aliorum Angelorū S. Michaël eſt Princeps.* 145

Sect. 3. *Circa prædicta de 7. Angelis, occurrit quædam reſoluenda difficultas.* 151

Sect. 4. *Vltra ſeptem Angelorum nomina, alia quoq; recenſentur.* 153

CAPVT XI. pag.154

De aliis communioribus Angelorum nominibus & quaſi appellatiuis.

Sectio 1. *ANgeli dicuntur filÿ, oculi, & pedes Dei, & cur.* pag.154

Sect. 2. *Angeli vocantur fluuÿ, montes, colles, ignis, cælum, nu-*

bes, & ſtellæ, & cur. 157
Sect. 3. *Angeli aues ſeu volucres vocantur, & cur.* 159
Sect. 4. *Angeli virtutes, pacifici, principes, ſaluatores, & adiutores Dei dicuntur.* 161

CAPVT XII. pag. 164

Angeli ſunt cunctis rebus præpoſiti.

Sectio 1. *Quidam Angeli ſunt Elementis & aliis viſibilibus rebus etiam irrationabilibus præpoſiti.* pag. 164
Sect. 2. *Quidam Angeli ſunt Regnis & Prouinciis, etiam infidelibus præpoſiti.* 166
Sect. 3. *Quidam Angeli Ciuitatibus & earũ muris ſunt præpoſiti.* 168
Sect. 4. *Aliqui Angeli toti Eccleſiæ in vniuerſum, & Eccleſiis particularibus, nec-non cuilibet Monaſterio ſiue Collegio ſunt præpoſiti.* 170
Sect. 5. *Angeli nonnulli ſunt exercitibus præpoſiti.* 174

CAPVT XIII. pag. 178

De Angelorum cuſtodia.

Sectio 1. *Probatur ex Ethnicis & antiquis Philoſophis Angelorum cuſtodia.* pag. 179
Sect. 2. *Ex nonnullis Scripturæ locis iuxta eorum à ſanctis Patribus explicationem, probatur Angelorum cuſtodia.* 180
Sect. 3. *Angeli, quamplures duxerunt & tranſportarunt.* 183
Sect. 4. *Recenſentur viæ in quibus ex citata Dauidis ſententia, præcedente ſectione, cuſtodiunt nos Angeli.* 185
Sect. 5. *Viæ item noſtræ orationes ſunt à nobis ad Deum fuſæ, quas eidem offerunt Angeli, & præcipuè ſacrificium Miſſæ.* 187
Sect. 6. *Aliæ inſuper viæ in quibus nos Angeli cuſtodiunt, recenſentur.* 191
Sect. 7. *Exponuntur Dauidis verba; In manibus portabunt te, &c.* 194
Sect. 8. *Præcipua Noui Teſtamenti loca, quibus hominum ab Angelis cuſtodia probatur.* 196
Sect. 9. *Ex ſanctis Patribus Angelorum cuſtodia probatur.* 198
Sect. 10. *Rationibus quibuſdam Angelorum cuſtodia probatur.* 202
Sect. 11. *Non ſolùm deputantur Angeli Cuſtodes hominibus prædeſtinatis, & fidelibus baptizatis, ſed etiam infidelibus, immò & Antichriſto.* 205
Sect. 12. *Chriſtus Angelum Cuſtodem non habuit, at bene primi noſtri Parentes, & Beata Virgo.* 208

CAPVT XIV. pag.210

Sectio I. Quænam Angelos ad noſtri cuſtodiam alliciant. pag.210

Sect. 2. Alia ratio notanda cur Angeli ad noſtri cuſtodiam alliciantur. 212

Sect. 3. Ob tria potiſſimùm noſtri curam agunt Angeli. 214

CAPVT XV. pag.216

De aliis vtilitatibus quæ nobis ex Angelorum cuſtodia proueniunt.

Sectio I. Angeli ſunt Pædagogi noſtri & Conſolatores, malis autem terrori ſunt. pag.216

Sect. 2. Quomodo Angeli nos illuminant atque inſtruunt, ut verè dici Pædagogi noſtri queant. 221

Sect. 3. Angeli ſunt Medici noſtri. 223

Sect. 4. Angeli nos à Dæmonibus & aliis periculis, magna cum vigilantia defendunt & protegunt. 225

Sect. 5. Angeli Cuſtodes nos à malis hominibus, à feris, à rebus inanimis, ab ira Dei, &c. defendunt & liberant. 231

Sect. 6. Specialiora quædam Sacræ Scripturæ loca & exempla cuſtodiæ Angelorum adferuntur. 234

CAPVT XVI. pag.237

Sectio I. Angeli præcipuè Religioſos cuſtodiunt. pag.237

Sect. 2. Qua debeant reuerētia & honore Religioſi, & alij omnes ſuos Cuſtodes Angelos colere, eoſq; amore proſequi. 243

Sect. 3. Angelos innocare & eorum auxilium implorare in noſtris afflictionibus debemus. 246

Sect. 4. Quid agendum, ut Angelo quem inuocamus, grati ſimus. 250

CAPVT XVII. pag.251

De forma & habitu in quibus apparuerunt Angeli.

Sectio I. Qua in forma apparuerunt. pag.251

Sect. 2. Angeli in forma glorioſa virorum, & aliis formis non humanis, apparuerunt. 254

Sect. 3. In corporibus aſſumptis apparent Angeli, & quandóque Dei perſonam referunt. 257

Sect. 4. Quo habitu apparuerint Angeli. 260

Sect. 5. Adſunt Angeli piis Religioſis, aliiſq; probis fidelibus in mortis articulo, & in animarum egreſſu à corporibus. 262

CAPVT XVIII. pag.265

De imitatione Angelorum.

Sectio I. Quomodo aliqualiter ſint imitandi in ſuis perfectionibus Angeli. pag.265

Sect. 2. Angelos imitari debemus in Dei decantandis laudibus. 269

FINIS.

TRACTATVS PRIMVS QVI EST DE ANGELIS.

CAPVT I.

Hoc in priori capite huius Tractatus, priuſquam vlterius progrediamur, eſt videndum quid Angeli nomen nobis indicet, & quomodo variè ſumatur, necnon de Angelorum creatione cum toto vniuerſo in Cœlo Empyreo, eorum exiſtentia ac definitione, quæ omnia ſequentibus abſoluentur ſectionibus.

SECTIO I.

De varia nominis Angeli acceptione.

ANGELVS nomen eſt græcum, quod nuntium, ſeu legatum & miſſum ſignificat, quia ille qui ita mittitur, eſt internuntius voluntatis illius à quo delegatur. Hebraïcè dicitur *Malach* in ſingulari, in plurali verò *Malachim* : illa autem dictio *Malach* operantem ſignificat, quia nuntius ille & legatus vtplurimùm aliquid in commodum eorum ad quos mittitur, perficit & operatur. Vnde illud Angeli nomen eſt potiùs officij quàm naturæ, vt ait D. Cyrillus in illud Ioan-

Angelus, id eſt, nuntius.

S. Cyril. in I. cap. Ioan.

S. Greg. & Hom. de centum ouib. Ad Hebr. 1.

nis, *fuit homo miſſus à Deo*, & D. Greg. Homiliâ, *De centum ouibus*; Et vt ſic, commune eſt omnibus ſpiritibus, nam ex Apoſtolo, *omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis.*

Malac. 3. S. Ioannes Bapt. dictus fuit Angelus. Marc. 1. & Math. 11.

Illud autem Angeli nomen quandoque ad homines extenditur, ad illos videlicet qui voluntatis Dei internuntij ſunt; vnde D. Ioanni Baptiſtæ tribuitur; nam Angelus vocatur apud Malachiam, *Ecce ego* (ait Dominus) *mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, & ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator*, id eſt, Meſſias. ~~Et de~~ facto ipſe Chriſtus de Ioanne Baptiſta illud Prophetæ dictum eſſe declarauit. Non fuit autem Angelus per naturam, vt falſò putat Origenes in Ioannem, dicens aliquos Angelos verbum imitatos carnem aſſumpſiſſe, Chriſtique Præcurſorem Angelum huiuſmodi fuiſſe: Cuius opinionis fuerunt nonnulli alij, de quibus D. Hieron. ſed dictus eſt Angelus, id eſt, nuntius, quia præcurſor ſaluatoris fuit, illumque annuntiando hominibus digito demonſtrauit, dicens: *Ecce Agnus Dei*: vnde D. Ioannes Euangeliſta, ait, *fuit homo miſſus à Deo cui nomen erat Ioannes.* Illum vocat hominem vt innueret non eſſe Angelum naturâ, ſed officio tantùm, cuius etiam quaſi eſſet Angelus in terris degens iam videbatur conuerſatio cœleſtis, & Angeli nomen ob eius puritatem & innocentiam ei maximè conueniebat.

S. Hier. in 1. c. Aggei. Ioan. 1. Ioan 1.

Angeli nomē ſacerdotibus tribuitur. Malac. 2. Cajet. in 1. ad Cor. 11. Apoc. 2.

Idem quoque Angeli nomen Sacerdotibus tribuitur propter officium, apud Malachiam, *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt.* S. Ambroſius quoque, Oecumenius, Cajetan. & alij in Epiſt. D. Pauli ad Cor. docent illum iubere, vt mulieres capita velarent in Eccleſia propter Angelos: per illos Angelos intelligunt Sacerdotes. Ita dilectus Chriſti Diſcipulus S. Ioannes in Apocalypſi dum de Epiſcopis Epheſij, Smyrnæ, Pergami, &c. loquitur, illos Angelos vocat, quia Epiſcopi tenentur prædicare & annuntiare populo diuinàm legem; vnde etiam idem Angeli nomen pro prædicatoribus verbi diuini vſurpari ſolet, vt apud Eſaïam, *Ite Angeli veloces ad gentem conuulſam & dilaceratam*, id eſt ad gentes olim à lege Dei & pacto quod cum Noë pepigerat conuulſas, conuertendas; quales Ægyptij & aliæ gentes remotæ, vt aliqui exponunt; vel certè ad Gentem Iudæorum conuertendam, quæ vocatur terribilis, propter prodigia quæ, vt eam educeret de Ægypto, fecit Deus, & nihilominus à lege & fide Chriſti conuulſa & à gentibus dilacerata eſt. Sic teſte Hieronymo exponit Euſebius, ſic gloſſa interlinearis, & Lyranus, atque Vatablus, quamuis prior expoſitio magis placeat. In eodem ſenſu

Angeli nomē prædicatoribus cōuenit. Eſai. 18. Geneſ. 9. Hier. Euſeb. Gloſſa. Lyran. Vatab.

paſſim in Apocalypſi Angelorum typo prædicatores deſcribuntur, *Vidi alterum Angelum volantem per medium cælum, habentem Euangelium æternum.* Angelum naturâ verum à Ioanne viſum eſſe credendum eſt, ſed certè in typum prædicatorum illius temporis; Homines enim & non Angeli prædicabant, vt exponunt D. Ambroſius, Anſelmus, &c. necnon venerabilis Beda, Rupertus, & Tyconius. Per medium autem cœlum volat, quia prædicator non debet terrenis adhærere, ſed vt virtutum exemplar, verbo ſimul & opere prędicare; iuxtà illud Chriſti Domini, *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Idem intelligendum eſt de ſecundo & tertio Angelo, qui prædictum ſequuti eſſe referuntur. Denique poſtquam Ioannes vidit verbum Dei in equo cum veſte conſperſa ſanguine, quo vicit Antichriſti fautores, ſubdit, *Vidi vnum Angelum ſtantem in ſole, &c.* Qui inuitabat ad cœnam agni, quem aliqui putant verum Angelum: Sed probabilior eſt eorum ſententia qui tenent eſſe congregationem prædicatorum qui ſeſe eo tempore ſole clariores opere exhibebunt: quod de talibus Chriſtus ait: *Vos eſtis lux mundi*, quia prædicatio Eccleſiæ quò magis opprimitur, clarius effulget, vt hoc loco Beda exponit.

Apoc. 14.

Tycon. hom. 11.

Math. 5.

Apoc. 9.

Math. 5.

Angeli nomen filio Dei accommodatur.

Angeli inſuper nomen per excellentiam filio Dei appropriatur, quamuis cum addito frequentiùs, quo eius altitudo denotatur. Sic apud Eſaïam ſecundùm Septuaginta, legimus, *Et vocabitur nomen eius magni conſilij Angelus.* Similiter apud Malachiam de eodem Dei filio dicitur: *Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis.* Dicitur autem Angelus teſtamenti, quia nouum erat teſtamentum prædicationis, & omnia quæ à patre audiuerat, hominibus nuntiaturus. Et hinc per Hieremiam dicitur, *fœdus nouum.* Sic ille Angelus de quo in Apocalypſi: *Vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu ſolis*, erat ipſe Chriſtus, vt multi expoſitores docent, vnde apud Pſalmiſtam de eo dicitur, *Qui aſcendit ſuper cælum cæli ad orientem.*

Eſai 9.

Malach. 3.

Hier. 38.

Apoc. 7.

Pſal. 67.

Angeli nomen naturam ſignificat intellectualem.

Denique illud Angeli nomen communiter & magis propriè iuxta Scripturam, Eccleſiam & ſanctos Patres ſignificat naturam illam ſpiritualem & intellectualem in mundi exordio à Deo productam: hæc enim ſpiritualis natura ad homines ab eo mitti ſolet, & eius voluntatis eſt internuntia, noſque cuſtodit, & ab aduerſarijs protegit, & ita nomen illud eſt potiùs officij, quàm naturæ, vt docet etiam D. Ambroſius, *Sciendum eſt*, inquit, *quòd Angelus, nomen eſt officij, non naturæ, qui enim ſemper ſunt ſpiritus, non ſemper Angeli vocari poſſunt. Quæris huius naturæ nomen? ſpiritus eſt: Quæris officij? Angelus ex eo quòd eſt, eſt ſpiritus; ex eo quòd agit, Angelus, quia ἄγγελος, Græcè,*

In cap. 1. epiſt. ad Hebræos.

Latinè nuntius dicitur. Quibus poſtremis verbis indicatur cauſa ob quam ſpiritales illæ ſubſtantiæ, quas Angelorum nomine intelligimus, Angeli nuncupentur, quòd nimirum, vt ibidem addit idem S. Ambr. mittantur à Deo nuntiare quod iuſſerit.

Angeli vox duplicem habet ſignificationem.

Porrò hæc vox Angelus duplicem habet ſignificationem; vnam latiorem, ſtrictiorem alteram: latiori ſumitur cùm accipitur pro omni, aut quâlibet ſubſtantiâ completâ ſpiritali & intellectuali, cuiuscumque demùm ſit ordinis & Hierarchiæ, (dicemus enim poſteà ſubſtantias illas in tres Hierarchias & nouem ordines diſtribui) & hoc latiori modo ſumptam Angeli vocem intelligit Pſalmiſta dum ait: *Adorate eum omnes Angeli Dei.* Quem locum citat Apoſtolus vt probet Chriſtum eſſe Dei filium naturalem, quòd ſuperior ſit omnibus omninò Angelicis ſubſtantijs. Ita & ipſe Chriſtus, *De die autem illo vel hora nemo ſit, neque Angeli in cælo.* Et alibi ſæpè. Strictiori verò, cùm vſurpatur pro ſolis Angelicis ſpiritibus quos infimus ordo continet: quo modo frequenter accipit D. Dionyſius: & toties ſcriptura, quoties Angelos ab Archangelis aliiſque beatorum ſpirituum ordinibus ſecernit. In hoc autem quem inchoamus tractatu, in latiori illa ſignificatione Angeli nomen vſurpabimus, quamuis tamen ſpeciatim de cunctis, tùm Hierarchijs, tùm ordinibus, necnon de quibuſdam particularibus Angelis, vt de Sanctis Michaële, Raphaële, &c. ſimus quoque dicturi.

Pſal. 96. Hebr. 1.

Marc. 13.

Lib. de cæl. Hierarch.

SECTIO II.

De Angelorum creatione cum toto vniuerſo, in cælo Empyreo.

Deus nulla indigés creatura cur aliquas creauit.

ÆTERNVS atque omnipotens Deus, bonum vnicum & ſummum, à quo bona cuncta procedunt, ita in ſemetipſo eſt perfectus, ita ad omnem plenitudinem beatus, vt nullis omninò indigeat creaturis, vnde vel commodum aliquod, vel oblectamentum accipiat; ſiquidem creaturæ omnes quæ ab eo conditæ ſunt, gloriam eius, aut gaudium augere non poſſunt, ſic vt lætitia aut conſolatio major nunc ei ſit ex creaturarum obſequio, quàm ante erat cùm nulla adhuc earum ſubſiſteret. Attamen propter ineffabilem bonitatem, prouidentiam, & liberalitatem ſuam, complacuit ſibi effundere in creaturas participationem & diuitias bonitatis ſuæ, ad gloriam perfectiſſimæ potentiæ, ſapientiæ, ac eiuſdem ſummæ ſuæ bonitatis,

quæ ſpecialiora ſunt attributa in omnibus ſuis operibus relucentia, quæ ob id perfecta dicuntur. Sic itaque non ob vtilitatem aliquam quam ſpectabat acquirendam, ſed propter ſuam perfectionem effundendam atque communicandam, creauit in principio cœlum & terram, & cuncta quæ in eis continentur: & quia hæc omnia ex nihilo condidit, infinitam ſuam oſtendit potentiam; quia illis eſſe communicauit, mirè ſuam patefecit bonitatem; quia miro ordine eadem diſpoſuit, ſuam exhibuit ſapientiam; & tandem quia vnicuique quod ſuę naturæ accommodatum erat, prouidit, ſuam apertè prouidentiam demonſtrauit. *Deut.* 32.

Cælorum autem ſupremum quod Empyreum nuncupatur, peculiariter ſui decoris gloria exornauit, ipſum ſibi deligens in aulam Regiam & glorioſum Palatium Regni ſui, in quo à ſeruis ſuis ſpeciali vult honore coli & venerari, veluti in templo & throno ſancto ſuo, quemadmodum Regius Propheta ait: ***Dominus in cælo parauit ſedem ſuam, & regnum ipſius omnibus dominabitur.*** Et alibi: ***Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes eius.*** Ac rurſum per Eſaïam: ***Cælum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum pedum meorum.*** Hoc autem cœlorum nobiliſſimum creans in principio, ſimul cum illo & in illo innumerabilem nobiliſſimarum creaturarum multitudinem condidit, videlicet Angelos, & in eodem temporis momento quo alios etiam cœlos & terram creauit, vt docet D. Auguſt. Et ſic nobiliſſimis illis creaturis cœlum illud empyreum repleuit, vt teſtantur SS. Patres, & pręcipuè venerabilis Beda, qui expreſsè dicit: ***Hoc ſuperius cælum quod volubilitate mundi ſecretum eſt, mox vt creatum eſt, ſanctis Angelis impletum fuit.*** Ratio autem Theologorum cur dicant Angelos in cœlo empyreo fuiſſe creatos, eſt quia conueniens videbatur, vt in illo loco tanquam in natiuo & proprio ſolo, ac quieto loco crearentur, ſicut homo in terra tanquam in proprio quoque loco vbi manſurus erat per aliquod tempus, fuit creatus. Deinde cùm ipſi Angeli ſint creati vt præſideant creaturæ corporeæ, congruum fuit vt in ſupremo loco conderentur, quod tamen fide certum non eſt. Nonnulli aliam reddunt rationem, quia (inquiunt) numerus Angelorum longè ſuperat numerum hominum, vt ſuo loco dicemus: Ideo valdè congruum fuit vt in cœlo illo empyreo crearentur, cuius immenſitas infinitis ſpatijs orbem terrarum exuperat, adeò vt eius reſpectu globus terræ puncto comparetur iuxta Philoſophos. Deinde quia Angeli locum habere debent congruum ſibi quò ad ſplendorem & ſublimitatem, ſunt enim Angeli ſublimes valdè & admodum ſplendidi; ideo rectè dicuntur in cœlo empyreo quod eſt luſidiſſimum & maximè ſublime creati. Porrò de illorum creatione in cœlo ipſo ſimul tem-

Cœlum empyreum Dei aula & ſedes.

Pſal. 102.

Pſal. 10.

Eſai. 66.

Angeli in cœlo empyreo condi

De Geneſi ad litteram lib & in Pſal. 1c

Beda.

a D. Tho. 1. p. q. 66. art. 3.
b Hæreſ. 65.
c Lib. 11. de Ciuit. Dei, c. 6. q. 32. & 33.
d Lib 32. Moral. cap. 9.
Cap. 1.
Eccl c. 18.

pore cum hoc vniuerſo, differunt S. Thomas, *a* & Magiſter, & multi Sancti Patres, vt Epiphanius, *b* S. Auguſtinus, *c* S. Gregorius, *d* &c. Et conſtat ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. conformiter ad Concilium Nicænum: *Vnum*, inquit, *eſt vniuerſorum principium, creator omnium viſibilium & inuiſibilium, ſpiritualium & corporalium, qui ſuâ omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet, & mundanam, & deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu & corpore conſtitutam.* Et ſic apparet hanc ſententiam eſſe de fide, quia apud Eccleſiaſticum dicitur: *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul.* Ergo non vnum poſt aliud, & ſic Angeli non ante, aut poſt vniuerſi creationem fuere conditi, ſed ſimul cum toto hoc vniuerſo, cuius ſunt partes licèt prioritate quâdam naturæ priùs Angeli fuerint creati: decens enim valdè erat, vt Deus à creaturis perfectioribus creationem inciperet. Alij volunt ſimultatem illam fuiſſe moralem quę inter illa conſiſtit quorum vnum paulo ante aliud productum eſt.

SECTIO III.

Probatur Angelorum exiſtentia per creationem.

NON deſunt autem rationes congruæ quibus nobis innoteſcit, maximè conueniens eſſe vt per creationem Angeli exiſtant.

Exiſtentia Angeli multis rationibus probatur.

Nonnulli itaque hanc eorum exiſtentiam hac ratione probant; Aliquid adinuenitur compoſitum ex duobus, & vnum illorum duorum quod eſt minùs perfectum inuenitur per ſe, vt corpus ſine ſpiritu: Ergo oportet vt aliud quod eſt magis perfectum, reperiatur per ſe, vt ſpiritus ſine corpore, qui non eſt niſi Angelus; igitur Angelus eſt. Nota ergo Angelos eſſe, non eſſe propoſitionem per ſe notam & immediatam, primumque principium, aliàs illos eſſe non negaſſent olim Saducæi, vt refert B. Lucas, & alij multi Hæretici ex Chriſtianis, quos recenſet Prateolus, & innumeri alij ex antiquis Philoſophis, maximè Epicureis & Atheis. Propoſitio autem quæ innumeris hominibus falſa videtur, non eſt per ſe & ex terminis nota, ſicut totum eſt maius ſuâ parte.

Act. 23.
4. Contrà Hæreſ. num. 16.

1. p. q. 50. art. 1.

Clariùs id docet D. Thomas, creauit Deus mundum, vt bonitatem ſuam quæ ſuaptè naturâ communicabilis eſt, communicaret; tribuens rebus eſſe & naturam, quæ eſt participatio quędam diuinæ naturæ. Conſonum autẽ rationi erat vt in mundo reperirentur creaturæ ſpiritales ſimiles Deo in modo agendi & operandi; Is autem

modus eſt per intellectum & voluntatem; vnde Angelos creauit intellectu & voluntate exornatos, cùm enim ſint incorporeæ & ſpirituales ſubſtantiæ vt dictum eſt, ab omni mole corporea ſecretæ, vt etiam ex ſcripturis & ſanctis PP. conſtat, debent intellectu & voluntate exornari, vt intimiùs cauſam ſuam quæ Deus eſt, imitentur & æmulentur.

Deinde nonne ad vniuerſi perfectionem ſpectabat, vt omnium entium gradus producerentur? ita quidem eſt: ſunt autem quatuor entium gradus; Primus, eorum quæ ſolum eſſe habent; ſecundus viuentium; tertius eorum quæ ſenſu prædita ſunt; quartus gradus eſt intelligentium creaturarum quæ intellectu & voluntate ſunt prȩditæ. Vt ergo nullus rerum gradus mundo deeſſet, produxit omnipotens Deus Angelos ſupradictis perfectionibus, aliiſque infra notandis exornatos. Etenim, quamuis (vt optimè animaduertit Cajetanus) homines in hoc quarto rerum gradu contineantur, non ſunt intellectuales creaturæ totales, quòd altera eorum pars, corporea, terreſtris, & materialis ſit. Conſonum igitur rationi erat vt creaturas intellectuales omninò ſpirituales per ſe ſubſiſtentes, ac omnibus ſuis numeris abſolutas Deus produceret, ipſos videlicet Angelos rebus alijs ſuperiores, ſicut montes excedunt valles; vnde etiam montium nomine donantur; ait Nicetas, quòd ſublimes ſint; & cœleſtes, & æterni, quia immortales; vbi de æternitate tantùm à parte pòſt loquitur, cùm enim ab initio temporis ſint conditi, vt dictum eſt, principio non carent.

Porrò etiamſi de fide ſit ipſos Angelos exiſtere, cùm à Deo (vt dictum eſt) ſint conditi, & præfatæ hæque congruæ rationes id probent, nullâ tamen ratione vel demonſtratione à priori intrinſeca probari poteſt eorum exiſtentia, cùm cuiuſcumque creaturæ exiſtentia non ſit de conceptu eſſentiali eiuſdem. Sicque tantùm afferri poteſt ratio extrinſeca, videlicet voluntas Dei efficax, quâ voluit illis aliquando dare exiſtentiam actualem. Deinde neceſſe non eſt vllam creaturam exiſtere neque ex parte eius naturæ. Solus enim Deus habet neceſſariò eſſe; neque ex parte ſuorum effectuum: Quicquid enim poteſt cauſa prima cum cauſa ſecunda, poteſt ſe ſolâ, ſicque nulla eſſe poteſt à priori ratio demonſtratiua naturæ Angelicæ: nec item à poſteriori, nullus enim eſt effectus qui certò & euidenter demonſtret ipſos eſſe ſpiritus puros, totius corporis expertes. Sufficiat ergo nobis fidem habere de eorum exiſtentia, & quòd ſint incorporei & ſpiritales, vt nobis ſuprà indicauit Concilium Lateranenſe, & vniuerſa credit Eccleſia. Cùm enim dicit Concilium maniſeſtè naturam illam Angelicam vocari ſpiritalem, & opponi cor-

porali, ſatis ſuperque conijcere debemus ipſam eſſe incorpoream, proindéque immortalem, omniſque ſubſtantialis interitus ac cor-
1. p. q. 50. art. 5. ruptionis expertem, ſicut rectè oſtendit D. Thomas, cùm materiâ phyſicâ careat, vt dictum eſt, quæ principium eſt interitus & corruptionis, careat quoque corpore quod tangi & lædi ab agente creato poſſit, vel contrarijs qualitatibus affici, adeò vt Ariſtoteles ipſe voluerit intelligentias eſſe æternas, & ab omni fatigatione liberas, quia ſupponebat in eis non eſſe naturale corruptionis principium, videlicet materiam, & propterea naturâ ſuâ incorruptibiles. Quod
Lib. de diuinis nominibus c. 4. conſtat etiam auctoritate D. Dionyſij: *Intellectuales ſubſtantiæ*, inquit, *vitam habent ſempiternam, & quæ imminui non poteſt; ab omni interitu, morte, materiâ, ſolutæ ac liberæ.* Quibus verbis ſatis innuit eos eſſe incorporeos, nec in eo probando debemus magis immorari, cùm ſit tantorũ tamque grauiſſimorũ ſententia, qui de naturis ſpiri-
a In c. 1. Zach. tualibus ſeriò egêre; & inter alios Theodoreti, *a* & ſancti Chryſosto-
b Hom 22. mi, *b* Nicetæ &c. qui omnes vnâ voce dixerũt Angelos carere cor-
c pore. Et id omnes Scholaſtici habent inter cætera Theologiæ Decreta, & ratio eorum eſt, quia ſi eſſent corporei, non poſſent mali corpora humana ingredi in tantâ multitudine, vt eſt quælibet le-
Luc 8. gio Dæmonum, ſicut apud S. Lucam legimus: Legio enim conſtat 6666. & eſſet ad miraculum ſpeciale recurrendum; neque poſſent circuire terram tam breui tempore, & alia huiuſmodi, & proinde concludunt ex eo ſancti Patres & Scholaſtici, illos etiam non eſſe corruptioni obnoxios ob materiæ carentiam, quanquam Deus
Act. 11. illos annihilare poſſet ſicut eoſdem ex nihilo produxit. Et illud idem
Angeli ſunt incorporei. confirmatur ex allata ſynodo generali, vbi legimus Deum Angelos & animas feciſſe immortales & incorruptibiles. Hinc D. Damaſce-
Lib. inſtit. c. 7. nus docet immortale eſſe differentiam naturæ Angelicæ, & cuiuſuis alterius incorporeæ ſubſtantiæ, cuiuſmodi eſt ipſa anima rationalis, quam docuit Filius Dei eſſe incorruptibilem & immortalem his ver-
Math. 10. bis, *Animam autem non poſſunt occidere*: clarè innuens nullam eſſe vim in creaturis ad eam deſtruendam, & tantùm à Deo poſſe in nihilum reduci, cùm eam conſeruet liberè, ſicut liberè eam produxit. Quòd ſi id affirmari debeat de animâ rationali, vt ſuo loco dicemus, multò magis de Angelis qui ſecundùm ſubſtantiam & naturam ſunt ipsâ animâ perfectiores.

Denique multi Doctores Angelorum exiſtentiam probare nituntur ab effectibus quibuſdam, humanam facultatem ſuperantibus maximéque in dæmoniacis, qui cùm aliquando ſint idiotæ & litterarum ignari, peregrinis tamen linguis, Græcis, Latinis, Hebraïcis, &c, loquuntur, aut ſaltem exequuntur & perficiunt quæ ignoto illo

idiomate

idiomate ſibi per exorciſtas imperata fuerunt. Permulta quoque valdè obſcura aperiunt ſupra humanum captum: iſta autem proficiſci non poſſunt niſi à dæmonibus, qui ſunt ſubſtantiæ ſpiritales, ſicut boni Angeli: & inde ſequitur quaſdam eſſe ſubſtantias intellectuales homine ſuperiores, cunctaque in ſuo eſſe entitatiuo corporalia longo ſuperantes interuallo, & quaſi in immenſum excedentes. Quod eſt contra impios Saducæos qui tam ſublimes creaturas perperàm negarunt. Quicquid ſit, pro eorum exiſtentia cognoſcenda, nullâ ratione ad rationes Philoſophicas aut Theologicas congruentes recurrere debemus, ſed ſufficiat nobis de eorum creatione fides, quæ amplius nobis eluceſcet, tùm multis ſacræ Scripturæ auctoritatibus, quas hoc in tractatu in medium afferemus, tùm etiam ſanctorum Patrum, & quia id nobis declarat Eccleſia Spiritu ſancto ducta, quæ errare nequit.

SECTIO IV.

De Angeli definitione.

Ex ſupradictis nobis innoteſcit Angeli definitio, quæ etiamſi variè à varijs in medium afferatur, præ alijs tamen multùm placet ea quæ eſt S. Ioannis Damaſceni. *Angelus*, inquit, *eſt ſubſtantia intellectualis, ſemper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo miniſtrans, immortalitem gratia, non natura recipiens.* Angeli definitio exponitur. Lib. 2. de fide c. 3.

Hac in definitione *ſubſtantia*, eſt genus, *& intellectualis*, eſt differentia. Primò ergo *eſt ſubſtantia*, non conſtans Phyſicè materiâ & formâ, cùm enim ſit incorporea, non poteſt huiuſmodi compoſitionem admittere, ſed conſtans genere & differentia metaphyſicè, quæ dici ſolent materia & forma, metaphyſicè loquendo; ſiue ex potentia & actu, cùm genus ſit potentia, & differentia actus: necnon ex ſubſtantia & accidente ſpirituali, & ipſi Angelicæ naturæ conformi, vel etiam, vt alij dicunt, ex perfecto & perfectibili, ex poſitiuo & priuatiuo, ex eſſe & eſſentia; eſt enim ſubſtantia completa ad genus ſubſtantiæ reuocata.

Secundò dicitur *intellectualis*, ad differentiam animæ quæ dicitur rationalis, cùm ipſa in intelligendo vtatur ratiocinio, & procedat diſcurſu ſyllogiſtico, Angelus autem nequaquam, cùm ipſe intelligat per ſpecies rerum ſibi innatas, vt ſequenti ſectione dicemus.

Tertiò dicitur *ſemper mobilis*, hoc eſt naturaliter, quia naturâ An-

gelus, vt eſt creatura, in nihilum eſt vertibilis, quodlibet enim creatum ſicut de nihilo à Deo prodijt, ita ab eodem annihilari poteſt.
1.p.q.50. Dicitur etiam Angelus mobilis, inquit B. Thomas, nam motus ibi accipitur prout intelligere & velle, motus quidam dicuntur, Angelus enim ſemper eſt in actu, intelligendo ſaltem ſeipſum, & quia in intelligendo habet viciſſitudinem vnius poſt aliud, & eſt ſemper talis, quia ante & poſt confirmationem habuit eandem mobilitatem; hæc etiam Angeli mobilitas poteſt intelligi de locali, nam ſæpius migrat de loco in locum, vt de cœlo in terras. De modo autem quo talis motus localis fit, differunt Scolaſtici, ad quos Lectores remittimus, & ad ea quę de illo hoc in tractatu dicturi ſumus, cap. 3. Aliqui his addunt Angelum eſſe mobilem ſeu mutabilem natura ſua, euentus enim probauit de facto aliquos Angelos cecidiſſe ſicque mutatos fuiſſe.

Quartò dicitur *arbitrio libera*, quia ſemper in ſua electione liber eſt Angelus, & quod voluerit eligit.

Quintò dicitur *incorporea*, hoc eſt, ſine materiali corpore, quemadmodum eſt ſpiritus noſter: tamen ſi ipſe Angelus comparetur ſimplicitati Dei, dici poterit quodammodo corporeus, non tamen vt poſſit loco circumſcribi, vt materialia corpora, quoniam cùm ſolummodò dicatur definitè locari, non poteſt illo modo circunſcriptionem habere. Quod vt clarius ſit, notandum quid ſit eſſe in loco propriè & circunſcripturè, & quid definitiuè. Aliquid enim dicitur eſſe in loco circunſcriptiuè quod eſt totum in toto loco, & pars in parte loci, ſiue per ſe vt corpus, ſiue per accidens vt qualitates quæ ſunt in loco per quantitatem. Aliquid verò dicitur eſſe in loco definitiuè, quod ita eſt in loco certo adæquatè, vt non ſit ſimul in alio, abſque tamen ipſius loci circunſcriptione, quo pacto Angeli & animæ ſeparatæ ſunt in loco. Et id confirmatur auctoritate D. Damaſceni, *Quando*, inquit, *Angeli mittuntur ad nos, non ſunt in cœlis, & quando ſunt in cœlo non mittuntur ad nos, &c.* Quâ quidem auctoritate conſtat Angelos moueri de loco in locum, vt ampliùs hoc in tractatu conſtabit, vbi agemus de loco & motu Angelorum.

Lib. 2. de Angel. cap. 3.

Sextò eſt etiam Angelus *Deo miniſtrans*, vel aſſiſtendo, vel alio modo adminiſtrando, vt eſt nuntiando, nam vt ſupra dictum eſt ex D. Gregorio & alijs, Angelus dicitur ab officio, & non à natura.

S Greg.

Septimò eſt *immortalitatem ſuſcipiens*, hoc eſt per gratiam, quoniam per eam in ſuo eſſe conſeruatur, non verò per naturam, quia ad nihilum tenderet, niſi potenti Dei manu conſeruaretur. Et hæc de definitione D. Ioannis Damaſceni atque de eius declaratione, iuxta communem Theologorum explicationem. Vide aliam ampliſſi-

mam Angeli definitionem ex multis authoribus collectam cap. 5. ſect. 3. in fine.

CAP. II.

De cognitione Angelorum.

QVÆ primò in Angelis poſt eorum eſſentiam & exiſtentiam nobis occurrunt & percipere debemus, tanquam ea quę intimiùs eos reſpiciunt, ſunt eorum facultates, videlicet intellectus, & voluntas formaliter tantùm & non realiter ab eorum ſubſtantia diſtinctæ, quibus ſuas eliciunt actiones, quę ſunt cognitio, & volitio; quæ quidem ab ipſis facultatibus ſicut ab eorum ſubſtantia realiter diſtinguuntur. His autem facultatibus ſolùm ſunt prædìti; nam facultates cognoſcendi ſenſitiuæ, ſunt perfectiones quædam, ſiue actus corporis, cuius Angeli expertes ſunt. Vbi autem de facultatibus animæ rationalis tractatu tertio Cap. 4. differemus, hæ Angelorum facultates faciliùs innoteſcent, cùm inter has & illas aliqua ſit proportio, in quantum genericè conueniunt in eadem intellectuali natura. Obiectum autem adæquatum intellectus Angelici eſt ens creatum & increatum, ita vt nihil ſit intelligibile quod non poſſit cognoſcere. Dicitur autem eius obiectum in quantum eius obijcitur cognitioni, & adæquatum prout eius virtuti intellectiuæ commenſuratur. Videndum ergo quænam ſint quæ ipſe Angelus cognoſcit, & quomodo. *Intellectus Angelici obiectum quodnam ſit.*

SECTIO I.

An in Angelo ſit intellectus agens, & paſſibilis.

QVoniam humanus intellectus pro hoc ſtatu in ſua intellectione dependet à phantaſmatibus, & proinde eſt agens & paſſibilis: agens cuius eſt omnia facere, vt ait Ariſtoteles, id eſt ſpecies intelligibiles elicere ex illis phantaſmatibus; paſſibilis verò, cuius eſt omnia fieri, hoc eſt illas recipere ſpecies & intelligendi actum. Ideo priuſquam vltra progrediamur, hîc quærimus an etiam in Angelo ſit intellectus agens & paſſibilis. Quicquid autem dicant Thomiſtæ, Reſpondet affirmatiuè Scotus, & ſui ſequaces vt Rada, Faber, &c. *In 2. diſt. 3. q. 11.*

In Angelo eſt intellectus agens.

Quod primò in Angelo ſit intellectus agens, probatur à Scoto. Potentia actiua quæ non dicit imperfectionem, ſed potius perfectionem, ſi ponatur in natura inferiori, etiam ponetur in ſuperiori: ſed intellectus agens & poſſibilis dicunt perfectionem, & ponuntur in homine; ergo etiam in Angelo qui perfectior eſt. Probatur minor, nam perfectio eſt in qualibet natura habere in ſeipſa principium acquirendi ſuam perfectionem: ergo perfectio eſt Angelum habere intellectum agentem quo cognitionem acquirat, quę eſt perfectio intellectus.

Confirmatur primò, Nam per accidens eſt quod Angelus habeat ſpecies infuſas, ſeu congenitas à principio, & potuit eas non habere, cùm illæ non eſſent naturæ ſuæ à Deo debitæ. Hoc itaque admiſſo, ſi non poſſet eas acquirere per intellectum agentem, eaſq; per poſſibilem in ſe recipere, maxima eſſet in eo imperfectio, cùm id poſſit intellectus humanus eo longè imperfectior.

Confirmatur ſecundò, Nam quamuis Angelus fuerit ab initio creatus cum omnibus ſpeciebus, nihilominus debet habere intellectum agentem; nam & Chriſtus Dominus cognitionem habuit omnium rerum à principio ſuæ conceptionis, & tamen intellectu agente & poſſibili non caruit, imò cùm etiam omnia viderit in verbo ab inſtanti ſuæ conceptionis, attamen intellectus ſub vtraque ratione, ſcilicet agentis & poſſibilis, in eo fuit, alioqui non fuiſſet perfectus homo, quinimo ſi vidiſſet omnia in genere proprio, habuiſſet tamen intellectum agentem & poſſibilem, ideo ſimiliter poſito quod Angelus habeat omnium rerum ſpecies etiam ſingularium ſibi à principio impreſſas, quod tamen conſtanter negamus, vt ſequenti ſectione patebit, & non poſſit non eſſe in actu intellectionis continuæ, cùm ex hypotheſi ſit præuentus ab agente ſupernaturali, tamen eſt perfectionis in eo, quòd habeat potentiam virtute cuius poſſet ſuas operationes elicere, ſi non eſſet aliunde præuentus. Exemplum dari poteſt de aqua, à principio ſuæ productionis à Deo calefacta, quæ nihilominus immediatè etiam eſſet in potentia paſſiua ad hoc vt calefieret ab igne, ſi non eſſet præuenta à ſuperiori agente. Denique prædicta aſſertio Scotica confirmari poteſt exemplo, quia ſi Deus nobis indidiſſet ſpecies intelligibiles omnium rerum; adhuc in nobis eſſet intellectus agens, cùm ſit perfectio naturalis in homine, & etiam poſſibilis, quia in eo inſtanti quo recepiſſet tales ſpecies fuiſſet poſſibilis, ergo & nunc, quia nullum poſterius variat rationem prioris.

In Angelo eſt intellectus poſſibilis.

Quòd etiam in eodem Angelo ſit intellectus poſſibilis ſiue patiens, probatur ab eodem Scoto, Nam in eo eſt potentia receptiua

ſpecierum intelligibilium, & de facto recepit omnes ſpecies creatas, ſeu congenitas, cùm fuerit priùs naturâ quàm ſpecies, vt ſubiectum eſt prius forma accidentali; Ergo etiamſi nullas haberet congenitas, ſed de nouo illas per intellectum agentem produceret, non minus eſſet illarum receptiuus atque actus intelligendi. Concludendum ergo quòd cùm ſemper dignificanda ſit natura, & in ea quod perfectius eſt, ſit collocandum, niſi euidenter appareat illud ſibi non conuenire, oportet in natura Angelica vtrumque intellectum conſtituere, agentem ſcilicet, & poſſibilem, vt ſic habeat ex propriis vnde poſſit in propriam perfectionem, quandoquidem illam non habet ex propria natura & intrinſeca ratione, quia hoc ſoli Deo competit.

At obiicies, Intellectus agens ſolùm datur propter phantaſmata, à quibus ipſe ſpeciem intelligibilem exhaurit; ſed in Angelis non ſunt phantaſmata, abſurdum eſt enim illa in puris illis mentibus conſtituere. Reſpondeo negando maiorem, nam obiectum adæquatum intellectus non eſt phantaſma, ſed res potentiâ intelligibilis, & ita non eſt opus Angelo ad ſpecies intelligibiles eliciendas, vt aliqua ſpeculetur phantaſmata, cùm de facto nulla in eo ſint ſicut in nobis, ſed illas ſolùm abſtrahere poteſt immediatè à rebus ipſis, & obiectis externis etiam materialibus. Certum eſt enim cognitionem rerum materialium naturaliter Angelis competere: cùm enim homines eas naturaliter cognoſcant, veriſimiliter dici non poteſt vim intellectiuam naturalem Angelorum ad eas non poſſe pertingere, ab eiſque ſpecies elicere; præſertim cùm ex ſcriptura non tantùm conſtet bonos Angelos cognoſcere materialia, ſed etiam malos, quibus probabiliter dici non poteſt conferri lumen aliquod ſupernaturale ad percipienda eiuſmodi obiecta.

SECTIO II.

Vtrùm Angelus cognoſcat per ſpecies.

ADVERTENDVM primò in genere & communi duplicem eſſe cognitionem, vnam intuitiuam, alteram abſtractiuam; Intuitiua eſt cognitio rei præſentis, vt præſens eſt in ſua actuali exiſtentia; Abſtractiua eſt cognitio obiecti ſecundùm quod abſtrahit ab omni præſentia & exiſtentia actuali. Quòd detur intuitiua, patet, nam id quod perfectionis eſt in potentia inferiori, videtur eminentius eſſe in ſuperiori, quæ eſt eiuſdem generis; ſenſus autem, Cognitio intuitiua & abſtractiua.

vt verbi gratia, viſus qui eſt potentia cognoſcitiua, inferior hanc habet perfectionem, quòd rem cognoſcat ſecundùm quod in ſe præſens eſt in ſua actuali exiſtentia: Ergo illa perfectio non eſt intellectui deneganda. Quòd etiam detur abſtractiua, ſatis patet eo quòd ſcientiam habemus de quibuſdam quidditatibus, ſcientia autem eſt obiecti ſecundùm quod abſtrahit ab exiſtentia actuali, alioqui ſcientia poſſet quandoque eſſe, & quandoque non eſſe, & ita non eſſet perpetua, ſed corrupta re corrumperetur ſcientia illius rei, quod eſt falſum. Hoc ſuppoſito, dico Angelum cognoſcere duobus illis modis: & primò quando res aliquæ ſunt illi præſentes in ſua actuali exiſtentia, eas intuitiuè cognoſcit, nec indiget aliqua ſpecie, ſatis enim ad illam intellectionem concurrit obiectum præſens, vt cauſa efficiens cum intellectu: ab obiecto enim & potentia paritur rei notitia. Quando autem res non ſunt præſentes in ſua actuali exiſtentia, vel ſunt communes, illas cognoſcit Angelus abſtractiuè, & indiget ſpecie impreſſa. Ita Scotus. Probatur, quia ad hoc vt obiectum ad cognitionem concurrat ſimul cum potentia, debet eſſe præſens in ſe vel in alio, ſed obiectum reſpectu cognitionis abſtractiuæ non eſt in ſe præſens, ergo in ſpecie illud repræſentante, ergo debet dari talis ſpecies; nam ſi Deus de nouo crearet aliquem Angelum, quem alter cognoſceret, & poſteà eundem Angelum ita de nouo creatum annihilaret, poſſet alter Angelus recordari illius; ſed hoc nequit fieri, niſi per ſpeciem derelictam, ergo ad abſtractiuam cognitionem talis ſpecies datur. Et hinc infertur cognitionem intuitiuam eſſe cognitionem rei, vt eſt in ſe, cognitionem verò abſtractiuam eſſe cognitionem rei non vt eſt in ſe, ſed vt eſt in alio ſcilicet in ſpecie; & quotieſcumque poteſt cognoſci res, vt in ſe eſt, fruſtrà ponitur ſpecies.

Angelus intuitiuè & abſtractiuè cognoſcit.

in 2. diſt. 3. q. 10

Sed quæritur an omnes ſpecies in Angelis ad cognitionem abſtractiuam rei requiſitæ fuerint, ita ab initio creationis illarum inditæ ſeu congenitæ & infuſæ, vt nullas poſſint de nouo acquirere. Reſpondent Scotiſtæ in ipſis quidem fuiſſe concreatas ſpecies omnium quidditatum, & rerum vniuerſalium, non tamen omnium ſingularium, ſiue materialium & corruptibilium, ſiue ſpiritualium, & maximè contingentium, & quæ pendent à liberis agentibus, cùm talia ſingularia ſint infinita: Et proinde eis opus eſſet infinitis ſpeciebus ſingularibus, quod non eſt veriſimile, quia, inquit Scotus, cognoſcere aliqua dicit aliquam perfectionem, & cognoſcere plura dicit maiorem perfectionem, & ſpeciem impreſſam perfectiorem. Ergo cognoſcere infinita dicit infinitam perfectionem, quod ſoli Deo poteſt conuenire, nam ex eo quod Deus per eſſentiam ſuam re-

Quænam ſpecies ab initio fuerint Angelis congenitæ, & quæ non.

in 1. diſt. 2. q. 2.

præſentat infinita obiecta, ſi darentur, colligitur eſſe infinitus. Dices illa ſingularia poſſe repræſentari per ſpeciem vniuerſalem, ſicut dicit Vaſquez. Sed contrà, primò, quia indiuiduum addit aliquid naturæ ſpecificæ, ergo per ſpeciem vniuerſalem nequit indiuiduum repræſentari. Secundò, quia nulla ſpecies poteſt plura repræſentare, niſi ſit ſpecies obiecti quod contineat illa plura, ſed nullum eſt obiectum creatum quod contineat ſingularia, ergo neque ſpecies quæ repræſentet talia ſingularia. Probatur hæc minor, nam vel continet formaliter, & ſic tale obiectum erit omnia indiuidua; vel continet eminenter, & ſic talis ſpecies vel obiectum erit perfectius omnibus indiuiduis, quod non eſt dicendum, & ſi hoc concedatur, concedendum etiam eſt quòd per tale obiectum, & per ſpeciem talis obiecti Angelus cognoſcit ſingularia. Quod non concedunt Thomiſtæ. *1.p.diſp. 101. cap.4.*

Sed obiicit Vaſquez, reſpondens ad Scoti argumenta, quòd per vnam ſpeciem perfectiſſimus Angelus omnia repræſentaret, & illa ſpecies contineret in ſe rationes omnium naturarum, & eſſet vna ſimilitudo omnium. Nam non eſt impoſſibile vnam qualitatem creatam, & finitam ſecundùm eſſentiam, repręſentare infinitas rerum naturas ſpecie diuerſas, vel indiuidua eiuſdem naturę: nam ſicut per vnam ſpeciem aut qualitatem creatam repræſentatur Deus, qui eſt ſecundùm eſſentiam infinitus, nempe per lumen gloriæ aut ſpeciem impreſſam, ſi (vt volunt nonnulli) dari poſſit, aut per viſionem ipſam quæ eſt expreſſa repręſentatio, ita poterit vnâ ſimplici qualitate repręſentari infinita multitudo indiuiduorum in eadem natura aut diuerſarum naturarum. Sed contra, quia hîc loquimur de repręſentatione naturali, non autem de ſupernaturali, quæ fit per medium ſupernaturale, vt eſt lumen gloriæ, quod eſt ſuperioris & diuini ordinis; at verò hęc repręſentatio infinitarum rerum ſupponimus quòd ſit naturalis, & eiuſdem ordinis, & ſic impoſſibile eſt per ſpeciem finitam infinita naturaliter repręſentari, vt ait Scotus, & per conſequens non valet ſuprà allata ſimilitudo, P. Vaſquez. *Vaſquez loco cit.*

Præterea ſi Deus de nouo aliquod ex illis ſingularibus crearet, deberet nouam ſpeciem illius in intellectu Angelico producere ad illud intelligendum, ſi ipſum non haberet præſens & intuitiuè cognoſceret. In hoc caſu ergo Angelus acceptâ notitiâ intuitiuâ alicuius rei ſingularis etiam materialiter per ſuum agentem intellectum pote[illegible] ſpeciem intelligibilem illius elicere & abſtrahere, & in intellectu patiente ſeu poſſibili recipere, & ita habere abſtractiuam de eo cognitionem dum abeſt aut deſinit eſſe, vt dictum eſt, aliàs intellectus humanus qui ſpecies intelligibiles abſtrahit à phan-

taſmatibus eſſet perfectior Angelico, quod abſurdum eſt dicere. Et indè Scotus rectè docet quòd Angelus poſſit proficere accipiendo cognitionem à rebus, hoc eſt quamuis habeat ſpecies vniuerſalium concreatas poteſt tamen per intellectum agentem & poſſibilem accipere cognitionem rerum ſingularium, etiam materialium & contingentium de nouo, eorum ſaltem quorum ſibi non ſunt congenitæ ſpecies, cuiuſmodi ſunt omnia indiuidua entium corruptibilium, & actualis eorumdem exiſtentiæ, ac accidentium quæ exiſtentiam conſequuntur aut ad illam requiruntur, quia per ſpecies vniuerſales cognoſci nequeunt.

Poteſt Angelus per intellectum agentem accipere cognitionem ſingularium.

Confirmatur, nam anima ſeparata à corpore poteſt recipere cognitionem à rebus, vt docet Scotus. Licet enim ipſa vt eſt vnita corpori, accipiat cognitionem mediante phantaſiâ, tamen vt ſeparata non indiget phantaſiâ, ergo idem erit de Angelo.

in 4. diſt. 45. qu. 2. Anima ſeparata poteſt recipere cognitionem à rebus.

Obijcies primò, id quod allegatur ex libro de cauſis intelligentias eſſe plenas formis, hoc eſt ſpeciebus intelligibilibus. At Reſpondeo hoc eſſe intelligendum de formis, & ſpeciebus intelligibilibus quæ vniuerſalia repræſentant, non tamen particularia, quia eſſent infinitæ.

Secundò obijcies S. Auguſtinum, qui ait agens eſſe præſtantius patiente: ſed corpus ſpiritu non eſt præſtantius, vt aſſerit idem; igitur in ſpiritum agere nequit. Et ex conſequenti non poteſt à rebus cognitionem accipere Angelus. Reſpondetur aſſertionem quidem S. Auguſtini veriſſimam eſſe de agente totali & principali, cuiuſmodi non eſt corpus reſpectu ſpeciei intelligibilis in intellectu Angelico producendæ, imò principalior cauſa eſt ipſius Angeli intellectus. Et deinde phantaſma ex quo intellectus elicit ſpeciem intelligibilem, materiale eſt & corporeum, & nihilominus ſimul cum intellectu cauſat illam ſpeciem quanquam ſpiritualem.

Lib. 12. ſuper Gen. ad litt.

Obijcies tertiò S. Dionyſium aſſerentem Angelos non congregare diuinas illuminationes vel notitiam diuinam ex rebus ſenſibilibus. Reſpondeo verum eſſe quidem huiuſmodi illuminationes, vel notitiam diuinam ex ſenſibilibus non acquirere, quia illam à ſolo Deo habent: aliam tamen notitiam ex ſenſibilibus habere poſſe.

De Angelica Hier. cap 7. Angeli ex ſenſibilibus notitiam diuinam non acquirunt.

Obijcies quartò, Singularia ſunt obiecta ſenſus, ergo non poſſunt percipi ab intellectu. Patet conſequentia, quia obiectum vnius potentiæ non poteſt ab alia percipi, ſicut viſus non percipit ſaporem, nec guſtus colorem: ergo Angelus non cognoſcit ſingularia. Reſpondeo concedendo antecedens, & negando conſequens: & ad probationem dico, quòd quando potentiæ cognitiuæ

ſunt

ſunt ſubordinatæ, obiectum inferioris poteſt percipi à ſuperiori, vt verbi gratia, quia ſenſui communi exteriores ſenſus ſubordinantur, ideò ipſe communis ſenſus illorum ſenſuum obiecta percipit; & ita in propoſito, quia ſenſus intellectui ſubordinatur, percipiet ipſe intellectus obiectum ſenſus, nempè ſingulare. Quando verò Ariſtoteles aſſerit ſingulare percipi à ſenſu, & vniuerſale ab intellectu, non intendit propterea ſingularium cognitionem intellectui denegare, ſed ſolùm vult vniuerſale non à ſenſu, ſed à ſolo intellectu percipi; ſingulare verò ait à ſenſu percipi, ſed non negat ipſum ab intellectu cognoſci poſſe, & ita habet Rada.

in 2 contr. 9. art. 4. in reſp. ad arg.

SECTIO III.

An Angelus ſeipſum cognoſcat per ſuam Eſſentiam.

SVPPONIMVS primò, non minùs Angelum poſſe ſeipſum cognoſcere quàm anima ſeipſam; at hoc poſterius admittitur communiter à Philoſophis. Quærunt ergo an ſeipſum cognoſcat per eſſentiam & propriam ſubſtantiam, hoc eſt, an eius eſſentia ſit ita ei ratio immediata cognoſcendi ſe naturaliter, quòd nulla ſpecie ipſam repræſentante indigeat, ſicut diximus indigere ad alia à ſe cognoſcenda, ſicut diuina Eſſentia per ſeipſam ſine ſpecie immediatè vnitur diuino intellectui in ratione obiecti, & etiam intellectibus beatorum. Et reſpondent affirmatiuè S. Thomas, *a* & Scotus, *b* licèt in modo explicandi differre videantur.

Angelus ſeipſum cognoſcit per ſuam eſſentiam.

a S. Thom. 1. p. q. 56. art. 1.
b in 2. diſt. 3. q. 8.

Probatur ratione communi. Quando obiectum poteſt eſſe immediatè præſens potentiæ, & illi intimè vnitum atque ſummè proportionatum, non eſt neceſſaria ſpecies ad hoc vt ipſa potentia tale obiectum cognoſcat: verbi gratia, ſi lapis poſſet eſſe in intellectu noſtro, non indigeremus ſpecie intelligibili ad illum cognoſcendum; ſed eſſentia Angeli eſt in ratione obiecti intelligibilis immediatè præſens intellectui ipſius, & ita vnita & proportionata, vt non poſſit eſſe maior vnio & approximatio, cùm ſint idem ſecundùm rem, non verò ſpecies & intellectus: Ergo ad hoc vt ipſe intellectus tale obiectum percipiat & intelligat, nulla ſpecie indiget.

Obijcies primò, anima rationalis pro hoc ſtatu eſt ſibi præſens & proportionata ſuo intellectui, & tamen non ſe intelligit per ſuam

Text. Comm. 8. eſſentiam, nam anima intelligit ſe ſicut & alia à ſe ex Ariſtotele; ſed alia intelligit per ſpecies, ergo Angelus per ſpecies ſe intelligit, & non per ſuam eſſentiam. Reſpondet Scotus loco citato quod anima pro hoc ſtatu eſt impedita ad ſe intelligendum, nam noſter intellectus non eſt natus moueri niſi à ſenſibili exteriori: cùm ergo anima non ſit ſenſibilis, non poteſt ſeipſam primò intelligere, bene tamen Angelus, cùm eius eſſentia ſit primò & actu intelligibilis.

Angelus & anima non ſe eodem modo intelligu*n*t.

Objicies ſecundò, Si Angelus intelligat ſe per ſuam eſſentiam, ſequitur exinde rem eandem eſſe ſimul in actu & in potentia. In actu quia actu eſt, in potentia quia poteſt intelligi. Reſpondet Scotus (vt aliàs diximus) non implicare aliquid ſimul eſſe in actu virtuali, & in potentia formali reſpectu eiuſdem. Vnde intellectus reſpectu notitiæ eſt in actu virtuali, quia poteſt eam producere, & in potentia formali ad eam recipiendam. Implicat verò eſſe idem in potentia paſſiua ad aliquid, & eſſe in actu formali per illud, quia tunc haberet & non haberet illud; nam ſi eſt in potentia ad illud, ergo non habet; & ſi eſt in actu formali, habet illud; ergo habet, & non habet.

Aliquid eſſe in potentia, & in actu quomodo intelligatur.

Objicies tertiò, Si Angelus intelligeret ſe ſine ſpecie, ſequeretur quòd eius intellectio non diſtingueretur realiter ab ipſo Angelo; Conſequens eſt falſum, quia hoc ſolùm habet verum in diuinis. Probatur ſequela, quia Angelus, & ſua eſſentia ſunt idem, ergo & intellectio quæ mediat inter vtrumque: Patet conſequentia, quia medium magis conuenit cum quolibet extremo quàm extrema inter ſe. Reſpondet Scotus negando intellectionem habere rationem medij, quia potiùs eſt extremum tam reſpectu intellectus, quàm obiecti, cùm ſit effectus amborum ab vtroque productus.

Sed quæritur an quemadmodum Angelus ſe intuitiuè agnoſcit per ſuam eſſentiam abſque vlla ſpecie intelligibili, num etiam poſſit ſe cognoſcere abſtractiuè & per ſpeciem. Scotus affirmatiuè reſpondet, & ſic probat, Angelus ſuperior cognoſcit inferiorem per ſpeciem illius cognitione abſtractiua; ergo & inferior hoc modo ſeipſum poterit cognoſcere, nam quod conuenit ſuperiori perfectiori, poterit & inferiori conuenire. Ita ſentiunt Ioannes Major, Gabriel, Baſſolis. Sed contrà arguit Vaſquez, nam cùm Angelus ſeipſum intelligit, intelligit ſe ſecundùm eſſentiam; & etiam ſecundùm exiſtentiam, nec ſe ſine exiſtentia intelligere poteſt; ergo non poterit intelligere ſe cognitione abſtractiua. Reſpondeo, eſſentiam & exiſtentiam Angeli aliquomodò diſtingui, vel formaliter, vel ſaltem ratione: Ergo vna eſt ratio eſſentiæ, & alia exiſten-

in 2. diſt. 3. q. 1.

1 p. diſp. 204. cap. 1.

Angeli eſſentia & exiſtentia quomodo diſtinguātur.

tiæ, & ſic concipi poterit & quidditas rei non conceptâ exiſtentiâ; & hæc dicitur cognitio abſtractiua.

SECTIO IV.

An vnus Angelus alium cognoſcat, & quomodo.

QVOD ſpectat ad primum, nulli dubium eſt quin vnus Angelus alium cognoſcat, cùm ex Scriptura nobis conſtet Angelos inter ſe colloqui, pugnare, ſibique inuicem reſiſtere. Deinde cùm ſint ingenti intellectus acumine præditi, habent quicquid requiritur vt vnus alium cognoſcat, & ab alio cognoſci poſſit; aliàs eſſent deterioris conditionis quàm homines, qui ſeſe mutuò cognoſcunt quamuis non tanta perfectione.

Vnus Angelus intuitiuè alterum cognoſcit per ſuam eſſentiam, & abſque ſpecie, & non abſtractiuè.

Quod autem ad ſecundum attinet, breuiter dicimus cum Scotiſtis, quòd ſi ſermo ſit de cognitione intuitiua, certum eſt Angelum cognoſcere alterum Angelum ſine vlla ſpecie, ſed per ſuam eſſentiam; ſi autem de cognitione abſtractiua agatur, ſpecies aliqua intelligibilis innata requiritur, ſicut etiam per ſimiles ſpecies res alias cognoſcit. Et ita habet Scotus. *in 2. diſt. 3. q. 10. in 3 diſt. 14. q. 1.*

Ad comprehenſionem quid requiratur.

Sed dubitatur an vnus Angelus alium comprehendat, & pro reſponſione ſuppono cum Scoto & ſuis ſequacibus ad comprehenſionem requiri quòd res cognoſcatur ſecundùm omnia quæ habet, ita quòd cognitio commenſuretur cognoſcibilitati obiecti, & tanta ſit repræſentatio in cognitione, quanta intelligibilitas in obiecto, ac per conſequens nihil lateat cognoſcentem. Hoc ſuppoſito dicunt Suarez, & Lorca, Molina, Granados, &c. Angelum ſuperiorem cùm naturam & vim intelligendi nobiliorem habeat quàm inferior, comprehendere inferiorem quoad eius naturam & eſſentiam, atque proprietates naturaliter ab ea manantes, non tamen cognoſcere omnes eius cogitationes cordis, neque eius actus liberos, & decreta ſuæ voluntatis nec item omnia ſupernaturalia ad quæ ordinatur, nam hæc omnia non requiruntur ad comprehenſionem Angeli, aliàs non eſſet comprehenſio ſolius Angeli, ſed comprehenſio plurium rerum, quæ ipſi Angelo etiam extrinſecè conueniunt: verbi gratia, aliquis dicetur optimè comprehendere herbam aliquam, ſi cognoſcat eius eſſentiam, virtutem, ac proprietates, quamuis non cognoſcat eius accidentia communia, quæ ab extrinſeco illi ineſſe ſolent. Ita de illo ſuperiori Angelo eſt philoſophandum. Probatur autem hæc ſententia, Nam Angelus inferior ſe com-

Angelus ſuperior quomodo inferiorem intelligat.

prehendit, ergo potiori ratione à ſuperiori qui perfectior eſt, comprehenditur.

Angelum inferiorem poſſe ſuperiorem comprehendere, non eſt ſatis probabile.

Maior difficultas eſt vtrùm Angelus inferior poſſit comprehendere ſuperiorem. Reſpondent doctores non eſſe ſatis probabile illum comprehendere poſſe; Et ratio eſt, quia inter obiectum, & potentiam debet eſſe aliqua adæquatio, non in ratione entis, ſed in ratione intellectiui & intelligibilis, & cùm ratio intelligibilis & intellectiui ſequatur naturam rei, ſi natura rei intelligibilis perfectior eſt quàm natura rei intellectiuæ, non poterit comprehendi à tali intellectiuo; Ergo Angelus inferior qui in ratione intellectiui non adæquatur ſuperiori intelligibili, ſicut nec eius naturæ, non poterit illum comprehendere.

SECTIO V.

Quo pacto Angelus naturaliter Deum cognoſcat.

Duobus modis aliquid dicitur naturale.

PRo huius quæſtionis reſolutione, Aduertendum primò, aliquando illud dici naturale quod viribus naturalibus haberi poteſt, vt eſt cognitio quam de rebus naturalibus per concurſum cauſarum naturalium cum communi Dei influentia acquirimus. Secundò, dicitur quandoque aliquid naturale, prout diſtinguitur contra ſupernaturales perfectiones gratiæ & gloriæ; quomodo iuſtitia originalis dicebatur naturalis Adæ, quamuis enim eſſet ſupernaturaliter ei indita, quia tamen de ſtatu illius erat in innocentia, naturalis cenſebatur. Sic omnis cognitio conceſſa Angelis ab initio (exceptâ fide) potuit dici naturalis, etiamſi viribus naturæ illa aſſequi non potuerint.

Cognitio quotuplex ſit.

Aduertendum ſecundò, duplicem eſſe cognitionem, vnam perfectam & diſtinctam, ſiue propriam; alteram imperfectam, confuſam, & impropriam. Prior eſt quâ attingitur obiectum ſub perfecta ratione ſuæ entitatis, & cognoſcibilitatis, qualis eſt cognitio hominis per eius eſſentialem definitionem: poſterior vèrò eſt quâ obiectum tantùm per accidens, vel tantùm in aliquo communi, vel confuſo concipitur. Cognitio diſtincta, ſeu perfecta & propria iterum duplex eſt, ſcilicet immediata, & mediata: immediata, quâ cognoſcitur res per ſeipſam non mediante aliquo alio obiecto cognito, vt dum Angelus ſuam eſſentiam per ſeipſam intelligit, vel per ſpe-

ciem intelligibilem ipſam repræſentantem, quæ quidem non eſt aliquid cognitum; ſed ſolùm ratio cognoſcendi; mediata verò quâ cognoſcitur res per obiectum medium cognitum, ſicut cauſa per cognitionem effectûs cognoſcitur.

Aduertendum tertiò duplex eſſe medium quo res aliqua cognoſcitur, vnum cognitum, & aliud cognitionis. Cognitum illud eſt quod mediâ ſui cognitione cauſat alterius cognitionem, quomodo cauſa aliqua cognoſcitur per ſuos effectus, & concluſio per ſua principia. Medium verò cognitionis illud eſt quod nullâ ſui cognitione ducit nos in cognitionem alterius; & alio modo dicitur ratio cognoſcendi non cognita, cuiuſmodi ſunt ſpecies intelligibiles in intellectu, & viſibiles in oculo, illæ ſiquidem ſuas mouent potentias ad obiectorum cognitionem, abſque vlla tamen præuia ſui cognitione. Medium duplex eſt.

His notatis Patres Rada *a*, & Tamarit à Tauaria *b* quibuſdam aſſertionibus & concluſionibus propoſitæ quæſtioni reſpondent, eaſque probant. *a In 1. contro. 8. art. 1.* *b Tract 4. florum Theol. q. 7.*

Prima aſſertio, Angelus in ſuo eſſe naturali ſpectatus, per ſuam & aliarum rerum ſubſtantiam tanquam per medium cognitum, intelligit naturaliter Deum eſſe ens ſupremum atque auctorem & gubernatorem omnium. Probatur primò, nam cùm ſeipſum & quaſcumque res alias videt, ſatis cognoſcit eas non eſſe à ſe, ſed ab alio tanquam effectus à cauſa pendere quoad productionem & conſeruationem; & per conſequens illarum omnium conditorem eſſe illi innoteſcit, quem nullum alium eſſe præter Deum cognoſcit. Confirmatur, nam ſi de antiquis Philoſophis ait Apoſtolus Rom. 1. inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt à creatura mundi intellecta conſpiciuntur, multo magis de Angelis id dici poteſt. Probatur ſecuncundò, quia Angelus habet rationem naturalem creatam perfectam; Ergo ea omnia quæ de Deo cognoſcere poteſt ratio creata naturalis, poteſt & Angelus. De Deo, inquam, vt vnus eſt, non tamen vt trinus, quia nulla ratio naturalis cognoſcere poteſt Deum eſſe trinum. Quod oſtendit Scotus. Nam demonſtratione quia demonſtrari non poteſt Deum eſſe trinum, quia etiamſi trinus non eſſet adhuc intelligeretur in diuinis ſuppoſitum habens principium formale perfectum & completum cauſandi. Non poteſt quoque demonſtrari demonſtratione propter quid, nam non poteſt demonſtrari propria paſſio alicuius ſubiecti niſi cognito ſubiecto diſtinctè & quidditatiuè, ſed Trinitas ſe habet veluti paſſio diuinæ eſſentiæ, ergo non poteſt cognoſci à priori ſeu demonſtratione proper quid, niſi cognita diſtinctè & quidditatiuè eſſentia diuina eo modo; non

Angelus quomodo Deum naturaliter cognoſcat, vel non. *Rom. 1.* *In quodlib. q. 14. art. 1.*

poteſt autem ſic cognoſci ab Angelo; Igitur &c.

Angelus non poteſt naturaliter habere notitiam Dei immediatam.

Rada & Tamarit locis cit.

Secunda aſſertio, Angelus non poteſt habere notitiam Dei propriam & immediatam ex perfectione ſua naturali. Probant hanc aſſertionem Rada & Tamarit locis citatis. Quia Deus ſub ratione propria diuinitatis pręcisè loquendo non eſt præſens alicui intellectui creato propriè, quiditatiuè & immediatè, vt videatur, ſed merè voluntariè: ergo nullus intellectus creatus ex perfectione ſua naturali poteſt cognoſcere Deum ſub propria & immediata cognitione diuinitatis. Confirmatur, quia ſi naturaliter eſſet præſens Deus in propria exiſtentia intellectui creato, in ratione obiecti, poſſet creatura naturaliter eſſe beata in viſione deitatis, quod eſt à fide alienum, quia ex S. Ambroſio, naturæ Dei non eſt videri, ſupple à creatura, niſi velit, ſi ergo (ait ille) vult, videtur; ſi non vult non videtur, & natura creata non eſt cauſa naturaliter actiua huius viſionis, vel perfectæ præſentiæ Dei in propria exiſtentia in ratione obiecti, quia cùm non poſſit creatura aliqua continere in ſe perfectè eſſentiam diuinam quoad ſuam entitatem, ita eam non poteſt perfectè continere quoad ſuam cognoſcibilitatem. Ergo &c.

S. Amb. ſuper Lucam.

Angelus quomodo per ſuam eſſentiam Deum cognoſcat, aut non.

Tertia aſſertio, Angelus per ſuam eſſentiam non poteſt Deum ſub propria & diſtincta ratione deitatis cognoſcere tanquam per medium cognitum, neque tanquam per rationem intelligendi, ſeu ſpeciem intelligibilem; Hæc aſſertio eſt quoque Radæ & Tamarit locis citatis. Probatur, quia Angeli eſſentia nullo modo includit Deum, vel Deitatem ſub ratione diſtincta, vt dictum eſt; Ergo non poteſt cauſare diſtinctam eius cognitionem, nam vnumquodque ſicut ſe habet ad eſſe, ita ſe habet ad cognoſci. Vnde cùm nullus effectus creatus, neque creabilis adæquet virtutem Dei, non poterit Deus ſub perfecta & diſtincta ratione naturaliter cognoſci. Nam eſſentia Angeli non eſt naturalis & formalis ſimilitudo Dei, & per conſequens non eſt ratio intelligendi Deum: aliàs enim etiam aliis creaturis, vt formicæ & muſcæ, concedendum eſſet eſſe naturales ſimilitudines Dei ipſum repręſentantes. Item ſi eſſentia Angeli poſſet Deum repręſentare immediatè ſicut ſpecies intelligibilis (inquit Rada) ſequeretur non eſſe inconueniens quod detur ſpecies creata immediatè repręſentatiua eſſentiæ Diuinæ. Patet ſequela, quoniam nihil refert, quod ſpecies immediatè repręſentatiua eſſentiæ Diuinæ ſit ſubſtantia, vel accidens: Si datur eſſentia Angeli immediatè repræſentatiua Dei: Ergo poteſt etiam dari qualitas ſuperaddita potentiæ quæ etiam ipſum immediatè repræſentet: Sed hoc eſt impoſſibile ſecundùm ſententiam Sancti Thomæ, ergo eſſentia Angeli non poteſt immediatè repræſentare Deum per mo-

dum ſpeciei intelligibilis.

Ex his ſequitur nec Angelum, nec animam poſſe naturaliter cognoſcere propriè diuinam eſſentiam, etiam cognotione mediata. Probatur, quia non poteſt dari medium cognitum creatum quod nos ducat in cognitionem quidditatiuam Dei. Vnde Scotus, & S. Thomas in hoc non differunt; vterque enim tenet Angelum ex ſolis ſuæ naturæ viribus non poſſe Deum propriâ & quidditatiuâ ratione cognoſcere, licèt Scotus id ſpecie diuinæ eſſentiæ ſuperadditâ Angelo fieri poſſe, immo & factum eſſe concedat. Quod S. Thomas negat.

Quarta Aſſertio; vt Angelus cognoſcat Deum propriâ & diſtinctâ cognitione abſtractiuâ, indiget ſpecie intelligibili repræſentante diuinam eſſentiam. Eſt pariter iſta aſſertio ſupra dicti P. Tamarit. Probatur, quia cùm hæc cognitio per medium cognitum haberi non poſſit, indiget Angelus ad illam acquirendam aliqua ſpecie intelligibili, quæ eſt ratio cognoſcendi & repræſentandi diſtinctè licèt abſtractiuè, Diuinam illam eſſentiam & naturam, cuius cognitionem intuitiuam ex puris naturalibus habere nequit.

De abſtractiua Dei cognitione ab Angelo.

Confirmatur, nam aliquis in raptu videns tranſitoriè Diuinam eſſentiam, ſicut contigit S. Paulo, ceſſante ipſo actu videndi poteſt habere memoriam obiecti ſub ratione diſtincta, licèt non ſub ratione præſentis actualiter: Ergo manebit ſpecies impreſſa Diuinæ eſſentiæ. Vnde idem S. Paulus fatetur ſe audiuiſſe arcana verba, quæ non licet homini loqui.

2. Cor. 12.

Quinta aſſertio: Angeli habuerunt à principio ſuæ creationis notitiam diſtinctam naturalem diuinæ eſſentiæ per ſpeciem ipſis impreſſam. Hæc aſſertio eſt Scoti, eodem Tamarit illum referente, & iſta ſpecies data intellectui Angelico, quâ eſſentia diuina eſſet ei præſens diſtinctè, licèt abſtractiuè, poteſt dici naturalis, & ad cognitionem naturalem Angeli pertinere. Dicitur autem naturalis, quia non eſt principium actus gratum facientis, nec glorioſi; dicitur etiam non naturalis; quia acquiri non poteſt viribus naturalibus. Præterea ex S. Auguſtino Angeli in ſtatu innocentiæ antequam eſſent beati, habuerunt cognitionem matutinam in verbo, in quo cognouerunt creaturas producendas; ergo videtur quòd Angeli in puris naturalibus conſtituti habuerint diſtinctam cognitionem de verbo diuino per aliquam inditam ſpeciem. Et licèt S. Auguſt. cognitionem creaturarum in verbo ſæpe vocet beatificam, nihilominus ex dictis eius deduci poteſt, quòd hæc cognitio quæ communiter vocatur matutina, ſit etiam naturalis & non præciſè beatifica. Quam cognitionem matutinam rerum in verbo habuit Angelus ante lapſum.

Quænam ab initio fuit diſtincta eaque naturalis Angelorum notitia.

Loco cit.

Species data Angelo quænam ſit.

S. Aug. ſuper Gen. ad litt. cap. 23.

Loco cit. cap. 22.

Ex his ſequitur talem cognitionem quam habuit Angelus diuinæ eſſentiæ, per ſpeciem ſibi inditam fuiſſe quidditatiuam, quia illa ſpecies repræſentabat diuinam naturam ſub ratione deitatis, & non ſub aliqua attributali ratione.

Cap. 9. de diuinis nominibus.

Obijcies primò S. Dionyſium, qui poſtquam dixit Deum eſſe ſuper omnes cæleſtes mentes incomprehenſibili virtute collocatum, poſtea ſubdit, quòd quia eſt ſupra omnem ſubſtantiam, ab omni cognitione eſt ſegregatus: Ergo Deus ab Angelis non potuit cognoſci. Reſpondeo Deum quoad comprehenſionem ſui eſſe ſuper omnes cæleſtes mentes, & etiam quoad cognitionem ſui diſtinctam, niſi ſpecies diuinæ eius eſſentiæ ipſis cæloſtibus virtutibus infundantur.

Deus ſolus ſeipſum comprehendit.

Obijcies ſecundò, Deus in infinitum diſtat ab Angeli intellectu; ſed infinitum diſtans non poteſt à virtute finita attingi, qualis eſt intellectus Angeli: Ergo &c. ℞eſp. argumentum illud ſolùm concludere non poſſe Deum ab Angelico ſpiritu comprehendi, non tamen quod non poſſit aliquomodo ab eo attingi & cognoſci, modo quo ſupra expoſitum eſt.

Angelus Deũ comprehendere nequit.

SECTIO VI.

An Angelus cognoſcat futura contingentia.

Futurá contingentia quot ſunt.

AD huius quæſtionis reſolutionem eſt aduertendum futura contingentia eſſe triplicis generis: Quędam enim neceſſariò proueniunt ex cauſis naturalibus, nec vllomodo pendent à libero arbitrio, vt motus corporum cæleſtium, & curſus aſtrorum, immò etiam omnes euentus naturales, qui in his inferioribus fiunt, ſiue à Cœlorum influxu, ſiue ab alijs cauſis inferioribus naturalibus, vbi nullomodo liberum intercedit arbitrium.

Alia ſunt futura quæ non neceſſariò, ſed vt plurimùm ex ſuis cauſis ſequuntur abſque vllo etiam liberi arbitrij interuentu, vt ſanitas ex tali medicina. Alia denique futura ſunt, quæ omninò contingenter & à cauſis liberis fiunt, aut eueniunt.

Angelus quęnam futura contingentia cognoſcat & quomodo.

Primi generis contingentia futura cognoſcit Angelus in ſuis cauſis, niſi à Deo impediantur, & ita certò & euidenter cognoſcit ſicut Eclypſis Solis & Lunæ ſcitur à Mathematicis, quia talis effectus in ipſis ſuis cauſis ſunt determinati. Eodem modo certò & euidenter euentus naturales futuros cognoſcit, vt futuram ægritudinem ex tali humorum compoſitione, peſtem, ſterilitatem ex tali conſtella-

conſtellatione, & alia id genus quæ ex cauſis omnino naturalibus futura ſunt. Certò etiam cognoſcitur ab Angelo quomodo cauſæ naturales ſeſe impedire poſſint, vel ob contrarias conſtellationes, vel alio modo, necnon etiam cauſas impedientes, & actiuitates earum penetrat. Quod eſt intelligendum dummodo non deneget Deus ſuum concurſum illis connaturaliter debitum. Cognoſcit pariter quæ cauſa aliam ſuperabit, & quâ ratione, & quid ex tali occurſu, futurum aut non futurum ſit. Nos autem hos euentus nec euidenter cognoſcimus, cùm virtutem & potentiam cauſarum ignoremus. Ideo naturales euentus contingentes non minùs nobis ſolent eſſe incerti, quàm contingentes ex libero arbitrio, & ita ſola coniecturâ illos aſſequimur. Angelus autem certò ſcit hos effectus, immò etiam quid bruta animantia facient, aut non facient, cùm naturaliter bruta *in* obiecta ferantur. Secundi generis contingentia futura etiam cognoſcit Angelus, non certò quidem, ſed probabiliſſimis coniecturis; cùm enim homines ea poſſint conijcere, ergo multò meliùs Angelus, qui longè illis perſpicacior eſt.

Tertij denique generis contingentia futura nullomodo cognoſcit euidenter Angelus propriâ virtute, neque in ſuis cauſis, neque in ſeipſis: Non in ſuis cauſis, cùm liberæ ſint, vt ſupponimus, & proinde ſint penitùs indeterminatæ & indifferentes ad vtrumlibet: neque etiam in ſeipſis, cùm illa ipſi Angelo nondum ſint præſentia, nec realiter exiſtant: Rem autem quæ nondum exiſtit, intellectu attingere, eamque vt aliquando in ſeipſa erit cognoſcere, hoc proprium eſt intellectus infiniti & æterni, qui ſuo obtutu poteſt anteuertere omnes temporum differentias. Vnde id de fide eſt tenendum, cùm ſacræ litteræ certam eiuſmodi futurorum notitiam, ſoli ipſi Deo tribuant, vt omnes ſancti Patres fatentur, Iuſtinus martyr, *a* Euſebius, *b* Damaſcenus, *c* Anſelmus, *d* &c. Probatur itaque Eſaiæ 41. *Annuntiate nobis quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis vos.* Vbi latè oſtendit S. Hieronymus non potuiſſe idola prædicere futura, quia nec templorum ſuorum ruinam præſcierunt. Et non mirum, quia illa præcognoſcere diuini muneris eſt. Eſt tamen notandum bene poſſe Angelos coniecturâ aliquâ & quibuſdam ſignis, futura quæ vtplurimum eueniunt cognoſcere, etiamſi à libero arbitrio pendeant, vt innuit S. Thomas. Nam ſi coniecturâ aliquâ poſſint illa homines cognoſcere, ergo multò meliùs Angeli. Ex quo bene infert Scotus Angelos non habere ab initio ſuæ creationis, ſpecies proprias rerum omnium quæ futuræ ſunt, quia poſſent futura antequam ſint, cognoſcere.

a *lib. qq q. 2. & 146.*
b *lib. 1. de præpar. Euang. cap. 10.*
c *lib. 2. de fide cap. 4.*
d *lib. de caſu Diaboli. cap. vlt.*
1. p. q. 47. art. 2. & 3.

At obijcies, ſæpenumerò Dæmones vera prænuntiare etiam cir-

ca res merè contingentes, quæ videlicet ab hominum libertate pendent. Reſpondeo primò illos poſſe prædicere quæ ipſi Deo permittente, vel non impediente facturi ſunt. Sic potuit Sathan mala quæ paſſurus erat, ſancto Iob prædicere, ſtatim atque facultas eum affligendi à Deo ei conceſſa fuit: vel etiam poſſunt certò prænuntiare quæ ob certas cauſas ipſis à Deo reuelantur. Reſpondeo ſecundò, Dæmones ſæpè falli, & ſic homines decipere in his quæ prędicunt, vt docet S. Auguſtinus. Deinde ad coniecturalem cognitionem illorum contingentium futurorum, & humanarum actionum, iuuantur experientiâ longiſſimâ maximâque ſolertiâ & perſpicacitate mentis, & quia norunt circunſtantias quæ ad cuiuſuis ſtatum pertinent, necnon naturales diſpoſitiones vniuſcuiuſque, vt quibus moribus ſit quiſque pręditus, quo ingenio, & quæ ſit cuiuſque naturæ procliuitas, &c.

Dæmones quandoque res futuras prædicunt, & quomodo illas ſciunt.

Quia Dæmones falluntur in ijs quæ prædicunt, ſic homines decipiunt.

4. *de Trin. cap.* 17. *& alibi.*

SECTIO VII.

An Angelus cognoſcat præterita, & poſſibilia.

DVo ſunt hac in ſectione reſoluenda. Quoad prius de prętceritis Prima aſſertio, Angelus ſeclusâ reuelatione & fide, non poteſt cognoſcere prętcritum, quod priùs non cognouerat. Ita communiter Theologi. Probatur primò, quia hoc proprium eſt Dei, vt conſtat ex iam ſuprà allata Eſaïæ ſententia ſect. prçced. *Annuntiate nobis quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis vos.* Et ratio eſt, quia ſicut eſt proprium Dei, quòd eius intuitus terminetur ad futurum ac ſi eſſet prçſens, ita quod terminetur ad prçteritum in ſeipſo ac ſi eſſet prçſens, nam ad hoc requiritur intuitus ambiens omnia tempora. Secundò ratione probatur: Si Angelus nunquam nouit rem eſſe, perinde ſe habet ad illam ac ſi nunquam fuiſſet, ergo ex ſe non magis cognoſcit fuiſſe quàm non fuiſſe. Patet, quia ex eo quod res fuerit, nulla mutatio facta fuit in Angelo, & ex parte obiecti eodem modo ſe habet res poſtquam deſijt eſſe, ac ſi nunquam fuiſſet: Ergo non eſt vnde Angelus cognoſcat rem fuiſſe. Quod ſi obijcias quoſdam Patres docuiſſe Angelos prçterita cognoſcere: Reſpondeo illos loqui de prçteritis de quibus poſteà habuerant notitiam, nam de alijs eadem eſt ratio ac de futuris.

Angelus nequit præteritum cognoſcere quod nũquam cognouerat.

Secunda Aſſertio, Angelus cognoſcit prçterita quæ exiſtentia

cognouerat. In hoc omnes Doctores conueniunt, & ita habet Scotus. Probatur, quia per cognitionem rei pręſentis producitur in intellectu Angeli ſpecies impreſſa illius cognitionis, vt poſteà per illam cognoſcere poſſit Angelus eiuſmodi rem aliquãdo fuiſſe. Confirmatur, nam viſio quâ rem illam vidit Angelus, aliquid reliquit in eius intellectu, atqui illud ſic relictum non poteſt eſſe niſi ſpecies illius rei, non vt pręſentis, cùm ex hypotheſi non ſit amplius pręſens, ſed vt pręteritæ, cùm cognoſcere pręteritum tanquam pręſens ſit proprium Dei propter immutabilitatem eius. *in 4. diſt. 45. q. 3. a.*

Quod ad aliud de poſſibilibus attinet, an illa Angelus cognoſcat poſſibilia: Dicimus quod cùm penetręt vim & naturam cuiuſcumque cauſæ & creaturæ, cognoſcit quoque omnes effectus ab illis poſſibiles, & qui in illis cauſis virtualiter continentur. Probatur, qui penetrat cauſam, cognoſcit relationem quam dicit ad effectum, ſed relatio nequit cognoſci quin terminus cognoſcatur, ergo cùm cauſæ dicant relationem ad ſuos effectus poſſibiles, neceſſe eſt vt cognoſcantur tales effectus: Et ita Angelus penetrans ignem ſaltem confuſè & in generali, cognoſcet omnes ignes ab illo producibiles. Ita dicendum de alijs. Aduertunt porrò nonnulli, quòd ſi aliquæ ab Angelo ignorentur cauſæ in quibus virtualiter effectus poſſibiles contineantur, aut à ſolo Deo produci poſſint tales effectus, non habent Angeli in quo illos cognoſcant. *Angelus poſſibilia cognoſcit, & quomodo.*

Aliqui alij volunt Angelum per ſpecies impreſſas cognoſcere poſſibilia quoad ſuas ſpecies diuerſas, quas Deus poteſt creare, immò alias quàm creatæ iam ſint, abſque eo quòd tamen cognoſcat quænam ſint in ſpeciali, cùm infinitæ ſint. Indiuidua autem poſſibilia earumdem ſpecierum, quia etiam infinita ſunt, ſimul cognoſcere nequit, ſed forſitan paulatim & ſigillatim, inquiunt, & per ſpecies de nouo acceptas, cùm vt dictum eſt, poſſit à rebus ipſis ſingularibus ſpecies abſtrahere. Quamuis alij conſtanter aſſeuerent non eſſe ſpecies de poſſibilibus abſtrahibiles ab Angelo, cùm illæ ſolùm ſufficiant quæ ei neceſſariæ, aut vtiles ſunt, vt ſit in ratione intelligendi perfectus: At verò ſatis in tali ratione conſtituitur perfectus per ſpecies rerum quæ ſunt, aut futuræ ſunt, aut etiam pręteritæ, abſque illis quæ ſolùm ſunt rerum poſſibilium, ergo, &c.

Obijcies primò, quod obiecta exiſtant, vel non, eſt quid accidentarium; ſed ſi tales naturæ poſſibiles exiſterent, eſſent Angelis debitæ ſpecies illarum ad eaſdem intelligendas; ergo etiam quando ſunt merè poſſibiles. Reſpondeo negando maiorem, nam res exi-

ſtentes ſunt per ſe aptæ ad immutandam potentiam, at verò poſſibiles, vel futuræ non niſi in aliqua cauſa exiſtente.

Obijcies ſecundò, Quia ſequeretur Angelum priuari cognitione plurium rerum à ſe naturaliter ſcibilium, quod eſt Angelo inferre vim. Reſpondeo nullam eſſe vim, quia cognitio poſſibilium non eſt debita Angelo, ſi non exiſtant, niſi aliquo ex prędictis modis cognoſcantur.

Obijcies tertiò, Quia dari tales ſpecies poſſibilium non repugnat, immò eſt excellentia Angeli illas habere; ergo illi ſunt concedendæ. Reſpondeo quòd licèt non repugnet de potentia Dei abſoluta, repugnat tamen ſecundùm ordinem naturalem, quia natura Angeli non petit niſi cognitionem exiſtentium. Deinde darentur infinitæ ſpecies infinitarum rerum poſſibilium, quòd iuxta aliquos repugnat ſecundùm ordinem naturalem.

SECTIO VIII.

An ſecreta cordis noſtri poſſint ab Angelo naturaliter cognoſci, & illa de facto cognoſcant.

PENVLTIMA ſectione reſoluimus quænam futura contingentia poſſit cognoſcere Angelus, & quomodo. Et poſtremâ dictum eſt de pręteritis, & poſſibilibus, quomodo pariter illa cognoſcere valeat. Pręſenti igitur ſectione eſt dicendum, quomodo contingentia præſentia, ſiue actu exiſtentia cognoſcat, vel cognoſcere poſſit. Vt autem id faciliùs nobis innoteſcat, eſt aduertendum illa eſſe duplicis generis. Aut enim ſunt externa, vt pleræque humanæ actiones imperatæ, verbi gratia, ambulare, ſedere, loqui, &c. aut interna ſeu occulta, vt omnes actiones tum intellectus, tum voluntatis, quæ dicuntur cogitationes & affectiones, ſeu actus liberi, ſiue à voluntate eliciti, ſiue imperati. De contingentibus præſentibus prioris generis nulla eſt difficultas, certum eſt enim illa ab Angelo cognoſci poſſe, at de contingentibus poſterioris generis difficultas eſt, an Angelus aliquis ea naturaliter cognoſcere poſſit, & de facto cognoſcat, ſiue alicuius hominis, ſiue etiam alterius Angeli. Quia igitur proponitur quæſtio de poſſe, ſeu potentia, & de facto, eidem duplici aſſertione eſt reſpondendum.

Rerum præſentium duplex genus.

Angelus contingentia præſentia cognoſcit, & quænam.

Prima Aſſertio. Secreta cordis humani, aut Angelici, videlicet occultæ cogitationes & affectus omnes, nec-non actus liberi à voluntate eliciti, vel imperati, ab alio Angelo ſuapte natura, ſeu ſuis viribus derelicto, cognoſci poſſunt, niſi talis cognitio à Deo impediatur. Hæc aſſertio eſt Doctoris [a] Subtilis, & ſequacium, necnon Gabrielis [b] Maioris, [c] Ochami, & quorumdam aliorum.

Angelus Deo non impediente poteſt alterius Angeli occultas cogitationes affectus, &c. cognoſcere, & quomodo.

a *in 2. diſt 9. & in repor. diſt. 10. euſd lib. 2.*
b *in 2. diſt. 9. qu. 2.*
c *diſt. 9. q. 3.*

Probatur primò. Quodcumque obiectum reale intelligibile actu in ſe, & proportionatum cuicumque intellectui Angelico, & ei ſufficienter prǽſens, poteſt naturaliter cognoſci ab omni tali intellectu; ſed cogitationes & affectus humani & Angelici ſiue naturales ſint, ſiue liberi, ſunt huiuſmodi: Ergo poſſunt cognoſci naturaliter à quocumque intellectu Angelico. Maior eſt clara. Minor probatur, quia huiuſmodi cogitationes & affectus ſunt entia realia & vera, & intellectui Angelico proportionata, ac prǽſentia: Ergo ab eo naturaliter intelligi poſſunt niſi impediatur. Nam ex communi omnium ſententia, actiuo & paſſiuo naturaliter proportionatis, & approximatis non impeditis ſequitur actio. Reſpondebis verum eſſe argumentum, niſi eiuſmodi cordis ſecreta occultentur, poſſunt tamen occultari per volitionem Angeli à quo eliciuntur: ſed contrà obijcit Scotus. Primò, non eſt maior ratio, quare Angelus poſſit occultare cognitionem ſuam, vel affectum, quàm eſſentiam ſuam, cùm vtrumque ſit ens reale exiſtens & prǽſens, ſed eſſentiam ſuam non poteſt occultare: Ergo neque cogitationem & affectum. Secundò, volitio quâ Angelus vult occultare ſuam cogitationem, aut affectum, eſt intelligibilis per ſe, cùm ſit ens reale exiſtens & prǽſens: Ergo ſi poteſt occultari, debet occultari per aliam, quæ etiam eſt intelligibilis, & illa per aliam, & ſic dabitur proceſſus in infinitum: Ergo prima cogitatio & volitio nequeunt ab Angelo occultari. Nec valet ſi quis dicat eſſentiam Angeli eſſe eius ſubſtantiam, & cogitationem, ſeu affectum, accidens: Hoc enim nihil refert, quia tam ſubſtantia quàm accidens ſunt reale & actuale, & per conſequens per ſe naturaliter intelligibile.

Probatur ſecundò, quia cognoſcere ſecreta cordium per ſe loquendo non ſuperat facultatem naturalem Angelorum, vt patet, quia Angelus cognoſcit eorum cogitationes qui conſentiunt, at talis conſenſus non auget naturalem facultatem intellectus Angelici, neque illum reddit magis proportionatum ad intelligendas eas, quàm antea erat. Deindè, quia ſi homo ſuos actus internos intellectus & voluntatis intelligit, multò magis Angelus qui eſt longè maiori intelligendi acumine prǽditus. Et denique Angelus ſuâpte naturâ intelligere poteſt cuiuſlibet hominis intellectum & ſpecies in

eo receptas, nec-non etiam eius voluntatem: Ergo poterit quoq; naturaliter cognoſcere actus internos vtriuſque facultatis, ſi vt ſupponimus, ordinem naturalem non excedant.

Porrò illa cordis ſecreta per effectum poſſunt duobus modis ab Angelo cognoſci (inquit Rada) videlicet certò, & per coniecturas: certò, ſi per ſuas cauſas cognoſcat, ſicut ſi Angelus videt hominem currentem nemine impellente, ſcit quòd ille vult currere: per coniecturas verò, vt per nutus & ſigna varia, ſicut medici ex pulſu venarum ſæpè animi affectus occultos intelligunt, & ſicut per mutationem vultus, aut alijs indicijs externis perpenditur quandoque affectio interior, & varius animi motus; nam quantò Angelus eſt homine ſubtilior & maiori ingenij acie prēditus, tantò ſubtiliùs eo tales mutationes perpendit. Vbi nota ex S. Auguſtino, leuiora quēdam cogitationum ſigna interdum exhiberi, quæ licet obtuſo hominum ſenſu diſcerni non valeant, acuto tamen Dęmonum poſſunt. Aduertit tamen Richardus, quod etiamſi eorum naturalia remanſerint integra quoad ſubſtantiam, ita tamen per culpam ſunt obnubilata, vt in eorum intelligentia ſit deceptio, in voluntate obliquatio, & in memoria inhabilitas ad recolenda multa quæ fecit eis Deus, & indè fit, vt ſæpè ſæpius fallant, & fallantur, maximè in contingentibus, ſecundùm S. Auguſt.

Controu. 8. art. 3. concl. 2.

L. 5 de diuinatione Dæmonum cap. 8.

Aug. in lib de diuinationibus.

Angelus non cognoſcit de facto ſecreta cordis Deo ita ſtatuente.

Secunda Aſſertio. Secreta cordis Deo ita ſtatuente, non cognoſcuntur ab Angelis de facto, ſed ab ipſo ſolo Deo. Probatur 1. ex ſcriptura, in 3. Regum, *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* In Pſalmis, *Scrutans corda & renes.* Et iterum, *ipſe enim nouit abſcondita cordis.* Apud Hieremiam, *Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes.* In Act. Apoſtolorum, *Tu Domine qui noſti corda omnium.* Et S. Paulus, *Diſcretor cogitationum & intentionum cordis.*

3. Reg. 8. Pſal. 7. Pſal. 43. Hierem. 17. Act. 1. Heb. 4.

Secundò probatur auctoritate Sanctorum Patrum, vt Chryſoſtomi [a], Ambroſij [b], Cyrilli [c], Hieronymi [d] in illud Sancti Matthæi, *Sciens Ieſus cogitationes eorum*, ex eo maximè, ſicut alij S S. Patres, ait Chriſti Diuinitatem comprobari quòd omnium cogitationes propria virtute exploratas haberet, vt conſtat adhuc apud S. Lucā. *Vt autem Ieſus vidit cogitationes illorum*, &c. Et apud S. Ioannem: *Eo quod ipſe noſſet omnes.* His ergo omnibus auctoritatibus tum ſcripturæ, tum Sanctorum Patrum, liquidò patet Deum ipſum ſolum de facto cognoſcere poſſe cordis ſecreta cuiuſcumque hominis vel Angeli, prout ſunt in eorum intellectu & voluntate, cùm ſit rerum omnium cauſa atque operationis illarum nedum in fieri, ſed etiam in facto eſſe, & illæ ad ipſum ordinentur, nullum autem Angelum de facto illud prēſtare poſſe, quando ergo aliqui prēdictas

a *Hom. 3. in Matth.*
b *Lib. 1. in Luc*
c *Lib 2 in Ioan c 13*
d *In nonum cap. Matthæi*
Luc 11.
Ioan 2

auctoritates obijciunt, vt probent Deum ſolùm, non verò Angelum ſecreta cordis humani & Angelici cognoſcere. Reſpondemus primò, illas eſſe intelligendas quòd Deus de facto, vt dictum eſt, illa perfectiſſimè cognoſcat, non verò eaſdem concludere Angelum eas non cognoſcere de poſſibili, quamuis non de facto, vt dictum eſt: Tales etenim auctoritates nec dicunt, nec dicere poſſunt eiuſmodi ſecreta eſſe intellectui Angelico improportionata, & non eſſe realia, atque ex conſequenti intelligibilia, quia quod eſt proportionatum Angelo inferiori, erit etiam ſuperiori; ſed infimo Angelo actus liber ipſius eſt proportionatus: ergo ſuperiori. Deinde, quia conſentiente Angelo cuius eſt actus liber, cognoſcitur talis actus ab altero Angelo: ergo eſt illi proportionatus. Secundò reſpondemus quòd etiamſi Angelus de facto cognoſceret eiuſmodi cordis ſecreta, & abſcondita, non tamen eo modo quo ipſe Deus, qui ſolus illa cognoſcit vniuerſaliter & ex propria perfectione, & tanquam Iudex vniuerſalis omnium talium occultorum, & abſque eo quòd à quoquam impediri poſſit: nullo autem horum modorum Angeli boni & mali, vel etiam animæ ſeparatæ; imò nec beati talia vnquam cordis ſecreta nouerunt: Et hoc etiam modo poſſunt ſolui quæcumque aliæ auctoritates ſimiles, & obiectiones in contrarium.

Si Angelus cordis ſecreta cognoſceret non tamen eo modo quo Deus cognoſcit.

Obijcies Angelos eſſe per naturam ſpecula clara, vt ait D. Dionyſius, videntes animæ ſubſtantiam, cùm ſint ſpirituales ſubſtantiæ, & ex conſequenti videre intima ipſius animæ ſecreta. Reſpondemus ex S. Bonauentura illos non proindè eius intima de facto proſpicere, quia non poſſunt illabi animæ, ſicut vnus Angelus videns alterum, ſecreta illius non cognoſcit, niſi ille voluerit reuelare. Vnde non eſt ſimile de ſpeculo naturali, ſiue artificiali, ac de voluntario, nam illud repręſentat ſe, & quod lucet in ſe, ita quòd illo ſpeculo viſo videantur omnia illa quæ illi obijciuntur, & in eo repręſentantur, hoc autem quale eſt, anima vel ſubſtantia ſpiritalis non manifeſtat actu, quæ ſunt in eo, niſi vt vult, &c. Angeli igitur non cognoſcunt medio tali, cordium noſtrorum arcana naturaliter, ſed modo ſolùm coniecturali, vt dictum eſt.

Angeli non poſſunt illabi animæ.

Interim etiamſi Angelus ſingulari mentis acumine ad cuncta intelligenda polleat, non expedit tamen, vt ipſe de facto ſecreta cordium cognoſcat (inquiunt aliqui Doctores) quia libertas Angelica, imò & humana naturaliter petit, vt ſecretum eius non cognoſcatur. Et ſi quis ſciret alterum abſque ſuo conſenſu cognoſcere ipſum ſuum ſecretum, profectò illud non eliceret: meliùs eſt ergo vt illa ſecreta non pateant niſi Deo, ob incommoda multa quæ in

Deo ſoli ſecreta patent & cur.

republica intellectuali adferre poſſet eorum cognitio: & propterea Deus (aiunt) non concurrit ad eorum cognitionem, ob ſuauem ſuæ prouidentiæ in creaturæ rationalis gubernatione diſpoſitionem, niſi Angelus vel homo, liberâ voluntate conſenſum prębeant, vt cognoſcantur. Vult enim dominium libertatis perfectæ conſeruare, quod vnicuique naturaliter debetur, quodque ex natura habet vnuſquiſque in ſuos internos actus, at tale dominium impediretur & violaretur, ſi Angelus inuito alio Angelo vel homine, illos eorum actus internos cognoſceret, & ſecluſa eorum liberâ manifeſtatione.

SECTIO IX.

An & quomodo Angelus cognoſcat myſteria gratiæ.

Gratiæ myſteria duobus modis ſunt ſupernaturalia.

AD faciliorem huius quæſtionis reſolutionem, Aduertendum primò myſteria gratiæ eſſe ſupernaturalia duobus modis: primò per ſe, & ſecundùm ſuam ſubſtantiam vel entitatem, quæ ſcilicet continentur aliqua re, quæ per ſe eſt altioris ordinis quàm ſit ordo rerum naturalium, cuiuſmodi eſt Incarnatio Verbi, iuſtificatio impij per gratiam, habitus fidei, ſpei, charitatis, & alia huiuſmodi noſtræ fidei myſteria. Secundo modo quoad modum ſolum productionis, quæ videlicet fieri nequeunt à naturali aliqua cauſa, ſed ſolùm à Deo, licèt in ſe, & ſecundùm ſuam eſſentiam ſint ordinis naturalis, vt verbi gr. illuminatio cœci, reſurrectio mortui, conſeruatio puerorum in igne Babylonico, conuerſio aquæ in vinum in nuptijs Chana Galileæ.

Angeli triplex ſtatus.

Aduertendum ſecundò Angelum in triplici ſtatu conſiderari poſſe, videlicet in ſtatu naturæ, ſiue ſecundùm naturales eius vires; vel in ſtatu gratiæ, fidei, & aliorum donorum ſupernaturalium, quæ in ſuæ creationis initio illi infuſa ſunt: vel denique in ſtatu gloriæ & viſionis beatificæ.

Angelus naturaliter cognoſcere myſteria gratiæ nequit & quę.

His notatis ſit prima aſſertio, Angelus ſuæ virtuti naturali relictus, non poteſt cognoſcere, atque clarè & diſtinctè intueri myſteria gratiæ, quæ dicuntur ſupernaturalia per ſe, aut ſecundùm ſuam entitatem & ſubſtantiam, ſiue cùm ab initio tantùm futura erant, ſiue etiam cùm actu exiſtunt. Probatur, quia ſicut res illæ in ſua entitate ſunt ſupernaturalis & altioris ordinis, ita & in ſua cognoſcibilitate (ſi ita fari liceat,) & proindè excedunt facultatem naturalem

intellectus

intellectus Angelici, eique ſunt improportionatæ. Deinde eiuſmodi myſteria, cùm ex mera Dei voluntate pendeant, cognoſcere nequit per proprias eorum ſpecies, cùm ſupernaturales ſpecies Angelicæ naturæ ſint indebitæ: nec per aliquid quod habeat cum re connexionem, cùm nihil naturale connexum ſit naturaliter ſupernaturali: Igitur nullomodo ea ſuâpte naturâ cognoſcit Angelus. Quòd ſi illa ſuapte natura cognoſceret, poſſet etiàm Dæmon, cuius naturalia remanſerunt integra, naturali virtute videre in anima hominis gratiam & habitus infuſos; quod eſt contra S. Auguſtinum, qui dicit Dæmonem non tentaturum homines, ſi in illis videret internam ſpeciem virtutum. Et adducit exemplum ſancti Iob, cuius mirabilem patientiam ſi Diabolus potuiſſet cernere, non fuiſſet eum aggreſſus, quia non voluiſſet ab eo ſuperari, nimiâ ſiquidem tumeſcit ſuperbiâ. *Lib. 12. de Geneſi ad lit. cap. 17.*

Obijcies primò, Dæmones cognouiſſe Incarnationis verbi myſterium, cùm Chriſtum, apud S. Lucam, eſſe Dei Filium declararint dicentes: *Nos ſcimus quis tu es Filius Dei.* Reſpondent Doctores breuiter illos adulatoriè loquutos fuiſſe, vt veritatem elicerent, an eſſet Dei Filius, & Meſſias in mundum miſſus, nec ne; non tamen inde ſequi illos viribus naturalibus cognouiſſe Incarnationis myſterium. *Dæmones quâ mente Chriſtum eſſe Dei Filium declararint.*

Obijcies ſecundò, Illa entia ſupernaturalia eſſe nihilominus creata, ens autem creatum eſſe obiectum accommodatum intellectui Angelico, & ab eo intelligibile. Reſpondemus verum eſſe, imò ens in ſe & omne intelligibile eſſe obiectum adæquatum cuiuſcumque intellectus etiam humani, & entia ſupernaturalia ſub eius conceptu communi comprehendi, ſicque ſub illa entis ratione in communi, & quaſi in confuſo cognoſci; ſed non inde ſequitur (aiunt multi) quod tale ens ſub ratione & modo ſuæ ſupernaturalitatis ſpectatum naturaliter cognoſcatur.

Obijcies tertiò, Qui poteſt id quod maius eſt, poteſt etiam & id quod minus eſt; ſed Angelus poteſt naturaliter intueri propriam ſuam ſubſtantiam, quæ perfectior eſt gratiâ & donis ſupernaturalibus, quæ ſolùm ſunt accidentia, ergo multò magis poteſt illa cognoſcere. Reſpondeo illam propoſitionem, qui poteſt maius, poteſt minus, debere intelligi de ijs quæ ſunt eiuſdem ordinis, vt ſi aliquis poſſit portare pondus ſex librarum, poterit etiam portare vnius libræ; non tamen habet locum in ijs quæ ſunt diuerſæ rationis, quia homo poteſt ratiocinari, & loqui, quod eſt maius, non tamen volare, quod eſt minus; at verò ſubſtantia Angelica eſt diuerſæ rationis à donis ſupernaturalibus: Licèt ergo ipſa ſit naturalis, & illa dona

ſint altioris ordinis: quia tamen eſt ipſis donis in genere entis perfectior, eſt etiam magis intellectui Angelico proportionata, quàm quælibet ſupernaturalia.

Angelus modum ſupernaturalem myſteriorum gratiæ, vi ſuâ naturali non cognoſcit.

Secunda Aſſertio. Angelus vi ſuâ naturali poteſt clarè & euidenter cognoſcere myſteria gratiæ quæ dicuntur ſupernaturalia, licèt non poſſit modum illum ſupernaturalem perſpicuè videre. Probatur, quia poteſt Angelus proprijs viribus cognoſcere Deum eſſe omnipotentem, & infinitâ pollere virtute, & propterea poſſe multa naturalia modo ſupernaturali pręſtare, vt vitam mortuo, & viſum cœco reſtituere, &c. Vita enim mortuo reſtituta & oculus cœco, entia ſunt naturalia quoad ſubſtantiam; & ſic naturaliter ab Angelo cognoſcibilia. Poteſt etiam naturaliter cognoſcere Deum poſſe ſupplere efficientiam cauſarum naturalium, ac proinde poſſe dare alicui viſum quem cauſæ naturales dare poterant, ſi non fuiſſent impeditæ. Nota porrò Angelum non tantùm intelligere vitam mortuo miraculosè reſtitutam, & viſum cœco quoad id quod naturale habet, ſed etiam aliquo modo & confusè quoad id quod habet ſupernaturale, quia cognoſcit ea miraculosè, & non virtute aliquâ naturali eſſe peracta, cùm planè ſciat nullam cauſam naturalem habere virtutem ad reſtituendam vitam aut viſum, quia à potentia ad habitum naturaliter regreſſus dari nequit, quomodo autem id factum ſit, non poteſt perfectè & clarè intueri.

Angeli in via cognouerunt myſteria Trinitatis, Incarnationis, &c. & quomodo.

Tertia Aſſertio. Angeli in ſtatu gratiæ & fidei, quibus erant præditi, dum adhuc eſſent in via, cognouerunt per reuelationem, & infuſam ſupernaturalium rerum ſcientiam ac fidei lumen, reconditum Sanctiſſimæ Trinitatis arcanum; nec non altiſſimum Incarnationis verbi æterni myſterium, ſaltem in communi, nempe fore vt Filius Dei naturam humanam ſumeret, & ſic eſſet futurus hominum Redemptor, Saluator, Iuſtificator & Remunerator. Probatur ex ſanctis Patribus, Auguſtino, Ruperto in illud Ioannis, *Homicida erat ab initio*, Bernardo, & alijs etiam modernis, vt Suare, & Vaſqueſio, quorum aliqui tenent ex reuelatione huius myſterij Angelorum peccatum occaſionem accepiſſe. Id etiam probant omnes qui docent Verbum aſſumpturum fuiſſe carnem humanam, etiamſi Adam non peccaſſet; & qui non ſine fundamento exiſtimant gratiam, & gloriam fuiſſe Angelis collatam, propter merita Chriſti futura: Rationi enim conſentaneum erat, vt fidem haberent de ipſo Chriſto venturo, ex cuius præuiſis meritis gratia quâ beatitudinem mererentur, fuerat eis collata. Confirmatur, quia cùm Chriſtus eſſet futurus Summus Pontifex, & Eccleſiæ Angelicæ Caput & Iudex, æquum valdè erat vt ſtatim ab om-

Lib. 5. ſuper Gen. cap. 19.

Ioan 8.

Etiamſi Adamus non peccaſſet, Verbũ Diuinum tamen incarnatum fuiſſet.

nibus Angelis cognoſceretur, & in eum crederent, ſicut in hominum Eccleſia contingere videmus. Denique docet ſanctus Thomas 1.2.q.2 art.7. eſſe valdè probabile hoc Incarnationis myſterium Adamo reuelatum fuiſſe in ſtatu innocentiæ, immò & Prophetis antiquæ legis; atqui nulla eſt ratio cur potiùs illis quàm Angelis innotuerit, & non fuit vnquam myſterium aliquod magis aptum ad ipſorum Angelorum ſubiectionem, & fidei illorum exercitium quàm iſtud Incarnationis Verbi æterni. Aduertunt tamen & rectè nonnulli eſſe probabile multas iſtius myſterij, & noſtræ redemptionis circunſtantias, & modos illis non innotuiſſe, cùm veriſimile ſit in eo ſtatu æquale reuelationis lumen omnibus creditum non fuiſſe; at illa poſteà in ſtatu gloriæ explorata habuerunt, ſicut idem de myſterio Trinitatis & alijs fidei noſtræ myſterijs eſt iudicandum, vt ſequenti ſectione videndum.

Incarnationis myſterium fuit Adamo &c. reuelatū.

Quarta Aſſertio. In ſtatu gloriæ & beatificæ viſionis multò plura fidei noſtræ myſteria, & quoad plures eorum circunſtantias & modos, fuerunt de facto Angelis detecta, quàm dum ſolùm in via erant. Probatur, quia id iſtius ſtatus dignitas poſtulabat, quoniam iſta facillimè in verbo repræſentari potuerunt. Et primò de Sanctiſſimæ Trinitatis myſterio conſtat, cùm ex omnibus Theologis ſatis innoteſcat claram & intuitiuam ipſius notitiam ad eorum fœlicitatem ſpectare. Apparet etiam de Incarnationis myſterio, pertinebat enim ad Angelos in illo ſtatu, vt in verbo cognoſcerent redemptionem generis humani cum omnibus ſuis ſaltem notabilioribus circunſtantijs, non tantùm comitantibus, verùm etiam antecedentibus & ſubſequentibus, quæ ſunt verbi gratiâ, lapſus generis humani, quod ad eius reparationem de Virgine naſceretur Chriſtus, cõuerſaretur cum hominibus, eos erudiret, pro illis mortem ſubiret, reſurgeret, cœlum conſcenderet. Vnde nulli dubium eſſe poteſt, quin tale myſterium notum fuerit Archangelo Gabriëli, dum illud Beatæ Virgini annuntiauit, & in Natiuitate ipſius Chriſti reliquis Angelis, vt ex S. Luca ſatis conſtat: Nam poſtquam Chriſtum eſſe Luc.2. in Bethleem Iudæ natum indicauit Paſtoribus, ait ſacer Textus: *Et facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis clamantium, & dicentium: Gloria in excelſis Deo*, &c. Nonnulli tamen rectè aduertunt, Angelorum aliquos perfectiùs cæteris illa cognouiſſe ob inæqualitatem luminis gloriæ, ſicut dum erant in via inæqualiter cognouerunt myſteria gratiæ, ob inæqualitatem luminis fidei ac reuelationis.

Angeli in gloria perfectiùs cognoſcunt fidei noſtræ myſteria, quã dum in via erant.

Obijcies primò Apoſtolum, qui de Incarnatione ſermonem inſti- Ad Epheſ.3.

tuens ait, *eſſe Sacramentum abſconditum à ſæculis in Deo, vt innoteſcat Principibus, & Poteſtatibus in cæleſtibus, per Eccleſiam, multiformis ſapientia Dei*, &c. Quæ verba exponens S. Hieronymus, ait illud Incarnationis myſterium dici abſconditum, quia ſpiritualibus creaturis non innotuit, ſed per Eccleſiam illud didicerunt. Idem Apoſtolus videtur idem ſentire, *Magnum* (inquit) *pietatis Sacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis*, &c. Reſpondeo S. Paulum, atque S. Hieronymum non loqui de ſubſtantia Incarnationis, ſed de eius circunſtantijs ac fructibus ſeu effectibus, quorum notitiam ſolùm temporis decurſu ſunt adepti per ſpecialem reuelationem ipſis à Deo factam. Dum igitur aliqui reperiuntur Patres negantes Angelos cognouiſſe Incarnationem, debent intelligi de facto non nouiſſe quoad omnes circunſtantias. Et dum alij affirmant, loquuntur de ſubſtantia myſterij. Et dum alij Patres expreſsè dicunt Angelos cognouiſſe ſubſtantiam Incarnationis, non tamen ab initio, loquuntur per experientiam, nam illam non habuerunt Angeli donec actu Chriſtus fuit. Et certum eſt ſecundùm omnes, Angelos ante Chriſti exiſtentiam eum cognouiſſe. Et ſic illi Patres ſolùm negant Angelis ſcientiam experimentalem.

1. ad Tim. 3.

De modo quo Angeli Incarnationis myſterium cognouerũt.

Objicies ſecundò nonnulla Scripturæ loca, in quibus ex quorundam Patrum interpretatione, introducuntur Angeli quaſi dubitantes, ac ex conſequenti aliquid circa iſtud myſterium interrogantes, vt apud Eſaïam: *Quis eſt iſte qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra?* Quæ interrogatio ſecundùm S. Ambroſium fuit Angelorũm inferiorum ad ſuperiores ignorantium myſterium Chriſti, vel fuit omnium Angelorum ad ipſum Chriſtum, vt ſentiunt SS. Hieronymus, Dionyſius, Cyrillus, &c. Reſpondeo cum Cyrillo illam Angelorum interrogationem non fieri ex ignorantia, ſed ex admiratione, & exultatione. Et ita etiam docet S. Auguſtinus, explicans illud Pſalmi 23. *Quis eſt iſte Rex gloriæ?* Et idem habet alibi; alij addunt has interrogationes ſignificare nouam quandam notitiam, circa ſpeciales aliquas circunſtantias Incarnationis, aut gloriæ ipſius Chriſti cælum conſcendentis. His itaque modis ſunt intelligendi Patres, quando in oppoſitum præfatæ aſſertionis citantur.

Eſa. 63.

Lib. 4. de Fide.

SS. Hieron. Dionyſ. Cyrill. &c.

Serm. 138. de tempore.

Serm. 5. de Aſcenſ. Domini.

SECTIO X.

Vtrùm Angeli in verbo cognouerint diem Iudicij.

HÆc quæſtio paſſim à Doctoribus proponitur, ex eo quòd Chriſtus apud S. Matthæum de die iudicij ſermonem inſtituens ait, *De die illa autem & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, ſed ſolus Pater.* Et apud S. Marcum, *De die autem illo vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius, niſi Pater.* Docent itaque Doctores quod cùm beati in verbo cognoſcant myſteria fidei, vt ſuprà probatum eſt, & dies iudicij inter illa myſteria annumerari debeat, dicendum eſt Angelos illum diem in verbo cognoſcere ſaltem in generali: Nam quod Prophetæ per reuelationem nouerunt, non ignorant Angeli in cælo, non tamen cognoſcunt diem determinatum. Sic S. Thomas, Argentina, Abulenſis, Scotus, Suares: & eo modo ſunt præfata Chriſti verba intelligenda. Hæc autem cognitio non reſtringitur ad ſolos Angelos ſuperiores, vt vult S. Bonauentura, quia cùm ſit eadem ratio ſuperiorum & inferiorum, & quilibet gradus beatitudinis ſufficiat vt hic dies videatur, certum eſt inferiores quoque Angelos illum videre, non tamen determinatum, vti dictum eſt, non enim ipſi Angeli in verbo cognoſcunt omnia futura.

Matth. 24.
Marc. 13.
Angeli cognoſcunt diē iudicij ſaltem in generali.
Suar. lib. 6. cap. 5.
in 4. diſt. 48. q. 3. art. 1.

Deindè dies ille paſſim & conformiter ad ſcripturam Sacram, & Sanctos Patres dicitur occultus: ſi autem ab Angelis determinatè cognoſceretur, iam dici non poſſet occultus, illud enim occultum non eſt, quòd à pluribus ſcitur.

Obijcies primò, ad ſtatum Angelorum ſpectat cognoſcere quantùm ſua miniſteria erga homines & res alias durabunt; at certum eſt vſque ad illum iudicij diem durare debere, id enim ſatis omnibus ex ſcriptura & Sanctis Patribus innoteſcit: Ergo etiam determinatè illum cognoſcere poſſunt. Reſpondent nonnulli ſufficere ſcire quod tale miniſterium finietur, abſque eo quòd ſciant determinatè qua die & hora finem accipiet.

Obijcies ſecundò S. Auguſtinum in Enchiridio dicentem Sanctos Angelos ſcire numerum prædeſtinatorum; ſed hoc myſterium eſt magis occultum quàm dies iudicij: Ergo ſi de illo ſunt edocti, ita de iſto. Reſpondeo optimè ſcire poſſe in verbo & per reuelationem numerum prædeſtinatorum, non tamen diem iudicij, nec ignorantia talis diei prouenit ex myſterio magis occulto, quia Trinitas,

Cap. 36.
Angelis quomodo per reuelationem numerus prædeſtinatorum innoteſcat.

Euchariſtia, & nonnulla alia myſteria ſunt magis occulta, & nihilominus cognoſcuntur à Beatis; ſed quia ex ſanċta Scriptura locis citatis, ſatis colligimus ipſum iudicij diem non cognoſci.

Obijcies tertiò, Angeli vident diem iudicij in generali: Ergo etiam in ſpeciali eundem videre poſſunt. Patet, cùm illa viſio ſit intuitiua. Reſpondeo quòd ad viſionem intuitiuam ſufficit quòd cognoſcantur pręd icata eſſentialia & indiuidualia illius diei, vt exiſtentia & pręſentia in verbo; non tamen requiritur, vt cognoſcatur diſtantia quæ inter hunc diem, & illum intercedit.

Sed mirùm quod ipſe Chriſtus ſe ab illa cognitione excipere videtur, per hęc verba *neque filius*, & nihilominus docent omnes SS. Patres & Doctores ab initio ſuæ conceptionis ipſum fuiſſe plenum ſapientiâ & gratiâ, nec in neutra creſcere potuiſſe, iuxta ea quæ habet Sanctus Ioannes in ſuo Euangelio, *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre plenum gratiæ & veritatis.* Dicunt ergo SS. Patres Auguſtinus, Hieronymus, Chryſoſtomus, nec-non Origines, Beda, & alij nonnulli quòd ipſe Chriſtus Dei filius illum diem iudicij & conſummationis ſæculi bene ſciebat, & determinatè, cùm eſſet conſtitutus mundi iudex, vt pręclarè aiebat S. Petrus in Actis, *Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo Iudex viuorum & mortuorum:* Sed tamen non ſciebat illum diem, vt horninibus reuelare poſſet, ſiue illud reuelare non habebat in mandatis à Patre, tanquam publicus ad nos Legatus; ſicut ſi Legatus alicuius Regis rogetur vt ſecreta Domini ſui reuelet, verè reſpondere poteſt ſe ea neſcire, etiamſi illa ſciat, quia illa neſcit vt Legatus; nam tanquam Legatus illa ſolùm refert quæ illi à Rege dicenda commiſſa ſunt, ei enim iuſſit Rex vt eius ſecreta taceret, & nulli vnquam reuelaret. Addit Chriſtus, *ſed ſolus Pater*, qui ab æterno in mente ſua tempus, videlicet annum, menſem, diem, & horam huius diei ſtatuit & decreuit, illudque apud ſe ſecretum ſeruat. Porrò per dictionem *ſolus*, non excluditur Filius, nec Spiritus Sanctus, nam & ipſi ſciunt diem & horam iudicij æquè ac Pater, cùm tres illæ perſonæ ſint eiuſdem eſſentiæ & naturæ, & eadem tribus ſit maieſtas, voluntas, mens, poteſtas, intellectus & ſcientia: Regula enim Theologorum eſt quòd eadem dictio *ſolus* ſi addatur attributis eſſentialibus Dei, quale eſt ſcientia, tribuaturque vni perſonæ diuinæ, non excludat reliquas duas, ſed tantùm creaturas quæ alterius ſunt eſſentiæ & naturæ: at in attributis notionalibus eadem dictio *ſolus* excludit alias perſonas diuinas, vt cùm dicitur, ſolus Pater generat, ſolus Filius generatur, &c.

Ioan. 1.

Chriſtus iudicij diem ſciebat, & quomodo.

Actor. 10.

Iudicij diem quomodo ſolus Pater ſcire dicatur.

SECTIO XI.

Vtrùm in Angelis detur cognitio matutina, & veſpertina.

Aug. lib. 11. de Ciuit. Dei c. 10. & 19. & lib. 4. ſuper Gen. ad litt. c. 22. & 31.

In Angelis eſt cognitio matutina & veſpertina, & quænam ſint.

RESPONSIO eſt affirmatiua. Et hæc duplex cognitio nobis tradita fuit à Sancto Auguſtino pluribus in locis, & præſertim in libris de Ciuitate Dei, & ſuper Geneſim ad litteram, quia exiſtimat per ſex dies, quibus conditus eſt mundus non intelligi ſex dies propriè dictos, veros, & in temporis ſucceſſione conſiſtentes, ita vt dies temporalis alteri diei etiam temporali ſuccederet, ſed tantùm analogicos & ſimilitudinarios: & nihil eſſe aliud quàm ipſam notitiam & cognitionem Angelicam, quatenus illa terminatur ad ſex rerum genera, quæ ſex diebus dicuntur eſſe creata: ita vt cognitio illa quatenus terminata eſt ad res quas Moyſes in Geneſi narrat primo die creatas fuiſſe, dicatur primus dies, & eadem cognitio quatenus fuit earum rerum quæ ſecundo die narrantur creatæ, dicatur ſecundus dies, & ita deinceps. Porrò quia vnuſquiſque dies iuxtà eandem Moyſis narrationem habet, *manè & veſperè*, ideò Sanctus Auguſtinus in citatis locis diſtinguit cognitionem Angelicam, in matutinam & veſpertinam. Matutina eſt cognitio rerum vel creaturarum, provt ſunt & relucent in Verbo ſeu in Deo, à quo ſumpſerunt exordium: Veſpertina eſt earundem cognitio in proprio genere, ſeu ſecundùm quod ſunt in ſeipſis & in propria natura. Prior dicitur matutina, quia ſicut in die conſueto mane eſt principium diei, ita hęc cognitio eſt primordialis eſſe rerum: poſterior verò dicitur veſpertina, quia ſicut veſpere eſt terminus diei, ita hæc cognitio eſt terminus eſſe rei quod in propria natura habet; vel ſicut veſpertino tempore incipit tenebreſcere, ita hæc cognitio veſpertina comparatione factâ ad matutinam poteſt dici obſcura, & quaſi quibuſdam tenebris inuoluta.

Vtraque cognitio matutina ſcilicet & veſpertina eſt duplex.

Vtraque autem cognitio duplex eſt, videlicet naturalis, & ſupernaturalis. Cognitio matutina naturalis eſt ea quâ cognoſcit Angelus naturaliter eſſe diuinum, quod eſt primordiale rerum, idque per ſuam ſubſtantiam ſine ſpecie ſuperaddita. Supernaturalis verò eſt cognitio beatifica, quâ Angelus ſupernaturaliter & per lumen gloriæ abſque vlla ſpecie intermedia, clarè & diſtinctè illud eſſe diuinum cognoſcit. Cognitio veſpertina naturalis eſt illa quâ

Angelus per ſpecies ſiue infuſas, ſiue à rebus acquiſitas cognoſcit naturaliter eſſe rerum in ſeipſis, hoc eſt in proprio genere ſeu in propria natura: ſupernaturalis verò eſt cognitio beatifica, quâ cognoſcit ipſe Angelus eſſe rerum in ſeipſis per viſionem diuinæ eſſentiæ, quæ vice ſpeciei intelligibilis repræſentat illi res omnes creatas, ſicut & alijs beatis.

Lib. cit. de Ciuit. Dei c. 19.

Idem autem S. Auguſtinus duobus exemplis oſtendit, aliter creaturas videri in Deo, aliter in ſeipſis. Primum eſt de rectitudine lineæ, quæ aliter ſcitur, cùm intellectu conſpicitur, aliter, cùm in puluere ſcribitur; nam in intellectu eſt vndequaque perfecta, in puluere autem non eſt ſine aliquo defectu: Sic ergo creaturæ quatenus cognitione matutina in Verbo diuino ſeu in Deo, ſecundùm eſſe eminens vel diuinum videntur & cognoſcuntur, ſunt perfectæ & incorruptibiles, quatenus verò cognoſcuntur cognitione veſpertina in proprio ſuo genere vel natura, imperfectæ ſunt & corruptioni obnoxiæ. Aliud exemplum eſt de Iuſtitia, quæ aliter deſcribitur in Deo qui veritas eſt incommutabilis, aliter in anima iuſti: illa enim quæ eſt in Deo, eſt ipſemet Deus incommutabilis; in ſeipſa verò poteſt deficere, & vitiis ac imperfectionibus quibuſdam corrumpi. Ita creaturæ vt cognitione matutinâ cognoſcuntur & videntur prout ſunt vel relucent in Deo qui eſt incommutabilis veritas, habent quoque eſſe incommutabile, & ſunt vita, iuxtà illud Sancti Ioannis in ſuo Euangelio, *Quod factum eſt in ipſo vita erat, & vita erat lux hominum.* Proindeque ob ſuum perfectius eſſe quod in eo habent quàm in ſeipſis, meliùs etiam & perfectiùs videntur & cognoſcuntur: quatenùs autem cognitione veſpertina in ſeipſis ſeu in propriò genere vel propria naturâ cognoſcuntur, poſſunt deficere, & multis imperfectionibus ſcatent, & ideò obſcuriùs & imperfectiùs videntur quàm in Deo. Et ob hanc rationem idem Sanctus Auguſtinus docet per ſolam cognitionem matutinam non potuiſſe diſtingui creatorem à creatura, & ideò neceſſariam fuiſſe cognitionem veſpertinam, vt per illam creatura cognoſceretur ſecundùm propriam rationem formalem, quæ per matutinam erat cognita ſecundùm eſſe eminens quod habet in Deo.

Iuſtitia non in Deo, ſed in creatura poteſt deficere.

Ioan. 1.

Creaturæ perfectius eſſe in Deo habēt, & ideo perfectiùs videntur quàm in ſeipſis.

Lib. 4. de Gen. ad litt. c. 32.

Aug. lib. 65. 83 q. 26.

His duabus cognitionibus aliqui ex Sancto Auguſtino addunt diurnam ſeu meridianam, ſic dictam ob fulgoris & ardoris ſui excellentiam, & illam dicunt eſſe ſupernaturalem cognitionem verbi per lumen beatificum: ſed Sanctus Auguſtinus pro eodem vſurpat cognitionem illam diurnam, ſeu meridianam & ſupernaturalem, ac matutinam.

Aduerte autem non omnes Angelos habuiſſe cognitionem matutinam

matutinam & veſpertinam ſupernaturalem, mali ſiquidem nunquam fuerunt ſupernaturaliter beati; cognitionem autem matutinam & veſpertinam naturalem omnes communem habuerunt, dum eſſent in via, omnes ſiquidem initio cum vtraque cognitione creati fuerunt.

Angeli omnes in via cognitionem matutinam naturalem habuerunt.

SECTIO XII.

Quàm ingens ſit Angelorum ſcientia, & quàm exigua illius comparatione ſit noſtra.

EX ſupradictis facilè colligere eſt, quàm eximia ſapientia & ſcientia mirificè valeant Angeli, vt ex S. etiam Sophronio habemus, qui eos vocat cognitionis fontes & ſcaturigines; & illorum comparatione quàm valdè exigua ſit noſtra, vt ait Maſſutius. Nam ſi bene conſiderauerimus, vix vnius formicæ naturam & proprietates agnoſcere poſſumus, ſicut propoſitis de illa pluribus inſolubilibus quæſtionibus S. Baſilius manifeſtè conuincit; & ideò dixit Eccleſiaſtes: *Cuncta res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone.* Et quidem hæc ipſa etiam quæ nos ſcire arbitramur, parùm profundè, imperfectè, & quaſi tantùm in cortice, vel ſuperficie percipimus, nec non cum magna ingenij tarditate & diuturno labore, ac non modica moleſtia modicum illud imperfectæ noſtræ ſcientiæ aſſequimur. Hinc quidam ex Ethnicis ſapientibus doctiſſimum librum ſuum longâ rerum experientiâ & obſeruatione conſcriptum his verbis exorditur: *Vita breuis, ars longa, tempus præceps, experimentum fallax.* Et alius tunc ſe vitam relinquere dicebat in extrema ſenectute, cùm diſcere, & vitam homine dignam agere incepiſſet. Et alius item ſapiens veriſſimè dixit maximam partem eorum quæ ſcimus, nō æquare minimam eorum quæ neſcimus, eòque maiorem eſſe inſcitiam noſtram, quòd ex his quæ ignoramus, multa neſcimus nos ignorare, multa etiam ignorata optimè ſcire nobis falsò perſuademus. Angelicus verò intellectus ſummâ facilitate, mirâ celeritate ac incredibili perſpicacitate & fœlicitate, ſcientiam ferè omnium rerum exiſtentium, præſertim naturalium, omni cum plenitudine ſtatim adipiſcitur, omnes artes & diſciplinas ſimplici intuitu obtinet, & quæ tot Philoſophi multis laboribus non ſunt aſſecuti, ille ſine labore aſſequitur; & ideò nomine intelligentiæ à Philoſophis donatur, nihil enim eſt in mun-

Scientia noſtra eſt valde exigua, ſi cum ſcientia Angelorum cōparetur.

De Cœleſti conuerſ. lib. 8. cap. 4.

Epiſtola 168. ad Eunom.

Eccleſ. cap. 1.

Hippocr. aphor. 1.

do cum materia coniunctum, vel ab ea ſeparatum, incorruptibile, aut caducum, tempore finitum aut ſempiternum, quod non intimè, diſtinctè, ac ſecundùm omnem ſui partem abſque vllis phantaſmatibus intelligat, vel intelligere valeat. Nouit autem non tantùm in genere, vel in ſpecie rerum naturas, proprietates, virtutes, ſed etiam ſecundùm omnia indiuidua & ſingularia, ſi eis attendere velit: neque ſolùm ſenſibilia & corporea, ſed etiam inſenſibilia & ſpiritualia; exceptis futuris liberè contingentibus, & occultis noſtri cordis cogitationibus & affectionibus, quæ ad ipſos liberâ voluntate non diriguntur, vt ſuprà expoſitum eſt præſenti capite, ſect. 8.

Præterea nullius rei ſpiritualis propriam ſpeciem in hac vita nos obtinemus, ſed rerum quarundam tantummodò corporalium, non omnium, neque multarum, ſed earum ſolùm quas experientiâ ſenſuum acquirimus, nec tam de ipſa ſubſtantia, quamuis materiali & corporea, quàm de quibuſdam illius magis ſenſibilibus accidentibus. Quapropter cogimur per alienam & impropriam ſpeciem ſpiritualia quæcumque perueſtigare, etiamſi ipſa quantum ex ſe magis intelligibilia ſint, quàm corporalia: vt propterea ſapienter dixerit Ariſtoteles loquens de difficultate quam experimur in rebus ſpiritualibus atque immaterialibus contemplandis: *Fortaſſis cauſa eius non rebus ipſis, ſed nobis ineſt: quemadmodum enim Veſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habent, ita & intellectus animæ noſtræ ad ea quæ maniſeſtiſſima omnium ſunt.* Hæc ille. Vnde fit vt nos in hac vita intuitiuam ſcientiam habere non ſoleamus, niſi de rebus corporalibus ſecundùm accidentia viſibilia, quandiu ante oculos obſeruantur: De ſpiritualibus autem, vel procul abſentibus, vel etiam præſentiſſimis nonniſi quandam imperfectam notitiam abſtractiuam: De ſupernaturalibus verò tantùm ſubobſcuram fidem. De his tamen communiter Angeli ſcientiam habent intuitiuam, & de pleriſque etiam comprehenſiuam, eamque per propriam ſpeciem, aut medio nobiliori per ſuam videlicet ipſiuſmet Angeli ſubſtantiam, quæ tanquam lumen clariſſimum intellectui Angelico ſibi inhærenti perfectè applicatum, ſeipsâ ſine alia ſpecie primùm innoteſcit; Deinde tanquam in nitidiſſimo ſpeculo diuinas Creatoris reflectit ac repræſentat perfectiones. Iuxta id quod legimus in libro Sapientiæ, *à magnitudine ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit Creator horum videri.* Sicut ſi ſpeculum eſſet animatum, & ſemetipſum poſſet intueri, ante omnia ſe videret, ſimulque ſuum in ſe ſibi repræſentaret opificem, eum videlicet per quem eſt, & cuius manibus ſuſtentatur. Idem quoque anima noſtra exhibere proprio intellectui per ſe deberet, cùm in ea imago & ſimilitudo

Ariſt. 2. metaſ. textu 1.

Sap. 13.

reluceat ſui conditoris, non quidem adeò perfectè, ſicut in Angelica ſubſtantia homine ſuperiori, multò tamen perfectiùs, quàm in alia quacumque corporea mundi creatura homine inferiori, in qua Dei perfectiones non tanquam in imagine, ſed vt in veſtigio diſcernuntur, vt bene notant SS. Auguſtinus [a] & Thomas [b], ſed tamen quandiu mortali corpori noſter animus alligatur, ſicut ab eo quantum ad compoſitum pendet ineſſe, ita etiam inoperari per conuerſionem ad materialia phantaſmata, vt inter iſta veluti nubila & imagines caliginoſas, ſicut appellat S. Auguſtinus, aliquos excipiat, & non aliter radios veritatis.

a *Lib. 5. de Gen. ad litt. cap. 12.*
b *1. p. q. 93. art. 2. & 6.*
Lib. 8. de Trinit. c. 2.

Denique non indigent Angeli pro vſu & exercitatione ſcientiæ tam abſolutæ ac perfectæ, ſicut nos indigemus, replicata compoſitione conceptuum, ratiocinationum ambage, longoue diſcurſu; ſed ſimplici primæ operationis intuitu, quemadmodum nos prima principia, ſic ipſi plurima quæ inde ſequuntur, videndo quâ ratione inferantur, non tamen expectatâ ratiocinatione, vel diſcurſu temporaneo, vnico eoque celeri motu mentis perfectiſſimè aſſequuntur.

CAP. III.

De Locutione, & illuminatione Angelorum.

QVONIAM Angelorum cognitio quandam habet affinitatem & proportionem cum eorum locutione; cùm loqui nihil aliud ſit quàm alteri ſuum mentis conceptum aut affectum aperire & declarare, quocumque modo id fiat: Ideò poſtquam de ipſa multiplici Angelorum cognitione dictum eſt, poſtulat ordo vt etiam nonnihil de ipſa Angelorum locutione dicamus, & poſtmodum de eorundem illuminatione.

SECTIO I.

Quomodo Angeli cum Deo, & Deus cum ipſis, cum hominibus, & inter ſe loquantur.

SI rectè Scripturas perpendamus, clarè percipiemus Angelos non ſolùm inter ſe loqui, verùm etiam cum Deo, ſicut Deus cum ipſis, atque cum hominibus, & inter ſe. Cum Deo quidem,

Angeli cum Deo loquuntur. 1.p.q.107.art. 3. Zachar. 1.

vt docet S. Thomas, & probatur apud Zachariam, vbi legimus Angelum Deo reſpondiſſe & dixiſſe: *Domine Deus exercituum vſquequo non miſereberis Hieruſalem, &c.* Tum aperta eſt ratio, nam nulli dubium eſſe poteſt, quin Angeli ſeſe coram Deo effundant, & conceptus ſuos proprios, & vt ita dicam, ſuas cogitationes & deſideria ad ipſum dirigant, licèt tamen illa ipſi Deo iam ab æterno ſint manifeſta, nihil etenim rerum omnium eum latet, cùm ex Apoſtolo: *Omnia ſint nuda & aperta oculis eius.* At verò coram Deo ſuos conceptus aut deſideria effundere, ad eumque illa ordinare, & ei offerre vel obijcere nihil aliud eſt quàm loqui.

Hebr. 4.

Lib. 16 de Ciuit. Dei c. 4. Gen 11. Deus Angelis loquitur, & quomodo.

Deus etiam cum ipſis aut ipſis loquitur, ſicut bene notat S. Auguſtinus, dum ait Deum Angelis dixiſſe hæc verba Geneſis. *Venite igitur, deſcendamus & confundamus linguam eorum.* Non ſic loquitur Angelis Deus (inquit) quomodo nos inuicem loquimur nobis, vel Deo, vel Angelis, vel ipſi Angeli nobis, ſed ineffabili ſuo modo; Dei quippe ante ſuum factum locutio, ipſius ſui facti eſt immutabilis ratio, quæ non habet ſonum ſtrepentem atque tranſeuntem, ſed vim ſempiternè manentem, & temporaliter operantem. Hæc Auguſt. & S. Gregorius, loquitur (inquit) Deus ad Angelos ſanctos, eo ipſo quo eorum cordibus occulta ſua inuiſibilia oſtendit, vt quidquid agere debeant, in ipſa contemplatione veritatis legant, &c. Et ſic locutio Dei ad Angelos non eſt ſimplex narratio, ſed potiùs inſtructio, ſeu illuminatio & manifeſtatio ſuæ voluntatis.

2. Moral. cap. 5.

Angeli cum hominibus loquuntur, & quomodo.

Cum hominibus dicuntur loqui vel per voces externas humanis perſimiles, quas efficiunt interdum in corporibus aſſumptis, aut etiam quandoque non aſſumptis: vel certè per viſiones imaginarias & phantaſiæ immutationem, ac reliquorum ſenſuum internorum. Quo pacto Angelus Domini in ſomnis apparuit Ioſeph & alijs de quibus Scriptura, in qua multa etiam prioris externæque locutionis exempla inueniri poſſunt.

Angeli cum Ethnicis quãdoque loquuti ſunt, & potiſſimùm Dæmones.

Cum hominibus etiam Ethnicis quandoque loquuti ſunt, potiſſimùm verò Dæmones, vt idipſum Platonici teſtantur, apud quos frequens eſt ſermo de Genij Socratis cum ipſo Socrate ſermocinatione ac colloquio, qui quidem Socratis Genius (vt plures aiunt) malus erat.

Angel inter ſe loquuntur, & quomodo. Zach. 2. Apoc. 7.

Inter ſe quoque loqui dicuntur, hoc eſt, poſſunt ſibi inuicem cogitationes & deſideria ſua manifeſtare, & ita docent omnes Theologi. Probatur ex ſcriptura, primò apud Zachariam, *Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & Angelus egrediebatur in occurſum eius, & dixit,* &c. Et in Apocalypſi, vnus Angelus clamauit ad quatuor

Angelos dicens, *Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus*, &c. Item Daniel & Michæas Angelos inter ſe loquentes viderunt, vt in ſuis Prophetiis paſſim narratur. Et in Epiſtola 1. ad Corinthios: *Si linguis hominum loquar & Angelorum*, &c. Ibi Gloſſa dicit, quòd Angeli ſuperiores ſignificant inferioribus quod Dei voluntate ſentiunt manifeſtandum. Et Theodorus, Oecumenius, & Anſelmus in prędictum Apoſtoli locum fatentur Angelos inter ſe loqui & ſecreta ſui cordis ſibi mutuò manifeſtare: Non quòd illis corporea lingua effingatur, ſed ſolùm ſpiritualis aut mentalis, cùm ipſi ſpirituales ſint. Et non ſolùm ex aliis Patribus, ſed etiam ratione id confirmatur: nam ſi Angeli ſibi mutuò non loquerentur, nulla inter eos eſſet ſocietas, nec eſſe poſſet, hęc enim communicatione comparatur, & ſine illa conſtare nequit. Sed difficultas ſolùm eſt de modo quo Angeli ſibi mutuò loquuntur. Exiſtimant aliqui illam locutionem fieri per nutus quoſdam, ſignaque ſpiritualia quæ ille qui loquitur, vel à natura accepit, vel ipſe inuenit ad exprimendos ſuos conceptus in intellectu audientis, quaſi eo modo quo nos vocem adhibemus; ſi enim ſic noſtros manifeſtemus conceptus, quod non exiguam dicit perfectionem, profectò non debebit hęc perfectio Angelis denegari. Alij docent, Angeli locutionem eſſe verbum mentis, vel aliquem conceptum ſeu intellectionem ſecretum cordis exprimentem; ſed requiri, talem conceptum ad aliquem dirigi à quo vult Angelus loquens audiri vel intelligi: ſicut in verbo noſtro exteriori contingit; nam quamuis aliquis ita altâ voce loquatur, vt à multis audiatur, non tamen ſemper dicitur omnibus illis loqui, ſed ſolùm illis ad quos verba ſua peculiari quâdam ratione dirigit, eſt enim locutio, manifeſtatio ſecreti, gratiâ manifeſtandi illud. Et hęc ſententia probabilis eſt, & parùm diſtans à Scoti ſententia; docet enim, & eius diſcipuli vnum Angelum alteri loqui, imprimendo in eius intellectu intellectionem eiuſdem obiecti quod ipſe cognoſcit, vel eius ſpeciem; cùm enim aliàs dixerimus Angelum poſſe accipere ſpecies à rebus ſingularibus, & quotidie proficere in noua cognitione intuitiua de rebus ſingularibus & contingentibus, certum eſt Angelum ita loquentem, abſtrahere ſpeciem ab obiecto de quo loquitur; quod quidem obiectum, audiens non cognoſcebat, tunc enim eiuſmodi obiectum concurrit partialiter cùm intellectu agente ipſius loquentis ad producendam talem ſpeciem, & ita talis productio ſpeciei dependet à voluntate Angeli loquentis applicante intellectum ad producendam ſpeciem, & illam conferendam cui vult. Hanc autem intellectionem vel ſpeciem ſic ab vno Angelo ex eius voluntate intellectui alterius impreſſam,

1. Cor. 3. *Gloſſa.*

Theodorus Oecumeni, Anſelmus. in Ep ad Cor.

In 2. diſt. 9. q. 2.

Scotus vocat locutionem, quatenùs eſt effectus Angeli imprimentis illam: appellat autem auditionem, comparatam cum Angelo qui illam recipit. Angelus ergo loquens ſe habet actiuè, nam conſtitutus eſt in actu primo ad producendam intellectionem, & illam in intellectu audientis imprimendam; Angelus verò audiens, & qui capax eſt talis intellectionis, ſe habet paſſiuè, quia talem intellectionem vel ſpeciem recipit.

Angelus immutari non poteſt paſſione corruptiua, ſed perfectiua.

1. p. qu. 107. art. 1. ad 3.

Objicies primò, non poteſt vnus Angelus ab alio immutari per aliquam paſſionem, nam hoc eſſet imperfectionis in Angelo patiente. Reſpondeo Angelum immutari non poſſe paſſione corruptiuâ, bene autem paſſione perfectiuâ, inquantùm audiens & recipiens illam, magis perficitur, cognoſcitque Angelum loquentem, & qui talem intellectionem ſibi imprimit. Hoc etiam confirmat Sanctus Thomas, vbi concedit quòd ſicut ſignum ſenſibile excitat noſtrum auditum, ita per aliquam virtutem intelligibilem poteſt excitari mens Angeli ad audiendum, quæ excitatio non eſt ſine paſſione, nam qui excitat, agit; & excitatus patitur, quia hæc excitatio eſt actio in loquente, & paſſio in audiente.

Angelus animæ ſeparatæ loqui poteſt, ſed non ſic corpori immerſæ, & cur.

Objicies ſecundò, ſi ita Angelus alteri loqui poſſit, etiam hoc modo animæ noſtræ loqui poterit. Reſpondeo de facto ita eſſe ſi ſit ſeparata, non verò ſi ſit corpori immerſa, cùm, vt ſic, ſequatur ordinem communem intelligendi, qui à phantaſmatibus incipit, nihil enim eſt in intellectu quin priùs fuerit in ſenſu.

Objicies tertiò, ſi Angelus loquens cauſat in audiente actum quo audit, fruſtrà ſimul cauſat ſpeciem obiecti. Reſpondeo non eſſe fruſtrà, nam tranſacto actu poterit audiens ſi habeat ſpeciem, elicere actum quo etiam percipiat obiectum, de quo Angelus loquutus eſt.

SECTIO II.

An poßit vnus Angelus loqui cum altero in quacumque diſtantia.

S. Bonauent. 2. Sent. diſt. 9. art. 3. qu. 1.

SANCTVS Bonauentura, Richardus, Gabriel Maior, & alij dicunt Angelos ad loquendum requirere determinatam diſtantiam, quia diſtantia nimia impedit locutionem. Pro hac ſententia referuntur Suares & Vaſques, quorum poſtremus dicit hanc eſſe ſententiam Scoti, ſed falſum eſt, quia in ſcripto Oxonienſi corre-

ᵭo non habetur, ſed aliquos recentiores decepit quædam additio in illo ſcripto facta: Ipſe enim Scotus [a] tenet diſtantiam localem non conferre ad Angelorum locutionem, & ita vnum Angelum bene ſic poſſe loqui Angelo diſtanti ac propinquo. Et eiuſdem ſententiæ ſunt Alexander [b] & Sanctus Thomas [c] quorum ratio eſt, quia locutio Angelica eſt ſpiritualis, ſpiritualе autem abſtrahit à loco, & tempore, quia iſta ſunt corporalia, & ideò localis diſtantia nihil operatur in iſta locutione, ſicut nec etiam temporis diuerſitas.

Angelus poteſt alteri Angelo loqui, quamquam valdè diſtanti, & quomodo.

a *in 2. diſt. 9. q. 2. & in reportatis diſt. 9. q. 2.*
b *1. p. qu. 27. membro 7.*
c *1 p. q. 107.*

Ratio autem Scoti hæc eſt, medium quod intercedit inter Angelum loquentem, & alterum audientem, & longè diſtantem, eſt corporale; actio verò ſeu intellectio eſt ſpiritualis, quæ non fit medio corpore, nec in corpore recipitur: ergò diſtantia localis nihil impediet, illud enim medium eſt ac ſi non eſſet medium: Licèt ergo (aiunt Faber [a] & Tamarit à Tauaria, [b]) Angelus loquens non ſit pręſens alteri Angelo cui loquitur, ita quòd ſit contactus Mathematicus eſſentiarum, neque fiat iſta approximatio per aliquod medium Mathematicum videlicet per ſuperficies, vel aliquid ſuperficiebus correſpondens, eſt tamen illi immediatus & pręſens contactu virtutis, quia ſubſtantia Angeli loquentis mediante intellectu habet virtutem operandi & extendendi ſuam potentiam ad Angelum quantumcumque diſtantem diſtantia locali: hic ergo eſt contactus virtutis non corporalis nec Mathematicus, ſed vicem gerens medij Mathematici, nam diſtantia & medium corporale habent ſe tanquam indiſtantia & quaſi non medium.

a *Lib 2. diſt. 9. diſp 37.*
b *Tract. 4. qu. 12 de Angel.*

Notandum verò Angelum loquentem non poſſe diſtare in infinitum ab Angelo audiente, quia cùm Angelus ſemper debeat eſſe in loco determinato & finito, & impoſſibile ſit inter duo loca determinata & finita eſſe infinitum interuallum, bene ſequitur non poſſe Angelum aliquem ab altero in infinitum diſtare cùm terminis & extremis concludatur illud interuallum, non poteſt tamen ſignari quantum eſſe debeat magnum aut longum, vel diſtans illud interuallum aut ſpatium ad hoc vt aliquis Angelus audiat & perficiat, quæ illi alter Angelus loquitur: Solùm hìc dicunt nonnulli quòd ſicut conſpicimus ſtellas etiam in cælo exiſtentes, licèt longiſſimè à nobis diſtent, ita & Angeli etiamſi longiſſimè ab inuicem diſtent, ſeſe tamen mutuò videntes, mutuos conceptus inuicem ſibi manifeſtare poſſunt, modò id fiat intra Sphęram ſuæ virtutis & potentiæ, neque enim infinitæ ſunt virtutis, ſed ſuis limitibus concluſæ; ſicut vox humana auditur, ſed per ſpatia certa: Et ſic veriſimile eſt Luciferum, ſuum conceptum inſinuaſſe omni-

bus Angelis eoſque tentaſſe ſimul, & magnam partem in ſuum conſenſum pertraxiſſe. Quibus autem volunt, manifeſtant Angeli ſuorum cordium ſecreta, & quibus volunt abſcondunt & celant.

7. Phyſic. Obijcies primò, agens & paſſum debent eſſe ſimul, ex Ariſtotele: ergo diſtantia & pręſertim illa quæ excederet ſphęram actiuitatis Angelicæ obeſſet ad agendum. Reſpondet Scotus Angelum poſſe dici pręſentem quoad contactum virtutis Angelo cui loquitur, vt dictum eſt, etiamſi ſit valdè diſtans. Deindè quod allegat Ariſtoteles, cenſetur verum loquendo de agente & paſſo corporeis; nam ex eo agentia corporea determinatam diſtantiam poſcunt ad agendum, quia cùm agant in medium priuſquam in diſtans, actio in medium paulatim minuitur, nam non ita fortiter agit in diſtans quàm in propinquum: at verò cùm locutio Angeli ſit actio ſpiritualis & non ſit in medio, non minuitur. Sicque non eſt par ratio de rebus corporeis ac de ſpiritualibus.

SECTIO III.

An vnus Angelus poſsit vni loqui, & non alteri, & poſsit loqui abſque eo quod ab alijs audiatur.

Vnus Angelus poteſt vni loqui, & non alteri.

PRIORI quæſito affirmatiuè reſpondemus: Nam cùm eius locutio ſit libera, poterit ſuum ſermonem ad vnum ſolùm dirigere, & non ad alios, & vni ſuum imprimere conceptum & non alijs, vt verbi gratia poterit Michaël imprimere ſpeciem vel actum intelligendi Gabrieli & non alijs, etiamſi alij audiant vel non audiant, nam hoc per accidens eſt ad locutionem, ſicut poſſet accidere, vt ſi Petrus cum Ioanne diſputaret coram multitudine, licèt cæteri aut ſaltem aliqui ex illa multitudine audirent, non tamen cum illis loqui diceretur, ſed ſolùm cum Ioanne.

Locutio Angelica quomodo fiat.

Quoad aliud quæſitum, nonnulli reſpondent locutionem fieri per ſigna, & omnes Angelos cognoſcere quid ſigna illa denotent, aut naturaliter, aut etiam ex libera Angelorum impoſitione: Ergo non poteſt vnus Angelus ſecretò alteri loqui, quin alij audiant ſi attendere velint. Alij cenſent illam locutionem conſiſtere in productione ſpeciei impreſſæ in audientem, & ideò vnum Angelum poſſe in intellectũ alterius Angeli producere ſpeciem, & ita illum audire abſq; eo quòd alij audiant, quia non habent ſpecies inditas quibus poſſint videre illam ſpeciem in audiente productam. Deinde quia cùm

vnus Angelus aperiat ſecretum cordis ſui alteri Angelo, ad quem ſolùm voluntate ipſa dirigitur, ſequitur ita poſſe aperiri vni, vt cęteris maneat occultum, & ſic vni loquetur non audientibus alijs: nam loqui eſt explicare ſecretum cordis, audire autem eſt illud percipere, intelligere. At Scotus & ſui ſequaces cenſent quòd ſi Angeli ſuis viribus relinquerentur, non poſſet vnus alteri ſecretè loqui, quin omnes viderent talem actum vel ſpeciem productam in audientem, ſi attendant. Probat Scotus, quia talis actus & ſpecies ſunt entia realia exiſtentia & naturalia, ergo intelligibilia ab Angelo, qui omne intelligibile creatum poteſt intelligere, tamen de facto impediuntur à Deo alij Angeli quanquam præſentes, ne videant tales actus & ſpeciem; nam hoc ſpectat ad ſuauem Dei prouidentiam, vt ita Reſpublica Angelorum ad ſuum commodum ſit bene & ſuaiter ordinata, cùm tales actus & ſpecies pertineant ad ſecreta cordis, & proinde non concurrit Deus vt paſſim intelligantur. Non deſunt tamen aliqui etiam Scotiſtæ, qui aiunt vnum Angelum poſſe alteri loqui abſque eo quòd ab alijs audiatur etiam præſentibus, adhuc ſecundùm ordinem naturalem, etiamſi Deus illos non impediret, & dicunt id etiam Scotum ſupponere ſe de huiuſmodi aliàs dixiſſe. Sequatur Lector beneuolus quod ſibi veriſimilius videbitur.

Sed dubitatur an poſſit vnus Angelus pluribus loqui. Et reſpondent moderni quidam Theologi affirmatiuè. Nam ſicut obiectum viſibile ſimul actuat plures viſus per plures ſpecies; ita etiam poterit vnus Angelus producere plures ſpecies in alios, non tamen in infinitos, ſed in determinatos; nam cùm virtus productiua ſit finita & determinata, ita & eius terminus; neque eſt æqualis virtus in omnibus Angelis, ſed inæqualis iuxta cuiuſque perfectionem. Quæ ſententia doctrinæ Scoticæ conformis eſt, qua quidem nouimus Angelum poſſe ſimul producere plures intellectiones plurium obiectorum, non tamen diſtinctas; Ergo ita poterit pluribus loqui ſimul de pluribus rebus licèt non diſtinctè, & poterit etiam de vna & eadem re pluribus loqui, producendo in illis plures actus, vel plures ſpecies. Et ita etiam ſentit Faber. *Angelus poteſt pluribus loqui, & quomodo.*

Obijcies, Vnum agens non poteſt ſimul producere plures effectus adæquatos, Ergo neque Angelus loquens plures actus vel ſpecies in plures audientes. Reſpondeo non poſſe vnum Angelum plures actus cauſare ſimul ita perfectos, ac ſi ſeorſim cauſaret. Addo quod vna intellectio non eſt effectus adæquatus intellectus intenſiuè & extenſiuè, & ita poterit vnus Angelus plures cauſare, non tamen infinitas. Propter quod Scotus docet non poſſe vnum *Diſp. 38.*

agens quoſcumque effectus cauſare ſimul.

In 2. diſt. 9. q. 2. Angeli plures quomodo poſſunt ſimul vni loqui. Sed hîc quæritur an plures Angeli poſſint ſimul loqui vni, cauſando cognitionem. Reſpondeo cum Licheto quòd ſi ſint cognitiones æquè intenſæ & eiuſdem obiecti, audiens vel nullam recipiet, vel ſolùm vnam quam Deus voluerit. Ratio Scoti eſt, quia plures intellectiones eiuſdem rationis nequeunt eſſe in eodem intellectu; ſi verò Angeli loquantur de diuerſis obiectis, poterit audiens omnes intellectiones percipere, ſed non diſtinctè omnes.

Angelus poteſt loqui alteri de obiecto iam ipſi audienti noto. Quæri item poteſt, an Angelus poſſit alteri loqui de obiecto iam noto audienti. Reſpondeo cum Scoto ita eſſe, talis enim locutio non eſſet fruſtranea, & proinde concedenda, quia de facto eſſet auditio liberaliter conceſſa à loquente audienti, quod ſpectat ad communicationem politicam Angelorum, ſicut inter homines ſapientes eſt etiam locutio de rebus ab ipſis cognitis, ſolùm vt liberaliter communicent conceptus ſuos. Rurſus Angeli Deo loquuntur, & tamen Deus nihil de nouo cognoſcit.

Sed obijcies, Secundùm Scotum nequeunt eſſe duæ cognitiones eiuſdem rationis in eodem intellectu, quod contingeret ſi Angelus loquens produceret in audientem cognitionem obiecti quod audiens cognoſcebat; ergo hæc locutio non eſt concedenda. Reſpondeo primò, quòd poteſt contingere, vt audiens tunc actu non cognoſcat tale obiectum, quia diſtractus, & ſimul diſtinctè plura non poteſt cognoſcere. Reſpondeo ſecundò ex Scoto, quòd iſtæ duæ cognitiones ſunt diuerſæ rationis; nam auditio non eſt ita certa ac eſt viſio. Certius eſt enim mihi quod oculis video quàm quod aure percipio; & ita cùm ſint diuerſæ rationis, poſſunt ſimul eſſe in eodem intellectu. Deinde contingit pluries vt vna intellectio aut quælibet alia actio, ſit perfectior vel intenſior alterâ. Ex dictis conſtat inter

Inter Angelos eſt reciproca locutio. Angelos eſſe reciprocam locutionem, vt ita inter illos ſit mutua communicatio: Nam ſicut ſuperiores illuminant inferiores, ita inferiores poſſunt interrogare ſuperiores, vt conſtat ex illa interrogatione in Pſalmis contenta, quam diximus eſſe inferiorum ad ſuperiores, *Quis eſt iſte Rex gloriæ?* Et petere etiam poſſunt ab ipſis *Pſal. 23.* ſuperioribus, vt ipſos doceant. De tali autem Angelorum illuminatione ſequenti ſectione dicendum venit.

SECTIO IV.

Vtrùm vnus Angelus illuminet alium.

a in 2. diſt 9. q. 2. *b diſput 39.* PRo huius quæſtionis ſolutione aduertendum ex Scoto a & Fabro Fauentino b illuminationem eſſe quandam locutionem

Angeli ad alium Angelum producendo & imprimendo aliquam notitiam in eius mente, ita quòd bene valet, eſt illuminatio, ergo locutio, non verò è contrà, nam non omnis qui alteri loquitur illum docet & illuminat: Illuminatio ergo (inquit Faber) eſt qua manifeſtatur & explicatur aliqua veritas perfectiua intellectus in actu ſecundo, vt ſunt res quæ videntur in Verbo; vel ſecreta à ſola Dei voluntate dependentia: vnde licèt cognitio rerum naturalium ſit perfectio in Angelo, ſi enim illâ careret, eſſet valde imperfectus, comparatione tamen factâ ad cognitionem earum rerum quæ ex illuminatione habentur, non dicitur perfectio propriè loquendo, quia eam naturaliter habere poteſt. Quò fit vt S. Thomas [c] doceat veritates naturales non eſſe materiam illuminationis. Ex quo clarè intelligitur S. Dionyſius, [d] qui ponit tres actus Angeli illuminantis reſpectu illuminati, videlicet purgationem, illuminationem & perfectionem, qui quidem actus ſolâ ratione inter ſe differunt, nam idem actus quatenus à neſcientia intellectus Angelicus liberatur, purgatio vocatur; illa ſiquidem neſcientia quæ per eum actum abigitur, quaſi labes quædam eſſe videtur, quamuis tamen culpa aut peccatum non ſit, cùm in illis ſupremis mentibus in gratia & gloria confirmatis culpa nulla reperiri poſſit: Idem etiam actus quatenus eo veritas occulta dignoſcitur & manifeſtatur, dicitur illuminatio; atque tandem prout ille idem actus perficit quodammodo intellectum illuminati, perfectio appellatur. Ex hoc colligit idem S. Dionyſius Deum in Eccleſia militante inſtituiſſe, vt ſacerdotalis ordo inferiores illuminaret: quod quidem illuminationis nomen deſumitur ex S. Paulo: *Mihi omnium Sanctorum minimo data eſt gratia illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio Sacramenti abſconditi à ſeculo in Deo.*

Vnus Angelus alium illuminat, & de quibus.

[c] 1. p. q. 107. art. 3. ad 2.

[d] *De cœleſti hier. cap. 8.*

Tres actus Angeli illuminantis reſpectu illuminati, quinam ſint.

Lib. de Eccleſia hierar. cap. 5.

Ad Epheſ. 3.

Sacerdotalis ordo alios illuminat.

His notatis ſit hæc aſſertio; Secundùm legem ordinariam, & à Deo ſtatutam Angeli inferiores illuminantur à ſuperioribus. Ita omnes Theologi cum Scoto loco citato. Probatur, quia Deus ex ſuaui ſua prouidentia diſtribuit illuminationes ſuarum veritatum, priùs ſuperioribus, & poſteà inferioribus, cùm illi iſtis ſint digniores, congruit ergo vt iuxta eandem prouidentiam talis ordo dignitatis quoad illuminationes ſeruetur in Angelis, vt ſuperiores virtute quâ pollent, inferiores illuminent, eiſque Dei voluntatem manifeſtent. Deinde verè ille illuminatur qui inſtruitur in his quæ anteà non nouit; at Angeli inferiores inſtruuntur à ſuperioribus circa ea quorum cognitionem anteà non habuerunt, vt auctor eſt S. Dionyſius. Cognoſcunt præterea Angeli inferiores multa myſteria gratiæ per reuelationem factam à ſuperioribus, vt docent plerique Pa-

Angeli ſuperiores illuminant inferiores.

Lib cæl. hier. cap. 3. & 13.

Epheſ. 3. tres in Epiſtolam ad Epheſios: Et videtur ex eo colligi, quòd ordo diuinæ prouidentiæ poſtulet, vt inferiora gubernentur per ſuperiora. Licèt autem Angeli inferiores illuminentur modo ſupradicto à ſuperioribus, nihil tamen repugnat quominùs inferiores extraordinariè, & de potentia Dei (inquit Scotus) illuminare poſſint ſuperiores, ſicut ordinariè eis loqui valent. Et ratio eſt, quia cùm Deus poſſit reuelare aliquid inferiori quod ignoretur à ſuperiore, poterit inferior ex Dei voluntate illud ſuperiori manifeſtare. Quod non negauit S. Thomas, & eius diſcipuli, cùm itaque docent Scolaſtici, inferiores tantùm à ſuperioribus illuminari, id intelligunt ſuâpte naturâ ſeclusâ gratiâ peculiari; quam gratiam Chriſto conceſſam crederem, ita vt anima eius illuminauerit Angelos ſupremos, quos ſuapte natura illuminare non poterat.

Angeli inferiores poſſunt extraordinariè illuminare ſuperiores, & quomodo.

1. p. q. 106. art. 3. & 4.

Quomodo autem fiat talis illuminatio, non omnes conueniunt: aliqui enim ſentiunt illam fieri per infuſionem alicuius luminis ſupernaturalis, vel alicuius ſpeciei impreſſæ menti Angeli qui illuminatur, vel per deriuationem cuiuſdam radij ſpiritualis ab Angelo ſuperiori illuminante, per quem Angelus inferior excitatur, & format in ſe ſimilitudinem per quam intelligit obiectum, de quo à ſuperiori inſtruitur, purgatur, & illuminatur.

Illuminatio Angelica quomodo fiat

1. p. q. 106. art. 1. & q. 111. art. 1.

Alij volunt conformiter ad doctrinam S. Thomæ, illuminationem conſiſtere in duobus: Primò, in eo quòd Angelus illuminans proponat ei quem illuminat obiectum proportionatum, & confortet atque corroboret eius intellectum, illi oſtendendo medium per quod præbiturus eſt aſſenſum; ſicut id ſeruatâ proportione in illuminatione corporali reperitur. Secundò, in eo quòd ſuperior Angelus, veritatem quam vnico ſimplici & communi conceptu diſtinctè cognoſcit, in ſingulares rationes diſtribuit, vt inferior capere poſſit, ſicut magiſter, quod vnico ex paucioribus conceptibus intelligit, pluribus verbis & conceptibus diſcipulis exponit.

Loco cit.

Alij alia de eiuſmodi illuminatione docent: at à nobis eſt opinio Scoti potiùs ſuſtinenda, qui vult illuminationem fieri ſicut locutionem, cùm illuminatio ſit quædam locutio, & ſolùm ab inuicem diſtinguantur; primò, quod locutio ſit manifeſtatio cuiuſcumque rei, etiamſi magna & ardua non ſit; at illuminatio cùm perficiat intellectum audientis & illuminati, ſolùm ſit de rebus arduis & veritatibus reuelatis myſteriorum & futurorum quæ ex ſola Dei voluntate pendent, etiamſi naturalis ordinis ſint, vt quòd Deus ſit puniturus aliquem, vel aliquid huiuſmodi facturus. Sic notat cum Scoto Baſſolis, & communiter alij.

Secundò, Differunt, quòd illuminans quando cauſat aliquid in

illuminato, non eſt neceſſe quòd cauſet aliquid in ſe, ſicut cauſat quando loquitur, nam Deus illuminat, & nihil cauſat in ſe, cauſat tamen aliquid in illuminato, ſcilicet notitiam rei & veritatis, de qua illuminat; Ita Angelus ſuperior, quando illuminat inferiorem, cauſat in eo actum, in ſe tamen nihil cauſat. Probabile etiam eſt ſecundùm Scotum quòd illuminans (præter Deum) in ſe etiam aliquid cauſat. Hæc doctrina eſt contra Alenſem, [a] S. Bonauenturam, [b] Ægidium & alios quos ſequitur Vaſques. [c] Qui docent Angelum ab alio illuminari per externam ſolùm propoſitionem, ſicut inter homines magiſter dicitur illuminare diſcipulum, abſque eo quod illi imprimat aliquid. Aduerſus hos itaque ſic arguimus: Talis illuminatio fit ad modum locutionis, vt dictum eſt ex Scoto; at locutio, vt ſuprà oſtendimus, non ſolùm fit externâ doctrinâ & propoſitione aliqua, ſed aliquid imprimendo intellectui audientis: ergo idem iudicandum de illuminatione; vnde S. Auguſtinus docet Angelum agere in mentem hominis, vt capiat lucem Dei, & per hanc intelligat; quòd ſi Angelus hominem illuminando in eius mentem agit vt veritatem imprimat, multò magis alium illuminando Angelum, eius intellectui aliquid imprimere poterit, & per conſequens, ſi eſt actio, immò & vitalis ex parte Angeli illuminantis, paſſio erit & receptio in Angelo illuminato recipiente lucem Dei, Angelo influente ſimul cum ipſo Deo. Idem docet S. Cyrillus Alexandrinus, *Rationalis* (inquit) *creatura omnis illuminata illuminat traditione, quæ à mente ſua in mentem alterius doctrinam infundit.* Ex qua quidem doctrina tanti Patris colligimus, quòd ſicut magiſter in hominibus docendo diſcipulum, aliquid agit & cauſat in intellectum eius, quia mouet ſenſum eius externum per ſigna ſenſibilia, & tandem intellectum eius; ita nulli dubium eſt, quin ſi Angelus ad modum magiſtri, vt dictum eſt alterum illuminet, non poſſit quoque in eius intellectum operari, & in ipſo notitiam veritatis Dei imprimere. Et confirmatur, Nam Chriſtum Dominum dedit nobis Pater magiſtrum, & præceptorem, iuxta illud Eſaiæ: *Dedi te in lucem & præceptorem gentibus*: Et illud, *Vnus eſt enim magiſter veſter.* Et in Euangelio S. Ioannis. *Ego Dominus & Magiſter.* Et nihilominus nos illuminans Chriſtus aliquid imprimit menti; ergo ſi Angelus habeat rationem magiſtri, poteſt illuminando inferiorem menti illius aliquid imprimere; & per conſequens, illuminatio non ſolùm fit externâ doctrinâ & veritatis propoſitione, ſicut nec locutio.

Angelus illuminans an aliquid cauſet in ſe.

a 1 *p. q.* 38. *memb.* 3.

b *In* 2 *diſt.* 10. *q* 2. *art.* 2.

c 1. *p. diſput.* 216. *cap.* 1.

In Pſal. 118. *conc.* 18.

Lib. 1. *in Ioan. cap.* 9.

Eſaïa 55.

Ioan. 13.

SECTIO V.

Reſoluuntur quædam dubia circa Angelorum illuminationes, & quo ordine fiant.

De quibus obiectis Angelus alium illuminat. *Lib 6 cap. 19.*

QVÆDAM dubia occurrunt reſoluenda circa illuminationes Angelorum. Primò ergo quæritur de quibus Angelus ſuperior pòteſt illuminare inferiorem. Reſpondemus poſſe illum illuminare, vt iam ſuprà tactum eſt, de aliquibus obiectis quæ ſuperior cognoſcebat in verbo, & non erant nota inferiori. Et ita inſinuat Scotus, & tenet quoque Suares. Nam quæ videntur in verbo, vel videntur formaliter id eſt eâdem viſione quâ videtur verbum; vel videntur cauſaliter, hoc eſt ex ſpeciali reuelatione & per proprias ſpecies. Quocumque modo ſit, poterit optimè ſuperior producere aliquem actum vel ſpeciem de his in intellectu inferioris, & ita illum illuminare. Et ex his manifeſtè conſtat malos Angelos ſe inuicem non poſſe illuminare, ſed bene inter ſe loqui; in qua quidem locutione ſeipſos ſæpè decipiunt, illuminare enim eſt manifeſtare aliquam veritatem ad Deum ordinatam; illi autem nihil ad Deum ordinant, ſed ad explendam prauam ſuam voluntatem.

Dæmones non ſe inuicem illuminant, ſed bene inter ſe loquuntur

Maius dubium proponitur, vtrum ſuperior Angelus poſſit illuminare inferiorem de illis rebus quæ inferior videt in verbo. Suares docet Angelum non poſſe illuminari de his quæ in verbo videt formaliter. Probatur, quia illuminatio fit de rebus non cognitis: ergo de cognitis in verbo non fit illuminatio: de illis verò rebus quas videt in verbo cauſaliter, id eſt per proprias ſpecies, bene poſſe Angelum illuminari. Probatur, nam ſicut Deus illuminat Angelum per illas ſpecies, bene poterit Angelus ſuperior inferiorem illuminare producendo etiam ſpecies eiuſdem rationis, an hoc ſit videre in verbo, vel non, quæſtio eſt de nomine. Hic autem dicendi modus Scotiſtis non diſplicet, ſi cum Scoto dicamus quòd Angelus illuminans, lòco ſpeciei producit actum in illuminato, & quòd ad illuminationem non requiritur abſolutè quòd ſit de obiecto ignoto.

Loco citato num. 13.

Sed quærit Scotus vtrum Angelus illuminans poſſit facere inferiorem videre aliquid in Verbo; & reſpondet poſſe, non quidem perfectè, ſed diſpoſitiuè. Probat primã partem, quia viſio verbi & rei in verbo eſt ſupernaturalis, quæ nequit cauſari à cauſa creata: ergo Angelus non poteſt cauſare viſionem rei in Verbo. Secunda pars

probatur, ſcilicet diſpoſitiuè. Angelus ſuperior cognoſcens aliquid in verbo poteſt cauſare cognitionem talis rei in inferiorem, qua recepta in inferiori, ipſe inferior conuertit ſe ad intellectum loquentis, & in eo videt aliquo modo perfectiùs talem rem de qua illi loquebatur ſuperior. Quòd ſi illud quod videt in intellectu loquentis ſicut in ſpeculo imperfecto, deſideret videre in ſpeculo perfecto, ſe conuertit ad Verbum, & illud in Verbo videt gaudens & perfectiſſimo modo, & tunc perfectè illuminatur à Verbo, imperfectè autem & diſpoſitiuè ab Angelo.

Quoad poſtremam huius ſectionis partem, videlicet de ordine quo inter Angelos illuminationes fiunt, aduertendum ex Viguerio, & multis alijs, primam Hierarchiam recipere illuminationes immediatè à Deo, & Angelos huius Hierarchiæ dici à Sancto Dionyſio collocari in veſtibulis Dei, quia ei proximè aſſiſtunt tanquam eius laudibus perpetuò intenti. Quo ordine fiunt illuminationes inter Angelos.

Secunda verò Hierarchia recipit illuminationes ſiue reuelationes diuinorum non immediatè à Deo, ſed ab Angelis primæ Hierarchiæ, quas illuminationes & reuelationes per intellectualem cognitionem, de quâ ſupra dictum eſt, effundunt in inferiores, hoc eſt veritatem quam illis reuelant ſuperiores, eis oſtendunt, & ſic illuminantur hi ſuperiores ſecundæ Hierarchiæ & alios inferiores illuminant. Et in his illuminationibus is ordo ſeruatur, quòd videlicet Angeli primi ordinis huius ſecundæ Hierarchiæ illuminantur à Seraphim, & illuminant Angelos primi ordinis tertiæ Hierarchiæ; & Angeli ſecundi ordinis à Cherubim, & illuminant Angelos ſecundi ordinis tertiæ Hierarchiæ, & Angeli tertij ordinis illuminantur à Thronis, & illuminant Angelos tertij ordinis tertiæ Hierarchiæ, & ſic ordines primæ Hierarchiæ correſpondent Angelis ſecundæ qui eis ſubordinantur, & ordines ſecundæ ordinibus tertiæ.

Tertia Hierarchia eſt inferiorum Angelorum qui illuminantur à ſuis ſuperioribus, & non illuminant alios Angelos, licet illuminent homines ad quos à Deo in hunc mundum mittuntur, per illuminationem & miniſterium ſuperiorum Angelorum. Vnde cùm dicit Apoſtolus, *omnes Angelos in miniſterium mitti propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis*: id non debet intelligi, quòd Angeli primæ & ſecundæ Hierarchiæ ad homines ſemper immediatè mittantur, ſed mediantibus Angelis ab eis illuminatis tertiæ Hierarchiæ, quorum vt ſuprà dictum eſt, aliqui miracula quæ hominum ſalutem reſpiciunt, operantur, vt Virtutes; alij maiora hominibus nuntiant, vt Archangeli: alij minora, vt Angeli; qui quidem poſtremi retinent nomen communiſſimum, & dicuntur Angeli; Angelus autem nun- Hebr. 1.

tium ſignificat, vt aliàs dictum eſt, & quia omnes cæleſtes ſpiritus ſunt manifeſtatores diuinorum arcanorum, ideò Angeli & nuntij dicuntur; ſed ſuperiores Angeli habent quandam eminentiam ſuprà communem manifeſtationem, à qua ſuperiores ordines ſpeciali nomine vocantur; Infimus autem Angelorum ordo, nullam excellentiam addit ſuprà communem manifeſtationem, & ideò à ſimplici manifeſtatione nominatur, & ſic commune nomen remanet infimo ordini, vt dicit Sanctus Dionyſius: vel poteſt dici infimus, quia Angeli huius Hierarchiæ nobis immediatè annuntiant, quia ſecundùm Sanctum Gregorium ad infimum ordinem pertinet minima nuntiare, & procurare ea quæ ad hominum ſalutem ſpectant. Hinc Sanctus Thomas docet Angelos ex illo ordine eſſe ad cuſtodiam hominum deputatos.

Angeli nomen remanet infimo ordini, & cur.

CAPVT IV.

De voluntate Angelorum.

QVEMADMODVM ſuprà probatum eſt Angelos eſſe intellectu, & proindè multiplici cognitione præditos, ita apud omnes inconfeſſo eſt illos eſſe quoque voluntate & actibus eiuſdem exornatos, etiam à conditionis ſuæ ortu, & quemadmodum eorum intellectus non eſt realiter, ſed formaliter ſolùm ab Angeli eſſentia & ſubſtantia diſtinctus, vt idem de animæ rationalis potentijs, Tractatu de anima rationali cap. 4. Sect. 11. dicemus, ita de eorum voluntate iudicandum.

SECTIO I.

Quomodo Angeli voluntas ab initio ſit libera, & in qua beatitudine ſint creati Angeli.

DVÆ ſunt huius Sectionis partes breuiter explanandæ. Et quod ad priorem ſpectat, ita clara eſt, vt in eius probatione non ſit immorandum. Deindè ſi in hominibus liberum reperiatur arbitrium, vt Tractatu de anima dicemus Cap. 4: Sect. 3. multò magis in Angelis qui hominibus ipſis longè perfectiores ſunt & nobiliori intellectu præditi. Libertas enim in quocumque reperiatur non exiguam

Angeli voluntas ab initio libera.

guam dicit perfectiorem. Et hoc certum eſt de fide, ſicut de fide etiam eſt certum illos capaces fuiſſe præcepti atque potuiſſe mereri & peccare: Vi autem & conſtantiâ tantæ libertatis efficaciſſimè velle poterant Angeli ab initio tum boni tum mali, & immobiliter atque inuiolabiliter eligere ea quæ cupiebant: quò fit vt ipſa eorum voluntas dici poterat inuertibilis, & tenaciter tenere omnem affectum quem priùs ſuſceperat, non enim poterat ei diſplicere quod placuerat, neque valebat ſe retractare & à ſemel propoſito reſilire, talis enim ſortis eſt, vt fixa & immobilis perſeueret ſemper in eo quod diligit aut odio habet, ſicut eorum intellectus fixus & immobilis perſeuerat in eo quod ſemel percepit, & in eo impreſſum eſt: quamuis tamen probabile etiam ſit Angeli voluntatem etiam electione factâ, naturâ ſuâ eſſe flexibilem, vt docent Sanctus Bonauentura, Scotus, Durandus, & alij, licèt non ſit diffitendum quin longè difficiliùs quàm homo dimoueatur ab eo quod ſibi ſemel propoſuit, nam vt eſt perfectiori intellectu & voluntate præditus, ita etiam firmiori conatu apprehendit & eligit. Si tamen communiori ſententiæ ſtemus, dicendum erit Angeli voluntatem fixè & immobiliter adhærere rei quam vel diligit, vel odio habet.

Angeli voluntas an flexibilis ſit.

c. Bonau in 2 ſent. diſt. 7. q. 1 art. 1.

Quod ad poſteriorem partem ſectionis attinet, aduertendum eſt duplicem eſſe beatitudinem, naturalem vnam, ſupernaturalem alteram: naturalis illa eſt, quæ in perfectiſſima Dei contemplatione & fruitione naturali eſt poſita: ſupernaturalis verò, quæ excedit vires cuiuſcumque intellectus creati, & conſiſtit in clara Dei viſione & fruitione. Quæritur ergo an Angeli fuerint creati in beatitudine, & qua. Reſpondemus fuiſſe omnes in beatitudine naturali creatos, & non ſupernaturali. Et ita habet Scotus, quod hac ratione probat: Angeli habuerunt ſpeciem impreſſam Dei: ergo congruum fuit ne eſſent otioſi, vt Deum cognoſcerent & amarent: ſed in hoc conſiſtit beatitudo: ergo fuerunt beati ſaltem naturali beatitudine. Sanctus Thomas [a] & eius ſequaces, vt Arrubal, Granados, Suares [b] Alarcon, &c. eandem ſequuntur ſententiam, & præ reliquis Suares eandem Scoti rationem confirmat, nam (inquit) Angelus creari potuit cum perfectâ cognitione Dei naturali iuxtà cuiuſque Angeli capacitatem, & cum actuali amore beneuolentiæ Dei ſuper omnia & ſine vllo peccato, & cum morali poteſtate, imò & facilitate nunquam peccandi, ac denique cum magna vitæ iucunditate, hæc autem ſufficiunt ad naturalem beatitudinem: ergo, &c. Confirmat, nam ſic creare Angelos erat magis conſentaneum ſapientiæ & bonitati Dei.

Beatitudo duplex, & in qua fuerunt creati Angeli.

in 2. diſt. 3. qu. 9.

a 1. p. qu. 62. art. 1.

b Lib. 3. de Angelis cap. 11.

Obijcies primò, de ratione beatitudinis eſt perpetuitas, ſed Dæmo-

nes non perſeuerarunt in amore Dei naturali, cùm odio Deum proſequantur, ergo non fuerunt creati in beatitudine naturali. Reſpondemus perpetuitatem non eſſe de ratione eſſentiali beatitudinis; & ita quamuis Dæmones non perſeuerarint, non eſt minùs dicendum illos quandiu fuerunt in via, eſſe illa naturali beatitudine beatos.

Beatitudo ex ſua eſſentia non eſt perpetua.

Obijcies ſecundò, naturalia in Dæmonibus manſerunt integra: ergo in illis modò manet beatitudo naturalis. Reſpondemus concedendo antecedens quantùm ad eſſentiam & potentias, non verò quantùm ad omnes actus naturales.

Non fuerunt autem Angeli in beatitudine ſupernaturali & perfectà creari, vt citati authores, & cum eis Suares, Vaſques, &c. probant ex Sanctis Patribus Gregorio, Damaſceno, Gelaſio, Nazianzeno, &c. Sed ſufficiat Gelaſius in diſputatione contra Pelagium, qui docet ipſos Angelos ad perfectum conditos promerendæ ſalutis; ſed meritum non eſt cum beatitudine ſupernaturali: ergo, &c. Ratione probatur, nam ſi ab initio fuiſſent hac beatitudine beati, & clarè vidiſſent Deum, ſicut modo vident & omnes beati, ſequeretur quòd nunquam potuiſſent peccare nec mereri, nam Angelus non poteſt eſſe ſimul viator & comprehenſor: at eorum aliqui, vt conſtat, de factò peccarunt, & alij meruerunt: ergo ſequitur illos nondum ſupernaturaliter fuiſſe beatos: vnde cùm multis in locis videatur dicere Sanctus Auguſtinus Angelos malos aliquando fuiſſe in beatitudine creatos, intelligendus eſt de beatitudine viæ imperfecta & naturali, non verò de beatitudine patriæ perfecta & ſupernaturali, ſicut idem Sanctus Auguſtinus affirmat Adamum in paradiſo terreſtri fuiſſe beatum, quia in rectitudine naturali & ſpirituali erat conditus. Confirmatur noſtra ſententia ex eo quod probandum erat liberum Angelorum arbitrium, priuſquam ſupernaturalem fœlicitatem conſequerentur, & congruum quoque fuit vt boni & mali eſſent æquales in creatione: ſed mali non fuerunt illâ beatitudine beati in eorum creatione; ergo neque boni. Deinde beatitudo illa reddit beatos impeccabiles ſiue ex viſione, ſiue ex manutentia Dei: ſed mali de facto peccarunt, boni potuerunt peccare: ergo non erant illâ ſupernaturali beatitudine beati. Præterea glorioſius erat Angelis vt illa ſupernaturalis fœlicitas eis daretur ex meritis, quæ ad beatitudinem naturalem conſequendam non ita requiri videntur. Et denique quia iſta beatitudo ſupernaturalis eſt finis ad quem creatura nonniſi per aliquam operationem perduci congruebat, quare in ipſa creari non debuerunt.

Lib. 11. de Geneſi ad litteram cap. 18.

At obijcies: ſi Angeli fuerint creati in beatitudine naturali, vt

ſuprà probatum eſt; ergo habuerunt etiam beatitudinem ſupernaturalem in primo inſtanti. Probatur conſequens, quia cauſa naturalis tardior eſt, & lentior ad producendum ſuum effectum quàm ſupernaturalis: cùm ergo beneficio ſpeciei naturaliter & diſtinctè repræſentantis eſſentiam diuinam, in primo inſtanti habuerint fœlicitatem naturalem, citiùs per cauſam ſupernaturalem nempè Deum, habuerunt ſummam felicitatem. Reſpondeo negando illud conſequens, & ad probationem dicimus cauſam ſupernaturalem nempè Deum, potuiſſe eis conferre ſupernaturalem beatitudinem in illo primo inſtanti creationis eorum ſi voluiſſet, ſed non decuit, quia eſt magis honorabile eam habere ex merito; & ita diuina ſapientia diſpoſuit.

SECTIO II.

De amore & dilectione Angelorum.

DVPLEX eſt amor, naturalis videlicet, & ſupernaturalis: prior eſt ad quem eliciendum ſufficit naturalis facultas, hoc eſt ipſa voluntas; poſterior eſt is ad quem ea facultas non ſufficit ſine auxilio diuinæ gratiæ. Quęrunt ergo Theologi an ille duplex amor ſit in Angelis, & quoad primum, videlicet naturalem, docet Sanctus Thomas eſſe in Angelo, ipſumque ſeipſum hac dilectione diligere, tum etiam Deum & alios Angelos: ſeipſum quidem, quia nihil ſeipſum naturaliter odiſſe poteſt; quinimò res quælibet etiam cognitione carens, naturaliter appetit conſequi id quod eſt ſibi bonum, ſicut ignis locum ſurſùm: Vnde Angelus & homo naturaliter appetunt ſuum bonum, & ſuam perfectionem, conſeruationem, & beatitudinem naturalem; cùm autem ſibi velle bonum ſit amare ſeipſum, conſequens eſt Angelum ſeipſum dilectione naturali diligere: & quia etiam Angelus ſibi aliunde poteſt liberè & per electionem aliquod bonum deſiderare, ideò dicere poſſumus eum ſeipſum quoque amore libero ſeu electiuo diligere. Angelus quoque naturali dilectione plus appretiatiuè diligit Deum quàm ſeipſum. Probatur, nam vnaquæque res modo naturæ ſuæ conſentaneo plus inclinatur naturaliter in id à quo totum ſuum eſſe dependet, & in quod totum ordinatur quàm in ſeipſam: ſed quælibet creatura atque etiam Angelus, ſecundùm id totum quod eſt dependet à Deo, & in illum vt in finem vltimum ordinatur; igitur quęlibet creatura modo conſentaneo naturæ ſuæ,

Amor duplex naturalis & ſupernaturalis.

1. p. qu. 60.

Angeli ab initio naturali amore ſeipſos, Deum & proximum dilexerunt.

id eſt per appetitum vel naturalem vel elicitum, intellectualem aut ſenſitiuum, plus naturaliter inclinatur in Deum quàm in ſe; atque adeò etiam Angelus.

Confirmatur ratione Scotiſtarum; quia ratio naturalis dictat, quòd in omnibus actibus & obiectis ſit aliquod ſupremum: ergo ſupremum obiectum ſupremam dilectionem petit; & ideò Angelus plus Deum diligit quàm ſeipſum, nam bonum diuinum bono noſtro præferendum eſt, ita enim petit charitas, quæ non opponitur naturæ, ſed eam perficit, aliàs eius inclinatio peruerſa eſſet. Adde quòd charitas naturalis in Angelo, ipſum inclinat ad Deum magis naturaliter amandum quàm ſeipſum. Et denique vnus Angelus alium ſicut ſeipſum diligit, & quò perfectior eſt eò maior eſt dilectio: Et ratio eſt, quia cùm naturaliter (vt dictum eſt) diligat ſeipſum, conſequenter diligit id omne cum quo conuenit, & eſt vnum in naturalibus: atqui plures Angeli conueniunt & vnum ſunt ſpecificè, cùm ex Scoto multi ſint in eadem ſpecie, & omnes ſimul conueniunt & ſunt vnum genericè: Ergo vnus alium naturaliter diligit tanquam ſeipſum, ita ſcilicet vt hæc particula, *tanquam*, ſignificet ſimilitudinem, non æqualitatem. Addunt etiam alij Angelum naturaliter diligere hominem; nam homo eſt eiuſdem naturæ intellectualis cum Angelo ſaltem genericè.

Amor ſupernaturalis ab initio fuit in Angelis.

Quoad ſecundum, videlicet amorem ſupernaturalem, ille fuit pariter in Angelis ab initio ſuæ creationis, ſicut omnes fuerunt præditi diuinâ gratiâ, vt ſequenti ſectione dicemus: ita vt illo amore Deum ſuper omnia dilexerint, & longè excellentiori modo quàm illum in præſenti vita & mortali hoc corpore, eâdem adiuti gratiâ diligere valeamus, cùm ipſi fuerint & ſemper ſint ab omni concretione materiæ ſoluti & liberi. Nunc verò ſoli beati illo ſupernaturali amore eoque beatifico illum diligunt, & tantò ardentiori quantò ſtatus ille beatificus ſtatu viæ perfectior eſt; & hoc ita clarum eſt vt nulla probatione indigeat; nam ex Sancto Thoma, hoc amore beatifico Deum diligunt, non tantùm quoad ſpecificationem, ſed etiam quoad exercitium actus. Et probatur, nam ſicut illi omnes boni Angeli quemadmodum & reliqui omnes beati, nunquam poſſunt ceſſare ab actuali cognitione & viſione ſupernaturali ſummi boni, ſuppoſito lumine gloriæ quo eorum intellectus ſunt exornati, ita numquam ceſſare poſſunt à ſupernaturali ipſius dilectione, ſuppoſitâ charitate quâ eorum exornantur voluntates.

Angeli beati nunc Deum ſupernaturali eoque beatifico amore diligunt.

1 p. qu. 60. art. 5.

SECTIO III.

An Angeli in via fuerint in gratia habituali.

AFFIRMATIVE reſpondent omnes Theologi, etiam recentiores cum ſancto Thoma, [a] & Scoto [b]; & vnanimi conſenſu docent Angelos dum erant in via fuiſſe in gratia habituali & iuſtificante. Probatur primò, ex illo Ezechielis [c] loco, vbi Luciferum in perſona Regis Tyri, dicit fuiſſe plenum ſapientia & decore, & in medio lapidum ignitorum perfectum ambulaſſe. Et ita intelligit S. Hieronymus in eundem locum, atque alij Patres, & vniuerſa Eccleſia.

a q. 62 art. 3.
b In 2. diſt. 5. q. 1.
c Ezech. 28.
Angeli in via fuerunt in gratia habituali.

Secundò probatur ex Euangelio S. Ioannis, vbi de Diabolo dicitur: *Ille in veritate non ſtetit*, hoc eſt, in gratia, ſanctitate, & iuſtitia non perſeuerauit; ergo in illa fuit aliquando. Quod autem veritatis nomine intelligatur iuſtitia & ſanctitas, patet ex libro 4. Regum, vbi dicit Ezechias, *Memento quomodo ambulauerim coram te in veritate*; Ita de gratia & iuſtitia intelligunt præfatum ſancti Ioannis locum, SS. Auguſtinus [d], Chryſoſtomus, Iſidorus, necnon Beda, Theophilactus, &c. Vnde S. Cyrillus [e] ait de Diabolo, *In veritate non ſtetit, quia lapſus eſt à veritate, nec voluit manere in ſua originis ſanctitate.* Et poſteà ſubdit, quod *Ex iuſto & bono Angelo Diabolus iniuſtus, & malus factus eſt.*

Ioan. 8.
4 Reg. 20.
d Lib. 11. de Ciuit. Dei cap. 3.
e Lib. 6. in Ioan. cap. 6.

Tertiò probatur valde efficaci teſtimonio S. Iudæ in ſua epiſtola, vbi ſic ait: *Angelos verò qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit.* Per principatum quem non ſeruarunt, & domicilium quod dereliquerunt, non debent intelligi ea quæ ex natura eis conueniebant, cùm naturalia in illis remanſerint integra, vt ſæpiùs dictum eſt; ergo per illa debent intelligi iuſtitia & gratiæ dignitas; et illa ſunt ſupernaturalia quæ amiſerunt, & per conſequens, eiſdem erant exornati. Et ita explicant Theodoretus, Anaſtaſius, Nyſſenus, &c. Et probari poteſt congruentiâ Scoti ex S. Auguſtino deſumptâ, quia rationabile eſt vt Deus non diſcerneret Angelos, antequam ipſi ſe per ſuos actus diſcernerent, vt ita perfectè operari poſſent, & haberent æquale præmium. His ergo ſacræ Scripturæ, & SS. Patrum auctoritatibus, liquidò patet Angelos tum bonos tum malos, fuiſſe in gratia habituali & iuſtificante, dum ad-

S. Iudas in ſua epiſt.
S. Auguſt. lib. 11. ſuper Gen. cap. 24.

huc erant in via ante terminos vel beatitudinis vel condemnationis. Sed Doctores non conueniunt quando illâ gratiâ fuerunt exornati. Aliqui enim volunt non fuiſſe in tali gratia creatos, ſed in pura natura; poſteà verò illam habuiſſe. Et ratio illorum eſt, quia gratia eſt medium inter naturam & gloriam; ergo æquum fuit vt priùs Angeli eſſent in natura, quàm in gratia. Et deinde (inquiunt) non fuit expediens gratiam dari cum natura, ne videretur eſſe debita naturæ. Et hanc ſententiam probabilem reputat Scotus. Alij autem volunt illos eſſe creatos in gratia, & illam probabilem quoque exiſtimat idem Scotus; ſed alij omnes probabiliorem immò veriſſimam, eſt enim ſententia S. Thomæ [a], & aliorum; quam etiam ſequitur noſter Rada [b], & omnes Thomiſtæ, Cajetanus, Ferrara, Capreolus, Suares [c], Vaſques [d], & alij recentiores.

a 1.p. q. 62. art. 3.
b Rada controu. 10 art. 2.
c Suares lib. 5. cap. 4.
d Vaſques diſput. 227. cap. 2.
e Cap. 11. & 12. de Ciuit Dei, & cap. 9.
f In Pſal. 32.

Probatur etiam ex conſenſu SS. Patrum, qui ferè omnes docent ipſos Angelos & bonos & malos fuiſſe à ſuæ creationis initio diuinæ gratiæ luce decoratos, vt S. Auguſtinus [e] de Angelis loquens ait: *Deus erat ſimul condens naturam & largiens gratiam*, quod omnes etiam de ipſis Angelis intelligunt. Ita S. Baſilius [f] ſic ſcribit: *Angelos initio vt eſſent, verbum opifex omnium condidit, ſanctificationem verò ſimul impendit ipſis Spiritus ſanctus, non enim in infantili natura creati ſunt, deinde paulatim exercitati atque perfecti, ſic ſpiritus ſuſceptione digni ſunt habiti, ſed in prima conſtitutione atque conſperſione ſuæ ſubſtantiæ ſimul infuſam habuêre ſanctitatem.* Loquitur quidem S. Baſiliùs præcipuè de ſanctis Angelis, qui minimè ſe ad malitiam tranſmouerunt: at idem & de malis affirmare neceſſe eſt, qui ſimul cum bonis conditi, & ex nullo capite inferiores illis initio fuerunt. Et eſt quod ait ſanctus Hieronymus [g], *Dæmones* (inquit) *qui lapſi de propria dignitate, & nihil antiquæ gratiæ poſſidentes aridi ſunt & veteri ſiccitate marcentes.* Et S. Damaſcenus [h] apertè dixit Angelos omnes Spiritus ſancti gratiam & ſanctificationem participaſſe. Et S. Gregorius [i] idem de Lucifero ſenſit; & per conſequens de omnibus ſuis complicibus. Ita alij multi, qui idem innuunt, dum aiunt Angelum ſicut & hominem conditum eſſe à Deo rectum & bonum, iuxta illud Eccleſiaſtici: *Deus fecit hominem rectum.* Rectitudo enim in Scriptura eſt ſanctitas, & iuſtitia apud Deum, hoc enim eſt eſſe rectum coram Domino, & illud eſt quod apertè docet Concilium Tridentinum, dum ait primum hominem initio ſui ortus antequam peccaret, in maxima abundantia diuinæ gratiæ munus accepiſſe. Si autem Deus ipſe ita erga primum hominem ſe geſſit, non eſt quod dicamus aliter ſe erga Angelum geſſiſſe, & illi gratiam in initio ſuæ creationis denegaſſe, cùm ſit vtriuſque

g In 3. cap. Oſeæ.
h Lib. 2. orthod. fidei cap. 3.
i Lib. 32. moral. cap. 18.
Eccleſiaſtici 7.
Seſſ. 5.

eadem ratio, nec poſſit aſſignari ſufficiens ratio diſcriminis, & ambo æqualiter ordinati fuerint ad finem ſupernaturalem & gloriam, ad quam vt peruenirent, diuina poſtulabat prouidentia, vt Deus eos conderet in ſtatu gratiæ, in quo ipſa gloria deberetur.

Probatur item noſtra ſententia ratione Theologicâ S. Thomæ loco citato, & aliorum conformiter ad principia etiam Philoſophica, quæ talis eſt: Vt ſe habet ratio ſeminalis in natura ad effectum naturalem, ita ſe habet gratia gratum faciens ad beatitudinem comparata; ſed omnia naturalia ab initio ſunt à Deo producta ſecundùm rationes quaſdam ſeminales, quarum beneficio apta ſunt producere ſibi ſimilia, vel agere quicquid ſingulis quibuſque conuenit; ergo cùm Angeli ſint gloriæ æternæ capaces, dicendum eſt illos ab initio ſuæ creationis fuiſſe gratiâ inſtructos, quæ ſemen eſt gloriæ, alioquin Angeli in ordine ad gloriam deterioris fuiſſent conditionis quàm ſint res quæque infimæ, quibus ſemina quædam indita ſunt vnde ſuos producant effectus. Quod autem gratia ſit gloriæ ſemen, docet S. Ioannes in ſuis Epiſtolis: *Omnis qui natus eſt ex Deo peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.* Verùm aduertendum eſt circa rationem hanc quòd quamuis ſit probabilis, non tamen eſt demonſtratiua, poteſt enim illius negari conſequentia; & ad probationem dici eſſe magnum diſcrimen inter ſemina materialia & gratiam, quoniam ſemina ſunt connaturalia viuentibus materialibus (inquit Rada) & ordinantur ad actionem ipſis etiam connaturalem; & ideò viuentia eſſent imperfecta in ſuo eſſe ſi carerent eis, aut virtutibus in quibus continerentur: at verò neque gratia neque meritum cuius eſt principium, habet connaturalitatem cum natura intellectuali: & ideò huiuſmodi natura non erit imperfecta in ſuo eſſe quamuis careat gratiâ: Vt verò creatio ſit omnino perfecta & completa ex parte termini, ſatis eſt quod per ea tribuatur rei creatæ tota perfectio ipſi connaturalis ſecundùm ſuum eſſe, at quicquid ſit, bene conuenit illa ſimilitudo, licèt (vt aiunt) claudicet vno pede.

1. Ioan. 3.

Controu. 10.

Aduerte porrò quòd in Angelis ſimul cum gratia fuerunt infuſa fides, ſpes, charitas, dona Spiritus ſancti, & reliquæ virtutes etiam morales quarum erant capaces, temperantiæ enim non ſunt capaces ratione ſui ſtatus. Certum eſt quoque illorum habituum actus elicuiſſe, ſaltem bonos, & ſic beatitudinem ſupernaturalem meruiſſe, vt poſteà dicemus, ipſa quippe præmium eſt virtutis.

Angelis fuerunt cum gratia in via infuſæ virtutes.

Obijcies primò S. Auguſtinum dicentem Diabolum cecidiſſe non ab eo quod acceperat, ſed ab eo quod accepiſſet ſi ſubdi voluiſſet. Reſpondeo S. Patrem loqui de beatitudine quam accepiſſet

1. de Gen. ad litteram cap. 25.

Angelus ſi permanſiſſet, non verò diſputat an ceciderit à gratia.

Lib. 32. Moral. cap. 18.

Obijcies ſecundò, Sanctum Gregorium loquentem de primo Angelo ſic, *habuit ergo foramina, ſed per ſuperbiæ vitium charitatis auro non ſunt repleta.* Vbi per foramina intellexit capacitatem ad recipiendam gratiam & charitatem. Reſpondeo quòd Gregorius ſolùm negauit gratiam & charitatem perſeuerantem & conſummatam.

Cap. viſſi, 26. qu. 2.

Obijcies tertiò, Ioannem Papam dicentem Diabolum dolere & erubeſcere, quod ipſe in cælo non habuerit charitatem quam homines habent in terra, vnde ſequitur Diabolum numquam habuiſſe gratiam; quia gratia ſemper eſt coniuncta cum charitate, immò ſecundùm Scotum ab ea non differt realiter, bene tamen formaliter. Reſpondeo loqui pontificem de charitate perſeuerante quàm multi homines habent, & Diabolus non habuit, itaque dolet & erubeſcit, quòd cùm ipſe amiſerit gratiam, adhuc videat homines perſeuerare in gratia. Alij tamen aliter explicant, videlicet Dæmonem dolere quòd homo charitatem & gratiam ſemel amiſſam poſſit recuperare, & ipſe non poſſit, cùm non ſit ampliùs in via, ſed in termino damnationis æternæ.

SECTIO IV.

An Angeli ad illam habitualem gratiam quam ab inſtanti ſuæ creationis habuerunt, ſe ſe per aliquos actus diſpoſuerint.

RESPONDENT nonnulli, Angelos per nullos actus ad ipſam gratiam habitualem ſe diſpoſuiſſe, ſed per naturam fuiſſe ſatis diſpoſitos: & dant exemplum de pueris gratiam in baptiſmo recipientibus, qui cùm vſu rationis & libertatis careant, non poſſunt ad illam recipiendam per aliquem actum ſe diſponere. Deinde cùm gratia illa ſit collata Angelis in ipſo primò inſtanti creationis, non potuerunt ad illam ſe diſponere, & priùs debet concipi Angelus vt gratiâ præditus, quàm vt aliquid operans, priùs enim concipiuntur habitus procreati in Angelis, quàm vlli actus ab ipſis eliciti.

Angeli per proprios actus ſe diſpoſuerunt ad gratiam.

Melior tamen & tutior eſt eorum ſententia, qui docent ipſos Angelos per proprios actus ſe diſpoſuiſſe ad infuſionem illius gratiæ habitualis. Ita Sanctus Thomas, [a] Cajetanus, Ferrara, Bannes, Granados, Suares, [b] & Vaſques. [c] Et eſt communis, propter quod magis

a 1. p. qu. 62. art.
b lib. 5. cap. 8.
c diſp. 218 c. 2.

magis placet. Et licet Scotus nihil de ea expreſsè determinet, eam tamen ex eius dictis colligimus in ſcripto Oxonienſi, [d] & in reportatis. [e] Ibi enim docet de prima mora Angelorum ſatis probabiliter dici, quòd durauerit per aliquod tempus in quo potuerunt Angeli elicere actum fidei, ſpei, & charitatis ſimul, quæ eſſent diſpoſitiones ad gratiam habitualem: imò ſi eſſet vnicum inſtans noſtri temporis, adhuc poterant fieri omnes prędicti actus qui neceſſarij ſunt in via ad ſanctificationem. Ex dictis Scoti igitur eſt ſupponendum diſpoſitiones illas potuiſſe eſſe in eadem mora, in qua producta fuit in illis gratia habitualis, etiam ſi eſſet inſtantanea, vel quia mora illa durare potuit per tempus quamquam exiguum, & diuiſibilis fuit in partes, vt docet idem Scotus.

d in 2. diſt. 5. qu. 1.
e diſt. 4. q. 1.
in 2. diſt. 5. q. 11.

Probatur autem hæc ſententia primò ex Sancto Auguſtino, *Iſtam bonam voluntatem quis fecerat, niſi ille qui eos in bona voluntate cum amore caſto quo illi adhærent, creauit?*

Aug. l. 12 de Ciuit. Dei cap. 9.

Probatur ſecundò, nam cùm naturalis modus operandi omnium agentium ſit, vt diſponantur ad recipiendam formam: ergo debuerunt diſponi auxilio gratiæ prçuenientis ad habitualem gratiam recipiendam, vt contingit in hominibus adultis, quibus ex Concilio Arauſicano inſpirat Deus fidem, ſpem, & amorem ſui, tanquam diſpoſitiones ad iuſtificationem; nam dare gratiam ſine diſpoſitione vt datur paruulis, eſt ſanctificare eos modo mortuo; Ergo hoc non eſt tribuendum Angelis, ſed potiùs quòd viuo modo cum eiuſdem gratiæ præuenientis auxilio ſe diſponentes, meruerint de congruo ipſam gratiam habitualem, & in eadem prima mora in qua illam receperunt modo quo ſupra expoſitum eſt.

Can. vlt.

Obijcies primò; Chriſtus Dominus ſecundùm humanitatem paulò minoratus eſt ab Angelis; ſed illi datus eſt habitus gratiæ ab inſtanti ſuæ conceptionis, ſine propria diſpoſitione, & ab illo actu proueniebat primus actus ab eo elicitus; ergo idem de Angelo eſt iudicandum. Reſpondeo in Chriſto Domino eſſe magnum diſcrimen, nam in eo prima gratia habitualis erat veluti reſultans ex dono ſeu gratia vnionis, & ita illam habebat nobiliori modo quàm per diſpoſitionem. Secundò, & meliùs, nam primi habitus Chriſti fuerunt viſio & fruitio beata, qui non poterant eſſe diſpoſitiones ad gratiam, ſed potiùs erant fructus illius.

Obijcies ſecundò, Deus alias res creauit cum fructibus perfectas, verbi gratia arbores, & abſque vlla diſpoſitione ex illarum parte; ergo multò magis Angelos condidit cum fructibus, hoc eſt gratia habituali & iuſtitia inhærente, abſque præuia eorum diſpoſitione. Reſpondeo res alias non poſſe per diſpoſitiones proprias recipere

altiores perfectiones, ſicut poſſunt Angeli & homines adulti.

Eſt autem ſedulò cum Scholaſticis aduertendum hoc diſcrimen reperiri inter dona gratiæ collata hominibus, & collata Angelis, quòd hominibus non conferantur cum proportione ad naturam, ita vt homini in donis naturalibus perfectiori, perfectiora ſupernaturalia non ſemper tribuantur, idque ex fide conſtat: nam quandoque bardi & ſtulti eleuantur à Deo ad maiora dona ſupernaturalia quàm doctiores & acuti ingenij; at verò Angelis data ſunt dona gratiæ cum proportione ad naturam, ita vt in prima creatione pro diuerſitate perfectionis, excellentiæ, & dignitatis naturalis cuiuſque Angeli, data ſint ei diuerſa & perfectiora dona ſupernaturalia; & proinde eo perfectiores ſunt in donis gratiæ quò perfectiores ſunt in natura; non quòd illa gratiæ dona tali naturæ Angelicæ ſint debita, implicat enim eſſe gratiam, & ſimul eſſe naturæ debitam, ſed quia Deus tanquam Dominus gratiæ ſuæ, pro mera voluntate ſua, in diſtribuendis his donis gratiæ Angelis, attendit ad eorum diuerſas naturas, ſicut abſque vlla violentia ipſis facta, poterat non attendere, & omnibus ęqualem gratiam largiri. Ratio autem potiſſima cur non ità ſuam largiatur gratiam hominibus, iuxtà eorum naturalem perfectionem, vt Angelis, eſt ne ob exiguam eorundem hominum cognitionem decipiantur ipſi, exiſtimantes gratiam non diſtingui à natura, vel eis debitam eſſe, ſicut multi in hoc errarunt: illud autem periculum non erat in Angelis, qui longè maiori pollent cognitione. Hæc doctrina confirmatur à S. Damaſceno, vbi poſtquam dixit omnes Angelos in ſui creatione gratiâ Dei fuiſſe perfectos, ſubiungit, *Ita tamen vt pro ſua quiſque dignitate & claſſe gratiæ & luminis participes ſint.* Et S. Baſilius [a] ait Angelos iuxtà proportionem eminentiæ inter ſeipſos ſanctificationis menſuram à ſpiritu ſancto accepiſſe. Quod ſequitur S. Thomas, [b] & communiter Scholaſtici. Lege S. Dionyſium [c] de cæleſti Hierarchia: quæ ſententia vera non ſolùm eſt de Angelis qui permanſerunt, ſed etiam de his qui ceciderunt.

Angelis data ſunt gratiæ dona cum proportione ad naturam, & non hominibus & cur.

Lib 2. de fide cap. 3.

a *Lib. 2. de ſpiritu ſancto cap. 16*
b 1. *p. q. 62. art. 6.*
c *De cæl. Hierar. cap. 6.*

Sed obijcies; natura quæ eſt inferior quàm gratia non debet eſſe menſura illius; ergo gratia nequit dari ſecundùm perfectionem naturæ, aliàs incongruum videtur Luciferum qui damnandus erat, in tam ſublimi gratiâ collocari. Reſpondeo negando naturam eſſe menſuram gratiæ, ſola enim eſt voluntas diuina diuidens ſingulis prout vult; eſt tamen in ipſa natura Angelica aliqua occaſio remota, vt Deus ità faciat.

Natura non eſt gratiæ menſura, ſed Dei voluntas.

Quemadmodum autem pro proportione perfectionis naturalis Angelorum fuit illis collata gratia, ita pro gratiæ merito iuſta merces

nempe gloria, licèt etiam vltra condignum fuerit reddita, vt de hominibus ipſis, vel animabus ſanctis, docent omnes Theologi.

SECTIO V.

An Angeli meruerint ſuam beatitudinem, & per quæ opera.

Per quæ opera Angeli meruerunt ſuam beatitudinem.

ANGELI boni habituali & ſupernaturali gratiâ adiuti in qua vt dictum eſt creati fuerant, ipſi Deo firmiſſimè adhærentes, illumque perfectiſſimè diligentes, beatitudinem ſupernaturalem meruerunt, ſeu illam nonniſi proprio merito ſunt conſecūti. Ita S. Thomas, [a] Scotus, [b] & alij paſſim.

Probatur primò ex Apocalypſi, [c] vbi habetur, *in illa cæleſti Hieruſalem eandem eſſe hominis & Angeli menſuram*, hoc eſt eandem eſſe rationem ſecundùm quam vtrique fœlicitatis gradus tribuitur, nempe meritum. Secundò, Probatur auctoritate S. Auguſtini, [d] *Angeli ſancti* (inquit) *qui perſtiterunt, meruerunt illa vitæ mercedem recipere.*

a 1. p. qu. 62. art. 2.
b in 2. diſt. 5. qu. 1.
c Apoc. 22.
d De Correct. & gratia c. 16.

Denique ratione probatur. Omnis creatura conſequitur ſuam perfectionem per operationem propriam; ſed beatitudo eſt perfectio naturæ intellectualis; ergo per propriam operationem illam conſequitur non producendo illam, cùm excedat vires naturæ intellectualis, ſed illam merendo.

Confirmatur primò, quia homines per ſua merita conſequuntur beatitudinem, non enim eſt eorum naturæ debita; ergo & Angeli etiam per ſua merita debuerunt illam conſequi, cùm ſimiliter ſuæ naturæ non debeatur.

Confirmatur ſecundò, quia cæteris paribus meliùs eſt habere aliquid ex merito quàm ſine merito: Confirmatur tertiò, quia mali Angeli amiſerunt beatitudinem per peccatum, ergo poterant illam mereri ſi voluiſſent, quia ſi potuiſſent tantùm demereri, & non mereri, fuiſſet peſſima eorum conditio. Concludendum itaque bonos eam meruiſſe.

Sed diſputant Theologi, quomodò & quibus operibus illam meruerint. Magiſter ſententiarum [e] docet Angelos priùs donatos beatitudine quàm eandem meruerint, & quod poſtmodum per obſequia hominibus impenſa eam mereantur, ſicut Chriſtus Dominus ſimul fuit comprehenſor & meruit; quem Albertus [f] & Altiſſiodorenſis

e in 2 diſt. 5.
f in 3. diſt. 18. art. 4.

[a] *Lib. 3 Tract. 1. cap. 7.*

Angeli non meruerunt per ſubſequentia merita.

[a] ſequuntur. Sed reijcitur hæc ſententia, quia ſine fundamento negat meritum in Angelis per conuerſionem ad Deum, ex gratia quam ipſe Magiſter fatetur, cùm in tali conuerſione reperiantur omnes conditiones meriti. Secundò, reijcitur, quia ſtatus viæ eſt neceſſarius ad meritum ſecundùm omnes, ſiue ex natura rei ſiue ex pacto, vt ex Scoto docent eius ſequaces ſed beati non ſunt viatores, ſed in termino, & in eodem inſtanti non poſſunt eſſe duo ſtatus, viæ ſcilicet, & beatitudinis, & non conſtat in hoc Deum diſpenſaſſe: Ergo Magiſter & alij Doctores ſupra nominati loquuntur contra omnes Theologos ſine fundamento ſufficienti. Tertiò, hanc opinionem reijcit Scotus, nam ſequeretur hominem poſſe mereri primam gratiam per opera ſubſequentia, quod eſt falſum. Quartò, ſicut merita ſubſequentia primam gratiam oriuntur ex ipſa gratia tanquam ex principio, ſic etiam merita ſubſequentia gratiam deberent oriri ex gloria tanquam ex principio, principium autem meriti non cadit ſub meritum. Quintò, Dæmones à principio non acceperunt pœnam propter peccata ſequentia; ergo nec boni Angeli præmium ob ſequentia merita.

Potereà aduersùs hanc opinionem inſurgunt alij hac ratione; ſi homo creatus non fuiſſet cui Angelus miniſtraret, nihilominùs Angelus conſequutus fuiſſet beatitudinẽ quam modò habet: ergo illam non meruit per obſequia exhibenda. Et confirmatur, nam ſi primus parens non peccaſſet, etiam homines alij creati eſſent, minuſque indigerent Angelorum cuſtodia: ergo non propter illam meruerunt ſuam beatitudinem.

Obijcies, non implicat quòd præmium ſit ante meritum, nam interdum Rex vel Dux per anticipationem tribuit militibus ſtipendia, quia illos præuidet ſtrenuè dimicaturos, ſicut agnoſcit illos ſe ſe contra inimicos aliàs geſſiſſe; aut etiam, cuidam militi equum ferocem tribuit, eâ animaduerſione quòd per eum ſit benè dimicaturus: ſic quia bene agere debebant Angeli circà homines, priùs ſuam receperunt mercedem & beatitudinem quàm de facto bene egerint aut meruerint. Reſpondeo non eſſe impoſſibile quòd Angeli per opera ſubſequentia beatitudinem ſuam meruerint, nihilominùs eſt contrà naturam rerum, quæ petunt quòd meritum quod eſt via & cauſa præmij, ſit ipſo præmio prius. Quòd ſi poſt adeptam eſſentialem beatitudinem aliquid mereantur, propter officia charitatis hominibus impenſa: dicimus illud eſſe beatitudinem accidentalem vſque ad diem iudicij ad minus, quia vſque ad illud tempus durant obſequia quæ hominibus ipſis exhibent, & quia vltrà hunc diem nihil nouum beatis poteſt euenire. Eſt autem gloria ſeu beati-

Gloria accidentalis & eſſentialis quid ſint.

tudo accidentaria gaudium de quacumque alia re pręter Deum, ſicut eſſentialis eſt viſio & fruitio ipſius Dei, vt docet S. Bonauentura [a], S. Thomas, Gabriel, Richardus, & alij. De tali gaudio accidentali Angelorum loquitur Chriſtus apud S. Lucam, *Gaudium eſt Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*. Quibus verbis conſtat Angelos noua poſſe gaudia experiri, & quædam de nouo cognoſcere per nouas reuelationes ipſis à Deo factas, ex quibus etiam noua percipere poſſunt gaudia, quæ nihil aliud ſunt niſi gloria accidentalis. Et ita S. Thomas conformiter ad multos Eccleſiæ Patres tenet Angelos in ipſa accidentali gloria proficere.

[a] *in 2. diſt 11. qu. 2. art. 2.*

Luc. 15.

qu. 62. art. 8.

Loco cit. art. 5.

Suar. lib 6. cap 4.

Vaſq. diſp. 229 cap. 10. & 11.

Angeli meruerunt per merita præcedentia.

Melius ergo alij docent Angelos meruiſſe beatitudinem per merita præcedentia. Ita S. Thomas, & Scotus citatus, & ferè omnes Thomiſtæ, Suares, &c. Probat Scotus, quia voluntas non poteſt ſimul velle mutabiliter & immutabiliter: at verò quando voluntas vult meritoriè, vult quidem mutabiliter; quando verò afficitur præmio, vult immutabiliter; ergo meritum & præmium ſimul eſſe non poſſunt, ſed vnum ſequitur aliud, nempe præmium ſequitur meritum, quod quidem meritum eſt diſpoſitio ad finem & via ad præmium. Sed Vaſques loco citato rationem Scoti reprehendit, & falſitatis arguere nititur, dum ait illam eſſe contra ipſum dicentem alibi quòd poſitâ Dei clarâ viſione, voluntas etiam eleuata & beata liberè & non neceſſariò quantum eſt de ſe Deo fruitur, & modò dicit quòd immutabiliter vult quando afficitur præmio, quod eſt neceſſariò velle; hi autem modi (inquit) ſunt oppoſiti. Sed contra, quia quando Scotus hîc dicit beatum velle præmium vel affici præmio immutabiliter, non dicit velle non liberè, nam optimè ſtat quòd liberè velit, & tamen immutabiliter ex manutentia Dei: & ita Scotus eſt ſibiipſi conſtans.

In 1 diſt. 1 q 4.

Confirmatur noſtra ſententia, quia quodcumque meritum dicitur procedere ex fide, ſed fides non eſt cum beatitudine; ergo ante beatitudinem fuit meritum, aliàs merita in æternum eſſent duratura, ſicut & beatitudo, & ita quotidie augeretur beatitudo Angelorum, immò vſque in infinitum; ergo ne hoc dicamus, concludendum eſt terminum meriti fuiſſe beatitudinem, & ita quòd omne meritum illam præceſſit, ſicut diſpoſitio ſeu via ad illam.

Obijcies: Ante beatitudinem Angelorum ſolùm præceſſerunt quædam inſtantia ſeu breues moræ, vt ſequenti ſectione oſtendemus; ſed non eſt veriſimile quòd in tam breui ſpatio potuerint tantam mereri fœlicitatem; nam etiam plures ſunt hominibus beatiores, quamuis tamen ipſi homines dum ſunt in via, longo tempore exerceant multa bona opera & difficilia. Reſpondet Scotus

Meritum in tenſum magis deſideratur, quàm multa remiſſa. *Luc. 7.*

non requiri meritorum multitudinem vt quiſquam dicatur plurimùm mereri; ſed multò magis deſideratur vnum meritum intenſum quàm decem millia remiſſa: Vnde illud S. Lucæ de Magdalena: *Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quia dilexit multùm.* At ita eſt quòd cùm intellectus & voluntatis Angelorum naturalia ſint noſtris perfectiora, ſeſe liberrimè conuerterunt ad Deum actu intenſiori, quàm quiuis homo naturaliter poſſit, & præſertim quando Verbo diuino incarnando eis proſtenſo, placuit eis (vt volunt multi) diuinum conſilium de futura illius Incarnatione, dum mali illud myſterium per ſuperbiam ægrè tulerunt; & inſuper quando eis placuit diuina ordinatio, quòd eſſent futuri hominum cuſtodes. Iuxta illud Apoſtoli: *Nonne ſunt adminiſtratorij ſpiritus?* &c.

Hebr. 1.

Adde quòd fuit etiam difficultas in eorum merito, non quod ſit contra inclinationem voluntatis, ſed quia obiectum ipſius quod eſt Deus ipſe, excedebat naturam cuiuſcumque illorum operantis.

SECTIO VI.

Vtrùm inter creationem Angelorum, & beatitudinem vel damnationem eorumdem, fuerit aliqua mora ſeu ſpatium in quo fuerint viatores.

SVPPONENDVM primò, quòd ſicut Deus preſcripſit hominibus certum tempus viæ, in cuius termino confert illis premium pro meritis, aut pœnam pro demeritis; debet eſſe eadem ratio de Angelis, & ſic illi priùs fuerunt in via quàm in termino. Hinc S. Thomas [a] reuocat ſententiam quam ſecutus erat [b] cùm docuiſſet meritum & præmium Angelorum fuiſſe ſimul tempore, licèt meritum fuerit prius natura & cauſalitate.

a 1. p. q. 62 a. 4.
b In 2. diſt. 5. q. 2. art. 2. & quodlib 9. art 8.

Quærunt ergo Scholaſtici, an fuerit mora aliqua vel morulæ inter Angelorum creationem, & eorum terminum ſiue beatitudinis ſiue damnationis: Et affirmatiuè reſpondent, ſed in illis aſſignandis non conueniunt. Nam S. Thomas [c] (vt refert etiam Scotus [d]) duo inſtantia ſeu duas morulas conſtituit in ipſis Angelis, vnam in qua fuêre in via, & aliam in qua fuêre in termino: In priori fuerunt creati in gratia & meruerunt, in poſteriori boni perſeuerauerunt in merito & præmio ſunt affecti; & mali peccauerunt, & pœnis ad-

c 1. p. q 63. art. 5.
d In 2. diſt. 5. q. 1

dicti ſunt. Ita Cajetanus, & plures alij Thomiſtæ.

Magiſter ſent. conſtituit tres moras, in prima omnes fuerunt in puris naturalibus; in ſecunda meruerunt boni, & mali peccauerunt; in tertia bonis fuit conceſſa gratia qua meruerunt & ſimul fuerunt in præmio, mali autem demeruerunt ſibi gratiam apponi, & ſic conſtituuntur in pœna. Hæc tamen opinio non arridet, nam ſi gratia & meritum poſſunt eſſe ſimul, meritum tamen quod fundatur in gratia nequit eſſe ſimul cum gloria. Sed illam debet antecedere: Ideò ſunt alij modi dicendi magis probabiles; primus eſt quod ſi Angeli fuerunt creati in pura natura (de quo dubium eſt in Scoti doctrina) in illis fuerunt quatuor morulæ; In prima fuerunt in puris naturalibus: In ſecunda omnes habuerunt gratiam, boni meruerunt, & mali peccauerunt: In tertia boni perſeuerauerunt in bono, & mali in malo: In quarta fuerunt omnes in termino, boni in gloria & mali in pœna. Ita Scotus qui hunc dicendi modum probabilem reputat; ita etiam Faber, & alij Scotiſtæ: Et probabilem quoque exiſtimat Suares ſuppoſito quòd Angeli creati ſint in puris naturalibus. Suppoſito autem quòd Angeli creati ſint in gratia, vt ſuprà probatum eſt, in illis fuêre tres moræ ſiue tria inſtantia; In prima mora omnes ſe diſpoſuerunt ad gratiam, & illam receperunt, & meruerunt per actum quo in Deum factorem ſuum & finem ſupernaturalem conuerſi ſunt: In ſecunda boni perſeuerauerunt in merito, exercendo bonos actus per totam illam moram ſucceſſiuè, & meruerunt augmentum gratiæ, mali verò in peccatum prolapſi à primo merito ceſſarunt, & fortaſſis plures malos actus ſucceſſiuè exercendo, gratiam amiſerunt: In tertia omnes fuerunt in termino, nam boni conſequuti ſunt pręmium & gloriam, mali verò ſupplicium & damnationem. Hæ autem tres morulæ ſunt aſſignandæ ſecundùm Scotum ad menſurationem adæquatam totius viæ Angelorum, quoad initium, medium, & terminum viæ. Et de hoc non licet dubitare, ſi enim cum S. Thoma duas aſſignemus, multa ſequuntur incommoda, potiſſimùm verò illud, quòd ſimul boni fuerint in merito & gloria, & mali in demerito & pœna, quod ſuprà oſtenſum eſt fieri non poſſe. Et ita ad faciliùs intelligendum & explicandum omne id quod ad Angelorum negotium pertinet, venit potiùs diuidenda in duas moras, illa ſecunda S. Thomæ, & ſic cum Scoto facilè conueniet. Et vt id etiam meliùs cunctis innoteſcat, ponit Scotus has propoſitiones. Prima, Meritum in Angelis præceſſit præmium. Secunda, Non fuerunt ſimul mali in demerito & in damnatione; in via, & in termino. Tertia, Omnes fuerunt creati vniformes. Quarta, Omnes habuerunt æquale tempus & ſpatium viæ,

Quot morulæ ſeu ſpatia extiterint inter Angelorum creationem, & eorumdem beatitudinem vel pœnam.

Loco cit.

& eo inſtanti quo boni meruerunt, mali demeruerunt. Quinta, Deus non diſcreuit inter illos niſi priùs ipſimet ſeipſos diſcreuerint, vt ex S. Aug. ſuprà notauimus, nam Deus non eſt priùs vltor quàm quis ſit peccator. Sexta, Iſtæ morulæ non erant diuerſa inſtantia temporis diſcreti, nam aliàs diximus nullum eſſe tale tempus, nec erant quoque momenta indiuidua temporis ſucceſſiui, qualia ſunt inſtantia noſtri temporis, & indiuiſibilia cuiuſcumque motus ſucceſſiui, ſed erant diuerſa nunc æui, vel durationes quædam abſque ſucceſſione, coëxiſtentes tamen alicui motui ſucceſſiuo, & durantes per tempus ſucceſſiuum, ſicut æuum Angelorum, quod in ſe indiuiſibile eſt, coëxiſtit tamen tempori noſtro diuiſibili, immò ſucceſſiuo tempore illud metiri poſſumus. Eſt autem vna mora aut vnum inſtans Angelicum, vna operatio Angeli ſiue intellectus ſiue voluntatis, quæ quidem maiori & minori durationi, & tempori ſucceſſiuo coëxiſtere poteſt, prout Angelus magis aut minùs ſine vlla ſucceſſione intrinſeca in ipſa operatione, poteſt in ea perſeuerare.

Serm. 1 de Aduentu.
Gen. 1.
Quantùm durauit via bonorum & malorum Angelorum.

Sed quærunt nonnulli quantùm durauit via bonorum & malorum Angelorum. Reſpondent breuem fuiſſe: Ait enim S. Bernardus Diabolum peccaſſe in momento & in ictu oculi. Et Gloſſa etiam in illud Geneſis: *Diuiſit lucem à tenebris*, docet Dæmones primo die cecidiſſe. Scotus tamen loco citato docet eſſe veriſimile duas priores morulas fuiſſe temporarias, & duraſſe per tempus aliquod; nam quod ſpectat ad tertiam & poſtremam, quæ potiùs dicitur terminus quàm mora viæ, certum eſt quòd durabit à primo inſtanti in quo in termino fuerunt, vſque in æternum, cùm gloria bonorum, & pœna malorum in æternum ſit duratura. Per quod verò tempus aliæ moræ durauerint, valde incertum eſt, & arcana Dei in hoc, ſicut in alijs rebus ſcrutari non debemus, ne decipiamur: Exiſtimat Scot. primam moram fuiſſe modicam & correſpondere non ſolùm inſtanti, ſed etiam alicui parti temporis noſtri, fortè ſpatio vnius *Aue Mariæ*. Secunda fuit paulò diuturnior, multa enim in ea elapſa ſunt, nam Angeli mali peccarunt pluribus peccatis diuerſæ ſpeciei, videlicet luxuriâ ſpirituali, ſeu inordinato amore ſui, ſuperbiâ, odio Dei, inuidiâ, & alijs de quibus fusè dicemus in ſecundo Tractatu; hos autem actus nequiuerunt omnes ſimul habere, ſed vnum poſt aliud, quod non potuit fieri in vnico inſtanti. Et quod ſpectat ad bonos Angelos, prælium magnum iniuerunt aduerſus malos, quos iam tentauerat Lucifer eorum princeps, & ad peccandum induxerat, & victoriam reportarunt, & inde magis ac magis in merito perſtiterunt & firmati ſunt, mali autem ceciderunt. De hoc prælio habetur in Apocalypſi: *Factum eſt prælium magnum in cælo*, &c. Ad hæc

Apoc. 12.

enim

enim omnia tempus requiritur, vel diuerſa nunc æui noſtro tempori correſpondentia; Quantum autem fuerit illud tempus, ignoratur; ſolùm ſcitur Dæmones cecidiſſe antequam peccarent primi noſtri parentes, vt aiunt SS. Cyprianus [a], Chryſoſtomus [b], Iſidorus [c], & alij. Illi ergo primo die creati, ante ſextum diem quo creatus eſt Adam, ceciderunt. Et ſatis clarè patet, ex eo quod eorum vnus quem ferunt fuiſſe ipſum eorum principem Luciferum, in forma ſerpentis eoſdem parentes noſtros ex inuidia tentauit, ne poſſiderent quod ipſi per peccatum amiſerant. Vnde Sapiens, *Inuidiâ Diaboli mors intrauit in orbem terrarum.*

a Lib 1. de ieiunio & tent. Chriſti.
b Hom. 22. in Gen.
c Lib. 1. de ſummo bono. cap. 12.
Sap. 2.

Ex his itaque facilè concludendum eſt Angelos tum bonos tum malos, poſt conſummatum & completum viæ ſtatum & ſupradictas moras eis in tali ſtatu conceſſas, fuiſſe in termino; & bonos iuxta vniuſcuiuſque perfectionem gratiam, & eiuſdem augmentum, necnon meritorum proportionem, beatitudinem ſupernaturalem fuiſſe conſecutos, & in ea confirmatos, tamque firmo ac indiſſolubili nexu Deo copulatos, vt non ſit eis metuendum, ne vllâ vnquam ratione poſſit ab eius amicitia excidere, aut diuelli & ſeparari; ſunt enim (vt de ſpiritibus iuſtorum in ſacra Apocalypſi ſcribitur) *Columnæ in domo Dei immobiles, & foras non egredientur ampliùs.* Sed in ſublimi ac magnifica fœlicitate & gloria exaltati erunt, ſemper in conſpectu eius Principes Regni æterni, & conuiuæ menſæ eius, gaudio æterno, & nunquam intermorituris delicijs perpetuò ſatiandi. Malos verò per oppoſitum, iuxta ſuorum demeritorum rationem, ſupplicijs æternis fuiſſe addictos, & in ſua nequitia obfirmatos & obſtinatos, vt ſequenti Tractatu fuſiùs dicemus. Et hæc doctrina à Sancto Auguſtino confirmatur: *Tales* (inquit) *creati ſunt Angeli vt ſi vellent, in beatitudinis luce perſiſterent; ſi autem vellent, etiam labi potuiſſent: Vnde & Sathanas cum ſequentibus legionibus cecidit, ſed poſt eius lapſum ita confirmati ſunt Angeli qui perſtiterunt, vt cadere omninò non poſſint, quia ne omninò iam caderent, virtutem incommutabilitatis acceperunt.* Et idem S. Aug. de vtriſque Angelis, bonis ſcilicet & malis loquens, necnon de diuerſa eorum ſorte, ait: *Beatitudinis igitur illorum (* bonorum Angelorum *) cauſa eſt adhærere Deo, quocirca iſtorum (* malorum *) miſeriæ cauſa ex contrario eſt intelligenda, quod eſt non adhærere Deo.*

Angelorum bonorum & malorum terminus viæ diuerſus.

Apoc. 3.

Lib. de Eccleſ. dogm.

Lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 1.

SECTIO VII.

De conformitate voluntatis Angelicæ cum diuina.

SI boni Angeli (vt ſuprà dictum eſt) ita immobiliter adhæreant obiecto ſupernaturali quod ſemel apprehenderunt, & eo fruantur, nulli dubium eſt quin continuò eorum voluntas maximo affectu diuinæ voluntati ita ſit conformis, vt nunquam ab illa tantillùm diſcrepet, ſicut Pſaltes Regius his verbis comprobat: *Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendum vocem ſermonum eius, miniſtri qui facitis voluntatem eius.* Ita vt notet Origenes illos omnem ſuam potentiam non in detrectando Dei imperio, ſed in obtemperando ipſius voluntati collocare, & ad hoc potentes eſſe vt audiant vocem Dei, & opere quæ audierint conſtanti voluntate adimpleant, planè ſcientes omnem ſuam dignitatem & auctoritatem, in obediendo eſſe poſitam. Vnde apud Ezechielem dicitur: *Ibant in ſimilitudinem fulguris coruſcantis.* Quod miram eorum in obediendo celeritatem ſignificat. Hinc ipſi non tantùm vulgò ſed etiam in ſacris litteris alati & nudis pedibus depinguntur; & hunc eos depingendi morem obſeruat Eccleſia, vt indicetur eorum celeritas & agilitas in diuinis adimplendis mandatis, vt præclarè admodum notauit S. Dionyſius. Ita vt in rei veritate dicere poſſimus nullam eſſe Ceruorum, Aquilarum, & quorumcumque animalium, immò & orbium cæleſtium velocitatem, quæ eorum celeritatem valeat adæquare. Non habent quidem alatos (vt Mercurius) pedes, ſed promptam & expeditam voluntatem quâ cælum petant, atque inde ad nos reuolent mirabili celeritate, vt diuinis bonis fruamur. Quod expreſsè ſatis in ſcala Iacob conſpicimus, per eam enim *aſcendebant & deſcendebant Angeli*: Vnde S. Cyrillus Alexandrinus in hoc myſterio animaduertit beatorum Angelorum *ſurſum ac deorſum diſcurſum* pro ſalute omnium hominum, ad quam procurandam mirum in modum veloces ſunt, vt diuinæ voluntati faciant ſatis. De his mundi adminiſtris, & protectoribus noſtris, loquens Lactantius. *Quorum* (inquit) *vnum ſolidumque officium eſt ſeruire nutibus Dei, nec omninò quicquam niſi eius iuſſu facere.* Hinc Magnus Dionyſius pingi Angelos Equorum effigie animaduertit, vt ſtatim ex Zacharia dicemus, quò ſignificaretur obedientia celerrima promptuſque animus ad ſequendos Dei regentis & moderantis frænos, & explendam vbique eius voluntatem & ſtudio inflamma-

Angelorum voluntas eſt diuinæ conformis, & illam adimplent.
Pſal. 102.

Ezech. 1. Eſa. 6. & Apoc. 4.
Angeli cur alati & nudis pedibus depinguntur.
De Cœl. hier. cap. 15.

Gen. 25. S. Cyrill. in Gen. lib. 4.

Lib. 2. inſt. cap. 17.
De Eccleſiaſtica hier.

to, perficienda incredibili celeritate eius mandata, in his potiſſimùm, quæ ad ipſius amplificandam gloriam & iuuandos mortales afflictos & calamitoſos conſiſtunt. Et ob eam quoque rationem notat Cyrillus Alexandrinus vbique in ſacris litteris poni ſtantes; ſtationis autem vocabulo ſignificari, eos ignauiæ non ſuccumbere, ſed *In cap. 1. Zachar.*
mentem velut erectam & expertem imbecillitatis, atque ad numini obediendum habere promptiſſimam; eoſdemq; in oraculis Prophetarum nominari myſticas rotas, ait S. Dionyſius, ob perennem & con- *De Eccleſ. hier.*
tinuum motum quo circà bonum voluuntur. De tanta celeritate plura alia dicemus, cùm oſtendemus illos eſſe velociſſimos, capit. 10. *Iob 9.*
ſect. 5. Et propterea aiebat Sanctus Iob, *Sub quo curuantur qui portant orbem*, id eſt, Angeli qui mouent orbes cæleſtes ſub Deo curuantur & ei obediunt. Et alibi, *Columnæ Cæli contremiſcunt & pa-* *Iob 26.*
uent ad nutum eius. Hoc eſt, Angeli coram Deo aſſiſtunt, & ad nutum eius obediunt mandatis. Vnde in oratione Dominica, *Fiat* *Matth. 6.*
voluntas tua ſicut in cælo, & in terra; Hoc eſt, Angeli qui in Cælo habitant ſicut tuam exequuntur voluntatem, & ne tantillùm quidem à diuino tuo nutu diſcrepant, ita homines in terra eandem tuam voluntatem exequi cunctis viribus curent. Ad magis autem explicandam eorum obedientiam & ſubiectionem, qua Deo præſidenti in omnibus & per omnia ſine vlla contradictione obtemperant, & voluntatem eius executioni demandant, apud Zachariam in ſimilitu- *Zach. 6.*
dinem grandis exercitus Equorum alborum & variorum, vno ſolo ceſſore viſi ſunt. Et hoc modo de ipſis Sanctis Angelis intelligi
poſſunt hæc Canticorum verba: *Equitatui meo in curribus Pharaonis* *Cant. 1.*
aſſimilaui te amica mea. Per equitatum enim Nyſſænus, Aponius, & Sanctus Bernardus intelligunt Angelos, qui vti olim tanquam obedientiſſimi Equites Dei proſtrauerunt currus Pharaonis in mare, ita nunc proſternunt Dæmones, & quoſlibet homines animam iuſti impugnantes. Sicque his & alijs penè infinitis modis, ſeſe Deo obe-
dientes exhibent. Aduertendum itaque puriſſimas illas mentes *Angeli equi-*
equitatus nomine non inſigniri quòd Deo his armatis legionibus *tatus nomine*
opus ſit, quibus beatæ Patriæ fines & Empyreos Ciues tueatur, cùm *donantur, & cur.*
tali tantâque ſit potentiâ præditus vt ipſum nullius potentia lædere valeat, nec etiam quod ipſa Angelica natura ad ſui defenſionem, vllis indigeat præſidijs, quaſi aliquos hoſtes timeret, ſed hoc nomine donantur cæleſtes illi ſpiritus, & velut Equis feruntur, clypeumque & galeam portant, quaſi armati incedentes, hominis ſolùm gratiâ, quo illum à ſuis hoſtibus Dei mandato tueantur & protegant. Quod præclarè oſtenditur ex eo quòd Angeli Deum laudantes & canentes, *Gloria in Excelſis Deo, & in terra pax hominibus bo-* *Luc. 2.*

næ voluntatis, & pacem hominibus annuntiantes, dicuntur militia cæleſtis: ſed ſi milites ſunt, vbi litui? vbi criſtatæ galeæ? vbi haſtæ aut ſagittæ quæ bellatores demonſtrarent? potiùs ex ipſo cantu nuntiatâ pace hominibus bonæ voluntatis muſicos ſuauiſſimè modulantes ſe exhibent quàm milites. At dicendum ipſos in hominum gratiam & ſubuentionem fieri milites, cùm enim homines eſſent dimicaturi & imbecilles ſint, atque hoſtium viribus impares, operæpretium eſt vt diuinâ prouidentiâ auxiliatores Angelos habeant. Sicut autem ipſi promptâ ac conſtanti voluntate in diuinis exequendis mandatis, atque hominibus cuſtodiendis, protegendis, & inſeruiendis pollent, ita ſunt tantâ tamque tenaci memoriâ præditi, vt nulla illis vnquam ſubrepat obliuio, quod enim ſemel hauſerunt omni æuo conſeruant.

Angeli in hominum fauorem ſunt milites.

CAPVT V.

SECTIO I.

Exponitur Ezechielis locus ad ampliorem prædictorum confirmationem, & ad Angelorum nonnullas perfectiones intelligendas.

Ezech. cap. 28. Angelorum perfectiones plurimæ.

APVD Ezechielem quædam verba legimus, quæ etiamſi ſub figura Regis Tyri à S. Gregorio explicentur de Lucifero ſecundùm naturales eius perfectiones ſpectato; Non deſunt tamen Auctores probatiſſimi, qui illa cuilibet Angelo poſſe accommodari probè iudicent. *Tu ſignaculum ſimilitudinis* (inquit Propheta) *plenus ſapientiâ, & perfectus decore, in delicijs Paradiſi Dei fuiſti, omnis lapis pretioſus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaſpis, Chryſolitus, & Onyx, & Beryllus, Sapphirus, & Carbunculus, & Smaragdus, aurum quoque decoris tui, & foramina tua in die quâ conditus es, preparata ſunt.*

Vocat ergo primò Angelum *Signaculum ſimilitudinis Dei*, quia non tantùm ſimilis factus fuit Deo, vt homo de quo dicitur in Geneſi: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, ſed quia expreſſior ſimilitudo & imago in eo eſt quàm in homine. Et ratio eſt, quia ipſa Dei ſimilitudo & imago in gradu naturæ intelligentis conſiſtit, qui gradus, quia perfectior eſt in Angelo quàm in homine, ideò perfectiùs & excellentiùs Angelus præ homine gerit Dei imaginem & ſimilitudinem. Magna profectò Angelorum

Gen 1.

dignitas, quibus datum eſt vt Deo ſimiles inueniantur, vt quo modo Pictores vultum ex vultu exprimere ſolent, ſic Angelus ad imaginem Dei ſit factus atque formatus: Et quemadmodum in Deo eſt omnis dignitatis, ſanctitatis, ſapientiæ, poteſtatis & honoris eminentia; ita qui eſt ſignaculum ſimilitudinis eius, ſit & ipſe ſanctitate, ſapientiâ, dignitate, potentiâ, & honore ſublimis & eminens, vt tantò perfectior ſit imago & ſimilitudo, quantò ſublimior atque perfectior fuerit ipſa natura eiuſque dona. Hæc enim ſimilitudo in Dei donis ſita eſt atque in virtutibus ipſis, quibus qui magis ſunt exornati, magis etiam Deo ſimiles euadunt. Andręas Cęſarienſis in Apocalypſim docet, hôc ſignaculi ſeu ſigilli epitheto nō ſolùm eximiam deſignari cuiuſlibet Angeli perfectionem, verùm etiam egregiam operam quam hominibus præſtāt. Quemadmodum enim Regium ſigillum non ſolùm Regis ſtemmata inſculpta præfert, ſed etiam eadem imprimit & exprimit in aliis rebus, quod eſt ſigilli ſeu ſignaculi proprium munus; ita conſultiſſimè Angelus dicitur *ſigillum ſeu ſignaculum diuinæ ſimilitudinis*, quia totus eſt ad reſculpendam ſeu denuò excudendam in hominibus Dei ſimilitudinem, & probitatis illuſtre ſtemma. Hinc Angeli ipſi ex omni induſtria homines cuſtodiunt, armant, erudiunt, ſeruant, & promouent vſque ad Empyream gloriam, vbi ſimiles Deo erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt: vt fuſiùs dicemus dum de eorum cuſtodia ſermonem inſtituemus. *In 19. Apoc.*

Dicitur etiam Angelus *plenus ſapientiâ*, quia vt iam dictum eſt, Deus intellectum eius omni ſcientiarum genere exornauit, quo facillimè & ſeipſum, & reliquos Angelos, & omnia creata poſſet intelligere, nec indiget pro vſu & exercitatione ſcientiæ tam abſolutæ & perfectæ ſicut nos indigemus, replicatâ compoſitione conceptuum, ratiocinationum ambage, longóve diſcurſu; ſed ſimplici primæ operationis intuitu, quemadmodum nos prima principia, ſic ipſi plurima quæ inde ſequuntur, non tamen expectatâ ratiocinatione vel diſcurſu, vnico celeri motu mentis perfectiſſimè aſſequitur. Non ſolùm autem Deus illi ſcientias infudit naturales, ſed etiam ſupernaturales, infundendo illi fidem & cognitionem multorum myſteriorum ſupernaturalium. Eius autem voluntatem omni virtutum genere & gratiâ habituali condecorauit, vt ſuprà diximus. Et forſitan ob tantas perfectiones intellectui & volūtati Angelorum à Deo infuſas, eos ſub Cæli ac lucis creatione voluit comprehendere Moyſes, quanquam obſcurè & implicitè. Si quis autem percunctetur cur in mundi opificio magis expreſsè eorum non meminerit, cùm in creaturis corporeis recenſendis tam diligentem ſcriptorem ſe

S. Baſil. lib. de ſpiritu ſancto c. 16. S. Hieron. epiſt. 139. ad Cypr. Theodor. q. 2. in Gen.

Cur Moyſes creationis Angelorum non meminerit.

oſtenderit: Reſpondent nonnulli, vt SS. Baſilius & Hieronymus, ideò ipſum Moyſem ibi Angelorum non meminiſſe, quia ſolam ſcribendam creationis rerum viſibilium ſuſceperat hiſtoriam. Aliter reſpondet Theodoretus, id factum eſſe à Moyſe, Dei afflante ſpiritu; nam cùm Populum inſtituendum ſuſcepiſſet, qui ſpiritalia non percipiebat, erat ſiquidem valdè rudis, atque diuinorum myſteriorum incapax, conſultò inuiſibiles illas creaturas deſcribere noluit, ne fortè tractu temporis eis ad idololatriam propenſis anſam daret illos colendi veluti Deos; potuiſſent enim imaginari (inquiunt alij) hos Angelos quorum pulchritudinem & excellentiam vidiſſent à Moyſe deſcriptam, fuiſſe Dei ad eorum liberationem de Ægypto cooperatores, ac ita potenter ad talem liberationem egiſſe ac ipſe Deus egit; ſicque illos exiſtimaſſent Deos, & vt tales adoraſſent: nam ſi tam facilè Vitulum conflatilem tanquam Deum adôrauit Populus iſte Hebręus, profectò faciliùs Angelos qui prętantiſſimæ & eminentiſſimæ ſunt creaturæ tanquam Deos adoraſſet. Propter hanc cauſam de Moyſi corpore altercatus fuit Michaël Archangelus cum Dæmone, vt dicitur in Epiſtola Canonica S. Iudæ, etenim Dæmon nitebatur Hebræis notum facere corpus Moyſi, vt illis errandi & idololatrandi occaſionem præberet, quam voluit è medio tollere Archangelus Michaël, celans & abſcondens Moyſi corpus vt reuerà fecit. Quod ſi id pręſtitit Sanctus Michaël, illos pręuidens in idololatriam lapſuros, ita Moyſes ſpiritu prophetico illuſtratus, ob idem periculum, expreſsè mentionem creationis Angelorum facere non debuit, ſed ſolùm ſub cęli & lucis nominibus, maximè ob eorum pręſtantiam, ſapientiam & alias perfectiones, eos comprehendere voluit, vt ſuprà dictum eſt. Et hoc ſenſu S. Auguſt. [a] explicat illud Geneſis, *diuiſit lucem à tenebris*, id eſt diuiſit Angelos bonos à malis. Id quoque colligi videtur ex eo quod habet S. Iacobus: [c] *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum*; per illum Patrem, Deum ipſum intelligunt omnes: Sed dubium eſt quænam ſint illa lumina quorum Deus appellatur Pater, quando creaturis perfecta dona largitur. Aliqui Interpretes S. Nazianz. ſequuti, cenſent hęc lumina eſſe Angelos, hęc ſunt verba S. Nazianzeni; *Secundi ſplendores procreati ſunt, primi ſplendoris adminiſtri, primario Dei fulgore collucentes.*

Exod. 32.

S. Iudas.

a *S. Aug. lib. 11. de Ciuit. Dei, cap. 19.*
b *Gen. 1.*
c *Iacob cap. 1.*

Orat. 2. de Paſcha.

Angelorum decor quàm ſit ingens.

S. Anſelmus.

Dicitur etiam Angelus in prædicta auctoritate *perfectus decore*, nam eius pulchritudo talis eſt vt vix queat verbis comprehendi, vel mente concipi. Vnde S. Anſelmus in quodam ſermone ait; *Quòd ſi vnus Angelus ſtaret in cælo ſtellato, & tot eſſet ſoles quot ſunt ſtellæ; claritas & pulchritudo iſtius Angeli obfuſtaret omnes illos ſoles, ſi-*

cut modò claritas ſolis obfuſcat claritatem ſtellarum. His conuenit quod de illa pulchritudine habet S. Bernardinus Senenſis, *Minimus Angelorum exiſtens in vita æterna, eſt deciès pulchrior, quàm eſt pulcherrima, anima quàm fecerit Deus, exceptâ animâ Chriſti, & Virginis glorioſæ.* Et Beata Brigitta, *Si videres,* inquit, *ſpiritualem pulchritudinem Angelorum & animarum ſanctarum, corpus tuum non ſufficeret videre, ſed corrumperetur, quaſi vas corruptum & putridum, propter gaudium animæ tuæ ex viſione, & anima à corpore diſſolueretur.* Et ſancta Ludouica dicere ſolita erat, *Nullus dolor eſt, nulla tanta animi anguſtia & ægritudo quæ non facile euaneſcat, ſi mihi vultum Angelicum liceat contemplari.* Vnde S. Dionyſius in cœleſti Hierarchia ita definit Angeli pulchritudinem, *Angelus eſt imago Dei, manifeſtatio occulti luminis, ſpeculum clarum, clariſſimum, immaculatum, incoinquinatum, totum (ſi conueniens eſt dicer.) ſuſcipiens in ſe pulchritudinem omniformis Dei, formoſitatis mundæ reſplendere faciens in ſe bonitatem ſilentij.* Et eſt quod confirmat S. Gregorius Nazianzenus loquens de Angelis, *atque ita* inquit, *ſecundi ſplendores procreati ſunt, primi ſplendoris adminiſtri,* & infrà addit loquens de ijs intelligentijs, *primario Dei fulgore collucentes,* vt paulò ſuperiùs diximus. Ad maiorem igitur tantæ pulchritudinis confirmationem, non eſſet opus in medium aliud adducere quàm quod in verbis quæ exponimus Ezechielis continetur, vbi habetur, *Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, Sardius, Topazius,* &c. Ezechiel comparat Angelum nouem lapidibus pretioſis, & exquiſitiſſimis, vt denotaret diuerſa virtutum genera, quibus Angeli fuerunt in ſua natura decori. Prior ergo quilibet Angelus *Sardio* dicitur ſimilis, quia ſicut Sardius ignis habet ſpeciem, ac feris terrorem incutit: ſic Angelus & præſertim Seraphin charitate ardet, & Dæmonibus terrorem incutit.

Cap. 8. reuelat.

S. Dyon. de cœl. Hierarch.

Orat. de Natiuit. Chriſti.

Topazius eſt viridis gemma, quam dicit Iſidorus lib. 17. cap. 7. omni colore reſplendere: ſic Angelus dum omni virtutum genere reſplendet, earum viriditas nunquam emarceſcit.

Iaſpis viret & iſte lapis admodum firmus eſt, & ſolidus non mutabilis nec inconſtans.

Chryſolitus auro dicitur ſimilis, habens ſcintillas ardentes, *vt ait Beda,* ſic Angelus vera ſapientia fulgens illuminando alios, varias veritates tanquam ardentes ſcintillas è ſe emittit, & inferiores illuſtrat.

Onix gemma eſt tranſlucido colore vnguem hominis referens: ſic Angelus innocentiæ candore nitet.

Berillus viriditate ſimilis eſt Smaragdo, ſed cum pallore qui politur ſex angula figura, alias hebeſcit, *inquit Plinius,* quia ſplendori

virtutum oportet adiungere opera bona per ſenarium numerum ſignificata, quia ſex diebus Deus compleuit omnia opera ſua, & nobis ſex dies aſſignantur, quibus operari opportet, neque enim virtutes poſſunt eſſe otioſæ, aliàs fulgorem ſuum amittent & hebeſcent.

Saphirus cærulea eſt ſicut cælum ſerenum, & aureis punctis collucet, & ſcalpi non poteſt, *teſte Plinio*, lib. 37. cap. 9. huic rectè Angeli comparantur, quia eorum conuerſatio in cælis eſt, aurea puncta inſignem charitatis exprimunt ardorem: & ſcalpi non poteſt, quia firmi ſunt & inuicti.

Smaragdus, hæc gemma adeò viridis eſt, vt quæ maximè viridia cenſentur, illi comparata nequaquam virere videantur, oculorum aciem laſſam recreat, nullius coloris aſpectus iucundior, nam herbas virentes frondeſque auidè ſpectamus, & inſtar ſpeculi imagines rerum reddit, *hec Plinius:* Sic viror Angelorum nunquam deficit, ſed ſemper in eadem quaſi nouitate & viriditate manet: Omnes Angeli igitur inſtar horum lapidum, ſunt omnes perlucidi, puri, ſynceri & veluti clariſſima ſpecula & perlucida, quæ diuinam imaginem & ſimilitudinem perfectè in ſe recipiunt, & elegantiſſimè depictam ferunt.

Quam ingẽs ſit Angelis cuiuſlibet pulchritudo videlicet lapidibus pretioſis cõparata.

Si ergo dicatur quilibet Angelus tot gemmis ſiue lapidibus pretioſis indutus & ornatus, quæ pulchritudo maior poſt Chriſtum, & B. Virginem poſſet excogitari? Sunt tamen nonnulli qui per nouem illarum gemmarum differentias apud Ezech. intelligant nouem Angelorum odines, ſed quicquid ſit, id non officit Angelorum pulchritudini: vnde etiam additur, *aurum opus decoris tui.* Illam Angelicæ naturæ pulchritudinem admiratus S. Ioannes, voluit Angelum qui ei apparuit, adorare, exiſtimans illum eſſe Deum, & de facto illum adoraſſet, niſi ipſe Angelus prohibuiſſet dicens, *Deum adora conſeruus tuus ſum.* Sed mirandum non eſt, nam cùm Moyſes cum Deo in Monte Sinaï vt Legem ſuſciperet conuerſatus eſſet, aliquorum dierum ſpatio, ex illius colloquio tantus fuit ſplendor in Moſis facie, vt non poſſent in eum intendere filij Iſraël, atque ita impoſito ſuper oculos velamine, cum eis loquebatur; quantus erit ſplendor eorum qui facie ad faciem Deum ſemper vident? quanta pulchritudine pollere debent? profectò tanta eſt eorum pulchritudo, vt meritò homines cùm aliquem à pulchritudine laudare volunt eum Angelicam faciem habere dicant. Vnde in libro Iudicum legimus, vxorem Manue Samſonis matrem, nunciaturam marito vidiſſe ſe virum egregium, ait illum vultu Angelico fuiſſe prçditum. Talis erat iuuenis quem Tobias iunior habuit itineris Ducem, quem ſcriptura vocat iuuenem ſplendidum. Regina Heſter dicebat Regi

Apoc. 22.

Iudicum 13.

Tob. 5

Aſſuero:

Aſſuero: *Vidi te Domine quaſi Angelum Dei, &c.* Heſter 15.

Vulgò etiam de puero ſcito & eleganti dici ſolet, eum formâ eſſe ſimilem Angelo. Et ſi qui pueri dantur in Theatrum qui Angelos referant, elegantiſſimi quique ſeliguntur, quod talibus illi ſoleant apparere corporibus cùm Dei nuncios agunt. Sic in natiuitate Chriſti Domini gloria & claritate circumfulſerunt. Ita in Luc. 2. eius reſurrectione facies Angeli inſtar fulguris coruſcabat, & veſtimenta eius candida erant ſicut nix, vt aptiùs gloriam Domini ſui repræſentaret. Cùm autem nihil pulchrius formoſiuſque ipſa Chriſti gloria & incomparabili ſplendore ac decore reperiatur: debuerunt Angeli vt tantam repræſentarent gloriam, ſupradicta claritate & pulchritudine irradiare, ſicut de facto in cælo, & vbicumque exiſtunt mirum in modum reſplendent & clareſcunt. Vnde S. Lucas, vt formoſiſſimum fuiſſe S. Stephanum indicaret, ait, *Intuentes in* Act. 6. *eum omnes qui ſedebant in Concilio, vt viderunt faciem eius tanquam faciem Angeli ſtantis inter illos*, quia poſt Dei faciem nihil facie Angelicâ elegantius & pulchrius. Vnde S. Ioannes in Apocal. Scribit Angelum vnum claritate ſuâ illuminaſſe terram: & Hebræi, vt notat Zohar, aiunt Angelos eſſe firmamenti faciem, quia nihil Gen. 1. formoſius auguſtiuſque, nihil in rebus corporeis magis elucet; & ſicut claritate ſiderum firmamenti quæ ſunt in eo quaſi ſparſi flores refulget mundus, ita Angeli iſtius mundi flores ſunt, quorum claritatibus ornatur mundus, vt perbellè notat S. Ambr. in hæc verba Lucæ: *Conſiderate lilia agri.* Hæc autem mundialis agri lilia, quæ niueo puritatis candore ſic pulchrè florent, ſunt ipſi Angeli, immò fru- Luc. 12. ctus pariunt optimos, atque prouentus fœcundos virtutum, ſanctimoniæ & puritatis in hominibus faciunt.

Abundè nobis ſufficeret ad talem Angelorum pulchritudinem probandam, decor ille cæli empyrei, in quo conditi ſunt, & quod inhabitant, qualis enim aula, tales aulici, immo multò ſpecioſiores, omnis enim corporalis pulchritudo ad illam immaterialem eorum ſpeciem comparata, deformitas quædam & turpitudo eſt. Nulli autem dubium eſt quin tantus decor & pulchritudo Angelorum ex eorum multiplici perfectione coaleſcat. Et ſi ſtatuere velimus 1 p. q. 50. cum S. Thoma Angelos ſpecie differre, ſicut differt equus à leone, art. 4. & miluus à columba, &c. (quamuis aliter ſentiat Doctor noſter ſubtilis, vt poſteà conſtabit) & cum hoc attendamus Ariſtotelem dicere rerum ſpecies vt numeros ſe habere, quòd videlicet ſicut ſuperior numerus inferiorem continet, & aliquid ſibi proprium ſuperaddit; ita ſuperior ſpecies inferiorum ſpecierum perfectiones non ſolùm continet, ſed etiam & ſuam ſibi peculiarem; Hoc ſuppoſito ſi ab in-

feriori Angelorum ordine exordium ſumamus, dicemus primum(ab infimo numerare incipiendo)tātâ donari pulchritudine ac perfectione, vt res omnes corporeas maximo interuallo ſuperet, & ſuā nihilominùs retineat;ita ſecundus inferioris huius ordinis,ipſius infimi perfectionem continet, & ſuam quoque retinet; Tertius verò vtriuſque præcedentis pulchritudinem complectitur, & ſuam item ſuperaddit; Quartus etiam Angelus omnes has perfectiones amplectitur, & ſuam item ſuæ ſpeciei & naturæ congruentem: & hâc ratione omnes Angelorum ordines percurrendo & contemplando ab inferioribus ad ſuperiora conſcendentes, ad ſupremum vſque Seraphinum perueniendum erit;Cùm igitur ipſe omnes inferiorum Angelorum quorumlibet ordinum pulchritudines perfectionesque, & ſuam item contineat, Angeli autem vt ſuprà diximus, nullo numerô à nobis comprehendi valeant, qualis quæſo erit illius ſpeciei pulchritudo & perfectio, quæ innumeras intra ſe perfectiones inferiorum, & ſuam item continet? Poteſt-ne aliquis hominum reperiri qui hoc valeat animo comprehendere, & verbis enarrare? Minimè profectò: Hinc vlteriùs ipſorum Angelorum Dominum conſideremus, qui has omnes perfectiones continet, & inſuper infinitas alias ſuæ diuinitati proprias in ſe vno complectitur: ſi ergo Sole ſplendidiſſimo lucente, & ſuos radios in meridie emittente, tantum fulgorem alia ſidera ferre non poſſunt, & obfuſcantur, multò magis ante jubar fulgentiſſimum Deum Opt. Max. omnes ſiderum, hoc eſt, Angelorum aliarumque rerum creatarum perfectiones vix vllæ erunt, & tantæ pulchritudini diuinæ collatæ,quaſi omninò obfuſcatæ videbuntur.

Additur, *In delicijs Paradiſi fuiſti.* Quibus verbis ſignificat Ezechiel Angelum fuiſſe creatum in beatitudine naturali, & tunc fuiſſe perfectum quoad naturalia, cùm ei contulerit Deus omnia bona naturalia quæ primæ creationi debebantur; non fuiſſe verò creatum in beatitudine ſupernaturali, ſed ſolùm adeptum fuiſſe gratiam & alia ſupernaturalia bona, quibus ad ſupernaturalem illam beatitudinem & gloriam peruenire poterat, vt iam ſuprà diximus: Vnde prꝙclarè dicit Magiſter Sententiarum, Angeli nec beati nec miſeri ſunt creati, hoc eſt, nec in beatitudine ſupernaturali, nec in miſeria peccati aut pœnæ, ſed tantùm in beatitudine naturali & in gratia ſunt conditi,vt dictum eſt; ſi enim fuiſſent in beatitudine ſupernaturali omnes creati, nulli cecidiſſent: Igitur ſolummodò erant valde parati & diſpoſiti ad illam, vt colligimus ex ipſiſmet Ezechielis verbis: *Et foramina tua in die qua conditus es preparata ſunt.*

Angeli creati in fœlicitate naturali.

Lib. 2. diſt. 4.

SECTIO II.

Nonnulla alia Angelorum perfectiones recenſentur, & potiſſimùm S. Michaëlis in datione Legis in monte Sina.

PRofectò ſi quid in rebus ſenſibilibus pulchrum, ſpecioſum, fulgidum, inſigne & decorum reperiatur, hoc ad effigiendam nobis Angelicam celſitudinem, teſte S. Dionyſio aptatur & ſumitur; ad inſinuandam enim eorum claritatem & multitudinem (de qua poſteà agendum) comparantur ſtellis, ſicut apud Iob legimus: *Vbi eras quando me laudabant aſtra matutina?* Hoc eſt, Angeli, qui diuinas laudes decantabant. Ad eorum oſtendendam potentiam & fortitudinem proponit eos Scriptura ſub ſpecie multorum curruum ignitorum in monte, Elizeo & Gieſi puero ſuo timore conſternato, ad eorum defenſionem apparere, quoniam in tota natura ſenſibili nihil actiuius, efficacius & potentius igne. Ad eandem ampliùs inſinuandam viſi ſunt in ſpecie caſtrorum à Patriarcha Iacob profugo. Vnde cùm vidiſſet eos, protinùs dixit: *Caſtra Dei ſunt hæc.* S. Hieronymus in traditionibus Hebraïcis, notat quòd tunc temporis Iacob fratrem Eſaü natu maiorem placare intendebat, & ideò ne quid detriméti ab eo pateretur, occurrerunt ei Angeli Dei, Vbi ait S. Hieron. Pulchrè ad fratrem iturus inimicum, Angelorum ſe comitantium excipitur choris, ſiue illum honoris causâ proſequerentur, ſiue etiam Præſidij nam militari formâ illi ſe præſentaſſe videntur, quod ſatis denotant verba iſta: *Caſtra Dei ſunt hæc.* Et quod de Iacob dicitur, idem de quolibet fideli eſt iudicandum, ſicut etiam de tota Eccleſia. Et in Machabæorum 2. *Viſi ſunt ſuper Hieruſalem quadraginta Equites per aërem diſcurrentes, atque legiones & cohortes dimicantes.* Et Chriſtus apud S. Mathæum, duodecim legiones Angelorum aduocare ſi vellet ſe poſſe dixit, vt terrori eſſent his qui vt comprehenderent eum, mox venturi erant. Creſolius in myſtagogo, notat Imperatores Romanos locum eſſe voluiſſe Romæ manu & opere munitum, quem dixêre *Caſtra*, vbi milites ad tuendum Imperatorem lecti morabantur: ita Summus Imperator Deus Opt. Max. loca quędam voluit eſſe in Eccleſia, videlicet templa potiſſimùm, & Baſilicas, in quibus Angeli ex eius ordinatione caſtra

Iob 38.
Angelorum claritas, potentia & fortitudo.
4 Reg. 6.
Gen. 32.
Angeli dicuntur Caſtra Dei, & Chori caſtrorum.
2. Machab. 5.
S. Mathæi 26.
Lib. 3. cap 30.

conſtituunt, ad cuſtodiendum hominem quaſi Imperatorem & Regem conſtitutum ſuper opera Dei, & ad procurandam eius ſalutem contra coniuratos eius hoſtes, Dæmonem, mundum & carnem: Vnde Canticorum 6. De ſancta Eccleſia, aut anima ſancta ſcribitur: *Pulchra es amica mea, ſuauis, & decora ſicut Hieruſalem, terribilis vt caſtrorum acies ordinata.* Per caſtrorum aciem bene ordinatam intelligunt Angelos Sancti Patres, qui pro nobis acerrimè pugnant, & Cant. 7. cuſtodiam agunt. Et in Canticis: *Quid videtis in Sulamite* (hoc eſt, pacifica, quæ Eccleſia eſt; aut anima ſancta) *niſi Choros caſtrorum?* id eſt, Angelos cuſtodiam agentes. De ſpeciali autem Angelorum cuſtodia poſteà dicemus cap. 8.

Angelus quilibet quantæ ſit poteſtatis. Quantæ autem virtutis & poteſtatis eſt quiſque Angelus, patet multis Scripturæ ſacræ locis, quis enim non mirabitur eorum incredibilem fortitudinem, ſi animaduertat omnes Ægyptiorum primogenitos ab vno ſolo Angelo, videlicet à S. Michaële Angelorum primario, vt multi cenſent, abſque vllo labore & fatigatione, vnâ Exod. 11. nocte occiſos fuiſſe? Maris fluctus ſedatos, & currus atque exerci-Exod 14. tum Pharaonis ſubmerſos, tot gentes & tam robuſtas euerſas, & po-Exod 17. pulum Iſraël in eorum terram introductum? Hæc omnia igitur operatus eſt S. ille Michaël, cùm eſſet Synagogæ Iudaïcæ Præfectus: Is idem eſt, qui hunc populum Iſraël in columna nubis per diem præcedebat, & in columna ignis per noctem; cuius tanta fuit poteſtas & maieſtas in datione legis, toto illo monte in quem deſcenderat Exod. 19. tonante atque coruſcante, vt non ſolùm ille populus & ſeniores populi, ſed etiam ipſe Moiſes qui facie ad faciem cum Domino loquebatur, perterritus accedere pertimeſceret. De hac legis datione per S. Michaëlem in monte Sinaï habetur in Deuteronomio, vbi di-Deut. 33. citur Deum apparuiſſe, & cum eo Sanctorum millia, hoc eſt, Ange-Angeli quandoque loco Dei apparuerunt. lum incredibili luce circumfuſum, qui eius nomine Decalogum proclamaret, opinio ſiquidem communis eſt, cuius Signifer fuit 1 e caleſti Hierarch. cap. 4. S. Dionyſius, non Deum per ſeipſum apparuiſſe in veteri Teſtamento, ſed Angelum loco Dei. Sic in Geneſi [a] dicitur Deus apparuiſſe Abrahæ, qui tamen à S. Paulo [b] Angelos ſcribitur excepiſſe hoſpitio: Et in eadem Geneſi [c] de Iacob ſcribitur, quòd viderit Dominum, & quòd fortis extiterit in lucta, & tamen apud Prophetiam Oſeæ [d] legitur Iacob decertaſſe cum Angelo. Cùm igitur legimus Deum apparuiſſe, vt legem Iſraëlitis daret, eſt dicendum per ſeipſum non apparuiſſe, ſed eius loco S. Michaëlem: Et de huiuſmodi non dubitant quamplures Sancti Patres; & hoc modo debent intelligi B. Stephani verba, ipſe enim alloquens Iudæos aiebat: *Qui accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum, & non cuſtodiſtis,*

a Gen. 18. b Hebr. 13. c Cap. 32. d Oſeæ 12. Act. 7.

hoc eſt, vt Syrus, Tigurina, & Vatablus vertunt, per præcepta & mandata Angelorum: Angelus enim ille ſupremus, videlicet Sanctus Michaël, vice Dei quaſi Legatus, proclamans legem ex Syna, iubebat eam omniaque eius præcepta ſeruari, vel vt alij docent, *in diſpoſitione Angelorum*, id eſt, eorum miniſterio, quia vt Dei miniſtri recto ordine legem diſponentes & ſtatuentes atque populo iubentes, vt ad eam accipiendam ſe præpararet, eam Moïſi tradiderunt; vnde poſtquam in præfato Deuter. dicitur Deum apparuiſſe, hoc eſt, Archangelum Michaëlem, additur: *Et cum eo Sanctorum millia*, vbi certus numerus ponitur pro incerto, quod in Scholio exprimit Vatablus, dicens: *Et venit cum decem millibus Sanctorum, vel venit cum myriadibus ſanctitatis*, id eſt, cum multis ſanctis Angelis. Et hi omnes Angeli S. Michaëli tanquam eorum Principi cum maieſtate in Sinai ſedenti aſtiterunt, eoſque tanquam ſuos inferiores aſſeclas honoris cauſâ habebat, qui ignem, fumum, terræ motum, tonitrua, cæteraque prodigia excitabant, vt optimè aduertit Theophilactus, *Ad tubas illas & tonitrua*, inquit, *ac terriculamenta, Angeli adminiſtri erant.* Et ita legem illam Moſaïcam cum S. Michaële diſponebant vt media eſſet inter legem naturæ quaſi eâ perfectior, & legem Euangelij quaſi ad eam vtpotè perfectiorem, ſe ſuoſque dirigens & ducens. Et hoc eſt quod idem S. Stephanus de Moïſe loquens, cui tradita fuit lex illa, ait: *Hic eſt qui fuit in Eccleſia*, (putà in populi fidelis cœtu & congregatione cui ipſe præerat) *in ſolitudine cum Angelo* (videlicet Michaële) *qui loquebatur ei in monte Sina, & cum Patribus noſtris, qui accepit verba vitæ dare nobis.* Vide Caput 16. Sect. 3.

Angeli legem Moïſi tradiderunt cum eorum Principe Michaële.

S. Steph. loco cit.

Sed cùm tres ſint in vnius diuinitatis myſterio perſonæ, quæri poteſt, quam ex illis potiſſimùm repræſentauerit S. Michaël in his apparitionibus. S. Auguſtinus arbitratur ſecundam perſonam per eum fuiſſe repræſentatam, tum quia vocatur magni conſilij Angelus, tum quia decere videbatur Incarnationem futuram huiuſmodi ſymbolis præſignari.

Lib. 2. de Trin. c. 13.

Si porrò myſticè & anagogicè de hac legis diſpoſitione per S. Michaëlem & innumeros alios Angelos ei aſſiſtentes loqui velimus, talem dicemus diſpoſitionem, ſignificare eos qui legem ſeruarent, ſe diſponere ad vitam ſtatumque Angelorum, vt inter Angelos cæleſtes quaſi Angeli terreſtres angelicè viuant, Deoque ſeruiant, & poſt hanc vitam inter eorum ordines & hierarchias pro meritis diſponantur & referantur, vt præclarè notat Oecumenius. Mirum autem in modum, Tropologicè loquendo, arguendi veniunt Chriſtiani, qui legem Euangelicam non per Angelos, ſed per ipſum Dei

Legem Dei obſeruantes, ſe diſponunt ad Angelorum ſtatum.

Lex Euangelica per Chriſtum non per Angelos data, ſeruari debet.

Hebr. 2. & 12. Filium ea de cauſa incarnatum datam non obſeruant, & proinde maiori longè pœnâ digni ſunt, vt minatur Apoſtolus.

SECTIO III.

Quadam alia mira virtutis effecta, peregit S. Michaël, atque alij Angeli ſancti.

S. Michaëlis & aliorum Angelorum mira planè poteſtas, multis teſtata effectibus.

QVAMPLVRES ſancti Patres mira à S. Michaële peracta quæ maximam eius fortitudinem oſtendebant, animaduertunt; & primò, ille fuit qui gladio euaginato Baalam apparuit, & in ore aſinæ cui inſidebat voces formauit, eumque detinuit ne vlteriùs progrederetur ad Dei populum maledicendum, vt conſtat in Numerorum libro. Ille eſt quoque qui confortauit Ioſuë, dicens: *Princeps exercitus Domini ego ſum:* eumque animauit, ne dubitaret manus cum hoſticis agminibus conſerere. Idem eſt qui ad bellum Gedeonem impulit, eique auxilio fuit, dum cum trecentis militibus innumeros proſtrauit, qui tandem centum & octoginta quinque millia Aſſyriorum, vnâ nocte abſque vlla reſiſtentia & breuiſſimo tempore, in illorum caſtris interfecit, potuiſſetque eâdem facilitate millia millium eorum ſi tot extitiſſent interficere, quod eloquenter annotat Scholiaſtes S. Auguſtini. Hâc pœnâ mulctatus eſt ſuperbus Sennacherib cum toto ſuo exercitu, quia propter elati animi ſignificationes, hanc quoque edidit: ſcripſit namque rebus ſecundis inſoleſcens ad Ezechiam litteras, dignitati Regiæ, populo & ipſi Deo contumelioſas, quas cùm legiſſet Ezechias, opertus eſt ſacco, & ingreſſus eſt in domum Domini, *Et aſcendit* (inquit ſacer Hiſtoricus) *in domum Domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in conſpectu eius,* &c. Audiuit Deus preces Regis ſubmiſsè & humiliter de ſe ſentientis, tulitque extremi ſupplicij ſententiam contra tyrannum inſolenter ſe efferentem, & eius iuſſu S. Michaël tantam vt dictum eſt, occidit exercitus eius multitudinem. Ille idem eſt, qui apud Daniëlem vnà cum Azaria & ſocijs, deſcendit in fornacem, flammâque tanquam flante quodam rore diſperſâ, tres pueros illæſos conſeruauit; qui eundem Daniëlem in lacum Leonum coniectum ſeruauit, oraque Leonum frænauit. Is eſt prætereà (ait Pantaleo Diaconus) qui fidelium populorum Eccleſias exhilarat, Romanorum cuſtodit Rempublicam, Imperatorem armat aduerſus Barbaros, Chriſtianos reddit victores, ab ingentibus maris fluctibus

Num. 22. Ioſuë 5. Iudicum 7.

4 Reg. 19.

De Ciuit. Dei l. 18.

Daniel 3.

Daniel 6.

Pantaleo in hom. de S. Michaële.

eos qui ipſum inuocant eripit, fertilitates fructuum terræ ſuppeditat, conſolatur puſillanimes, ægrotos viſitat, fide-jubet pro peccatoribus, Dæmonum impetus propulſat, vitiorum flammam reſtinguit. Hæc ille.

Præ reliquis autem Eccleſiæ alumnis Reges Galliæ & totum Regnum in S. Michaëlis tutela eſſe creduntur, vti rectè notauit Caſſaneus in ſuo catalogo gloriæ mundi. Reges Franciæ (inquit) ſemper profuerunt in Eccleſia, multaque pro Eccleſia fecerunt quæ alij Principes Chriſtiani non fecerunt: ideò datus eſt eis Michaël pro cuſtodia ſua & ſui Regni.

> Galliæ Reges ſub ſancti Michaëlis tutela ſunt, vnde ordo Equitũ eſt inſtitutus. *Caſſaneus pag.* 3.
> *Conſ.* 14.

In eodem Galliæ Regno anno Domini 1469. Ludouicus XI. Rex Francorum ordinem Equitum inſtituit, cui nomen eſt Sancti Michaëlis. Inſtitutus eſt hic ordo in memoriam Caroli VII. Francorum Regis, cuius filius fuit ipſe Ludouicus, nam Carolo Aurelianenſem Ciuitatem aduerſus Anglorum impetum defendenti apparuit Archangelus Michaël, cuius ope & auxilio mirabiliter de hoſtibus triumphauit, & proinde hujuſce ordinis Equites ab eo Rege inſtituti, aureum gerunt torquem collo appenſum, à quo pendet imago S. Michaëlis inſculpta, vt memorant Durantus [a] in libris ſuis de Eccleſiæ ritibus, Guaguinus [b], Azorius [c] & Caſſaneus [d].

Poſſumus hîc addere Argonautas Græcorum, ipſius S. Archangeli auxilio aduersùs Amycum victoriam reportaſſe, vt refert Nicephorus [e]. Idem refert de Leſæo Polonorum Principe Martinus Cromerus [f], qui etiam S. Michaëlis ope multos Lituanos proſtrauit.

> a *Lib.* 2. *cap.* 31.
> b *Lib.* 10.
> c *Tom* 1. *Inſtit. lib.* 13. *cap.* 6.
> d *Loco cit.*
> e *Lib.* 7. *hiſt. Eccl. cap.* 50.
> f *Lib.* 10. *hiſt. Polon.*

Non valde mirabimur hæc omnia ſupradicta à Sancto Michaële peracta, ſi ingentem eius fortitudinem ſpectemus in deijciendo è cælo Luciferum creaturarum omnium præſtantiſſimum, juxta id quod cantat Eccleſia:

Collaudamus venerantes omnes Cæli milites, ſed præcipuè primatem Cæleſtis exercitus, Michaëlem in virtute conterentem Zabulum.

Non mirabimur quoque ſi conſideremus orbes cæleſtes tam vaſtos & amplos ſingulos à ſingulis ſpiritibus Angelicis tantâ velocitate, facilitate & vniformitate, tot ſæculis ſine vllo velocitatis aut tarditatis augmento vel decremento, moueri conſiderauerimus, quorum tamen reſpectu vniuerſa terræ & aquæ amplitudo eſt inſtar puncti. O bone Deus! quanta eſt virtus quæ talem molem tali velocitate ſine fatigatione vlla tanto tempore circumgyrat & voluit! Denique ad huius Archangeli vocem cùm terribili tuba inſonuerit in die judicij, omnes reſurgent, & ante Chriſti tribunal vt judicentur conſiſtent, totum enim terrarum orbem à ſummo vſq; deorsùm, à conuexu Cæli vſque ad infernum abyſſi penetrabit illa vox & tu-

> Sancti Michaëlis tubâ reſonante mortui reſurgent.
> 1. *Corinth.* 15.

bæ clangor. O quanta virtus! quanta poteſtas Angelorum! Hæc declaratur à S. Ioanne vnius Angeli poteſtas: *Vidi Angelum deſcendentem de Cælo, habentem poteſtatem magnam, & illuminata eſt terra à gloria eius.*

Apoc. 18.

Ratio potiſſima tantæ virtutis Angelicæ etiam naturalis, eſt quia quantò creaturæ nobiliores & perfectiores ſunt in ſuo eſſe, tantò potentiores exiſtunt, vnaquæque enim iuxta naturæ ſuæ conditionem & proportionem agit; at verò Angeli ſunt nobiliſſimæ & perfectiſſimæ creaturæ, longo quippe interuallo homninum etiam nobiliorum naturam ſuperant; dum ergo operantur & agunt ſecundùm Dei mandatum, nonnullas edunt actiones quæ in admirationem homines inducunt, vt ex prędictis conſtat. Et hinc inferunt Doctores, animam noſtram maiorem poteſtatem & auctoritatem in ſui corporis membra non habere, quàm Angeli in res corporeas, vt moueant, aut de loco in locum transferant. Et inſuper addunt omnia corpora particularia cuiuſcumque conditionis aut naturæ ſint, Angelorum voluntati obedire, ſicut corporum noſtrorum membra animarum noſtrarum voluntati obſequuntur, vt nos ipſi quotidie experimur; nam ex quo voluntas vel manibus vel pedibus mandat vt ad opus prorumpant, illicò obediunt; ita Angeli ad nutum ſic rebus naturalibus dominantur, vt illis ita facile ſit domum vel arborem de loco in locum transferre, vt S. Thomas & alij Theologi declarant, ac homini manum vel pedem mouere, & hoc abſque vllo labore aut fatigatione, vt conſtat de eodem S. Michaële, quem ferunt multi portaſſe Habacuc capillo capitis ſui à Iudæa in Babylonem, vt paſceret Daniëlem, quem quidem poſteà ſaluum in locum vnde eum aſſumpſerat, retulit; hoc autem eſt ita intelligendum, quaſi ipſe S. Michaël per manum illius corporis quod aſſumpſerat, ſolummodò videretur vnum capillum tangere & tenere, cæterùm verè totum Prophetæ corpus inuiſibiliter ſuſtentabat & ferebat, ſi enim ſolùm vnum capillum tenuiſſet, pondere corporis capillus ruptus fuiſſet, & cecidiſſet Habacuc, aut certè grauiſſimam pœnam ſenſiſſet; itaque licèt Angelus de corpore aſſumpto non applicaret ad ipſum Habacuc niſi digitos ad vnum de capillis illius tantùm, extendebat tamen virtutem ſuam inuiſibilem, & illam applicabat toti corporis moli, & ita ab eo portabatur. Et quod de Angelis bonis dicimus, id quoque de malis dicendum (ſi Deus illis permittat aut non impediat,) cùm nihil de ſuis naturalibus facultatibus amiſerint: ita Diabolus Chriſtum aſſumpſit, & tenendo eius manum & brachium, ſi in hominis figura quam primò accepèrat, permanſit, & nihilominùs applicando virtutem ſuam ad ſuſtentandum & ferendum

Corpora particularia Angelorum voluntati obediunt.

S. Michaël tulit Habacuc & quomodo.

ferendum totum Chriſti corpus, & illum ſuper pinnaculum templi conſtituendum, tum ſuper montem excelſum valdè, quia ita Chriſtus ei permiſit. Sic ſe geſſit erga Simonem Magum quem in aëra leuauit, & poſteà S. Petri oratione demiſit, ita alios vt etiam Sagas de loco in locum tranſtulit, & adhuc transfert, vt multi animaduertunt. Aduerte porrò ex doctrina S. Thomæ quemlibet Angelum & bonum & malum virtutem habere limitatam, ideò non poſſe eorum quemuis totam terræ molem mouere & ad orbem Lunæ eleuáre, immò nec totum vnum elementum à loco ſuo in alium locum transferre, quo totus ordo vniuerſi ſolueretur. *Opuſc.2. art.5.*

Hæc poteſtas & virtus Angelica tum S. Michaëlis, tum aliorum Angelorum cum multis alijs etiam prædictis proprietatibus ipſorum apprimè delineatur apud Daniëlem, vbi Dominus Daniëli oſtendit Angelum, *Leuaui oculos meos* (inquit Daniel,) *& vidi, & ecce vir vnus veſtibus lineis, & renes eius accincti auro obryſo, & corpus eius quaſi Chryſolitus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius vt lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorsùm ſunt vſque ad pedes quaſi ſpecies aëris candentis, & vox ſermonum eius vt vox multitudinis, vidi viſionem grandem hanc, & non remanſit in me fortitudo.* Magna planè viſio. Veſtis linea ſignificat Angelorum puritatem & decorem; Cingulum aureum, ardentem & eximiam charitatem; corpus quaſi Chryſolitus immortalitatem; facies vt fulgur ſummam agilitatem & incredibilem celeritatem, quâ etiam motu diſcreto, mouentur; oculi vt lampas perſpicaciſſimum & acutiſſimum intellectum, quo ſimplici intuitu & abſque diſcurſu omnia penetrant; brachia verò & pars corporis deorsùm vt æs candens, eorum omnia opera charitatis igne ſuccenſa. Ideò ait Pſaltes Regius: *Qui facis Angelos ſuos ſpiritus, & Miniſtros ſuos ignem vrentem*. id eſt, eos qui naturâ ſuâ ſunt ſpiritus facit Angelos, id eſt, nuntios, quòd ſint *Adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis*, Quia ab initio huius Tractatus diximus Angelum ſignificare nuntium ſeu legatum & miſſum, quod quidem nomen ſolebant Perſæ ſuis curſoribus pe-ditibus, quos pro ſuis negotijs mittebant attribuere, vt notat Suidas in huius nominis explicatione: *Angeli ſunt* (inquit) *qui ex ſucceſſione litteras perferunt, Perſicâ conſuetudine*; Sed qui magis fideles & prompti nuntij poſſunt excogitari quàm ipſi Angeli, & cæleſtes ſpiritus, qui à Deo ad eius voluntatem nobis ſignificandam, & etiam magnos conſeruandos, & à Dæmonibus protegendos mittuntur? Addit autem Pſaltes Regius: *Et Miniſtros ſuos ignem vrentem*, ob eorum actiones igne charitatis accenſas: Denique vox vt multitudinis, Angeli fortitudinem & robur pluſquam virile nobis indicat, vnde

Daniel. 10.

Pſal. 103.

Hebr. 1.

Angeli nuntij ſunt fideles & prompti

M

Apoc. 18. S. Ioannes in Apocalypſi, ait: *Vidi alium Angelum deſcendentem de Cælo habentem poteſtatem magnam: Et terra illuminata eſt à gloria eius.* Caligant mortalium oculi, & omnis humanæ naturæ potentia nutat ad quemuis vnius Angeli aſpectum.

Angelorum definitio ampliſſima. Ex prædictis igitur & poſteà dicendis vltra ipſorum Angelorum ordinariam definitionem, 1. Cap. Sect. 4. ex S. Damaſceno allatam, poſſumus etiam ex alijs multis eoſdem compendio ſummatimque maximè bonos ita deſcribere, quòd videlicet ſint intellectuales ſubſtantiæ, ſimplices, incorporei, & immateriales, arbitrio liberi, à Deo ex nihilo conditi, cælo, tempori, elementiſque coæui, mortis legibus & corruptionis naturæ ſuæ præſtantiâ ſoluti, acutiſſimo atque promptiſſimo ingenio præditi, ſub cæli ac lucis creatione comprehenſi, ciues Cæli empyrei vbi ſunt creati, potentes, pulcherrimi, glorioſi, beati, diſtincti in perſonas, diſpoſiti in dignitate, ab initio ſtantes in ordine ſuo, in genere ſuo perfecti, nobiliſſimis atque maximis gratiæ & naturæ donis inſignes, immortalitate perpetui, impaſſibiles, mente puri, affectu benigni, religione pij, caſtimoniâ integri, vnanimitate indiuidui, pace ſecuri, diuinis laudibus & obſequijs dediti. Ex qua deſcriptione liquidò patet, quantùm natura Angelica omnem aliam naturam creatam & humanam longè ſuperet, naturæ ſiquidem præſtantia alicuius rei cognoſcitur à nobis per effectus quos producere conſueuit; demonſtratur enim natura quælibet per ſuos effectus à poſteriori; at certum eſt Angelos exercere actiones aliquas ita præſtantes & ſingulares, vt ad earum productionem nequeat alia natura creata, immò nec humana cum ſuis indiuiduis ſumpta, (ſi Chriſtum & B. Virginem demas) peruenire, vt ſuprà allatis exemplis patet, & ex infrà dicendis magis patefiet.

CAPVT VI.

De nouem Angelorum ordinibus, & eorum multitudine ac numero.

SECTIO I.

In tres Hierarchias & Choros nouem, diſtincti ſunt Angeli.

In Angelorũ republica ordo ſeruatur. QVONIAM malè inſtituta eſſet illa Reſpublica, in qua Ciues nullum ordinem ſeruarent, ſed æquè Principes omnes eſ-

ſent, Ideò Deus Cæleſtem Angelorum Rempublicam inſtituens, etiamſi ſummâ ſapientiâ & prouidentiâ illos omnes in ingenti ac innumera multitudine conſtituerit, vt ſequenti ſectione dicemus, noluit tamen vllam inter illos confuſionem reperiri, ſed talem inſtituit ordinem ad omnem è medio tollendam confuſionem, vt illos omnes per Hierarchias & Choros mirificè diſtinxerit, quâ quidem diſtinctione nihil mirabilius ac pulchrius; & illam nunquam variant, aut perturbant, non enim inferiores cupido impulit vnquam aſcendendi ad locum ſuperiorum, ſed ſorte ſuâ ſinguli ſunt contenti, & in genere ſuo perfecti; & in hoc vnum intenti ac conſpirâtes, vt omni vi & contentione Deum exercituum die noctéque collaudent, quò illud Iob applicare poſſumus: *Concentum Cœli dormire quis faciet?* Ex omnium itaque Sanctorum Patrum conſenſu, nouem ſunt Angelorum ordines, quos S. Dionyſius in tres Hierarchias diuidit: ſingulas verò Hierarchias tribus itidem ordinibus diſtinguit, vt Chori nouem conficiantur. Hierarchiam vocamus ſacrum principatum, ſeu ſacrarum perſonarum ordinatam quandam multitudinem ſub vnius Principis gubernatione conſtitutam: Et hinc Hierarchia idem eſt ac ſacer principatus. Duo autem in quouis principatu conſiderantur, nempe Princeps, & multitudo ordinata ſub Principe. Si igitur ſacrum illum cæleſtis militiæ principatum ſpectes ex parte imperantis ſeu principis, nonniſi vnus dicetur; videlicet Deus ipſe, ſi autem eum conſideres ex parte multitudinis gubernatæ, multiplex videbitur, & quidem triplex, penes triplicem modum quo gubernantur à principe; qui enim ſunt ſupremæ Hierarchiæ, modo quodam eminentiori gubernantur, eò quòd diuinas illuminationes multò nobiliùs participent; qui verò ſecundæ, mediâ quadam ratione gubernantur: Denique qui ſunt infimæ, adhuc minùs perfectâ ratione reguntur, vt præclarè admodum differit S. Thomas. Hic autem aduerte quod licèt iuxta naturæ conditionem diſtributæ ſint Angelorum Hierarchiæ & Ordines ſeu Chori, potiſſimùm tamen diſtinguuntur ex ſupernaturali dono & officio quo Dei gratiâ funguntur; atque illis ordinum nomina potiùs data ab ardenti in Deum amore, à perfecta ſcientia, atque à munere, quàm à nuda dignitate naturæ.

Iob 38.

Hierarchia quid.

Tres ſunt Angelorum hierarchiæ, & in vnaquaque tres chori ſeu ordines.

1 p. q. 108 art. 1. S. Dionyſ. de cal. hier. cap. 6.

Prima itaque Hierarchia ex S. Dionyſio & alijs ſanctis Patribus, complectitur Seraphinos, Cherubinos, & Thronos: Seraphini ſic dicuntur ab ardore dilectionis, & feruentiſſimo Dei amore, in quo alios excedunt, & ad quem inferiores excitant, ita vt continuò ſint ardentes, inflammati, & accenſi amoris igne quo excellenti modo Deum proſequuntur, dum eum contemplantur, proximiores tantæ

Hom 34. & admirabili eius maieſtati, vt ſcribunt S. Gregorius, S. Dionyſius, S. Thomas, &c. Cherubini dicuntur ob ſcientiæ plenitudinem, & exceſſum quo alios inferiores excedunt, illudque ſplendidiſſimum lumen tanquam lucidiſſimi Soles in alios effundunt. Throni ſic dicuntur quia in illis Deus placidiori quodam modo ſpecialiter conquieſcit: Vnde dicuntur ſedes Dei ad diuinos fulgores in ſe ſuſcipiendos, & ad alios inferiores transfundendos.

Secunda Hierarchia comprehendit Dominationes, Principatus, & Poteſtates. Dicũtur autem Dominationes ob excellentiam dominij, quia videlicet alios excedunt in imperatione rerum agendarum. Principatus ſic vocitantur, quia Regnis & Prouincijs pręſunt, & reſpectu inferiorum Angelorum Principes dici poſſunt, eos inſtruunt, illuminant, & mouent in his quæ ad ſalutem omnium hominum pertinent, iuxta Dei voluntatem ſibi manifeſtatam. Poteſtates ſic dicuntur ob magnam quâ pollent potentiam, & potiſſimũ ad coërcendos infernales ſpiritus, ne incommoda hominibus inferant.

Tertia Hierarchia complectitur Virtutes, Archangelos, & Angelos. Virtutes ſic dicuntur, quia ad illos ſpectat patrare miracula, & ſigna ac prodigia facere, nam licèt omnes ſpiritus miracula patrent, hoc tamen virtutibus ſpecialiter tribuitur. Hoc præterea donantur nomine, eò quòd maſculâ quâdam fortitudine hi ſpiritus prompti & expediti ad diuinum ſunt obſequium: atque ad idem etiam opem largiantur alijs Angelis ſe inferioribus. Archangeli hominibus ex præſcripto Dei, maiora nuntiant, & grauiora expediunt negotia, & perſonas graues cuſtodiunt; Angeli verò, quia minora annuntiant negotia, vel ea perficiunt; & quia reliquis ignobiliores ſunt, & peculiare aliquod nomen non habent, communi nomine omnibus alijs ſpiritibus donantur, & eorum munus eſt homines cuſtodire, vt ſuo loco dicemus.

Angelorum diſtinctio ex ſacris Litteris colligitur. *Hom. 34. Eſai. 6. Gen. 3. Ezech. 10. Ad Coloſſ. cap. 1 Ad Epheſ. cap. 1 1. Ad Theſſ. cap. 4. Ad Hebr. cap. 1. 4. Reg. 2.*

Iſta porrò Angelorum diſtinctio ex ſacris Litteris colligitur, vt præclarè docent Sancti Patres, & potiſſimùm S. Gregorius. Legimus enim in Eſaïa Seraphim; in Geneſi & Ezechiele Cherubim, in Epiſtola S. Pauli ad Coloſſenſes Thronos, Dominationes, Principatus, & Poteſtates; in Epiſtola ad Epheſios Virtutes legimus, vltrà tres poſtremos Ordines in ſupradicta Epiſtola ad Coloſſenſes nominatos; in prima ad Theſſalonicenſes, Archangelos, & in Epiſtola ad Hebręos, & in Epiſtola S. Iudæ, Angelos, & alibi ſæpiſſimè.

Nouem ordinum Angelorum figuræ.

Horum figuram habemus in 4. Regum libro, vbi legimus Salomonem ædificaſſe atrium interiùs tribus ordinibus lapidum politorum inſtructum, vt per hoc indicaretur nobis Eccleſiam triumphantem eſſe tribus Angelorum hierarchijs diſtinctam & ordinatam. Ex-

preſſiùs has tres Angelorum claſſes cum ſuis ordinibus repręſentatas habemus apud Ezechielem, vt S. Greg. & alij ſancti Patres notarunt, ibi enim numeramus nouem lapides pretioſos pro operimento Dei, Sardium, Topazium, Iaſpidem, Chryſolitum, Onychem, Beryllum, Carbunculum, Smaragdum, & Sapphyrum; nempe qui ordine Sacros Angelorum referant, quod & docent ſubiuncta verba Ezechielis, quòd proiectus eſt Angelus de medio lapidum ignitorum, in quorum medio ambulabat.

Ezech. 28.

Guillelmus Pariſienſis eleganti admodùm ſimilitudine nobis has hierarchias & excellentiſſimos Angelorum ordines exponit, vt refert Maſſutius de cæleſti conuerſatione, quemadmodum (inquit) in magno & bene conſtituto regno primum locum obtinent apud Regem, eius amantiſſimi, amicitiâ ſcilicet, vel etiam conſanguinitate illi coniunctiſſimi: ſecundo loco ſunt Conſiliarij ſapientiſſimi: Tertio Iudices & Aſſeſſores æquiſſimi, quibus reſpondent in prima hierarchia cæleſti Seraphim, Cherubim, atque Throni; poſt hos alius ſequitur triplex ordo inſignium perſonarum, Primò Regni Proceres & Barones, deinde Præfecti ſeu Præſides prouinciarum; Tertiò Duces exercitus, ſiue Capita legionum; his aſſimilantur in ſecunda cæleſti hierarchia dominationes, principatus, & poteſtates. Pręter hos adſunt publici magiſtratus, legati & nuntij magnorum negotiorum, equites denique diſcurrentes, & ordinaria mandata ſummi principis deferentes; his correſpondent in tertiâ cæleſti hierarchiâ Virtutes, Archangeli, & Angeli. Neque verò alia inferioris ordinis officia vel miniſteria in ſuprema illa curia inueniri debuerunt vt Pincernarum, cubiculariorum, cuſtodum Theſaurorum, vel rerum ignobiliorum, vbi nulla cibi vel potus indigentia, nulla mortalis corporis afficit cura, nullæ appropinquant inſidiæ, longè odia, procùl inuidiæ, vbi nulla inopia, ſed tanta pro omnibus & ſingulis indeficientium bonorum copia, vt locum ibi inuenire nulla ex parte poſſit illiberalitas vel auaritia.

Angelorum hierarchiæ & ordines, per ordinem in curia Regum ſeruatum explicantur, at non ſine maxima diſtinctione.

Lib. 8. c. 4.

Porrò in tanto cæleſtium ſpirituum numero coordinando per hierarchias & choros, ſummâ omnium externorum internorumque motuum ipſorum harmoniâ, non minor elucet Dei potentia, quàm apparuerit in creando, & modò eluceat in conſeruando. Sed ſi conferamus illas cęleſtes virtutes, illas ſpirituales dominationes, ſacros illos principatus &c. cum huius mundi noſtri inferioris quantumuis magnis Monarchis, Imperatoribus, Regibus, & Principibus, non minor erit inter illos diſtinctio, quam inter cælum & terram. Etenim hominum maieſtas & dominatio non tam in natura & rerum perfectione, quàm in hominum opinione & inani quadam mentis ap-

prehenſione conſiſtit, non enim alterius ſunt naturæ quàm ſui, etiam viliores ſubditi, & ſæpè etiam qualitatibus tùm animi tùm corporis, nihilò quàm illi meliores, ægritudinibus magis obnoxij, vehementioribus perturbationibus ſubiecti, indomitis & effrenatis cupiditatibus magis exagitati, pluribus indigentes, plura timentes, nec habent tandem ſub ſe niſi ſimiles ſibi mortales, quibus etiam ipſi obſequi in multis, & ſi ſeruiri ſibi velint, ſeruire quodammodo adiguntur: At verò Angelici ſpiritus ab omni corporis concretione ſeiuncti, à quacumque conditione miſeræ noſtræ mortalitatis exempti, naturâ, non electione, primâ ſui creatione, non verò nouâ opinione, vel ſolâ deputatione ſunt principes, ſunt poteſtates, ſunt dominationes.

Hierarchiæ Angelicæ Deũ vnum & trinum cum eius attributis repræſentant.

Profectò ille ordo inter Angelos à Deo præſcriptus & ſtatutus, tanti creatoris maieſtate dignus videtur, & in eo eius ſuprema relucet ſapientia ac potentia, cùm voluerit in eodem ſeipſum repræſentare; ſicut enim in eſſentia & natura vnus eſt, & in perſonis trinus, ità in Angelis ipſius trinitatis adumbratio, & eius naturæ vnitas adumbrantur; in vnitate enim naturæ Angelicæ (cum omnes Angeli in ſubſtantiæ ſpiritalis natura genericè conueniant) tres ſunt hierarchiæ, & in vnaquaque hierarchia tres chori ſeu ordines, vt ſuprà recenſuimus.

Et ſicut ipſe Deus eſt immortalis, ità Angeli non ſunt corruptioni obnoxij; & quemadmodum eſt inuiſibilis reſpectu noſtri (non enim videri poteſt oculis corporeis) ità Angeli hoc modo inuiſibiles ſunt, & ſicut eſt ſimplex & non compoſitus, ità Angeli ſimplices ſunt, ſaltem phyſicè loquendo, non enim componuntur ex materia & forma.

Prætereà Deus continuò operatur intellectu, & voluntate; ità Angeli ſuo modo, qui etiam intellectu & voluntate pollent.

Deus eſt omniſcius, & cuncta ſuâ infinitâ ſapientiâ comprehendit; ità Angeli ſuo modo quanquam finito, vt ſuprà oſtendimus.

Deus eſt infinitâ potentiâ, pulchritudine, & bonitate præditus; ità Angeli licèt finito modo, potentes ſunt virtute, vt ait pſaltes Regius, & ingenti pulchritudine, ac bonitate pollent. Sic in alijs multis infinitam Dei maieſtatem repræſentant eo modo quo aliquid finitum poteſt infinitum repræſentare. Quis ergò non mirabitur eorum excellentiam, cùm ità ad Dei perfectiones accedant, eaſque imitentur? non mirum itaque, ſi præfatus ille ordo pulcherrimus inter ſpirituales illas ſublimeſque creaturas, ab eo ſupremâ ſuâ ſapientiâ præſcribatur ac reperiatur, tùm in hierarchijs, tùm in cuiuſque hierarchiæ choris.

Deinde, in his Angelorum choris, ſuorum attributorum magnificentiam oſtendit, amat enim in Seraphinis, vt charitas; contemplatur in Cherubinis, vt veritas; ſedet in Thronis, vt æquitas; imperat in dominationibus, vt maieſtas; Regit in principatibus, tuetur in virtutibus, corroborat in poteſtatibus, reuelat in Archangelis, aſſiſtit in Angelis. Vide B. Anthoninum qui de his diſſerit. *1. p. tit. 32. cap. 6.*

SECTIO II.

Circa prædicta de Angelorum hierarchijs & ordinibus quædam notanda.

NOta primo quod etiãſi omnes Theologi conueniant in his nouẽ Angelorum choris ſeu ordinibus, in diſpoſitione tamen quandoque differunt. Sed diſcrimen illud parui eſt momenti, & aliquando de nominibus potiùs eſt quàm de rebus, prout dominatio aliquando idem ſignificat ac poteſtas vel principatus, ſi ſola nominis ratio habeatur. Conſiſtit autem ſumma hæc harmonia ſuprà dicta & ordo ſupremæ illius aulæ perfectiſſimus, in eo vt non modo nemo vel minimo locali motu niſi ex præſcripto & voluntate ſupremi imperatoris moueatur, ſed neque in affectu neque in cogitatione vel intellectu alicuius, quidquam exiſtat vel exiſtere poſſit, quod eidem ſanctiſſimo præſcripto non maximè congruat, & per omnia attemperetur. Atque hoc eſt illud regnum paratiſſimum ac regulatiſſimum ad quod aſpiramus, & quod poſtulamus, cùm in oratione dominica quotidie dicimus, *adueniat regnum tuum.*

Angeli nihil niſi ex Dei præſcripto perficiunt.

Nota ſecundò, quod etiamſi cuncta ſupra allata Angelorum Virtutum, Thronorum, Cherubinorum &c. nomina, ſint propria ſingulorum ordinum inter ſe diſtinctorum, aliquando tamen ſumuntur vt communia omnibus, ſicut patet potiſſimùm de Angeli nomine, quod cunctis, cuiuſcumque ſint hierarchiæ & ordinis, conuenire ſolet. Sic ex S. Dionyſio eiuſque præceptore S. Paulo in Epiſtola ad Colloſſenſes illud idem cognoſcimus, *ſiue throni, ſiue dominationes &c.* ait S. Paulus. Quæ quidem nomina poſſunt cunctis Angelis conuenire & eſſe illis communia. Et ita quamuis ſupremus Angelus fuerit Seraph, dicitur tamen Cherub apud Ezechielem, quia talia nomina non ſolùm ſignificant perſonas Angelorum diſtinctas, aut ordines, ſed etiam plerùmque ſumuntur pro muneribus, vel conditionibus nobis notis, & non pro proprietate ſpeciali cuiuſcumque or-

Angelorum, Virtutũ thronorum Cherubinorum &c. nomina quandoque omnibus cõmunia ſunt.

Ezech. 28.

dinis. Nomen etiam Cherub aliquando generale eſt omnibus Angelis, quia ſcientiæ plenitudo eſt illis omnibus communis. Vnde S. Thomas docet vnum & idem nomen quod ſecundùm proprietatem alicui ordini Angelico conuenit, poſſe alteri ordini tribui dupliciter, nempe vel ſuperiori per exceſſum, vel inferiori per participationem; quia nempe proprietas eo nomine ſignificata, in ſuperiori ordine eminenter ſeu per excellentiam ac exceſſum reperitur, & in inferiori dependenter, & ex parte ſeu per participationem. Sic intelligentiæ ſuperiorum ordinum vendicant ſibi nomen proprium infimi ordinis per exceſſum, vt notat S. Dionyſius. Angelus etiam infimi ordinis appellatur Seraphim apud Iſaïam cap. 8. dependenter & per participationem proprietatis ſeu perfectionis quæ reperitur in Angelis primi ordinis.

1 p q 108. art. 5.

Lib. de cæl. hier. cap. 5. & 13.

In quocumque Angelorũ ordine aliqui ſunt ſupremi, alij medij, alij infimi.

Nota tertiò in ſingulis ordinibus eſſe alios quoſdam gradus & differentias Angelorum, nam ex Angelis cuiuſque ordinis, alij ſunt ſupremi, alij medij, alij infimi; vt docet S. Dionyſius; [a] licèt horum graduum differentia non proindè nobis nota ſit, præſertim cùm de differentia & ratione Angelorum pauca admodùm nobis comperta ſint, vt idem S. Dionyſius fatetur, & S. Auguſtinus. [b]

a *Lib. de cæl. hier. cap. 10. Lib. cit. cap. 6.*

b *Aug. lib ad Oroſium contra Priſcilianiſtas, & Origeniſtas cap. 10.*

Angeli in quo erunt ſtatu poſt diem Iudicij

Nota poſtremò ordines Angelorum manſuros poſt diem iudicij quoad diſtinctionem naturæ, gratiæ, & gloriæ, non autem quoad executionem officiorum reſpectu Eccleſiæ militantis. Ita S. Thomas. Et colligitur ex eo quod ad Corinthios ſcribit S. Paulus, vbi loquens de extremo die iudicij hæc habet, *cùm euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutem*, &c.

1. p. q. 108. art 7.

1. Cor. 15.

SECTIO III.

In Eccleſia hominum ſunt etiam tres hierarchiæ & nouem ordines, qui ad Angelorum choros aſſumentur.

Hierarchiæ tres & ordines tres in Eccleſia hominum.

BIPARTITA eſt hæc ſectio. Quoad priorem ſpectat, quemadmodum ſe habet Eccleſia triumphans & tres in illa ſunt Angelorum hierarchiæ, ad quas aſſumentur homines iuxta cuiuſque merita; ita ſe habet ſeruata proportione Eccleſia militans, & in ea quoque tres reperiuntur hierarchiæ; prima eſt maiorum Prælatorum, & continet tres gradus quaſi tres choros & ordines, ſcilicet ſummi Pontificij, Archiepiſcopatus, & Epiſcopatus. Ad ſummum Pontificatum

tum reducitur Cardinalatus, quia Cardinales ſunt ſummi Pontificis coadiutores. Ad Archiepiſcopatum Patriarchatus, qui non ſolùm in vna prouincia aut Regno habet iuriſdictionem, ſed in pluribus. Horum officium eſt purgare & illuminare verbo & honeſto, per honeſtam & irreprehenſibilem conuerſationem, & lupos ac malos à gregibus arcere per cenſuras & pœnas Eccleſiaſticas, vt Apoſtolus fecit. 1. Cor. 5.

Secunda hierarchia eſt mediorum Prælatorum qui accipiunt directionem à maioribus, & habent alijs miniſtrare aliqua ordinariè, aliqua verò ex commiſſione, & habent diuerſos gradus ſeu ordines & choros, nam eorum aliqui ſunt Abbates, qui ex commiſſione habent benedicere, & aliquando confirmare: alij ſunt Priores & Decani Eccleſiarum tum Cathedralium, tum Collegiatarum: alij verò ſunt Rectores ſiue Curati, qui ita nuncupantur ob ſpeciale quoddam animarum ſibi commiſſarum regimen & curam. Ad hos omnes pertinet adminiſtrare ſacramenta; & ad eos reducuntur in inferioribus ordinibus conſtituti, quia ſunt illorum miniſtri.

Tertia hierarchia eſt plebeïorum, ad quos non pertinet miniſtrare ſacramenta, ſed ſolùm illa recipere, & habet tres gradus quaſi choros & ordines, ſcilicèt Virginum, Continentium, & Coniugatorum. Dum S. Dionyſius meminit illius ordinis Eccleſiæ militantis, inſtar triumphantis & Angelicæ, illum vocat, *ſublimem imitationem Cæleſtium Hierarchiarum.* Quæ imitatio poſita eſt non modò in ſplendore, maieſtate, & amplitudine dignitatis Angelicæ atque heroïcarum virtutum ipſarum cæleſtium mentium, ſed multò etiam magis in officijs miniſterijſque diuinis, iuxtà id quod S. Ignatius Epiſtolâ ad Trallenſes ſcribit: *Quid eſt aliud* (inquit) *Epiſcopus Chriſti imitator, quid cœtus Presbyterorum ſacer, quid Diaconi, quàm imitatores Angelicarum virtutum, quæ purum & inculpatum miniſterium Deo exhibent?* hæc ille. De Cæl. Hier. cap. 1.

Quoad poſteriorem Sectionis partem; ſunt qui exiſtimant, vltra ipſos quos nominauimus Angelorum choros & ordines, decimum adhuc ex hominibus futurum, qui in hac vita non peruenerunt ad tantam meritorum excellentiam, vt ad ordines Angelorum aſſumantur. Sed dubio-procul non eſt exiſtimandum in ſuprema gloria, hominum ab Angelis eſſe ſeparatam ſocietatem, ſed vnam eſſe duntaxat; Id enim ex profeſſo docet S. Aug. in Geneſim dicens, *quibus commune eſt adhærere Deo, habent cum Deo & inter ſe ſocietatem ſanctam, & ſunt vna Ciuitas Dei, cuius pars coniungenda eſt cum immortalibus Angelis, ex mortalibus hominibus congregata.* Cuius ratio eſt quòd vnum ſit Angelorum & hominum ſummum bonum, Lib. 2 in Gen. cap. 5. Non eſt ſeparata ſocietas Angelorum & hominum in gloria.

N

idemque omnium vltimus finis, & prorſus vna beatitudo in Dei fruitione conſiſtens. Sicut ergo non duæ conſiſtunt ex hominibus damnatis & dęmonibus ſocietates, ſed vna ex eis eſt conflata ſocietas, ob vnum miſeriæ finem maledicta: ita dicendum non eſt in cæleſti illa gloria duas eſſe Angelorum & hominum ſocietates, ſed vnicam tantùm. Sciendum tamen non omnes homines ad vnum eundemque Angelorum ordinem eſſe aſſumendos: Aliqui namque per Seraphicam charitatem ad ſupremum chorum ſunt eleuandi; alij per ſapientiæ donum, ad Cherubim; alij propter validum quod inierunt cum Mundo, Carne, & Diabolo bellum, ad dominationes, & ſic de alijs. Quod nos excitare debet vt maturiùs ſaluti noſtræ inuigilantes, tantum dignitatis gradum non amittamus, vt eſt cum Sanctis Angelis eleuari, inquit à Sancta Maria in Comoſpeia ſuper Geneſim.

• Homines ſunt ad Angelorum ordines aſſumendi iuxta eorum merita.

SECTIO IV.

Quo numero ſint Angeli.

ETIAMSI Angelorum numerum inquirere, curioſum ſit valdè, ac temerarium nimis, non ſecus quàm numerum animarum, hominum, ſtellarum, arenæ maris, & dierum ſęculi, quæ impoſſibilia ſunt homini non ſecus ac metiri altitudinem cæli, latitudinem terræ, & profundum abyſſi, nec-non ſapientiam Dei pręcedentem omnia, vt arbitratur ſacer Eccleſiaſticus; non deſunt tamen qui hunc Angelorum numerum non ſolùm inueſtigare, ſed & de eo etiam diffinitiuè determinare auſi ſint. Et primò nonnulli ex vetuſtioribus Peripateticis intelligentiarum numerum (quos Angelos vocamus) penès numerum orbium cęleſtium definierunt; vnde nonnulli decem tantum intelligentias admiſerunt, quòd totidem eſſent orbes cęleſtium totales: Alij quadraginta ſeptem, quòd totidem eſſent orbes cęlorum partiales: Alij tandem quadragintà nouem ad ſummum, non enim alio fine iſti intelligentias admittebant, quàm vt cęlos indefeſſo labore circumuoluerent. Alij ex coniectura S. Hieronymi in Matthęum, putant eſſe ſeptuagintà millia Angelorum, quòd in tot Regiones Orbis diuiſus ſit: at S. Hieronymus non numerat omnes Angelos, ſed ſummam duodecim legionum explicat. Meliùs ergò dicendum eſt cum ingenti ſanctorum Patrum caterua, Angelorum multitudinem tantam tamque copioſam eſſe,

S. Hier. in 25. Matthæi.

Numerus Angelorum quantus.

vt vix aliquo numero ipſi comprehendi poſſint. Vnde Iob quęrit, *nunquid eſt numerus militum eius?* quaſi diceret non nobis conſtat quantus ſit ille numerus, nam à mera Dei voluntate pendet, qui nuſquam id nobis reuelauit. Iob porrò milites Dei vocat, quià pro nobis aduerſùs noſtros inimicos & potiſſimùm Dęmones pugnant, ab eo tempore quo primo ſui ortu, cingulo militiæ donati, palmâ & lauro glorioſè redimiti, Sathanam è cælo pepulerunt. Attamen videtur Daniel illos numerare his verbis, *millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Hic numerus determinatus eſt, nam millia millium ſignificat aliquos milliones, mille enim millia eſt millio: decies millies centena millia efficiunt mille milliones; millio enim ſunt decies centena millia: Ità S. Ioannes in ſua Apocalypſi, *erat numerus illorum millia millium.* Sed notandum illum ſicut Danielem, numerum certum & determinatum, pro incerto & indeterminato ſumere, & ambo vſos fuiſſe numero illo, quià vix in humanis numerus maior reperitur. Vnde S. Gregorius in prædictum locum Iob ait, *in cognitione humanæ rationis ſupernorum ſpirituum numerus non eſt, quia quanta ſit illa frequentia inuiſibilis exercitus neſcit, de quo per Danielem dicitur millia millium, &c.* Et idem S. Greg. *Supernorum*, inquit, *ciuium numerus infinitus eſt, & definitus exprimitur, vt qui Deo numerabilis eſt, eſſe hominibus innumerabilis demonſtretur.* Itaque ex S. Gregorio Angelorum numerus & infinitus & definitus cenſetur; finitus reſpectu Dei qui poteſt tantam multitudinem aliquo numero comprehendere; Infinitus autem reſpectu creaturarum, quià omnem captum excedit atque ſupputationem & calculum tranſcendit. S. Thomas vt maximum eſſe Angelorum numerum colligat, ratione quâdam vtitur ex comparatione rerum naturalium deſumptâ; Etenim quemadmodum cælos qui perfectiores ſunt his inferioribus, ſic Deus creauit, vt in magnitudine excederent reliqua omnia, eaque longo ſuperarent interuallo, vt exemplo conſtat de cælo empyreo, quod tantæ magnitudinis eſt vt longè latèque terram ſuperet, quæ illius comparatione inſtar puncti eſt: ita ſubſtantias ſpirituales, Angelos videlicet, creaturas his omnibus nobiliores ſic efformauit, vt in quantitate diſcreta, numero ſcilicet & multitudine, excederent in immenſum ferè reliqua creata, & profectò etiam decuit nobiliſſimas ſubſtantias in maxima quantitate produci.

Iob. 25.

Angeli vocātur milites & cur.

Dan. cap. 7.

Apoc. 5.

17. Moral. cap. 3.

1. p. q. 50. art. 3.

Accedit alia ratio congruentiſſima, decet Magnum Regem multos habere aſſiſtentes, atque etiam nuntios & miniſtros, nam Prou. 14. *In multitudine populi gloria Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis.* Sed Deus eſt Rex Maximus, *Rex Regum, & Dominus do-*

Prou. 14.

Apoc. 19.

minantium: Angeli verò & aſſiſtunt, atque ſunt eius nuntij ac miniſtri; Ergò debent eſſe multi.

Quidam inſignis Doctor ex modernis hunc penè infinitum Angelorum numerum cum tantis ſuis perfectionibus contemplans, hęc habet, cum omnes illæ beatæ mentes ac ſpiritus vniuerſæ corporalium naturæ diuinâ ſuffragante auctoritate & ordinatione præſideant atque dominentur, æquum valdè rationique conſentaneum eſſe videbatur, vt in cęlo corporeo, ſupremo videlicet Empyreo crearentur in tanto numero, vt nec lingua exprimere humana, nec intellectus comprehendere, nec vlla cogitatio aſſequi poſſe cenſeatur. In qua multitudine propè infinita ſplendet illuſtrius multò principis æterni dignitas atque maieſtas, ſicut in temporalibus principes terræ eò videntur illuſtriores potentioreſque, quò ſunt multitudine populorum in ſuo principatu fœcundiores, hęc ille. Reperio nonnullos Doctores qui aſſerunt Angelos excedere etiam indiuidua rerum materialium, ſed res eſt incerta, quià de his quæ à diuina voluntate pendent, ſine fundamento in verbo Dei nihil certum definiri poteſt; hoc tamen videtur deduci ex verbis S. Dionyſij, *multi enim*, inquit, *ſunt beati cæleſtium mentium exercitus qui infirmum & contractum numerorum corporeorum quibus vtimur, modum ſuperant & tranſeunt.* Aduertunt tamen alij, B. Dionyſij verba eſſe intelligenda de numero ſeu multitudine Angelorum, comparata cum ſpeciebus rerum materialium, non verò cum indiuiduis earum; & id conforme eſt ſententiæ S. Thomæ, qui conſultò dixit maiorem eſſe numerum Angelorum quàm naturarum corporearum, quo naturæ nomine (inquiunt nonnulli eius interpretes) non indiuidua ſed ſpecies debent intelligi, vix enim perſuaderi poteſt plures exiſtere Angelos quàm ſint grana tritici, vel milij, hordei, aliorumque ſeminum, quàm ſint etiam indiuidua fructuum, folia arborum, herbarum, fruticum per totum orbem, prǽſertim ſi hæc omnia ſingularia collectiuè ſimul accipiantur, cum indiuiduis omnium animalium, quadrupedum, auium, piſcium, &c. Nihilominus quidquid ſit de S. Thomæ & nonnullorum aliorum ſententia, alij probabilius ſuſtinent Angelorum numerum excedere numerum ſpecierum rerum corporearum. Ita enim tenent Valentia & Molina, necnon etiam noſter Rada, & eſt ſatis communis doctrina, & probari poteſt ex ſupra allata S. Dionyſij ſententia, & ex eo, quòd eorum numerus deſcribitur immenſus, & penè infinitus, vt ſupra etiam notatum eſt, quod de ſpeciebus rerum corporearum & materialium dici non poteſt. Igitur etiamſi vix credibile ſit tot eſſe Angelos quot ſunt rerũ omnium indiuidua, ſaltem credere debemus illorum numerum excedere

Cap. 14. Cal. Hier.

1. p. q. 112. art. 4. & alibi.

2. part. Controu. 5. art. 3.

numerum corporearum ſpecierum. Sunt alij qui docent probabile eſſe plures exiſtere Angelos, quàm ſint in numero animantia, imò quàm ſint indiuidua integra & perfecta rerum omnium corporalium: Notanter autem dicunt integra & perfecta propter arenam maris, gramina, frondes arborum, pluuiæ guttas, & reliquas rerum particulas, item res alias quæ ſunt in continuo fluxu, neque enim (vt dictum eſt) hæc omnia Angelorum multitudine ſuperantur. Sed, vt vno verbo dicam, hac in re nihil certi determinare poſſumus.

Accedit & non leuis alia ratio tantæ multitudinis, quia communis eſt Theologorum ſententia, Angelos cuſtodes ſingulorum hominum eſſe ex infimo ordine, quemadmodum docet S. Thomas: 1 p.q.113 art.3.
Vnuſquiſque autem homo ſiue fidelis ſiue infidelis ſuum habet cuſtodem Angelum, vt auctor eſt S. Hieronymus in illud Matthæi: Matth. 18.
Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei. Ita S. Chryſoſtomus, Baſilius, Eunomius, &c. Immò ſi reuelationibus S. Brigidæ fidem Lib 4. c. 11.
adhibere velimus, tot ſunt Angeli cuſtodes, qui ſingulis hominibus deputantur, vt ex illo ſolo ordine pluſquam decem illis aſſignari potuiſſent. Iam quis valeat mente complecti numerum omnium hominum qui ſunt modò, qui præteritis ſæculis à mundi exordio extiterunt, & qui ad finem ſæculi vſque ſunt futuri? Et vltrà tot Angelos ex infimo ordine in hominum cuſtodiam deputatos, nonnulli Theologi probant Angelos Prouinciarum & vrbium cuſtodes, eſſe etiam de illo ordine. Deinde oportet hunc numerum deciès multiplicare, tum octo alios ſuperiores cæleſtium Spirituum ordines ſiue choros (de quibus poſteà) numero nihilo inferiores adiungere, tum omnes Dæmones, quoniam cum Angelis bonis fuere creati, & boni Angeli remanſiſſent, ni ſuâ ſuperbiâ cecidiſſent, & à Cælo empyreo in quo cum alijs conditi fuerant, meritò expulſi fuiſſent. Ratio igitur iſta nos inducit, immò cogit ad credendum ingentem admodùm & infinitam reſpectu noſtri eſſe Angelorum multitudinem. Quòd ſi quis admittere nolit B. Brigidæ reuelationẽ, & ſolùm communem Sanctorum Patrum ſententiam ſequi velit, quòd videlicet tot ſint Angeli creati ex infimo illo ordine quot homines qui fuerunt, ſunt, & futuri ſunt, & inſuper cum nonnullis ſentiat eundem Angelum ſucceſſu temporis multorum hominum curam ſuſcipere; adhuc eadem argumenti vis perſeuerat, cùm Angeli cuſtodes non egrediantur infimum ordinem, vt eſt communis ſententia, atque adeò ſuperſint reliqui omnes Angelorum ordines, Dæmoneſque vniuerſi. Quantus igitur ſit præciſè Angelorum numerus, non conſtat, ſi enim conſtaret, vel ex relatione factâ in Scripturis ſacris; aut

in traditione Eccleſiæ, Conciliorumque definitionibus, quod ita nòn habet: vel ex effectibus, & hoc etiam à nemine aſſeritur, cùm nulli ſint effectus naturales, qui præciſum Angelorum numerum poſſint demonſtrare. Deinde (inquiunt alij) licèt verum ſit, ſedes Angelorum qui ceciderunt, ſupplendas eſſe ex hominibus, incertum tamen eſt, an tot homines ad eas ſint aſciſcendi, quot Angeli ceciderunt. Quare Iſidorus lib. 1. de ſummo bono cap. 12. cùm doceat Angelorum numerum ex ruina malorum diminutum, ſupplendum eſſe ex hominibus, addit illum ſoli Deo eſſe notum. Libet nunc modicum ſpeculari (inquit à villa noua) quanta erit illa ecſtaſis, & admiratio animæ ſanctæ, quando ex hoc carnis ergaſtulo egreſſa, ſubitò omnem illam cæleſtem militiam intuebitur, quoniam in tabernaculum illud admirabile intra ſancta ſanctorum ingreſſa, tam innumeram multitudinem, & tam variam potentiſſimarum & pulcherrimarum creaturarum coram Deo lætantium & ouantium beatis oculis inſpiciet. O! quàm immenſa iucunditas cùm tali ſocietati ſeipſam perpetuò aſſociandam agnouerit! ô quomodo admirabitur! quomodo affluet & dilatabitur cor eius? tota penitùs deficiet præ lætitia. Non remanſit ſpiritus in Regina Saba, dum in domo Salomonis ordines vidit miniſtrantium: ſi admirata eſt mortalis mortalem, quæ erit animæ admiratio videntis in cæleſti Hieruſalem tot Angelorum ordines, quorum quiſque quaſi Deus apparet? Si Dauid conſiderans tantùm viſibilia, ait: *Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti.* Si ſanctus Paulus etiam attendens ad eiectionem Iudęorum, & admiſſionem Gentium, exclamans & admirans ait ad Rom. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, &c.* Quid vterque faceret ſi ingreſſus curiam illam cęleſtem, attenderet ad pulchritudinem cęleſtium Spirituum, Angelorum, Archangelorum, Virtutum, Thronorum, Dominationum, Poteſtatum, &c. innumerabilemque eorum multitudinem?

[Margin: Serm. de S. Michaele. — 3. Reg. 10. — Pſal. 103. — Rom. 11.]

CAPVT VII.

De loco & motu Angelorum.

VIX intelligere poſſumus quæ de Angelis dicta & dicenda ſunt, niſi nobis innoteſcat, an in loco eſſe poſſint; non abuſiuè, vt nonnulli autumarunt, de quibus Mirandulanus, ſed verè &

[Margin: In Apolog. quæſt. 1.]

realiter, atque etiam an de loco in locum mouere valeant, & quomodo. Itaque de eorum loco, & motu ſequentibus ſectionibus eſt dicendum.

SECTIO I.

Sint-ne Angeli in loco.

RESPONSIO eſt affirmatiua, & probatur primò ex Scriptura. Nam in Apocalypſi legimus, *Et locus eorum amplius non eſt inuentus in Cælo.* Et deinde in eadem Scriptura dicitur Angelos bonos eſſe in Cælo, & malos in inferno, & in aëre caliginoſo reuerà præſentes. Secundò probatur ex omnium Doctorum conſenſu. Nam ſi aliquid impediret quominùs eſſe poſſent in loco, maximè eorum immaterialitas, & quia ſunt incorporei, & ſpirituales; ſed id non obſtat, quia etſi Deus omninò immaterialis ſit & puriſſimus ſpiritus, eſt tamen præſens omni loco, nec poſſumus imaginari diſtantiam localem inter Deum & creaturas, iuxta illud Hieremiæ: *Cælum & terram ego impleo.* Et ex Vate Regio: *Si aſcendero in Cælum, tu illic es. ſi deſcendero in infernum, ades.* Et ſuffragatur S. Auguſtinus cùm dixit, locum Dei abuſiuè vocari animam iuſti. Vnde antiquus ille Poëta Menander nomine Iouis verum Deum intelligens immenſum ac infinitum Carminibus cecinerat: *Iuppiter* (inquit) *eſt quodcumque vides, Iouis omnia plena*: Ad ſignificandam realem Dei in cunctis rebus præſentiam: Et hoc eſt, quod clariſſimè docent SS. Gregor. Nazian. [a] orat. 34. & Athanaſ. [b] ep. ad Serapionem, vbi dicit Spiritum ſanctum vbique eſſe, ſed Spiritus creatus eſt in certis locis. Ad faciliorem autem horum intelligentiam & totius quæſtionis, eſt ſedulò aduertendum quidpiam poſſe eſſe in loco quadrupliciter: Primo modo immenſiuè, & ſic Deus eſt vbique, hoc eſt, non in aliquo, vel aliquibus determinatis locis, ſed in omnibus & in qualibet creatura per eſſentiam, præſentiam, & potentiam: Per eſſentiam quidem, quia eſt infinitus & illimitatus. Per præſentiam autem, quia clariſſimam habet de omnibus notitiam, & neceſſariò; nec aliquid ignorare poteſt, juxta Apoſtolum: *Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius.* Per potentiam denique, quia eſt potentiſſima efficiens cauſa omnis creaturæ; omnis enim res quæcumque ſit, per virtutem ſubſtantiæ diuinæ habet eſſe: vnde Pſalmiſta, *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Et creaturam quam condidit conſeruat in eſſe, & cum creatura vbique operatur. Porrò ſic eſt in rebus omnibus quòd in qua-

Angeli ſunt in loco definitiuè.
Apoc. 12.
Ier. 23.
Pſal. 138.
Li. 83 *qq.* q. 20
a *Orat.* 34.
b *Epiſtola ad Serapionem.*
In loco eſſe quadrifariam ſumitur.
Hebr. 4.
Pſal. 99.

libet earum eſt totus, perinde ac anima eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet corporis parte, vt ait S. Auguſtinus. Secundo modo aliquid poteſt eſſe in loco ſacramentaliter, ita vt modo inuiſibili & inſenſibili habeat eſſe in loco: & ſic dicimus Corpus Chriſti Dñi eſſe in loco, & in pluribꝰ locis ſacramentaliter, iuxta ſpecierũ ſacramentaliũ pluralitatem, ſub quibus realiter factâ Conſecratione exiſtit.

Epiſtola 28. ad Hieron. de origine animæ, t. 1.

Tertio modo contingit aliquid eſſe in loco circunſcriptiuè ſeu dimenſiuè, commenſuratiuè, & occupatiuè, ita quòd ſuperficies corpòris continentis, actu locatum ipſum ambit, vel pars ſuperficiei contenti correſpondet parti ſuperficiei continentis, & totum toti: & hoc modo omne corpus naturale, materiale, & quantum, dicitur eſſe actu in loco, & ita locum replere & occupare, vt non poſſit aliud corpus eſſe cum illo ſimul in eodem loco, niſi per dimenſionum penetrationem, quæ ſolùm miraculosè fit. Et ratio aliquorum eſt, quia effectus iſte, qui eſt replere locum, non poteſt eſſe à duabus cauſis totalibus.

Quarto modo aliquid poteſt eſſe in loco definitiuè, quòd ſcilicet naturaliter in vno duntaxat loco ſiſtit, & in qualibet parte eius, & non in alio ſimili aut maiori loco, vel in pluribus ſimul & in eodem inſtanti: & hoc modo Angelus dicitur eſſe in loco ſine tamen loci circunſcriptione, in quo differt à rebus corporeis & materialibus, quæ, vt ſuprà dictum eſt, ſunt in loco circunſcriptiuè & occupatiuè. Eſſe igitur in loco circunſcriptiuè & diffinitiuè ſe habent ſicut magis & minùs, quicquid enim eſt in loco circunſcriptiuè ſeu occupatiuè vt corpus aliquod, eſt etiam in eo definitiuè, quia loco ita definitur, vt alibi naturaliter & ſecluſo miraculo eſſe nequeat: ſed quidquid eſt in loco definitiuè, vt Angelus, non tamen ſemper in eo eſt occupatiuè & circunſcriptiuè ad modum rerum corporearum. Hoc itaque modo definitiuo ipſi Angeli ſunt in loco, & hoc eſt quod alij dicunt ipſos eſſe in loco, non quoad quantitatem molis, ſed virtutis, ſecundùm quam exiſtunt præſentialiter, atque definiuntur & limitantur ambitu ac ſphæra ipſius loci, toti ipſi loco correſpondentes modo indiuiſibili & abſque vlla commenſuratione, neque habent ſitum, cùm (vt ſupponimus) extenſione trium dimenſionum careant: & hoc eſt quod Doctores aiunt, illos eſſe in loco adæquato, vt inferiùs clariùs explicabitur.

Quòd ſi obijcias nonnullos Patres, vt S. Auguſtinum, Boëtium, & alios aſſerere incorporalia non eſſe in loco: Dicimus eorum ſententiam eſſe intelligendam de loco circunſcriptiuo, non verò de diffinitiuo, qui Angelis conuenit. Et nota quoſdam etiam Patres locum illum definitiuum quandoque vocare circunſcriptiuum, vt

S. Auguſt. Boëtius.

innuant

innuant ipſos Angelos non eſſe vbique, ſed in certo & determinato loco & per realem præſentiam, & exiſtentiam rebus incorporeis accommodatam. Et proinde illud circunſcriptionis genus ſecerni ab eo quod conuenit rebus corporeis, quæ per commenſurationem ſunt in loco determinato. Et hoc eſt quod bene notant Scotiſtæ, & potiſſimùm Rada. Quod cùm ratio communis exiſtentiæ in loco quo ad ea quæ intrinſecè includit, ſaltem quoad ſuam rationem genericam vniuocè ſubſtantijs ſpiritualibus finitis & corporalibus competat, neceſſariò fatendum eſt vtraſque eſſe in loco, licèt modus exiſtendi in loco rebus corporalibus accommodatus, ſecundùm ſpecificam differentiam, à modo eſſendi in loco definitiuè ſubſtantijs immaterialibus finitis conueniente diſtinguatur.

Contro. 6. de exiſt. Angeli in loco.

Aduerte autem ex doctrina Theologorum, & præſertim Scotiſtarum, Angelum non poſſe eſſe in loco quantumcunque magno, nec etiam in loco quantumcumque paruo, quia ſicut quodlibet corpus iuxta latitudinem ſuæ quantitatis expoſcit locum ſibi adæquatum, & non poteſt occupare maiorem nec minorem naturaliter, cùm tantus ſit locus quanta eſt quantitas locati: Ita Angelus pro ratione ſuæ quantitatis virtualis ſeu perfectionis ſuæ ſubſtantialis, poſtulat locum ſibi adæquatum, vt ſi, verbi causâ, aula aliqua ſit locus adæquatus Angeli, talem locum ratione ſuæ quantitatis virtualis exigit, & non maiorem. Eſt nihilominùs diſcrimen non minimum inter quantitatem corporis, & quantitatem Angeli, quòd prior ſicut ipſum corpus, ſit tota in toto & pars in parte, & proinde commenſuratiuè in loco; poſterior verò ob eius indiuiſibilitatem, ſit tota in loco ſuo adæquato, & tota in qualibet parte eius definitiuè, eo modo quo ſuprà expoſitum eſt. Et eſt quod aliqui dicunt Angelum habere aliquam vnionem, aut præſentiam realem reſpectu loci, quamuis tamē ſit indiuiſibilis in loco, cùm partibus careat, nullaſque habeat loci partibus correſpondentes, ſed ſecundùm ſe totum ſit præſens vnicuique parti ipſius loci diffinitiuè, vt dictum eſt, & non commenſuratiuè. Quò etiam fit vt poſſit indifferenter eſſe in maiori aut minori loco intra latitudinem loci adæquati. Iſtud duobus exemplis elucescit: Primum eſt de anima rationali, & quacumque alia forma indiuiſibili, quæ quia ita vnitur corpori quod informat, vt ſit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, Quantum eſt ex ſe, virtutem habet vt poſſit tota vniri maiori aut minori corpori intra latitudinem adæquati ſuſcepti: Vt, verbi causâ, ipſa anima dum incipit informare corpus aliquod in vtero matris, & in ipſa pueritia eſt in minori loco, quàm in ætate virili. Ergo Angeli poterunt eſſe in minori loco, quàm in adęquato, intra latitudinem tamen ipſius

Angelus eſt in loco adæquato, & quomodo.

adæquati. Secundum exemplum eſt de Corpore Chriſti, quod cum ſua quantitate, (abſque tamen eiuſdem extenſione) poteſt in Sacramento Altaris indifferenter vniri maiori aut minori hoſtiæ, & conſequenter eſſe præſens maiori aut minori ſpatio, quàm quod ipſa hoſtia occupat, nam vnitur hoſtiæ conſecratæ modo indiuiſibili, ita vt totum vniatur toti hoſtiæ, & totum cuilibet parti eius. Idem poteſt dici de Angelo, cùm enim ipſe loco, indiuiſibili modo vniatur, habet virtutem vt vniri poſſit maiori aut minori loco intra latitudinem loci adęquati: determinatur autem ad tantum locum ex propria libertate, quâ ſe loco applicat.

Ipſa autem doctrina Scoti ratione probatur. Angelus non eſt in hoc loco ex neceſſitate naturæ, ſed in hoc vel in illo; ergo poterit eſſe pro ſua libertate in minori loco quàm ſit adęquatus, intra tamen ipſius loci latitudinem, vt jam dictum eſt. Et confirmatur de malis Angelis qui ſunt in Energumenis, nam eſſe poſſent in maiori loco adæquato, quàm ſint ipſorum energumenorum corpora. Immò plures in vnius & eiuſdem energumeni corpore, vt ex Euangelio S. Marci conſtat; nam vna Dæmonum legio vnum & eundem hominem poſſidebat. Nec dicendum eſt dum ſic vnus vel plures vnicum hominem poſſident, eſſe non ſolùm intra illius hominis corpus, verùm etiam & extrà, hoc enim nunquam dictum eſt. *Marci 5.*

Sed obijcies; Anima rationalis requirit determinatum corpus, ergo & Angelus determinatum locum. Reſpondeo negando conſequentiam, differunt enim anima & Angelus, in eo quòd anima requirit organa ſufficientia ad operationem; ad quæ quidem requiritur determinatum corpus; hoc verò non reperitur in Angelo, & ita poterit eſſe in minori loco. An verò Angelus poſſit eſſe in puncto, Scotus eſt problematicus, & ideò omittimus illam quæſtionem, & alia quędam quęſita, quæ ad noſtrum inſtitutum & intentionem nihil conferunt.

SECTIO II.

An Angelus ſit in loco per operationem, aut per propriam ſuam eſſentiam, aut ſubſtantiam.

ETIAMSI omnes conueniant Angelum eſſe in loco, non omnes tamen conueniunt quomodo in eo exiſtat. Quidam enim vt Thomiſtæ volunt illum per operationem ſeu applicationem ſuæ

virtutis in eo exiſtere ; immò etiam per operationem tranſeuntem ; & multis modis id explicant, qui non ſunt noſtri inſtituti : at tutior videtur eorum ſententia ; qui docent ipſum eſſe priùs in loco per propriam eſſentiam & præſentiam ſubſtantialem, quàm per operationem : ita vt velint propriam Angeli ſubſtantiam eſſe rationem formalem exiſtendi in loco determinato, ſiue iſtam ſubſtantiam Angelicam eſſe rem quæ vnitur, & eſt præſens loco ſeu ſpatio, quod ei ex ſua propria natura conuenit.

Angelus eſt in loco priùs per eſſentiam quàm per operationem.

Probatur primò, nam operari vel agere in loco ſupponit locum, & rem in loco conſtitutam ſiue locatam : ſicut in agentibus corporeis eſt euidentiſſimum ; priùs enim locantur quàm agant, nec mens humana aliter percipere valet ; Ergo Angelum eſſe in loco per propriam ſubſtantiam præſupponitur ad operari. Confirmatur, nam poſteriùs non poteſt eſſe ratio & cauſa prioris, & prius in ſuo priori non dependet à poſteriori ; ſed operatio Angelica eſt quid poſterius ſubſtantiâ ipſius Angeli, & ab eadem ſubſtantiâ dependet ; Ergo non poteſt eſſe ratio & cauſa ipſius ſubſtantiæ, ſed è contrà.

Secundò ita probatur : Illud per quod Angelus eſt in loco, debet eſſe in illo formaliter ; ſed operatio tranſiens in corpus, non eſt in loco ſed in corpore ; ergo Angelus non eſt in loco per operationem.

Tertiò, Angeli frequentes ſunt in Cælo empyreo, vbi nihil operatione tranſeunte operantur, quia illud Cælum nec mutabile nec mobile eſt ; Ergo, &c.

Quartò, Angeli orbium Cæleſtium non motores, dum deſcendunt à Cælo empyreo in terram per illos medios orbes, nihil neceſſariò circa illos operantur ; quia illos non mouent ; Ergo dicendum eſt toto illo deſcenſu quouſque ad terram perueniant, & in ea operentur, eos nullibi eſſe, quod falſum eſt ; ergo neceſſariò dicendum eſt, illos eſſe in loco per propriam ſubſtantiam, & non per operationem. Confirmatur ratio, quia non poteſt intelligi quòd aliquid moueatur ad aliquem locum ; & quòd non fiat illi præſens ; ſed ex allata ratione conſtat Angelum moueri de loco in locum, verbi gratiâ, de cælo in terram, & à terra in cælum ; ergo debet eſſe ſubſtantialiter præſens in loco ; & ita quamuis per ſolam præſentiam ſuæ ſubſtantiæ, poſſit eſſe in loco, non tamen vnquam per ſolam operationem, abſque tali præſentia.

Quintò probatur, Angelo conuenit ex propria natura, poſſe eſſe agens immediatum immediatione ſuppoſiti : ergo & poſſe eſſe immediatum ſiue vnitum ſecundùm ſuam ſubſtantiam in lo-

co in quo poteſt agere, ita vt etiamſi in illo non operaretur, non tamen ibidem eſſe deſineret.

Sextò probatur: Eodem modo ſacra Scriptura aſſerit Angelos eſſe in loco, quo animam Chriſti aſſerit fuiſſe in inferno; quia ſicut in Symbolo dicimus: *Deſcendit ad inferos*: ita apud S. Ioannem legimus: *Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in piſcinam, & mouebatur aqua.* Sed anima Chriſti verè deſcendit ad inferos, & ibi ſecundùm ſuam ſubſtantiam fuit; ergo dum Angeli dicuntur eſſe in aliquo loco, in eodem dicuntur exiſtere per ſuam præſentiam ſubſtantialem. Et confirmatur, quia eadem eſt ratio de anima rationali ſeparata, & de Angelo, vterque enim eſt ſubſtantia ſpiritualis ſine quantitate. Ideò eodem modo quo competit vni eſſe in loco, ita & alteri.

Ioan 5.

Septimò probatur: Omnes Sancti Patres aſſerunt Angelos poſſe eſſe in loco communi ſecundùm ſubſtantiam præſentes, vt S. Damaſcenus,[a] qui dicit quòd cùm Angeli ſunt in Cælo, non ſunt in terra, neque contrariò; & Sanctus Gregorius Nazianzenus [b], qui vult Angelos eſſe modò in hoc loco, modò in alio ſecundùm ſubſtantiam celeriter, quia eorum natura eſt leuiſſima. Et Gregorius Nyſſenus docet domicilium Angelorum eſſe Cælum; & reddit rationem, quia illa ſedes naturæ illorum conuenit. Ex qua quidem auctoritate clariſſimè patet, Angelos eſſe in Cælo ſecundùm eſſentiam & ſubſtantiam, quia talis ſedes eſt conueniens eorum ſubſtantiæ & naturæ. Idem paſſim habetur apud alios Sanctos Patres: Ideò in re tam clara non eſt immorandum.

a Lib. 1. de fide cap. 3.
b Orat. 34. de Angelis.
Orat. de infantibus, &c.

Obijciunt Thomiſtæ, Deum non eſſe priùs in creatura quàm in ea operetur, & ſic multò magis Angelum operari in loco priuſquàm in eodem ſecundùm realem præſentiam & ſubſtantiam exiſtat. Reſpondent Scoti diſcipuli & potiſſimùm Rada loco citato, diſcrimen eſſe inter Deum & Angelum: Nam Deus ſuâ operatione res de non eſſe ad eſſe producit, atque ideò terminus ſuæ operationis eſt ipſa creatura: quocircà priùs operatur Deus circa creaturam quàm ſit ei præſens, quia præſentia creaturæ ad Deum, vel Dei ad creaturam, præſupponit creaturæ productionem, licèt præſentia Dei ad ſpatium in quo rem producit, eius operationi præſupponatur: At verò Angelus non producit res ipſas quibus eſt præſens, ſed ipſas ad operandum ſupponit, ac proinde præſentia eius ad res ipſas præſupponitur ad eius operationem. Si quæ fiant aliæ obiectiones, faciliſſimo negotio per adducta fundamenta & rationes ſolui poterunt.

SECTIO III.

An vnus Angelus poſſit eſſe in pluribus locis.

PRo huius quæſtionis reſolutione eſt aduertendum primò & ſupponendum tanquam certum & iam ſuprà ſuppoſitum, Angelum etſi indiuiſibilis ſit, poſſe tamen in loco diuiſibili exiſtere.

Secundò eſt aduertendum quæſtionem illam intelligi poſſe, vel de abſoluta Dei potentia, vel de potentia Angelo naturaliter conueniente.

Locus duplex adæquatus & inadæquatus, quid ſint.

Tertiò eſt aduertendum, locum Angelorum (ſicut & aliarum rerum) eſſe duplicem: adæquatum videlicet ſiue totalem; & inadæquatum ſeu partialem. Locus adæquatus & totalis, ille eſt qui correſpondet Angelo ſecundùm vltimum ſuæ potentiæ & virtutis in quo toto eſſe ſubſtantialiter poteſt, & extrà illum ſimul eſſe naturaliter nequit. Locus verò inadęquatus & partialis atque minor toto loco adæquato, ille eſt in quo Angelus exiſtens, poteſt etiam propriâ virtute extra illum eſſe, videlicet tanquam in loco partiali continuo, cuiuſmodi eſt pars aliqua prædicti loci adæquati & ſpatij. His ergo ſuppoſitis & notatis, ſit prima aſſertio.

Angelus quo modo in pluribus locis eſſe poſſit.

Angelus ſuæ naturæ relictus non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis adæquatis. Exempli gratiâ ſi locus adæquatus S. Michaëlis ſit aliquod Gymnaſium vel templum aut aula, vel etiam maior locus, non poterit virtute propriâ & naturali eſſe ſimul in hoc & alio loco.

Probatur ex eo quod ſuprà diximus Angelum eſſe ſubſtantialiter in loco definitiuè, ſi enim (vt veriſſimum eſt) loco definiatur & limitetur, extra locum ſuum adæquatum naturaliter eſſe non poterit, alioqui talis locus non videretur eſſe ſibi adęquatus. Confirmatur exemplo corporum naturalium, quæ ita ſuo proprio commenſurantur loco, vt extra illum ſimul in alijs eſſe nequeant. Ergo idem de Angelo ſeruatâ proportione eſt iudicandum, cuius ſubſtantia eſt limitata.

Secunda aſſertio: Angelus de potentia Dei abſoluta & extraordinaria poteſt eſſe in pluribus locis adæquatis, etiam diſcontinuis. Probatur ex eo quòd vnum & idem corpus poteſt eſſe eâdem Dei potentiâ in pluribus locis, vt aſſerunt Theologi. Et de fide eſt ſacrum Chriſti corpus eſſe in Eucharistiæ Sacramento in pluribus locis, quia eſt in pluribus hoſtijs conſecratis, & in altaribus diuerſis,

quamuis in illis non ſit modo dimenſiuo & quantitatiuo, ad modum aliorum corporum: Ergò ſi corporis Chriſti ſubſtantia cum ſua quantitate (licèt abſque eiuſdem extenſione in loco) ſit in diuerſis locis diſcontinuis, non eſt inconueniens quòd eadem Angeli ſubſtantia per diuinam potentiam, ſit etiam in diuerſis locis diſcontinuis.

Tertia aſſertio. Angelus ſuæ virtuti naturali relictus, poteſt eſſe ſimul in pluribus locis inadæquatis diſcontinuis & diſcontiguis, modò tamen intra locum eius adæquatum contineantur: verbi gratiâ ſi totum Gymnaſium locus ſit adæquatus Angeli, ipſe poteſt eſſe verè & realiter præſens in duobus extremis illius ſeu partialibus locis inter ſe diſtantibus & ſeparatis, intra latitudinem ſui loci adæquati, abſque eo quòd ſe applicet in interiacente medio. Hanc concluſionem tenet Rada, & nonnulli alij. Et quamuis ipſe Rada eam probet rationibus quibuſdam deſumptis ex S. Thomæ doctrina, qui tenet Angelum exiſtentem in loco per operationem, poſſe proindè voluntariè virtutem ſuam duabus partibus extremis ſui loci adæquati applicare, eam non applicando partibus intermedijs: attamen quia ex Doctore ſubtili ſuprà oſtendimus Angelum exiſtere in loco per propriam eſſentiam & ſubſtantiam, probat Rada hanc concluſionem ex doctrina eiuſdem Doctoris. Angelus ſuâ libertate & propriâ voluntate, non verò neceſſitate aliquâ, eſt in loco per ſuam ſubſtantiam tanquam per rationem fundamentalem, ſicut corpus per quantitatem, vt ſuprà notatum eſt; Ergo ſecundùm eandem ſuam ſubſtantiam ad ſuæ voluntatis libitum, poteſt eſſe in maiori vel minori loco intra loci adæquati terminos, & per conſequens nulla neceſſitas cogit vt aſſeramus neceſſarium eſſe, vt ſi illa Angeli ſubſtantia ſit in extremis partibus illius loci adæquati, medio etiam loco applicetur, præſertim cùm non ſit ibi vt forma, nec alio aliquo modo, qui neceſſariò requirere videatur præſentiam toti ſpatio exhibitam. Interim quia hæc doctrina controuertitur, & de ea ſatis claré non loquitur Scotus, poterit beneuolus Lector fortioribus rationibus, ſi occurrant, aſſentiri ſi velit: Vix enim (aiunt aliqui) credibile eſt naturaliter fieri poſſe, vt Angelus ſimul ſit ſubſtantialiter in diſſitis partibus ac extremis alicuius loci adæquati, & non in medio; nam ſequeretur fieri poſſe naturaliter, vt eadem ſubſtantia verè ſecundùm ſe, ſimul eſſet in pluribus locis: Deinde ſequeretur poſſe Angelum ſuam ipſius ſubſtantiam aliquo modo diuidere ac partiri, quod nimis abſurdum eſſe exiſtimant; debet enim cuiuſcumque rei ſubſtantia integra eſſe tota ſimul, id eſt, non diuiſa; non eſſet autem tota ſimul Angeli ſubſtantia, ſi ſimul eſſet in pluribus locis diſſitis, licèt aliquo modo inadæquatis. Sed contra obijciunt aliqui, Chri-

Controu. 6. de exiſt. Ang. in loco, art. 3.

Angelus per ſuam ſubſtantiam eſt in loco, non aliquâ neceſſitate, ſed propriâ voluntate.

ſtu: exiſtens in eadem hoſtia, ſi diuidatur manet in vtraque parte illius, etiam ſi illæ continuæ aut contiguæ non ſint; Ergo etiam Angelus poterit eſſe in duobus locis non adæquatis diſcontinuis. Reſpondeo diuerſam eſſe rationem, nam Chriſti corpus eſt in hoſtia conſecrata virtute diuinâ, quia tota ſubſtantia panis eſt in ipſum conuerſa: quare ſi partes hoſtiæ ſeparentur & in quacumque diſtantia conſtituantur, ſemper manet corpus Chriſti; Angelus verò cùm ſit in loco propriâ virtute & naturaliter, nequit eſſe in duobus locis inadæquatis ſi ſeparentur, alioqui in quacumque diſtantia manere poſſet ſicut corpus Chriſti.

SECTIO IV.

An duo, vel plures Angeli poſſint eſſe in vno & eodem loco.

INTELLIGITVR quæſtio tùm de potentia Dei, tùm de potentia naturali Angeli. Et dicimus quòd ſi de priori ſit ſermo, nulli dubium eſt quin plures Angeli poſſint eſſe in eodem loco adæquato, nam ſi Deus poſſit ſuâ virtute in eodem loco duo corpora ſimul conſtituere, multò magis duos Angelos, quia minùs vnus Angelus qui eſt merè ſpiritualis excludit alium à ſuo loco, quàm vnum corpus aliud, ob eius quantitatem. Antecedens conſtat ex eo quod docent Theologi, Chriſtum exijſſe de vtero Virginis abſque vllo ſuæ integritatis detrimento: Sic clauſo ſepulchro exiuit in ſua reſurrectione, ſic eſt domum ingreſſus vbi erant Apoſtoli, clauſis ianuis: ſic penetrauit cælos abſque eorum ruptione. Hæc autem fieri non potuerunt niſi duo corpora eſſent ſimul in eodem loco; quid igitur vetat quominùs eâdem diuinâ virtute plures Angeli in eodem loco exiſtere queant? Si autem de poſteriori, hoc eſt, de potentia naturali Angeli agatur, controuerſia eſt inter Doctores an hoc modo poſſint plures in eodem loco exiſtere. Sententia S. Thomæ [a] & ſequacium eſt negans, at [b] Scotus, & omnes Scotiſtæ, vt & Rada ſupracitatus [c] & Faber partem tenent affirmatiuam, quos Suares, [d] Vaſquez & Arubal ſequuntur.

Plures Angeli poſſunt eſſe in vno & eodem loco & quomodo.

a 1 *p. q.* 52. *ar.* 3.
b *in* 2. *diſt.* 2. *q.* 8.
c *Art.* 4.
d *Diſp.* 19.

Probatur primò à Scoto ex S. Luca, qui dicit in vno & eodem hominis corpore integram fuiſſe legionem, neque veriſimile eſt corpus iſtud fuiſſe in totidem partes diſtributum, vt quilibet Dæmon in ſua parte & loco inadæquato exiſteret. Ex quo colligit Richardus

Luc. 8.
4. *de Trin.* c. 25.

à Sancto Victore Angelos non eſſe corporeos.

Secundò probatur, quia cùm Angeli careant quantitate, nihil eſt per quod vnus Angelus alium à loco expellat & excludat.

Tertiò probat Scotus, quia ſi vnus Angelus, verbi gratiâ ſit in meridie, & alter Angelus vt deſcendat in terram recto itinere, debeat per meridiem tranſire, vel dicendum eſt quòd deſcendens non tranſeat per lineam rectam, vel quòd alter illi cedat, quod vtrumque videtur inconueniens: Itaque ne hoc dicamus, affirmandum eſt poſſe vtrumque eſſe in eodem loco. Confirmatur, quia anima & Angelus ſunt ſimul in eodem corpore, vt patet in Dæmoniacis; Ergo etiam in eodem loco exiſtere poſſunt duo Angeli, non enim ſubſtantia vnius pellit à ſuo loco ſubſtantiam alterius, ſicut quantitas quę ſuas habet dimenſiones aliam à ſuo loco expellit, ſed eam ſecum patitur in eodem loco, eique coexiſtit multò meliùs quàm corpus non glorioſum compatitur ſecum corpus glorioſum, cùm ex natura ſua nullum repleat locum ad modum corporis. Deinde cùm Angeli ſint ſpirituales & indiuiſibiles, non occupant maiorem locum quàm vnus, neque vnus alteri illabitur, cùm non habeat influxum vt ſuperior in alterum, illapſus enim ſoli Deo competit, à quo pendent omnia tanquàm à ſupremo omnium rerum opifice.

Obijciunt Thomiſtæ primò, duæ cauſæ totales non poſſunt cauſare naturaliter eundem effectum: ſed Angelus exiſtens in loco eſt totalis cauſa reſpectu operationis quam exercet in illo; Ergo alius Angelus non poteſt ibi operari. Reſp. Scotus primò negando Angelum eſſe in loco per operationem. Secundò dicit illâ ſuppoſitione admiſsâ, vnum Angelum poſſe in eodem corpore elicere vnam operationem, & alterum alteram alterius rationis, & ſic nullum ſequi inconueniens ſi dicamus vtrumque poſſe eſſe ſimul in loco illius corporis, circa quod fieret operatio. Tertiò reſpondeo quòd poteſt vnus Angelus pro ſua libertate non applicare totam ſuam virtutem ad mouendum aliquod corpus, & alium admittere vt ſibi cooperetur, & ſecum illud moueat, ſicut duo homines portant lapidem quem quilibet ſolus poſſet portare.

Obijcies ſecundò, Deus & natura nihil agunt fruſtra, ſed duos eſſe Angelos in eodem loco videtur eſſe fruſtra, cùm vnus ſit ſatis ſufficiens ad exercendas operationes in loco, quæ exercendæ veniunt abſque alterius Angeli adminiculo; Ergo fruſtra eſſent duo Angeli in eodem loco. Reſpondet Rada illud dici poſſe ſuperfluum & otio- *Scot. ut.* ſum, quod ſine neceſſitate aut vtilitate fit, aut denique abſque intentione recta alicuius honeſti finis: at verò multi fines honeſti occurrere poſſunt quorum gratiâ ſecundùm rectam rationem oporteat

vnum

vnum Angelum alteri in eodem loco cooperari, quia cùm liberam habeat operandi poteſtatem, nec agat neceſſariò agentium naturalium more, poteſt accidere vt ei pro ratione nobis ignota, non placeat omnes ſuæ virtutis gradus & vltimum ſuum conatum applicare. Pręterea fieri poteſt vt primus Angelus totum ſuum conatum appoſuerit in mouendo localiter, & alter ſuum conatum & virtutem occupet in calefaciendo aut illuminando, aut alium diſſimilem effectum producendo, & ſic neutrius Angeli præſentia in eodem loco erit otioſa & ſuperflua. Confirmatur, nam ſæpè multitudo Angelorum mittitur ad effectum ſenſibilem, vt apud S. Lucam legimus plures Angelos portaſſe mendicum Lazarum in ſinum Abrahæ. Alia infinita extant in ſcriptura ſacra de Angelis bonis & malis exempla.

Luc. 16.

SECTIO V.

Vtrum Angelus poſsit moueri de loco in locum.

SATIS ſuperque oſtenſum eſt Angelum eſſe in loco; Nunc igitur quærimus an de loco aliquo in quo eſt, poſſit ad alium locum migrare.

Angelus de loco in locum moueri poteſt.

Omiſſâ autem Durandi ſententiâ qui putat Angelum non moueri localiter, quia eſt vbique aut ſaltem in omnibus locis ſimul, in quibus poteſt eſſe & operari, dicimus reuerà ipſum Angelum propriè de loco in alium locum moueri poſſe, & ita tenent Scotus,[a] Rada[b], Faber[c], Suares, Vaſques, Arrubal, &c.

a *in 2. diſt. 2. q. 9.*
b *2. P. controu. 7. art. 1.*
c *in 2. diſt. 2. diſput. 20.*

Probatur primò teſtimonio Iſaiæ.[d] *Quomodo cecidiſti Lucifer qui manè oriebaris?* Quibus verbis iuxta SS. Patrum expoſitionem memoratur Diaboli caſus de cælo ad inferiores partes, & id quoque ſatis à Chriſto ipſo declaratur apud S. Lucam. *Videbam* (inquit) *Sathanam quaſi fulgur de cælo cadentem.* Et de illo ſicut de alijs Angelis malis habetur in Apocalypſi, *neque enim inuentus eſt eorum amplius locus in cælo.*

d *Iſaia.*
Luc. 10.
Apoc. 12.

Probatur ſecundò ex bonorum Angelorum miſſione, vt apud S. Lucam Angelus Gabriel fuit ad Virginem miſſus; Et apud S. Matth. fuit etiam vnus Angelus ad Ioſeph miſſus. Hæc autem apparitio non fuit in corpore aſſumpto cùm fuerit in ſomnis. Mitto plures alias miſſiones Angelorum, ſiue in corporibus aſſumptis, ſiue non, in vtroque teſtamento. Et ſi de malis Angelis ſermo fiat, apud Sanctum Iob dicitur Sathanas circuiuiſſe & perambulaſſe terram; &

Luc. 1.
Matth. 2.
Iob. 1.

Matth. 8. apud S. Math. Dæmones à Domino petierunt vt eos mitteret in porcos, vbi non tantùm dicuntur mitti in porcos, ſed etiam ex corpore illo quod poſſidebant, in porcos mitti; ergo mouetur Dæmon de loco ad alium, quidni etiã idem dicendum erit de bonis Angelis?

At reſpondent Durandus & alij illius opinionis, ipſos Angelos non proinde nouum locum acquiſiuiſſe, ſed tantùm incepiſſe efficere de nouo aliquem effectum in illo loco, ſicut Verbum diuinum quod dicitur à Patre miſſum in mundum non acquiſiuit nouum locum. Sed dicimus non eſſe parem rationem; nam loci mutatio Verbo repugnat ob eius immenſitatem; quòd ſi ei attribuatur, hoc debet intelligi per metaphoram & impropriè, videlicet propter noſtræ humanitatis aſſumptionem: At de Angelis eſt rigoroſè intelligenda mutatio de loco in locum in eorum miſſione, cùm non ſint immenſi & aliquem locum determinatum requirant, vt ſuprà probatum eſt.

Loci mutatio Verbo Dei repugnat.

Probatur tertiò anima rationalis à corpore ſeparata ſecundùm locum veraciter mouetur, vt cap. 14. tract. de anima, Sect. 3. oſtendemus. Et ex fidei articulo conſtat Chriſti animam in triduo ſecundùm ſuam ſubſtantiam & præſentiam verè & realiter ad inferos deſcendiſſe, & poſtea vſque ad ſepulchrum redijſſe, quod abſque motu locali fieri non potuit. Et id etiam in Concilio Lateranenſi refertur in cap. firmiter. de ſumma Trin. & fide Cathol. Confirmatur ex eo quòd Angelus & anima à corpore ſejuncta, eundem exiſtendi modum in loco ſortiuntur, iuxtà illud S. Matth. *Erunt ſicut Angeli Dei in cælo.*

Anima Chriſti verè deſcendit ad inferos.

Matth. 22.

Deinde Catholica tradit doctrina, iuſtorum animas corporibus ſolutas, ſi aliquid purgandum non habeant, propriâ motiuâ virtute deferri, aut etiam ab ijſdem Angelis in Paradiſum perduci: Id autem fieri nequit abſque motu de loco in locum etiam remotiſſimum. Illa etiam loca longo interuallo inter ſe diſſident. Si autem illæ animæ à corporibus egreſſæ moueantur localiter, nulli dubium eſſe poteſt, quin etiam pari ratione moueantur Angeli qui eas comitantur.

Animæ ſeparatæ poſſunt localiter moueri.

Probatur quartò ex SS. Patribus. Nam B. Ambr. expreſsè docet, quòd cùm Angelus loco definitur, poteſt deſerere locum & nouum acquirere. S. Damaſc. diſertis verbis dicit, quòd cùm à Deo in terram mittuntur Angeli, non remanent in cælo. B. Bernardus, *Angelos*, inquit, *frequenter diſcurrere & de loco ad locum tranſire tam indubitata quàm nota probat authoritas*. Ita alij plures relati à Suare, &c.

Lib. de Spir. S. cap. 10.
Lib. 1. de fide Orth. cap. 17. & lib. 2. c. 3.
Serm. 5. in Cant.

Probatur quintò efficaciſſimâ Scoti ratione quæ talis eſt, omne

receptiuum aliquarum formarum alicuius generis, quod non eſt determinatum ad habendam aliquam illarum, nec eſt ita illimitatum ex ſe vt habeat omnes illas ſimul, poteſt moueri ab vna illarum formarum ad aliam, vt patet de ſuperficie, quæ cùm ſit receptiua multorum colorum, nec determinata ad illorum aliquem poteſt nunc iſtum, nunc alterum recipere; ſed Angelus eſt receptiuus multorum vbi, in quibus verè exiſtere poteſt definitiuè, vt ſuprà oſtenſum eſt, & non eſt magis determinatus ad vnum locum quàm ad alium, neque poteſt omnibus ſimul eſſe pręſens, ſed nonnunquam in vno, quandoque verò in alio, quia non eſt infinitus & immenſus, ergo poteſt ſecundùm ſuam ſubſtantiam deſerere vnum locum, & incipere eſſe præſens alteri, quod eſt propriè de loco in locum moueri, & nouum vbi acquirere formaliter. Quamuis enim motus ille Angelicus in ratione ſpecifica differat à motu rei corporeæ, quia non eſt commenſuratus & extenſus & coëxtenſus ſpatio, & eſt ab vbi definitiuo ad vbi definitum ſolùm & non commenſuratum, vt motus localis corporis; illi tamen motus in ratione vniuoca generica conueniunt, inquantum vtroque motu fit acquiſitio noui vbi formaliter, & ſicut res corporea & quantitatiua dum mouetur localiter, verè & propriè transfertur de loco in locum; ita ipſa Angeli ſubſtantia & eſſentia quæ eſt ſubiectum motus, dum etiam mouetur localiter, transfertur ab vno loco ad alium, ſiue operetur ſiue non, & vix humana mens aliter intelligere poteſt.

Obijcies primò ex Ariſtotele, *Motus eſt actus & perfectio entis in potentia ſecundùm quod eſt in potentia*; ſed motus & vbi Angeli non eſt perfectio Angeli, ſicut nec vbi quod acquirit per motum: Ergo non eſt actus illius. Probatur minor, nam perfectio eſt nobilior perfectibili, & motus non eſt perfectior Angelo. Reſpondet Scotus negando probationem minoris; nam intellectio Angeli eſt actus illius, & eſt imperfectior Angelo, & ita poteſt concedi de motu Angeli, quod etiamſi vt actus eſt, dicat perfectionem, longè tamen ignobilior & imperfectior eſt illâ naturâ Angelicâ quę eſt illius ſubiectum.

3. Phyſic. textu. 6. & 10.

Intellectio Angeli eſt eo imperfectior.

Obijcies ſecundò S. Auguſtinum dicentem corporalia moueri ſecundùm locum & tempus, & per loca & tempora: ſpiritualia verò nonniſi per tempora. Reſpondeo ſolùm velle S. Auguſtinum Angelum non moueri per loca circunſcriptiua ſicut corpora, ſed definitiua; ait tamen moueri per tempora, id eſt, quòd modò Angelus cognoſcit vel vult, quod anteà non cognoſcebat, nec volebat.

De Geneſ. ad litteram cap 10.

Obijcies tertiò, Indiuiſibile non poteſt eſſe ſubiectum accidentis diuiſibilis, ſed Angelus eſt indiuiſibilis, & motus diuiſibilis, Ergo nequit Angelus eſſe ſubiectum motus & moueri localiter. Reſpondeo maiorem eſſe veram de indiuiſibili quidem generis quantitatis, vt eſt punctum; & non ſubſtantiæ, cuiuſmodi eſt Angelus. Reſpondeo ſecundò eandem eſſe veram de accidente diuiſibili permanente, id eſt, habente omnes ſuas partes ſimul, cuiuſmodi eſt albedo & nigredo, non autem de ſucceſſiuo quod habet eſſe in fieri, vt motus, & ſic Angelus poteſt eſſe talis accidentis diuiſibilis ſubiectum; Itaque primo indiuiſibili de genere quantitatis non poteſt locus diuiſibilis correſpondere, bene autem indiuiſibili de genere ſubſtantiæ, cuiuſmodi eſt Angelus, qui proinde ita poteſt moueri ſuper illum locum ac ſi non eſſet diuiſibilis. Sit exemplum de anima, quæ etiamſi indiuiſibilis ſit, eſt tamen in corpore diuiſibili.

4. Phyſic. Obijcies quartò, Philoſophus aſſerit indiuiſibile moueri non poſſe; at Angelus eſt indiuiſibilis, vt dictum eſt; ergo moueri nequit. Reſpondeo Philoſophum loqui de indiuiſibili prædicamenti quantitatis, cuiuſmodi eſt punctum quod non mouetur motu locali propriè dicto, per quem videlicet acquirat vbi circunſcriptiuè: non autem intelligit de indiuiſibili generis ſubſtantiæ, cuiuſmodi eſt Angelus.

SECTIO VI.

An Angelus poßit mouere ſeipſum.

In 2. diſt. 2. q. 10.

Angelus poteſt mouere ſeipſum.

Marc. 1. Luc. 4. Act. 8.

RESPONDET Scotus affirmatiuè: & eſt communis Doctorum ſententia; quia habet virtutem actiuam, & potentiam loco motiuam, quâ ab vno loco ad alium ſe poteſt transferre. Et id ex Scriptura apertè colligitur, vbi dicuntur Dæmones exire, apud S. Marcum, & Luc. & Apoſt. Acta. Exire enim non dicitur neque ire, niſi qui propriâ virtute mouetur: Lapis enim qui portatur non dicitur ire aut exire, ſed homo aut aliquod aliud animal ob virtutem etiam vitalem mouendi eis inditam. Hanc igitur aſſertionem probat Scotus hoc modo. Quandocumque aliquid habet potentiam paſſiuam ad acquirendum aliquid per motum, perfectio eſt in eo, quòd habeat quoque potentiam actiuam per quam poſſit illud ac-

quirere; At verò Angelus habet potentiam paſſiuam ad motum localem, vt ex ſuperioribus conſtat; ergo illi non eſt deneganda actiua, quandoquidem aſſertore Ariſtotele dignificanda eſt natura quantùm apparentia permittunt. Patet conſequentia, quia Angelus non eſt minoris conditionis quàm res corporeæ & inferiores creaturæ, immò eſt illis longè nobilior; atqui in illis cum potentia receptiua alicuius perfectionis ſimul etiam reperitur actiua virtus, vt patet in animantibus, in quibus eſt quoque potentia paſſiua & actiua ad augmentum, & ad operationes ſenſuum, & ad ſeipſos mouendum. Patet etiam in rebus inanimatis, nam ex eo quòd grauia habeant potentiam paſſiuam, vt ſint in centro, habent etiam potentiam actiuam, vt poſſint illud acquirere. Alia innumerabilia ſunt in rebus naturæ exempla; ergo multò magis ſi ſit in Angelo potentia paſſiua, gaudet quoque actiuâ; & quidni moueret ſe, ſi ad mouendum aliâ virtutem actiuam habeat?

Lib. 8. Phyſ. & 1. de generatione.

Aliquid poteſt eſſe in potentia actiua & paſſiua ſimul, & quomodo.

Id confirmatur ex Sanctis Patribus, qui velocitatem & tarditatem motus tribuunt Angelis, quod non eſſet verum ſi non haberent motum à ſe. Confirmatur ſecundò, quia mouere ſe eſt gradus vitæ quo Angeli fruuntur; ergo mouent ſe.

Obijcies primò, In illo qui ſe mouet debet diſtingui pars per ſe mouens à parte per ſe mota; ſed in Angelo nequit aſſignari pars mouens, & pars mota; ergo non ſe mouet. Reſpondet Scotus antecedens eſſe verum de potentijs organicis, in quibus pars per ſe mouens diſtinguitur à parte per ſe mota, non verò in Angelis. Adde quòd potentia motrix diſtinguitur à ſubſtantia Angeli quæ eſt mota.

Obijcies ſecundò, Si Angelus ſe moueret, ſimul eſſet in actu & in potentia quia eſt motus; ſed hoc eſt impoſſibile, nam actus & potentia (inquiunt Philoſophi) diuidunt ens ſicut ſubſtantia & accidens, ergo ſicut ſubſtantia & accidens non poſſunt eidem ineſſe, nec de eodem dici, ita nec potentia & actus. Reſpondent Scotiſtæ quòd Angelus eſt in actu virtuali reſpectu motus, nam habet virtutem ad illum producendum, & eſt in potentia formali reſpectu eiuſdem, quia poteſt illum formaliter recipere, ſicut verbi gratiâ, intellectus noſter eſt in actu virtuali reſpectu notitiæ gignendæ, quia habet virtutem ad illam producendam, & eſt in potentia formali reſpectu eiuſdem, in quantum formaliter poteſt eandem recipere, & hoc non eſt inconueniens. Quando autem dicunt Philoſophi actum & potentiam diuidere ens, & non poſſe ſimul ineſſe eidem, ſicut nec ſubſtantia & accidens, hoc debet intelligi de potentia obiectiua & actu exiſtentiæ ei correſpondente, quæ ſimul eſſe nequeunt,

Angelus eſt in actu virtuali, & in potentia formali reſpectu motus, quomodo hoc intelligatur.

non verò de potentia ſubiectiua & eius actu formali, nam illa poſſunt ſimul eſſe, vt patet de materia prima, quæ habet actum entitatiuum,& eſt ſimul in potentia ſubiectiua ad formas præteritas,præſentes, & futuras.

SECTIO VII.

Vtrùm Angelus poſsit moueri de loco in locum motu continuo.

In 2. diſt. 2. q. 9.

Angelus poteſt moueri de loco in locum motu continuo.

OMNES ferè Scholaſtici Doctores partem affirmatiuam tuentur cum Scoto. Et primò probatur ratione Scoti. Inter vnum vbi & alterum vbi, ſunt plura vbi media; ſed poteſt Angelus tranſire ab vno vbi ad aliud, nullum vbi medium relinquendo impertranſitum, quod non poteſt fieri niſi continuè & ſucceſſiuè, ergo, &c. Probatur minor, nam aliquod corpus poteſt illa omnia vbi media pertranſire; ergo multò magis Angelus cùm in eo multò minor appareat repugnantia.

Secundò probatur. Ad continuitatem & ſucceſſionem motus ſufficit diuiſibilitas ſpatij; vt ſuprà dictum eſt; Ergo non repugnat Angelum continuè & ſucceſſiuè moueri, etiamſi indiuiſibilis ſit, verbi gratiâ, ſi Angelus ſit in loco minori eo qui ſibi eſt adæquatus & totalis, poteſt paulatim & ſucceſſiuè ex ſua libertate deſerere locum illum inadæquatum & partialem, & alium maiorem acquirere, cumque ſibi applicare infra latitudinem adæquati; ergo etiam poteſt ſucceſſiuè & per partes deſerere totum illum locum adæquatum in quo eſt, & ſe eodem modo ad aliũ totalem locum transferre: nulla enim eſt ratio cur non poſſit hoc modo deſerere, & acquirere locum totalem & ſibi adæquatum, ſicut poteſt partialem, cùm præſertim illi liberum ſit ſe ſe applicare maiori vel minori loco.

6. Phyſ. textu 6. & 32.

Obijcies Ariſtotelem: Omne quod mouetur partim eſt in termino à quo & partim in termino ad quem; ſed Angelus cùm indiuiſibilis ſit, & non habeat partes, nequit eſſe partim in termino à quo & partim in termino ad quem; ergo non poteſt continuè & ſucceſſiuè moueri. Reſpondeo quòd Angelus ex parte ſpatij eſt partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, quando eſt inter vtrumque terminum, quià ſpatium eſt diuiſibile, non verò ex parte mobilis, hoc eſt, ſui ipſius, cùm indiuiſibilis ſit. Ex quo

colligi poteſt, quòd vbi Angeli licèt ex parte mobilis ſit indiuiſibile, tamen ex parte ſpatij diuiſibile eſt, quicquid nonnulli dicant.

Obijcies ſecundò eundem Ariſtotelem quarto Phyſicorum; Si eſſet vacuum (inquit) non fieret in eo motus localis, propterea quòd nulla eſſet reſiſtentia medij; atqui Angelo cùm ſpiritalis ſit, nullum corporeum reſiſtere poteſt, non igitur continuè & ſucceſſiuè mouetur. Reſpondeo ſucceſſionem ſeu continuitatem contingere in motu, nedum ex medij reſiſtentia, ſed etiam ex parte ſubiecti & mobilis: quod cùm limitatam & finitam habeat virtutem, non eſt natum ſtatim habere terminum ad quem; ob varia vbi intermedia à termino à quo ad terminum ad quem, & etiam ex parte ipſiuſmet termini ad quem, qui non eſt natus ſimul omninò acquiri. Hoc autem applicando Angelo dicimus iſta media vbi eſſe cauſam propter quam non poteſt ſtatim attingere terminum & ſine ſucceſſione, & quia etiam eius virtus eſt limitata, virtuti enim infinitæ non eſſent media. Adde reſiſtentiam medij ſolùm impedire velocitatem motus, non ſucceſſionem. *4. Phyſic.* Angelus localiter mouens, ob quid non habet ſtatim terminum ad quem

SECTIO VIII.

Vtrùm Angelus poſſit moueri de loco in locum in inſtanti.

AD faciliorem huius quæſtionis intelligentiam & reſolutionem; eſt aduertendum motum de loco in locum eſſe duplicem; Priorem, qui includat ſolùm & præcisè realitatem termini motus, ſeu acquiſitionem termini ad quem; Et iſte motus eſt impropriè dictus, & vocatur inſtantaneus: Poſteriorem qui includat totam realitatem motus videlicet terminum à quo, & terminum ad quem, necnon omnia vbi intermedia, & dicitur continuus ſiue ſucceſſiuus. Primo modo non eſt inconueniens quòd Angelus moueatur in inſtanti, nam ſi illuminatio aëris fiat in inſtanti, hoc eſt, velociſſimè & ſubitò (quod enim tam ſubitò fit, etiamſi poſitum ſit in aliqua ſucceſſione apparet nobis momentaneum,) & ſimiliter generatio & corruptio; à fortiori Angelus in inſtanti illo improprio motu moueri poteſt: Poſteriori autem modo eſt impoſſibile (aiunt Scotiſtæ) quòd Angelus ſuâ virtute moueatur in inſtanti; ſed neceſſariò mouetur in tempore & ſucceſſiuè. Angelus improprio motu in inſtanti mouetur.

Probatur, quia quod de ratione ſua intrinſeca & eſſentiali eſt

ſucceſſiuum, non poteſt eſſe in inſtanti; ſed motus ex ſua ratione intrinſeca & eſſentiali eſt ſucceſſiuus, cùm ſit cōtinuum, ſucceſſiuum, & non permanens; vt ex definitione data ab Ariſtotele conſtat; *Tempus eſt menſura motus ſecundùm prius & poſterius:* Ergo implicat eſſe aut fieri in inſtanti. Confirmatur; quia talis motus habet partes ſibi inuicem ſuccedentes & incompoſſibiles in actu, propter quod in inſtanti eſſe nequeunt.

Deinde ſi moueretur Angelus in inſtanti ab extremo ad extremum diſtans, ſimul omnia vbi intermedia complectendo, ſequeretur Angelum eſſe ſimul propriâ virtute in pluribus locis adæquatis, quod eſt impoſſibile, & à parte rei repugnat.

Angelus poteſt mutare locum adæquatum in inſtanti & quomodo.

Dico item Angelum poſſe mutare locum in inſtanti, ſi ſermo ſit de loco inadęquáto, ſiue totum aliquem locum intra latitudinem adæquati deſerat, alium acquirendo intra eandem latitudinem; ſiue illum ſuum priorem locum non deſerat, quia ex natura ſua poteſt eſſe in toto ſuo loco adæquato ſicut in qualibet eius parte. Probatur, nam mutatio quæ fit tota ſimul, in inſtanti fit; ſed hæc mutatio fit tota ſimul, cùm Angelus hoc ſuppoſito locum ſuum adęquatum non egrediatur. Confirmatur, nam non requiritur neceſſariò, vt ſit in toto ſuo loco adæquato, quòd priùs acquirat vnam partem illius loci, & poſteà alteram; nam ſi anima rationalis informet totum corpus in inſtanti quod eſt locus ſuus adæquatus, à fortiori Angelus qui nobilior eſt, poteſt ſimul & in inſtanti eſſe in ſuo loco adęquato. Sed in hoc differunt quòd quia anima eſt in corpore per informationem, debet continuò omnes illius corporis partes informare, niſi adſit aliqua indiſpoſitio contraria; at Angelus qui eſt voluntariè, & non neceſſariò in ſuo loco adæquato, nec per informationem, poteſt mutare locum inadęquatum in inſtanti, & alium acquirere intra latitudinem dicti loci adæquati, vel etiam non deſerendo priorem, vti dictum eſt, & iſta poſſunt eſſe ſimul duratione cum ordine naturæ: & nullum inconueniens ex eo apparet, nam quòd terminus motus in inſtanti non inducatur, hoc prouenit ex imperfectione virtutis ipſius agentis, vel mouentis; at hæc imperfectio non eſt aſcribenda Angelo.

SECTIO

SECTIO IX.

An Angelus poßit moueri ab extremo in extremum, non tranſeundo per medium.

AD huius quæſtionis reſolutionem aduertendum eſt medium eſſe duplex; prius, quod eſt aliquid extremorum, verbi gratiâ, inſtans inter tempus præteritum, & præſens; poſterius, quòd nihil eſt extremorum, & quod non continuat immediatè vnum extremum cum altero, verbi gratiâ, pectus inter pedes & caput, aqua inter terram & aërem.

Hoc ſuppoſito dicimus primò, quòd ſi Angelus moueatur motu continuo, neceſſe eſt quòd tranſeat per medium, quodcumque illud ſit. Ita Scotus a & eius diſcipuli, vt Rada, Faber, &c. Angelus quomodo poſſit moueri ab extremo in extremum impertranſito medio.

Probatur primò; quia illud medium quodcumque ſit eſt ratio continuitatis inter extrema; ergo ſi Angelus continuè mouetur, neceſſe eſt quòd illud medium pertranſeat, cùm continuitas ſumatur ex ſpatio. a In 2. diſt. 2. q. 12.

Secundò probatur, quia quod continuè mouetur, prius peruenit ad medium quàm ad terminum, cùm partim ſit in termino à quo & partim in termino ad quem; ergo nequit Angelus continuè moueri quin per medium tranſeat, non enim poſſibile eſt illi ex naturali eius virtute eſſe ſimul in termino à quo, & in termino ad quem, & non in medio, quia tunc eſſet in duobus locis diſcontinuis, quod repugnat.

Dicimus ſecundò, neque inſtantaneo motu poteſt Angelus moueri ab extremo ad extremum diſtans, ſine eo quòd tranſeat per medium. Ita Scotus & eius ſequaces, Suares, Lorca, Granados, &c. Sed antequam probetur hæc aſſertio, eſt ſedulò notandum Scotum non exiſtimaſſe poſſe Angelum moueri ab vbi diſtanti in diſtans in inſtanti; ſed potius quia ad hunc motum neceſſarium eſſet tempus & ſucceſſio, colligit Scotus requiri, vt per medium deberet tranſire, ſi eſſet ei poſſibile ſic moueri.

Probatur itaque aſſertio à Scoto, Ordo naturalis præfixus à Deo, nequit à creatura variari; ſed locus diuiſibilis ex natura ſua petit vt quædam partes ſint priores, aliæ intermediæ, aliæ poſteriores; ſicut (inquit Scotus) inter vinum & acetum mediat quædam ſubſtantialis forma ex Ariſtotele; ideò ex vino agens natu- 8. Metaph.

rale inferius nullomodò poterit immediatè acetum facere: ergo ſi Angelus motu inſtantaneo moueretur per talem locum extenſum, non poſſet ab extremo ad extremum diſtans ſine medio tranſire, quod repugnat, & ipſe variaret ordinem à Deo pręſtitutum, qui tamen eſt ab inferiori neceſſariò ſeruandus.

Dicimus tertiò, quòd loquendo de motu inſtantaneo & impropriè ſumpto, & de extremis non diſtantibus, ſed immediatis, quæ tamen habent medium quod eſt aliquid extremorum, Angelus poteſt moueri ab extremo ad extremum, abſque eo quod motu ſucceſſiuo tranſeat per medium: Vnde Angelus (inquit Faber) poteſt ex vna linea tranſire in aliam lineam ſibi continuatam per punctum, abſque eo quòd ſit in puncto. Et Rada aliud dat exemplum, ſi (inquit) Angelus ſit in toto loco pedali, poteſt ſe conſtituere in toto alio loco pedali immediato, non dimittendo primò partem primi loci, & acquirendo partem ſecundi loci ſucceſſione quâdam, ſed ſimul & inſtantaneè dimittendo primum locum totum, & acquirendo totum locum ſecundum in inſtanti.

Probatur hæc aſſertio, quia ſi tranſiret per medium, motus ille eſſet continuus & diuiſibilis, non indiuiſibilis & inſtantaneus; Ergo ſi in inſtanti moueatur ſicut poteſt, non tranſibit per medium.

Obijcies primò; Angelus mouetur de loco ad locum per imperium ſuæ voluntatis, ergo poteſt velle eſſe in extremo non volendo eſſe in medio. Reſpondet Scotus, quòd malus Angelus poteſt inordinatè hoc velle, ſed non continget, quia impoſſibile eſt; bonus verò Angelus ſi hoc vult non fieri vult ſuâ potentiâ, ſed potentiâ Dei; & veriſimile eſt quòd Deus condeſcendat voluntati eius, nam ſuâ potentiâ naturali fieri eſt impoſſibile.

Obijcies ſecundò; Corpus Chriſti exiſtens in cælo etiam eſt in hoſtia conſecrata, ſine eo quod tranſeat per medium, ergo multò meliùs poterit Angelus ita moueri. Reſpondet Scotus hoc fieri à potentia Dei abſoluta, quæ non requirit obſeruationem ordinis & medij, non verò poſſe fieri à potentia limitata Angeli.

Obijcies tertiò; Angelus maiorem virtutem habet ad mouendum ſe localiter quàm Sol ad illuminandum; ſed Sol in inſtanti ac per conſequens non per medium, illuminat locum diſtantem; ergo & Angelus poteſt moueri in inſtanti & ſine medio in locum diſtantem. Reſpondeo alterationem poſſe fieri in inſtanti, quando agens reſpicit totum paſſum tanquam terminum proprium, & ſibi vltimatè diſpoſitum ad talem diſpoſitionem. Vnde colligitur alterationi ſimultatem non repugnare, bene tamen mutationi locali ſi locus ſit diſtans. Si itaque Sol illuminet ſubitò totum aërem,

& etiam partes diſtantes non per medium & ordine quodam naturæ, non eſt tamen par ratio de motu Angelico ob dictas rationes. Et hæc de Angelorum motu locali.

Sed aliqui dubium proponunt, an ſicut Angelus mouetur localiter, immò & ſeipſum mouet, poſſit etiam alterum Angelum localiter mouere. Reſpondent affirmatiuè Suares, Peſantius, Granados, Lorca, & alij; Id etiam naturaliter fieri poſſe.

Probatur primò, nam Angeli capaces ſunt motus paſſiui, ſiquidem à Deo mouentur. Neque vt actiuè moueant, requiritur virtus infinita; vnus enim Angelus ſuâ finitâ virtute ſe mouet, & etiam mouet corpora; Ergo multò magis alterum Angelum cum quo habet maiorem proportionem. Et hoc vires eius naturales non ſuperat, ergo naturaliter fieri poterit. Hoc autem potiſſimùm intelligi debet de bono Angelo ſuperiori reſpectu inferiorum, & non videtur vlla eſſe repugnantia, modò tamen nulla ſit violentia, quia in beatis nulla fieri poteſt, & fortè inter beatos non requiritur impulſus ad motum, ſed ſufficit volitio per locutionem manifeſtata. Non credunt tamen aliqui poſſe inferiorem Angelum mouere ſuperiorem, niſi Dei virtus accedat, vel ob rationes nobis ignotas non repugnet. Et profectò etiam non exiſtimant aliquando contingere, quòd Angelus bonus etiam ſuperior alium moueat etiam inferioris ordinis, niſi ex graui cauſa & de voluntate Dei. Quòd ſi de bonis Angelis reſpectu malorum ſit ſermo, habemus in Scriptura bonum Angelum, & potiſſimùm ſuperiorem poſſe malum mouere, ſiue ille malus ſit ſuperior ſiue non, Dei præſertim accedente voluntate. Hinc in libro Tobiæ legimus S. Raphaëlem cohibuiſſe Dæmonem Aſmodæum, & alligaſſe eum in deſerto ſuperioris Ægypti. Veriſimile autem eſt hunc Dæmonem non fuiſſe de inferioribus.

Vnus Angelus poteſt alterum mouere, & quomodo.

Tob. 8

Probatur ſecundò ex eo quòd poſſunt Angeli boni animas corpore ſolutas in quietis locum deferre, vel in purgatorium ſi adhuc aliquid purgandum habeant. Conſtat de illis qui apud S. Lucam portarunt Lazari animam in ſinum Abrahæ; & mali Angeli poſſunt animas damnatas ferre in infernum, animabus etiam ipſis nolentibus: & veriſimile eſt illos animam diuitis Epulonis in locum tormentorum depuliſſe, ſicut boni animam Lazari in limbum SS. Patrum.

Angeli poſſunt animas corpore ſolutas mouere, vt aliquando accidit.

Luc. 16.

CAPVT VIII.

De duratione & menſura Angelorum.

SECTIO I.

Quanam ſit Angelorum menſura.

10. Metaph. cap. 2.

AD huius quæſiti ſolutionem, eſt prænotandum menſuram eſſe id quo quantitas cognoſcitur, vt habet Ariſtoteles; ita vt menſurare ſit ignotam quantitatem per notiorem demonſtrare. Demonſtratio autem illa ſeu certificatio poteſt fieri aliquando per quantitatem exiſtentem in imaginatione tantùm, ſicut artifex expertus domum & quodcunque quantum ſibi obuium, poteſt menſurare ſuâ imaginatione. Aliquando verò poteſt fieri per quantitatem aliquam exiſtentem in re, ſicut, verbi gratiâ, vlna poteſt eſſe panni menſura, ita quantitas minor, quæ notior eſt, menſurat per ſui replicationem quantitatem maiorem. Quo pacto minor motus maioris motus poteſt eſſe menſura ex natura rei, vt motus qui fit in hora menſurare poteſt motum vnius diei, & motus diei motum hebdomadæ, menſis, & ſic ex conſequenti; & hoc modo menſura dicitur propria, ſeu propriè ſumi; nam eſt alia menſura impropriè ſumpta, ad proportionem ſolùm & ſimilitudinem huius prioris, & quæ ducit in cognitionem quantitatis perfectionalis cuiuſcunque rei, cuiuſuis generis: & alio modo dicitur quidditatiua, quia per illam rerum quidditates menſurantur. De qua quidem dicitur ab Ariſtotele quòd in quocunque genere, eſt vnum primum perfectiſſimum, quod eſt metrum & menſura omnium quæ ſunt in illo genere, & ſic albedo eſt menſura omnium colorum, proptereà quod alios excedit in quantitate perfectionis. Ita in genere animalis eſt homo, & in genere totius entis eſt Deus, & quò aliquid eſt proximius illi metro vel menſuræ, eò perfectius eſt in illo genere: vnde ea quæ ad Deum magis accedunt, perfectiora ſunt quàm remotiora. Alia eſt menſura durationis, quæ metitur exiſtentiam rei, ſeu eius durationem; & illa eſt duplex, intrinſeca videlicet, & extrinſeca. Quod ad intrinſecam ſpectat, triplex eſt juxta triplicem rerum exiſtentiam, videlicet æternitas, quæ eſt menſura rei ab alio independentis, omninò indefectibilis, & quæ principio & fine caret, qualis eſt Deus,

Menſura quid, & quot modis ſumatur.

Menſura triplex æternitas, æuum & tempus, & quid ſint.

à quo eſt longè omnis ſucceſſio, variatio, innouatio, ac etiam omnis mutatio ab eſſe ad non eſſe. Æuum, quod eſt menſura rei permanentis, & vniformiter ſe habentis, ſeu quandiu durat non deficientis, defectibilis tamen; vel vt alij dicunt, eſt menſura entis creati ſimplicis per negationem partium ſibi inuicem ſuccedentium, quia eſt totum ſimul & permanens, variabilis tamen à non eſſe ad eſſe extrinſecè per potentiam Dei ſolùm, cùm non habeat ſuæ deſitionis principium extrinſecum; & huiuſmodi eſt Angelus, qui principium quidem habet, & fine caret. Denique tempus, quod eſt menſura rei formaliter ſucceſſiuæ, continuè deficientis, vt eſt motus & exiſtentia rerum corruptibilium, & generabilium, quæ & principium & finem habent. De priori & poſtrema, hoc eſt de æternitate & tempore, ſermonem hîc non inſtituimus, ſatis enim fusè Theologi in Tractatu de Attributis diuinis diſſerunt de æternitate, & Philoſophi de tempore in libris Phyſicorum. Sed de æuo nunc diſſerendum eſt, & quærendum an ſit verè menſura durationis intrinſecæ Angelorum. Et reſpondent Doctores affirmatiuè, nec diſſentit Scotus. Probatur primò, ipſa enim Angelorum intrinſeca menſura non eſt ipſe Deus, nec primus Angelus, nec denique aliquod accidens cuiuſcunque ordinis ſit; ſed ſicut numerus tranſcendens non diſtinguitur re ab eo ſubiecto cuius eſt: ſic nec menſura intrinſeca Angeli eſt quidpiam aliud re diſtinctum ab actuali exiſtentia & natura eiuſdem Angeli. Si enim menſura intrinſeca durationis Angelorum eſſet aliquid ab ipſis realiter diſtinctum, certè aut eſſet ſubſtantia, aut accidens; non primùm, quia vel eſſet ipſe Angelus, vel pars aliqua ipſius Angeli; non ipſe Angelus, quia cùm menſura ſit aliud à menſurato, nihil poteſt eſſe menſura ſui ipſius; nec poteſt dari ſecundum, quia Angelus nullas habet partes. Nec etiam accidens relatiuum menſurat intrinſecè Angelos; nam ſi aliquod daretur, maximè eſſet relatio creationis & dependentiæ ad Deum, tanquam ad cauſam efficientem & conſeruantem: Atqui talis relatio non eſt re diſtincta à ſuo fundamento. Nec denique accidens abſolutum, quia Deus poteſt creare Angelum, & conſeruare abſque aliquo accidente ſibi inhærente, immò poteſt facere vt aliquandiu duret abſque vllo accidente, & proinde tale accidens non eſt menſura durationis Angelicæ, alioqui duraret ſine menſura ſuæ durationis, quod omninò implicat. Reſtat igitur vt dicamus intrinſecam Angeli menſuram, eſſe æuum à natura rei menſuratæ non diſtinctum, cùm etiam nihil ſit in ipſo Angelo notius ſuâ naturâ, nec abſolutum nec reſpectiuum.

Æuum eſt menſura intrinſeca Angelorũ.

In 2. diſt. 2. q. 2.

Probatur ſecundò, quia ſuprà allata definitio æui competit ipſi

naturæ Angelicæ; quia eius exiſtentia nullam includit ſucceſſionem formaliter, ſed indiuiſibilis eſt atque permanens, & tota ſimul, nunquam enim veteraſcet Angelus aut deficiet, quamuis deficere poſſet, ſi eum conſeruare deſiſteret Deus; ergo, &c.

Probatur tertiò; Exiſtentia Angeli aliquâ menſurâ eſt menſurabilis, ſed non menſuratur æternitate, nam hæc eſt menſura propria Dei; neque tempore, quia illo res corruptibiles menſurantur, licèt ipſa Angeli exiſtentia ob intenſiuam perfectionem, virtutem, & magnitudinem durationis ſuæ, poſſit toti tempori coëxiſtere, nullâ varietate in eius duratione factâ, ſicut eſt exemplum de palo fixo in fluuio, circa quem fluit continuò aqua ipſo palo ſtabili remanente; ergo æuo ſolùm menſuratur ipſa Angeli exiſtentia, cùm ſit inter ipſum, & illam Angeli exiſtentiam proportio, quæ inter menſuram & menſuratum requiritur, quamque inter illa debere eſſe affirmat Ariſtoteles. *10 Metaph. texto 4.* Confirmatur, quia ſi non eſſet tempus, adhuc Angelus cognoſceret ſuam durationem; ergo per aliquid diſtinctum à tempore menſuratur: & quòd ſit ab æternitate diſtincta, ſatis ex his quæ dicta ſunt, liquidò patet.

Probatur quartò; Quòd æuum ſit menſura intrinſeca, ex eo patet quòd non diſtinguitur realiter ab exiſtentia Angelica, ſed tantum formaliter, quia exiſtentia ſolùm dicit actualitatem rei exiſtentis extra ſuas cauſas, æuum verò dicit permanentiam aliquam in eadem exiſtentia: at illa permanentia non eſt aliquid diſtinctum ab ipſa exiſtentia, ſed ſolùm connotat ſecundùm modum noſtrum concipiendi, quòd talis exiſtentia concipi poſſit ante quodlibet inſtans pro quo durare dicitur. Et iſtud oſtendunt Scotiſtæ hâc ratione. Quando ſunt aliqua duo non ſimul naturâ, ſed vnum poſterius naturâ altero, ſi prius non poteſt eſſe ſine poſteriori, eſt illi idem realiter. Poſſet dari exemplum de ſubiecto, & propria paſſione: ſed exiſtentia actualis Angeli & æuum non ſunt duo ſimul naturâ, & æuum eſt quaſi paſſio Angeli exiſtentis, quia ab ipſa Angeli exiſtentia dimanat, quæ eſt aliquid eo prius, nec poteſt eſſe ſine illo; ergo ſunt idem realiter: valet conſequentia; nam ſi differret æuum realiter ab exiſtentia Angeli, cùm ipſum ſit poſterius ipsâ exiſtentiâ, ſequeretur Angelum poſſe exiſtere & manere ſine æuo, & per conſequens ſine ſua duratione, quod non minùs repugnat, ac ſi homo maneret abſque ſua propria paſſione intrinſeca, verbi gratiâ, riſibilitate. Deinde ſi æuum realiter diſtinguitur ab Angelo vel æuiterno, cuius eſt duratio, ſequitur ipſum eſſe illi accidens: at videtur impoſſibile quòd per accidens duret ipſa ſubſtantia, nam potiùs videtur accidens durare per ſubſtantiam quàm è conuerſo, ergo, &c.

Obijcies Ariſtotelem: *Tempus diſtinguitur realiter à motu cuius eſt menſura*: ergo pariter æuum menſurans Angeli exiſtentiam ab eadem diſtinguitur realiter. Reſpondeo negando conſequentiam: non enim valet de tempore & motu comparando ad exiſtentiam Angeli, quia etiamſi motus & tempus quæ diuiſibilia ſunt & ſucceſſiua, diſtinguantur realiter, non ſequitur tamen æuum & Angeli exiſtentiam realiter quoque diſtingui: nam Angelus eſt indiuiſibilis, & ſucceſſione caret, totum ſuum eſſe habens ſimul. 4. Phyſic.

Quod autem ad menſuram extrinſecam durationis Angelicæ attinet, docet Scotus illam eſſe Deum ipſum, ſed extrà genus; in genere autem eſſe exiſtentiam primi ac ſupremi Angeli, quæ vocatur primum æuum & menſura perfectionis: Hæc enim menſura primi Angeli reſpectu omnium æuiternorum eſt ſimpliciſſima, atque magis vniformis, regularis, & notior ſimpliciter in genere æuiternorum: & proindè eſt menſura omnium aliarum exiſtentiarum aliorum Angelorũ; ſicut motus primi mobilis, quia eſt omnium ſimpliciſſimus, notiſſimus, atq; vniformior & diuturnior, ponitur menſura omniũ motuum, & tempus omniũ temporalium. Quemadmodũ ergo cuiuſlibet Angeli exiſtentia, ſuo particulari æuo tanquam menſurâ ſuâ intrinſecâ mẽſuratur, & eo modo ab alio diſtinguitur, ita vt tot ſint æua quot ſunt æuiterna; ita generaliter loquendo vnicum eſt æuum omnium æuiternorum, videlicet exiſtentia primi Angeli, diſtincta ab exiſtentia cuiuſlibet æuiterni: & proptereà dicitur menſura extrinſeca etiam in ratione durationis.

Deus eſt menſura extrinſeca, & extra genus durationis Angelicæ, primus autem Angelus eſt menſura in genere eiuſdem durationis.

Probatur ex eo quod ſupra diximus ex Ariſtotele. *In quolibet rerum genere eſt aliquod primum quod eſt cauſa & menſura reliquorum*: igitur in durationibus rerum ſpiritualium eſt recurendum ad primam durationem magis perfectam & vniformem, vt metiamur aliarum durationes. Iſta autem duratio eſt in illo primo Angelo cuius natura eſt ſimplicior, perfectior, ac magis vniformis & regularis in ſua duratione: & per conſequens eius exiſtentia eſt aliarum rerum incorruptibilium menſura ſaltem extrinſeca, cùm vnumquodque æuiternum ſuam habeat propriam intrinſecam, vt dictum eſt. Exempli cauſâ, menſura ſiue tritici, ſiue vini, panni, & aliorum eiuſmodi in aliqua republica ſolet, publico ſigillo muniri, vt omnibus innoteſcat illam eſſe fidelem & certam, ad hoc vt ad illam cæteræ expendantur menſuræ: Ita cùm ars imitetur naturam, dicendum eſt primi & ſupremi Angeli ſubſtantiam ſeruatâ proportione eſſe vniformem & perfectam omnium aliorum ſpirituum menſuram, quæ quidem menſura eſt eadem realiter cum illius ſupremi Angeli exiſtentia, cui ineſt; ſed diſtinguitur realiter ab exiſtentijs aliorum quas menſurat, 10. Metaph. cap. 2.

ſicut ſupremus ille Angelus diſtinguitur realiter ab omnibus alijs Angelis.

Obijcies primò, Luciferum ſecundùm probabilem multorum opinionem eſſe primum Angelum ſecundùm naturam ſuam: at cùm ille peccauerit & è cælo deturbatus fuerit, eſt à ratione alienum concedere ipſum eſſe omnium Angelorum æuum & menſuram: ergo ſupradicta aſſertio non videtur ſatis tuta. Reſpondeo, Luciferi peccatum ſi de facto ſit primus Angelus, nonobſtare quominùs in eo æuum, & menſura aliorum æuiternorum remanſerit; nam vniformitas in menſura & duratione non eſt mutata per peccatum; quamuis enim ob eius peſſimam voluntatem deformis factus fuerit, in naturalibus tamen ſecundùm ſuum eſſe vniformis ſicut antea manſit.

Potuit in Lucifero remanere æuum & menſura aliorum æuiternorum.

Obijcies ſecundò, omnes Angelos ſimul fuiſſe creatos, & ſic primum Angelum nullam habere præcedentiam, vt ſit aliorum menſura. Reſpondeo coëxiſtentiam menſuræ cum menſurato non impedire quin menſura poſſit menſurare, immò hæc coëxiſtentia requiri videtur, nam motus primi mobilis coëxiſtit cum rebus corruptibilibus, donec durant, & ſic illam durationem metitur, quia eſt ſimplicior; ſic itaque de primo Angelo iudicandum venit.

Obijcies tertiò; ſi æuum primi Angeli eſt menſura omnium æuiternorum: ergo deſtructo primo Angelo in quo eſt, etiam tale æuum deſtrueretur; & per conſequens omnia alia æuiterna ab eo menſurata mutarentur: at hoc eſt inconueniens. Reſpondeo, quòd hoc dato non menſurarentur æuo primi Angeli; nec proindè mutarentur ſecundùm ſuam entitatem abſolutam, quia relatio menſuræ ad menſuratum non eſt realis ſed rationis, quæ nullam importat mutationem: nam etiam primus Angelus ſe habet ad alia æuiterna ſicut menſura excedens, non autem ſicut menſura à qua menſuratum dependet.

Obijcies quartò; menſura debet eſſe notior re menſuratâ; ſed æuum primi Angeli non eſt notius alijs Angelis, nam potiùs proprium æuum eſt notius cuilibet Angelo, quàm æuum primi Angeli: ergo, &c. Reſpondeo ſufficit quòd menſura ſit in ſe notior, etiamſi non ſit notior ei qui eâ vtitur; nam quoad nos notiores ſunt motus horum inferiorum, quàm motus primi mobilis, qui eſt menſura omnium, quia in ſe eſt notior, & hoc ſufficit: & ita ſe habet æuum primi Angeli.

Obijcies quintò; omnes Angeli ſimul creati fuerunt, & duratio omnium eſt æqualiter vniformis: ergo non eſt maior ratio cur æuum primi Angeli ſit menſura æuiternorum, quàm æua horum ſint menſura primi Angeli. Reſpondeo, quòd æuum primi Angeli eſt ſimplicius,

plicius, vniformius, & inuariabilius; & ita eſt menſura reſpectu æuiternorum; ſicut quamuis alij cæli ſint vniformes in ſuis motibus, nihilominùs non dicuntur menſura primi mobilis, ſed potiùs ab illo menſurati, quia ſuperior eſt.

Sed quæres num etiam tempus dici poſſit menſura extrinſeca durationis Angelicæ. Id tenent Gabriel Biet, Ocham, Vaſques, & quidam alij; nam (inquiunt) tempore noſtro eorum durationem cognoſcimus, eamque vt fluentem percipimus, & quanta ſit eorum ætas: ſcimus enim quantùm ſint antiquiores diluuio ac creatione cuiuſuis animæ noſtræ, & ſic de alijs; neque aliunde quàm ex tempore id cognoſcere poſſumus; ergo tempus eſt eorum vera menſura, quia illud quo quis dignoſcit quantitatem alicuius, eſt menſura illius: at etiamſi non videatur eſſe repugnantia in hac opinione, non tamen aſſerere debemus tempus noſtrum eſſe menſuram exiſtentiæ Angelorum ſecundùm ſe, & propriam ac naturalem, ſed per accidens & reſpectu noſtri, & pro hoc ſtatu, in quantum concipimus illos ſucceſſioni temporis noſtri coëxiſtere, & eos quo poſſumus, tempore noſtro menſuramus.

Tempus eſt Angelorum menſura, per accidens ſolùm, & reſpectu noſtri.

SECTIO II.

Quâ menſurâ operationes Angelorum menſurentur.

PRIVSQVAM huius quæſtionis habeatur reſolutio, eſt præmonendum Angelorum operationes eſſe multiplices: quędam enim ſunt immanentes, vt intellectiones & volitiones liberæ quæ poſſunt eſſe & non eſſe; aliæ ſunt non liberæ, vt viſio beata, & Dei fruitio ac dilectio: reliquæ ſunt tranſeuntes, vt ſunt motus locales eorundem, vt cùm ipſi mouent aliquod corpus de loco in locum, vel cùm ipſi de vno loco mouentur ad alium.

Angelorum operationes immanentes & tranſeuntes quænam ſint.

Omiſſis autem opinionibus Henrici & Thomiſtarum, qui volunt operationes Angelorum menſurari tempore diſcreto, quia ob multas rationes allatas contra illos à Rada [a] & à Fabro [b] Fauentino conſtat tale tempus eſſe fruſtraneum, & admitti non debere, ſit.

[a] 2. p. controu. 4. art. 4.
[b] Lib. 2 diſt. 11. q. 4. diſp. 12.

Prima Aſſertio: Operationes Angelorum immanentes & interiores menſurantur æuo externo, hoc eſt æuo primi Angeli, ſicut & ipſa Angelorum exiſtentia. In hac aſſertione conueniunt Sanctus Thomas, & Scotus. Ratio Sancti Thomæ eſt, quia illæ operationes ſunt indiuiſibiles, permanentes, & indefectibiles, ſicut Angeli: er-

Operationes immanentes Angelorum menſurantur æuo primi Angeli, ſicut eorum exiſtentia.

Scot in 2. diſt. 2 q. 4.

go eâdem menſurâ cum eis menſurantur. Ratio Scoti eſt, quia quæ habent vniformem modum manendi, dum manent, eiuſdem rationis menſuram immorandi habent: ſed operationes immanentes Angelorum ſunt indiuiſibiles & totæ ſimul, nec ſucceſſiuæ ex communi conſenſu etiam aduerſariorum; & dum manent, vniformem manendi modum cum ipſorum Angelorum exiſtentia habent; ergo eâdem menſurâ nempe æuo menſurantur. Reſpondebis diſparitatem eſſe, nam Angelorum exiſtentia ſemper erit; at eorum cognitio & aliæ operationes immanentes poſſunt deficere. Sed contrà, quia per accidens eſt ad durationem menſuræ, quòd vnum diutiùs quàm aliud permaneat; nam ſi Angelus ſolùm per horam duraret, adhuc æuo menſuraretur; non enim perpetuitas vel deſtructio aut annihilatio variant menſuram formaliter; ergo ſimiliter & eius cognitio ac aliæ operationes immanentes cùm ſua natura dum manent, habeant eſſe totum ſimul & vniformiter permanens, ſufficit vt habeant eandem menſuram quam habet ipſa Angeli exiſtentia. Confirmatur ratio, quia non alia de cauſa res ſucceſſiuæ menſurantur tempore, niſi quia habent modum manendi ſucceſſiuum; ergo etiam non aliâ ratione entia permanentia æuo tanquam menſurâ permanenti menſurantur, niſi quia habent modum manendi permanentem, nam vt ſuprà dictum eſt, menſura debet proportionari menſurato, & diuerſitas menſuræ attenditur penès diuerſum modum manendi menſurati: ſed tales Angelorum operationes interiores & immanentes non ſunt ſucceſſiuæ, ſed indefectibiles & permanentes, ſicut ipſamet Angelorum exiſtentia; ergo eâmet menſurâ menſurari debent.

Operationes beatificæ Angelorum mẽſurantur æuo, non æternitate participatâ

Secunda Aſſertio; Operationes beatificæ Angelorum menſurantur æuo, & non æternitate. Quòd æuo menſurentur, probatur primò, quia ſunt immanentes, & ideò eâ ratione quâ ſuprà oſtendimus ex Scoto, actiones immanentes intellectus & voluntatis menſurari æuo, ita de operationibus beatificis Angelorum dicendum venit.

De fide ad Petrum cap. 18.

Probatur ſecundò auctoritate S. Auguſtini. Quòd autem non menſurentur æternitate, probatur. Operatiò beatifica non eſt immutabilior Angelo eam eliciente; ſed Angelus non menſuratur æternitate, vt ſuprà probatum eſt; ergo nec eius actio beatifica, ſed æuo. Conſequentia clara eſt; antecedens probatur, quia operatio illa beatifica eſt ſimpliciter minùs nobilis quàm ſubſtantia Angeli beati, quia ſubſtantia abſolutè eſt nobilior accidente; ergo non eſt immutabilior: ſed illa Angeli ſubſtantia menſuratur æuo, ergo conſtat eius operationem eâdem ſaltem menſurâ debere menſurari, non

verò æternitate. Confirmatur, quia etiamſi ad productionem ipſius non poſſit attingere natura creata ex proprijs viribus, non ſequitur tamen eam habere menſuram ſuperiorem æuo, quia etiam vt ſic eſt creatura, & habet eſſe defectibile & minùs permanens quàm Angeli eſſentia, & ideò non poteſt menſurari menſurâ nobiliori æuo.

Cajetanus & nonnulli alij Thomiſtæ reſpondent illas operationes non menſurari quidem æternitate, quæ eſt Dei menſura, ſed æternitate participatâ & quam dicunt eſſe inferiorem æternitate diuinâ, ac differre ab illa ſicut perfectius à minùs perfecto; æternitas enim diuina eſt menſura diuini eſſe, æternitas verò participata eſt menſura eſſe ordinis diuini & ſupernaturalis, cuiuſmodi ſunt gratia habitualis, virtutes à Deo infuſæ, & viſio beata. Sed contrà, quicquid menſuratur propriè æternitate, ex ſua natura indefectibile eſt, vt Deus; Ergo quod æternitate participatâ menſuratur, eſt indefectibile per participationem; ſed nullum datur ens ita indefectibile, quia omne ens creatum abſolutè loquendo defectibile eſt; ergo nihil æternitate participatâ menſuratur. Et ſi dicas quòd gratia eſt hoc modo indefectibilis, potiori ratione ego dicam de Angelo qui nobilior eſt, cùm ſit ſubſtantia viuens; quod eſt contrà S. Thomam, dicentem Angelum æuo menſurari. Fortè dices gratiam eſſe ordinis diuini: nam eſt participatio Dei, non verò Angelum. Sed contrà, quia Angelus, & quodlibet ens eſt Dei participatio; ergo dicendum quoque erit ęternitate participatâ debere menſurari: nam quòd ſit ens naturale aut ſupernaturale, parùm ad hoc intereſt. Deinde ſic arguo contra eoſdem qui actus beatificos dicunt ęternitate participatâ menſurari: Viſio Sancti Pauli in via eſt eiuſdem ſpeciei cum viſione in patria, & charitas viæ cum charitate patrię, & nihilominùs in via ſecundùm ipſos ęuo menſurantur; ergo etiam in patria: Immò quòd ſpecie diſtinguantur non obſtat, nam Angeli ſpecie diſtinguuntur ſecundùm ipſos, & tamen ſecundùm eoſdem ęuo menſurantur.

Obijcies primò S. Auguſtinum vocantem beatitudinem noſtram, ęternitatem participatam. Reſpondemus Sanctum Auguſtinum nihil dicere ibi de beata viſione, ſed loqui de anima noſtra, & docere eam eſſe ęternam participatione ęternitatis, quia à Deo qui eſt à ſe ęternus, habet ęternitatem. *Lib. 83. qq. qu. 23*

Obijcies ſecundò: Beatitudo dicitur ęterna. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te*, &c. Ergo ęternitate menſuratur. Reſpondet Scotus, ibi ęternum ſumi pro ęuo ſempiterno, ſicut dicitur ani- *Ioan. 17.*

Matth. 25. ma ęterna; vt apud Sanctum Matthęum habetur: *Ite maledicti in ignem aternum.*

Operationes tranſeuntes Angelorum menſurantur tempore.

Tertia & poſtrema Aſſertio. Operationes tranſeuntes Angelorum vt ſunt motus localis continuus, &c. menſurantur tempore noſtro.

Probatur, quia Angeli participant aliquam conditionem communem cum corporibus, ſcilicet motus localis, & vbi: Ergo debent etiam participare menſuram rerum corporalium, quę eſt tempus continuum. Confirmantur, nam in-quantum mouentur localiter, participant vbi, quod eſt conditio & paſſio corporalis, aliquo modo eiuſdem rationis in ipſis, & in corpore; ergo etiam poſſunt menſurari menſurâ primi corporis moti.

At obijcies; motus Angeli eſt ſpiritualis, tempus autem eſt materiale; ergo nequit eſſe menſura talis motus. Reſpondeo quòd talis motus ratione ſpatij & loci eſt corporalis, & ita poteſt noſtro tempore menſurari, licèt ratione ſubiecti ſit ſpiritualis, vt jam alibi oſtendimus.

CAPVT IX.

De differentia vnius Angeli ab alio, atque ab anima rationali.

SECTIO I.

An ſub vna ſpecie Angelica ſint plures Angeli ſolo numero differentes.

HÆc quęſtio poteſt intelligi de poſſibili, vel de facto. Auctores qui tenent principium indiuiduationis aut diſtinctionis numeralis eſſe quantitatem molis, vt Ægidius de Roma; ſeu materiam quantitate affectam ſiue ſignatam, vt Sanctus Thomas & eius Diſcipuli, negatiuè huic quęſtioni tam de poſſibili quàm de facto reſpondent, ponunt enim quemlibet Angelum ſuam propriam poſſe conſtituere ſpeciem, & de facto conſtituere, & proinde quemlibet Angelum ab altero ſpecie diſtingui: eorum autem fundamentis & rationibus poſteà ſatisfaciemus. Doctor

verò ſubtilis & eius Diſcipuli, immò ex Thomiſtis, Suares & Vaſques contrarium tenent, videlicet poſſe plures eſſe Angelos in vna ſpecie, & de facto eſſe. *In 2. diſt. 3. q. 7.*

Plures Angeli poſſunt eſſe ſub eadem ſpecie.

Circa primum ergo de poſſibili id probatur Scoti rationibus. Prima: Omnis quidditas abſoluta quantùm eſt de ſe, eſt communicabilis pluribus; ſed quęlibet natura Angelica eſt quidditas abſoluta; ergo abſque vlla repugnantia communicabilis eſt pluribus indiuiduis. Major in qua eſt difficultas, probatur; nam ſi naturæ Angelicæ repugnat communicabilitas; ergo vel ratione perfectionis, & hoc non, quia natura diuina eſt infinitè perfecta & communicabilis: vel ratione imperfectionis, & hoc non, quia quidditates rerum generabilium & corruptibilium, etiamſi ſint imperfectæ, pluribus tamen communicabiles ſunt: Conſtat ergo ipſi naturæ & quidditati Angelicæ ex nullo capite communicabilitatem repugnare. Cùm autem non poſſit communicari, cùm ſui identitate numerali, hoc eſt manens eadem numero, quia hoc ſpectat ad naturam diuinam ob eius infinitatem, reſtat vt ſit plurificabilis in identitate ſpecifica, cum diſtinctione numerali ſeu pluribus indiuiduis.

Secunda ratio: Omnis quidditas & natura quæ abſque repugnantia eſt intelligibilis ſub ratione vniuerſalis eſt plurificabilis numerò abſque eo quòd fallatur intellectus; ſed natura Angelica poteſt ſic intelligi; ergo poteſt numero plurificari. Probatur major, quia vniuerſale eſt communicabile multis per ſui diuiſionem, cùm ſit vnum in multis. Probatur minor, quia ita concipiunt illam S. Damaſcenus, vt ſtatim dicemus, & multi Theologi ac Philoſophi. Ruſus quia Angelus non eſt de ſe hîc & ſingularis, aliàs eſſet purus actus & natura diuina, quod eſt erroneum; ergo eſt per ſingularitatem, hoc eſt, per differentiam indiuidualem ſeu hęcceitatem contrahibilis ad eſſe indiuiduale & ſingulare: ſicque apparet naturam illam eſſe multis plurificabilem. His rationibus nititur reſpondere Cajetanus, ſed validè à Rada confutatur; ad quem lectores remitto. *Tom. 2. controu. 5. art. 3.*

Tertia ratio: Angelus Gabriël eſt verè & propriè indiuiduum; ergo vel eſt tale per ſuam propriam quidditatem, vel per aliquam ſuperadditam entitatem, quoquomodo à quidditate diſtinctam: non per primum, quia quidditas Angelica vt ſic, ſolùm conſtituit in eſſe ſpecifico, vt etiam docent Thomiſtæ, ergo per ſecundum, videlicet per prædictam entitatem; & per conſequens, natura Angelica determinatur per differentias indiuiduales, ad quodlibet eſſe indiuiduale cuiuſlibet Angeli particularis: ſicut humana natura

contrahitur quoque per differentias indiuiduales ad cuncta indiuidua humanæ ſpeciei; & ita non repugnat talem naturam Angelicam eſſe in pluribus. Omitto breuitatis gratiâ quòd oppoſita ſententia eſt damnata à ſchola Pariſienſi per tres articulos, quos videre licet apud Radam loco citato.

Quarta ratio. Anima rationalis etiamſi ſpiritualis ſit & pura forma, diſtinguitur numero in diuerſis hominibus numero diſtinctis, & tamen eſt eadem ſpecie; igitur non repugnat Angelicæ naturæ pluribus communicari indiuiduis, ſolo etiam numero diſtinctis; non enim potior ratio eſt cur ſint plures animæ ſingulares ſub vna ſpecie quàm plures Angeli ſub vna quoque, cùm ambo ſint naturæ ſpiritalis: at clariſſimè & ex fide apparet omnes animas eſſe eiuſdem ſpeciei; ergo etiam dicendum plures eſſe Angelos in eadem ſpecie. Et qui contrarium docent, videntur renouare errorem Auerrois ponentis vnum & eundem intellectum numero diſtinctum in cunctis hominibus: conſequens ergo valet; Confirmatur, nam ratio quare Thomiſtæ aſſerunt non poſſe eſſe plures Angelos ſub eadem ſpecie, ſed vnumquemque ſpeciem conſtituere, eſt quia materiâ carent; ſed animæ etiam nullam formaliter tanquam partem ſui habent, nec plus illam quidditatiuè includunt quàm Angeli; ergo ſi eorum ratio ſit bona, non poſſunt eſſe plures animæ ſub eadem ſpecie, quod falſum eſt. Reſpondent Thomiſtæ ideò Angelos ſpecie inter ſe diſtingui quòd ſint puræ formæ, ſed dicimus quòd etiam animæ ſunt puræ formæ, quanquam habeant ordinem ad materiam, & tamen diſtinctæ ſunt numerò: ergo & Angeli, licèt actu puræ formæ ſint. Si dicant aduerſarij non eſſe parem rationem, cùm animabus inſint quędam inclinationes ad corpora, virtute quarum propenſionum diſtinguantur numero, hoc autem non eſſe in Angelis, & omnia diſparia; nihil efficiet huiuſmodi fuga, nam inclinatio non eſt entitas abſoluta, nihil enim inclinatur ad ſeipſum; ergo ſupponit aliquam entitatem diſtinctam ab entitate alterius animæ; nam relatiuum prǽſupponit abſolutum; Ideò quia eſt hęc anima per ſe & primò, habet talem vel talem inclinationem, & quia habet hanc vel illam inclinationem, eſt hęc vel illa anima. Circà ſecundùm de facto, an ſint plures Angeli actu ſub vna ſpecie: Scotus & citati authores partem tenent affirmatiuam; quæ quidem concluſio cùm loquatur de facto, rationibus efficacibus probari non poteſt, ſed auctoritatibus & congruentijs.

Plures Angeli de facto continentur ſub vna ſpecie.

Et primò auctoritate S. Auguſtini in Enchiridio [a] qui pro inconuenienti habet quod tota ſpecies ſimul naturæ intellectualis ſit damnata. Et ita habent Magiſter ſententiarum, [b] & S. Thomas [c]: at-

[a] *Cap.* 28.

[b] 2 *Sent. diſt.* 11.

qui ſi ſinguli Angelorum ſingulas ſpecies efficerent, non vna tantùm ſpecies Angelica damnata eſſet, verùm etiam plures: Ergò potiùs dicendum videtur ex ſingulis ſpeciebus & ordinibus aliquos indiuiduos Angelos corruiſſe, & aliquos remanſiſſe, quàm aſſerere multas ſpecies damnatas eſſe: ergo dicendum eſt plures eſſe Angelos in eadem ſpecie. *c in 3. diſt. 10.*

Secundò probatur optimâ congruentiâ ex eodem S. Auguſtino depromptâ quòd ad ordinem & decôrem vniuerſi non ſolùm pertinent imparia, hoc eſt ſpecies, & rerum eſſentiæ, quæ in perfectione quidditatiua æquari nequeunt, verùm etiam paria; hoc eſt indiuidua ſub eadem atoma ſpecie contenta, parem omninò perfectionem participant eſſentialem. Ex hac S. Aug. doctrina ſic formo argumentum: Ad ordinem & decôrem vniuerſi pertinent quęcumque indiuidua; ergo multò magis in ſuprema vniuerſi parte, quæ Angelos rebus alijs pręſtantiores continet, ſunt plura eiuſdem ſpeciei indiuidua. Confirmatur, quia decet maximè ad ipſius vniuerſi perfectionem & illius cęleſtis Reipublicæ ſtatum, vt vterque ordo videlicet ſpecificus & numericus ſeruetur. *Lib. 9 de Ciuit. Dei c. 13.*

Tertiò probatur aliâ congruentiâ ex S. Damaſceno depromptâ, vt refert Scotus. *Poſt hoc (inquit) ſecundùm vnumquemque ordinem Angelorum & virtutum differentes hypoſtaſes condidit, non ſolùm hoc, ſed etiam ſecundùm vnamquamque ſpeciem, vt vtique communicantes eandem naturam, gaudeant adinuicem, & naturali beatitudine copulati adinuicem ſecurè & amicabiliter diſponantur.* Quibus verbis apertè conſtat in tam innumera propemodum Angelorum multitudine plures actu eſſe eiuſdem ſpeciei, pręſertim cùm non mediocriter conferat ad maiorem tantæ multitudinis ſocietatem, & amoris coniunctionem. Et idem S. Damaſc. adhuc clarius id oſtendit lib. primarum inſtit. cap. 7. vbi ſic ſcribit, *Intelligendum eſt ea quæ ſola indiuidua continent, ſpecies infimas vocari, cuiuſmodi eſt Angelus, homo, equus.* Vera ergo eſt Scoti ſententia poſſe plures Angelos ſuâpte naturâ & ab intrinſeco eſſe ſub eadem ſpecie. *In elementario cap. 11.* *Scotus quodl. lib. 2. qu. 2. art. 1.* *S. Damaſc. lib. primarū inſtit. cap. 7.*

Quartò tandem probatur congruentiâ S. Bonauenturæ. Quia (inquit) multi Angeli ad idem miniſteriū deputantur, ſcil. ad cuſtodiam hominum, quod videtur eiuſdem naturæ eſſe ſignum; Rationi enim conforme eſt vt æqualibus æqualia demandentur officia. *in 2. diſt. 9. qu. 1.*

Obijcies primò fundamentalem rationem S. Thomæ & aliorum, quæ eſt hęc, Ratio & principium diſtinctionis numeralis & conſtitutionis indiuidui eſt materia ſignata, vel quantitas ſola: at verò in Angelis non eſt materia neque quantitas; Ergo in illis non poteſt eſſe diſtinctio numeralis, & ità vnuſquiſque ſpeciem conſtituit. Reſ-

pondeo negando maiorem, quia principium indiuiduationis eſt vltima realitas quidditatis & formæ ſpecificæ, quæ nihil aliud eſt quàm differentia indiuidualis, alio nomine hęcceitas nuncupata, vel eſt entitas à qua ſumitur differentia indiuidualis, per quam vnaquęque ſpecies contrahitur ad vnitatem numeralem indiuidui, ſiue ad eſſe indiuiduale, etiam in ſubſtantijs materialibus: ſicut differentia aliqua ſpecifica, vt verbi gratiâ rationalitas contrahit animal ad eſſe hominis, applicando igitur ad noſtrum propoſitum, vltima realitas quidditatis & ſpeciei Angelicæ, hoc eſt hęcceitas, & differentia indiuidualis, tum contrahit illam ſpeciem ad indiuiduum Angelicum, ita vt quot ſunt illæ realitates ſeu differentiæ indiuiduales ſpeciem illam contrahentes, tot indiuidua conſtituant: hæ autem differentiæ indiuiduales poſſunt dici materia, quia conſtituunt indiuiduum Angelicum in eſſe ſubijcibili, & contrahunt quidditatem; omne autem contrahens & conſtituens in eſſe ſubijcibili habet rationem materiæ, quia ipſum eſſe ſubijcibile eſt ratio materiæ. Et Ariſtoteles appellat illud nomine materiæ, non quidem Phyſicæ, ſed Metaphyſicæ, inquantum contrahit quidditatem aliquam. Et eſt mens Scoti tùm in ſecundò ſententiarum tùm in quodlibetis. Reperio quoſdam etiam reſpondere, quòd numericam diſtinctionem petere à materia, debile eſt; à quo enim res habet eſſe, habet vnitatem, cùm ens & vnum conuertantur, & à quo petit vnitatem, ab eo petit diſtinctionem, cùm vnitas faciat rem indiuiſam in ſe, & diuiſam à quolibet alio; at quodlibet habet eſſe à ſua entitate, ſiue ſit materialis, ſiue ſpiritualis. Deinde verum eſt ſecundùm Ariſtotelem multiplicationem numericam quæ fit ex diuiſione continui, ſine materia & quantitate fieri non poſſe, at multiplicationem ſubſtantialem quæ non fit diuiſione continui, ſed ex natura ipſius rei, ſine materia & quantitate poſſe reperiri, vt in Angelis, & de facto ita eſt, vt Sanctorum Patrum authoritate ſupra probatum eſt.

Principium indiuiduationis quodnam ſit.

12 Metaph.

Scot. lib. 2. loco cit. in quodl. qu. 2. art. 2.

Obijcies ſecundò: multiplicatio indiuiduorum ſolùm eſt propter conſeruationem ſpecierum, quatenus videlicet vno intereunte & alio protinùs producto, ſpecies conſeruetur; ſed in incorruptibilibus vt ſunt Angeli, ſufficienter ſpecies ſaluatur in vno indiuiduo: Ergo fruſtrà in eis ponitur pluralitas numeralis indiuiduorum. Qua ratione Ariſtoteles dixit in corporibus ſupercæleſtibus non eſſe niſi vnum indiuiduum cuiuſlibet ſpeciei, in quo ſaluatur ſpecies, putà vnicum ſolem, vnicam lunam. Reſpondeo multitudinem indiuiduorum non tantùm eſſe propter conſeruationem ſpeciei, ſed quia omnis quidditas eſt plurificabilis in multa indiuidua realiter, eſſentialiter, & numerô diſtincta; fateor tamen multiplicationem indiuiduorum

1. de Cælo & mundo.

eò tendere

cò tendere, vt conſeruetur ſpecies in rebus corruptioni obnoxijs; & de his loquitur Ariſtoteles, non autem de omnibus rebus vniuerſaliter, & per conſequens non de Angelis, quorum plures etiam Deus propter bonitatem ſuam communicandam, & propter beatitudinem ſuam eis impertiendam, in eadem ſpecie produxit, & vt communicantes ad inuicem naturam, gaudeant ad inuicem, vt ait Damaſcenus, & eâdem beatitudine fruantur: ad id verò quod additur de corporibus cæleſtibus, dicendum eſt Ariſtotelem hallucinatum fuiſſe, ſententia enim illius fuit vnum corpus cæleſte continere totam materiam actualem, id eſt exiſtentem & potentialem ſuæ ſpeciei, ita vt nulla foret materia poſſibilis illius ſpeciei, quæ tota non eſſet in illo ſingulari eiuſdem ſpeciei: ideò (inquiebat) nihil poteſt produci nouum in immobilibus & ſempiternis, quia ſempiternum conſtat totâ materiâ actuali & potentiali ſuæ ſpeciei, & ſic nec actu nec potentiâ conceſſiſſet naturam poſſe plurificari; quod falſum eſt ſaltem potentialiter, ſecundùm Theologos: quo etiam modo natura Solis, quamuis in vnico ſit indiuiduo, quantùm eſt de ſe, tamen eſt in multa indiuidua plurificabilis. Sunt nonnulli qui reſpondent in ſpecie Solis & Lunæ non eſſe plura indiuidua, quia ſufficiunt ad gubernationem huius vniuerſi; ſed vnus Angelus non ſufficit in vna ſpecie ob ſuprà dictas congruentias.

Obijcies tertiò Ariſtotelem dicentem: *In his quæ carent materia idem eſt quod quid eſt*: (id eſt eſſentia & quidditas) *cum eo cuius eſt*; ſed Angeli carent materiâ; igitur quilibet habet quidditatem propriam eandem ſibi, & diſtinctam à quidditate alterius; quæ autem habent aliam & aliam quidditatem differunt ſpecie, & non tantùm numerô, vt patet de Sole, Luna, &c. Reſpondeo Ariſtotelem per materiam intellexiſſe differentiam indiuidualem contrahentem naturam & quidditatem communem. In his ergo quæ carent tali materia, vt ſunt naturæ communes ſiue genericæ, ſiue ſpecificæ, idem eſt quod quid eſt, hoc eſt quidditas & eſſentia ſeu natura, cum eo cuius eſt primò, quia res cuius eſt talis quidditas, nihil præter ipſam includit; in his verò quæ habent talem materiam, ſeu differentiam indiuidualem, non eſt idem primò, quod quid eſt cum eo, cuius eſt, quia præter ipſum quod quid eſt, includunt illam entitatem & differentiam ſingularem & indiuidualem, per quam ab alijs differunt, cum quibus tamen conueniunt in quod quid eſt ſeu quidditate & eſſentiâ: ſic ergo Philoſophi propoſitionem intelligendo, vera eſt in argumento allato, ſed minor eſt falſa, nam Angeli particulares habent materiam ſic acceptam, hoc eſt differentiam indiuidualem, ſicut alia entia particularia præter Deum; 1. Metaph. text. 41.

Si autem Ariſtoteles per materiam intellexit alteram partem compoſiti phyſici, non eſt ſuſtinendus, nam errauit exiſtimans entia carentia hâc materiâ eſſe entia neceſſaria, quod eſt contra fidem.

Obijcies quartò: Omnis forma ſeparata à materia habet in ſe totam perfectionem eſſentialem & accidentalem illius ſpeciei cuius eſt; ſed Angelus eſt huiuſmodi; ergo habet in ſe omnimodam ſuæ ſpeciei perfectionem. Reſpondeo: Omnis forma ſeparata à materia habet in ſe totam ſuæ ſpeciei perfectionem; diſtinguo, ſi ſit prorſus & omninò ſeparata à materia tum partis, tum à materiali differentia, verum eſt; à ſola materia partis, cuiuſmodi eſt Angelus, nego.

Obijcies quintò: Si Angeli multiplicarentur numero in eadem ſpecie, ſequeretur vnumquodque indiuiduum Angelicum, putà Gabriëlem, vel alium eſſe imperfectum, quia non haberet omnem perfectionem ſibi debitam, & poſſibilem haberi in ſua ſpecie, talis enim ſpecies ſeu natura hoc ſuppoſito, in alijs quoque reperiretur. Reſpondeo quemlibet Angelum habere totam perfectionem ſpecificam, hoc eſt debitam & poſſibilem haberi in ſua ſpecie, non verò totam indiuidualem, nam non continet niſi ſuam propriam differentiam indiuidualem, non autem eas quæ alijs Angelis eiuſdem ſuæ ſpeciei ſunt propriæ; nec ex hoc ſequitur aliquod inconueniens, etiamſi tot differentiæ ſint ſubſtantiales, hoc eſt non accidentales, quia ſunt vltimæ realitates quidditatis ſpecificæ Angelicæ, vt ſuprà expoſitum eſt; eſſet tamen inconueniens, ſi eſſent plures differentiæ ſpecie diſtinctæ in eadem ſpecie.

SECTIO II.

An Angeli omnes ſint eiuſdem ſpeciei, vel differant ſpecie & genere.

Lib. 1. de fide cap. 3.

TRES reperimus opiniones, prima eſt dubia, quæ nihil certi hac in re profert, propter auctoritatem S. Damaſceni, vbi de Angelis ſcribens, docet nos nihil compertum habere, an æquales ſint in natura, hoc eſt eiuſdem ſpeciei, an diſpares; ſolus enim Deus ſcit qui eos creauit, qui omnia perſpecta & explorata habet.

Secunda opinio eſt eorum qui dicunt omnes Angelos cuiuſcumque hierarchiæ & ordinis eſſe eiuſdem ſpeciei & naturæ, tum

quia hoc decet vnionem illius Ciuitatis vt omnes ſint eiuſdem ſpeciei ſicut homines, tum quia S. Dionyſius, & alij qui de eorum natura ſcripſerunt, docent quòd omnia quæ in vnoquoque ſunt, in omnibus ſunt, licèt magis excedenter in vno quàm in alio: Quam ſententiam ſequitur S. Bonauentura, dicit tamen etiam probabilem eſſe alteram ſententiam quæ aſſerit non omnes Angelos eſſe eiuſdem ſpeciei, ſed diuerſas ſpecies in eis reperiri; & eandem ſententiam ſequitur Albertus, & alij nonnulli. *Lib. 2. diſt. 9. art. 1. q. 1.* *2. p. tract. 2. q. 8.*

Tertia opinio eſt eorum qui aſſerunt Angelicam naturam eſſe vnum genus, quod diuiditur in tria genera ſubalterna, ſiue in tres ſpecies ſubalternas, ſcilicet hierarchias; & quælibet hierarchia diuiditur in tres ſpecies ſeu ordines, ita vt Angeli eiuſdem ordinis ſint eiuſdem ſpeciei atomæ ſeu ſpecialiſſimæ; & huius opinionis ſunt Magiſter ſententiarum, Alexander Alenſis, Henricus, & aliqui etiam moderni Scotiſtæ, affirmantes eandem opinionem eſſe doctrinæ Doctoris ſubtilis conformem; nam non eſt neceſſarium vltra nouem ſpecies Angelicas, alias ſuperaddere; fuerunt enim in tali numero ab initio productæ, & vſque in ſempiternum perſeueraturæ ſunt, etiam in Dęmonibus, in quibus cùm naturales ſint inueniuntur, & ſemper erunt. Sunt tamen nonnulli qui docent eſſe probabile in eodem ordine eſſe varias Angelorum ſpecies, tum quia niſi ita res haberet, non eſſent tot rerum ſpiritualium ſpecies, quot ſunt corporearum; tum quia monet Sanctus Dionyſius in eodem ordine quoſdam eſſe Angelos ſupremos, medios, & infimos; ex qua diuerſitate graduum, naturæ quoque ſpecificæ diuerſitas in Angelis probabiliter colligitur: & confirmatur, quia cùm hic mundus elementaris & corporeus tot ſpecierum quas cernimus varietate mirificè decoretur, conſentaneum eſt vt mundus intelligibilis, multitudine quoque ſpecierum exornetur; ita vt etiam nonnullis valdè probabile viſum fuerit, plures eſſe ſpecies rerum immaterialium quàm rerum materialium: quod quidem ex eo colligunt quòd cùm ſint quatuor rerum gradus in vniuerſo, nempe inanimatorum, viuentium, ſentientium, & intelligentium, animaduertamuſque gradum nobiliorem ſpecierum multitudine excedere inferiorem, vnde plura ſunt genera viuentium quàm inanimatorum, & ſentientium quàm viuentium, conſequens eſſe videtur, vt plura quoque ſint genera intelligentium quàm reliquorum. Huius porrò genericæ naturæ Angelorum & ſuarum ſpecierum tum ſubalternarum tum ſpecialiſſimarum maioris luminis gratiâ, dari poteſt etiam exemplum de animali irrationali ſiue bruto: nam ſicut genus eſt ſubalternum ſub quo continentur

Angeli eiuſdē ordinis, ſunt eiuſdem ſpeciei atomæ.

Angelorum varias eſſe ſpecies in eodem ordine eſt probabile.

Cap. 10. & 11. caleſt. hierar.

infima genera ſeu ſpecies ſubalternæ, videlicet animalium terreſtrium, volatilium, & aquatilium, & ſub illis ſunt variæ ſpecies ſpecialiſſimæ; ita in noſtro caſu naturam Angelicam explicare poſſumus.

Obijcies primò plures Patres, vt Sanctos Baſilium, Gregorium, Athanaſium, &c. dicentes Angelos eſſe eiuſdem naturæ vel eſſentiæ. Reſpondeo illos Sanctos Patres loqui genericè, quia ſunt eiuſdem naturæ intellectualis & ſpiritualis: non nego tamen aliquos Patres dixiſſe eſſe eiuſdem ſpeciei, vt fert ſecunda opinio ſuprà notata, & præ alijs S. Athanaſius, qui de ipſis Angelis loquens ait, in eis vnam & eandem eſſe eſſentiam, ſicut vna tantùm eſt eſſentia hominum: non dicit animalium, ſed hominum qui ſub eadem infima ſpecie continentur.

S. Athan. q. 4. ad Antiochum.

Obijcies ſecundò: Nihil nos cogit vt ponamus diuerſas ſpecies, nam omnes ordines & hierarchiæ optimè poſſunt Angelis ſolùm numero diuerſis conuenire. Reſpondeo congruentius eſſe ponere diuerſas ſpecies, quia ſic plures Patres poſuerunt, & pulchritudini ac perfectioni vniuerſi magis congruit.

Obijcies tertiò: Omnes animæ ſunt eiuſdem ſpeciei: ergo & omnes Angeli. Reſpondeo diſparem eſſe rationem, nam in ordine intellectuali eſt ſupremum, quod eſt Deus, qui propter infinitam perfectionem non eſt plurificabilis; & eſt infimum, verbi gratiâ, anima rationalis quæ propter imperfectionem ſola multiplicatio indiuidualis eſt illi accommodata; eſt etiam medium in quo ſunt Angeli, qui non ſolùm multiplicantur in indiuiduo, ſed etiam in ſpecie: & hic ordo congruit ordini & decori vniuerſi.

Obijcies quartò: Omnes homines ſunt eiuſdem ſpeciei, & tamen habent diuerſas dignitates & hierarchias Eccleſiaſticas; ergo etiamſi in Angelis diuerſæ ſint hierarchiæ & dignitates, poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei. Reſpondeo diſparitatem eſſe, quia in hominibus eſt differentia ſolùm accidentalis, vt patet; in Angelis verò eſſentialis quam habent à principio creationis propter congruentias dictas.

SECTIO III.

An Angelus & anima differant ſpecie.

PRo huius quæſtionis intelligentia & ſolutione, aduertendum primò, agens omne debere eſſe in actu primo, vel actum

primum habere, vt poſſit agere, & in actum ſecundum & operationem prorumpere, quia actus ſecundus neceſſariò ſupponit actum primum; quò fit vt prima diſtinctio aliquorum entium non ſit deſumenda ex ordine eorum ad ſuas operationes & actus ſecundos, ſed ex proprijs ſuis proprietatibus & naturis. Actus ſecundus primum præſupponit.

Aduertendum ſecundò ſpeciem dupliciter ſpectari poſſe, primò propriè, pro re quæ per ſe ac directè ponitur ſub genere, & quæ de pluribus numerô differentibus prędicatur in quid, vt eſt, exempli causâ, homo, qui ſub genere animalis conſtituitur, & de ſingulis hominibus dicitur in quid. Secundò, poteſt ſumi minùs propriè pro re quæ per ſe non reponitur ſub genere, ſed in prædicando ſe habet ad modum ſpeciei, verbi gratiâ, materia & forma, vt ſeorſim conſiderantur, ſub nullo genere reponuntur, cùm ſint tantùm partes compoſiti, ſed ſolùm ad modum ſpecierum in prædicando ſe habent, nam materia in vniuerſum conſiderata dicitur de hac & illa materia; ſic forma materialis de hac & illa forma; ſicque dicuntur ſpecies prędicabiles ſolùm & non ſubijcibiles. Species prædicabilis & ſubijcibilis.

His notatis Sanctus Bonauentura, Alexander Alenſis, Henricus, Sanctus Thomas & Scotus, huic quęſtioni affirmatiuè reſpondent, & docent Angelum & animam differre ſpecie, non quòd anima dicatur ſpecies propriè & primo modo ſuprà notato, ſed minùs propriè & ſecundo modo, prout ſcilicet eſt ſolùm prędicabilis, & non ſubijcibilis, atque pars conſtitutiua ſpęciei, ſcilicet hominis, quod ad ſpecificum diſcrimen ſufficit, vt fuſiùs poſteà dicetur. At illi Doctores in modo probandi illam aſſertionem non conueniunt; Sanctus enim Bonauentura ita probat; forma vnibilis materiæ & non vnibilis, non ſunt vnius & eiuſdem ſpeciei; ſed anima eſt materiæ vnibilis, non verò Angelus; ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei. Hęc ratio etiamſi ſit bona, non placet tamen Scoto, quia non eſt à priori: Talis enim vnibilitas denotat aptitudinem quæ eſſentiam rei pręſupponit, & ideò nequit eſſe pręcipua ratio diſtinctionis ſpecificæ, licèt à poſteriori illam manifeſtet; eo modo quo propriæ paſſiones ignotas nobis differentias oſtendunt, & multoties eas per tales paſſiones circunloquimur.

Henricus vtitur aliâ ratione: formæ intellectuales (inquit) quæ ſic ſe habent quòd vna in intelligendo diſcurrit, & alia non diſcurrit, non ſunt eiuſdem ſpeciei, ſed anima in intelligendo diſcurrit, Angelus verò minimè; Ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei. Et confirmatur per ſimile, quia anima ſenſitiua non videtur diſtingui in brutis, *Quodlib.* 11. *q.* 8.

niſi ſecundùm diuerſos gradus ſentiendi, & tamen eſt ibi differentia ſpecifica: Igitur debet attendi ſpecifica differentia inter Angelum & hominem penès diuerſos intelligendi modos & gradus, quòd videlicet anima in intelligendo diſcurrat, non verò Angelus. Hæc etiam ratiocinatio non placet Scoto cùm non ſit à priori, nam diuerſi illi modi & gradus intelligendi in anima & Angelo, quòd ipſa diſcurrat, & non Angelus, ſunt aliquid poſterius ipſis; & tamen ſpecifica entium diſtinctio ex proprijs eorum naturis deſumenda eſt. Et deinde prior eſt diſtinctio actuum primorum in ſe ſeu ſecundùm ſe, quàm in ordine ad actus ſecundos; at verò intelligere cum diſcurſu, & non intelligere cum diſcurſu ſunt actus ſecundi tantùm, qui præſuppohunt actus primos, à quibus prior diſtinctio atque ſpecifica deſumi debet. Præterea non eſt certum ipſum Angelum ſine diſcurſu ſimul intelligere præmiſſas & concluſiones in illis principijs & præmiſſis virtualiter contentas & incluſas, quamuis in eo tanta mora ad operandum non requiratur quàm in ipſa anima, ſolùm (aiunt aliqui) Deus intelligit ſine diſcurſu, quia eius ratio cognoſcendi eſt ſua eſſentia infinita. Inſuper ſi eorum ratio valeat, anima erit duplex natura ſpecie diſtincta, & in ea erit duplex potentia intellectiua alterius rationis & ſpeciei, cùm circa aliqua diſcurrat & circa alia non: diſcurrit enim circa concluſiones, & non diſcurrit circa principia per ſe nota; anima etiam beata ad modum Angeli, obiectum beatificum abſque vllo diſcurſu percipit; vnde dicuntur animæ eſſe ſicut Angeli Dei in cælo: diſcurrit autem circa obiectum cognitum naturaliter; Ideò ſupradictorum Doctorum ratio cùm à priori concluſionem non probet, eſt inualida, & ſuſtineri non poteſt; nec valet eorum exemplum de maiori & minori gradu ſentiendi in brutis ad eorum diſcrimen, non enim per illos gradus diſtinguuntur, ſed per differentias formales & ſpecificas, quanquam nobis ignotas, & quas per proprias paſſiones circunloquimur, vt cùm per hinnibile dicimus equum à boue mugibili differre; & ſic de reliquis; hinnibile enim ſicut & mugibile, rugibile &c. in equo, boue, & leone ſunt ſolùm propriè paſſiones ſeu proprietates & non eſſentiales differentiæ.

In 2. diſt. 1. q. 6. — Angelus & anima differunt ſpecie, & quomodo.

Melior igitur & tutior nobis videtur Doctoris ſubtilis reſolutio, dicentis Angelum & animam non differre ſpecie propter aliquem actum ſecundum, ſed propter actum primum, atque abſolutè ex eorum proprijs naturis; quia videlicet Angelus eſt talis natura in ſe, & anima talis natura: at verò illa quæ habent naturas & eſſentias aliàs atque aliàs eſſentialiter & ſpecificè differunt; ergo &c. differentiæ autem illæ quibus inter ſe differunt ſpecificè Angelus & anima, ſicut

ſunt innominatè ita & incognitè, ſicut ſunt aliæ plurimarum rerum differentiæ, vt diximus.

Probatur etiam hæc reſolutio hâc ratione. Quod habet ſecundùm ſe ſpeciem, non poteſt eſſe eiuſdem ſpeciei cum eo quod non habet ſecundùm ſe ſpeciem, ſed eſt pars ſpeciei: At verò Angelus habet per ſeipſum ſpeciem, anima autem non, ſed eſt pars ſpeciei humanæ, & non dicitur ſpecies niſi ſecundo modo ex his quos ſecundò notabili poſuimus, hoc eſt ſpecies prędicabilis ſolùm & non ſubijcibilis, ſicut ſunt materia & forma; ergò impoſſibile eſt quòd anima ſit eiuſdem ſpeciei cum Angelo; ſed differt ab illo ſicut pars ſpeciei à ſpecie.

Obijcies primò S. Auguſtinum dicentem Angelum & animam eſſe naturâ pares, ſed officio impares. Reſpondent S. Bonauentura & Scotus illos dici pares non ſimpliciter & quoad naturam, ſed ratione obiecti beatifici quod eſt diuina eſſentia; quia etſi non ſint eiuſdem naturæ, ad eundem tamen ordinantur finem vltimum, qui eſt æterna fęlicitas, & parem habere ſeu recipere poſſunt. *Lib. 3. de libero arb.*

Obijcies ſecundò; potentiæ & operationes Angeli & animæ ſunt eiuſdem ſpeciei & rationis, quia eorum naturas conſequuntur: Ergò ipſorummet naturæ & eſſentiæ ſunt etiam eiuſdem ſpeciei. Reſpondet Scotus quòd etiamſi Angelus & anima differant ſpecie vt ſuprà probatum eſt, non ſequitur tamen eorum intellectus & operationes differre ſpecie: non enim implicat (inquit) quòd aliqua differant ſpecie vt conſiderantur abſolutè in ſe, quamuis eorum facultates & operationes non ſic differant quando verſantur circà idem obiectum. Dari poteſt exemplum de homine & equo, qui etiamſi differant ſpecie, non tamen propter hoc potentia viſiua bouis differt ſpecie à vi & potentia viſiua hominis, cùm circà idem obiectum ferantur; ſic de Aquila & Leone, ac de cęteris animalibus perfectis dici poteſt. Item animal in homine non differt ſpecie ab animali in equo, cùm tamen homo & equus ſpecie differant: poſſibile eſt etiam quòd continentia aliqua differant ſpecie, & contenta nequaquam; vt verbi gratiâ paſſiones entis quæ ſunt vnum, verum, bonum, continentur in homine & bruto, & in alijs entibus inter ſe ſpecie diſtinctis; & tamen illæ paſſiones in ipſis entibus contentæ non diſtinguuntur ſpecie; à pari igitur quamuis potentia intellectiua & operationes Angeli ſint eiuſdem ſpeciei cum potentia intellectiua & operationibus animæ, non ſequitur tamen quòd Angelus & anima ſpecie non differant.

CAPVT X.

SECTIO I.

De varijs Angelorum nominibus, & præcipuè ſeptem Angelorum, qui coram Deo aſtant.

NON hîc agimus de voce communi, *Angelus*, quæ ex primæua ſuâ inſtitutione nôn naturam ſed officium explicat, & ſignificat nuntium, vt in huius tractatus initio ex S. Gregorio & alijs diximus: nec de vocibus, *Intelligentia*, *& Spiritus*, quæ intellectus illorum acumen & ſubtilitatem in cognitione denotant, cùm ſint ab omni concretione corporis ſecreti, iſtud enim ab initio oſtendimus; ſed de proprijs & ſpecialibus eorum nominibus, an quædam ità propria habeant. Viguerius refert expoſitores dicere Angelos in cælo carere nominibus proprijs, quia quemadmodùm illa ciuitas non eget Sôle neque Lunâ, ſic neque aliquo adminiculo ad cognoſcendum, nam quilibet per propriam perſonalitatem cognoſcitur, ſed ſi aliqua nomina horum reperiuntur in ſcripturis, per illa declarantur opera miniſterij ad quod mittuntur, hæc ille. Idem ſentit Lyranus,[a] & Abulenſis.[b] At multis magis placet ſententia Baradij[c] habere Angelos & beatos nomina propria, non quidem vt per illa ab alijs beatis cognoſcantur, quod tantùm docet Gregorius, ſed vt collocutione illis vtantur beati, nam poſt iudicij diem alij Beati de alijs & de Angelis loquentur, ergò eorum nomina vſurpent neceſſe eſt, & nunc tam animæ quàm Angeli per ſigna ſpiritualia colloquuntur & externa vt vult Molina, vel quocumque loquantur alio modo, egent nominibus ob eandem cauſam. Videndus Baradius. Et quod de Angelis bonis dicimus idem de malis iudicandum, aliàs fruſtrà quendam dæmonem interrogaſſet Chriſtus, quod eſſet eius nomen.

Inſt. cap. 20. §. 9.

Angeli & beati an nomina habeant propria.

a *Gen. 32.*
b *in cap. 4. Matth. q. 110.*
c *lib. 5. cap. 12.*

1. parte.

Sed quidquid ſit de Angelorum nominibus, an ſint quędam illis propria, nec-ne; hîc potiſſimùm agimus de nominibus quibuſdam diuerſa munia exprimentibus ſeptem ſanctiſſimorum ſpirituum Dei, qui tanquam Principes Magni & inter cæteros dignitate excellentes, aſtant ante diuinum thronum, & vniuerſo orbi rebuſque mortalium præſunt, à quibus, inferiores Angeli accipiunt quæ ad mundi adminiſtrationem pertinent, vt ex diuerſis ſcripturæ locis elicitur,

Angeli ſeptem Principes ante Dominum adſtant.

elicitur, vt in Apocalypſi dicuntur, *lampades ante Dei thronum*, quià ſummâ claritate refulgent, & eos ad quos mittuntur inſigni quôdam ſplendore colluſtrant; cui rei ſymbolum exhibuit Angelus qui in actis cùm aſtitit Petro, *lumen refulſit in habitaculo*: & in eadem Apocalypſi S. Ioannes ait, *vidi agnum ſtantem tanquam occiſum habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi in omnem terram*. Dicuntur autem cornua, quià ſunt fortiſſimi ad profligandos dæmones, ad tutandam Eccleſiam, ad patranda miracula, ad defenſionem iuſtorum, & vindictam impiorum: ijdem vocantur oculi, quià perſpicaciſſimi ſunt, & vigilantiſſimi ad Dei voluntatem cognoſcendam & explendam, ad Eccleſiæ & hominum ſalutem procurandam: vnde de ijs dicitur apud Zachariam, *ſeptem iſti oculi ſunt Domini qui diſcurrunt in vniuerſam terram*, vti & hîc dicuntur miſſi in omnem terram, quod non poteſt de alijs quàm de his Angelis accipi. De his quoque habetur in eadem Apocalypſi, *& vidi ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei*. Et alibi eiuſdem libri ſeptem Angeli memorantur quaſi curam habentes vniuerſæ terræ; & hinc Tobiæ loquens Raphaël ſe ex illis ſeptem dicebat; *Ego ſum*, inquit, *Raphaël Angelus, vnus ex ſeptem qui aſtamus ante Dominum*. Dicuntur aſtare ante Dominum, vel in conſpectu Dei metaphoricè, ad eum modum quo miniſtri præſtò ſunt Principi, & parati ad eius mandata excipienda & obeunda; & hoc etiam indicat quantùm ſint Deo familiares, aſtare enim videtur familiaritatem quandam ſignificare, nam de familiaribus Salomonis Regina Saba in libris Regum dicit. *Beati ſerui tui qui ſtant coràm te ſemper*, quià proprium eſt familiarium & ſtipatorum aſtare Principi, Principis verò ſedere. Iſta autem confirmat Clemens Alexandrinus, *Septem*, inquit, *ſunt quorum eſt maxima potentia, primogeniti Angelorum Principes, ob ſua munia nomen Dei ſecum preferentes*. Ità cenſent quamplurimi alij à Cornelio relati.

Apoc. 4. Act. 12. Apoc. 5. Zachar. 4. Apoc. cap. 8. 15. 16. & 17. Tob. 12. 3. Reg. 10. Lib. 6 ſtrom. ad finem. Cornel. in c. 1. Apoc.

SECTIO II.

Recenſentur ſpeciatim ſeptem Angelorum nomina, quorum ſicut omnium aliorum Angelorum S. Michaël eſt Princeps.

HORVM ſeptem ſanctiſſimorum Angelorum nomina ſunt Michaël, Gabriel, Raphaël, Vriel, Salathiel ſiue Sealtiel,

Septem Angelorũ Principum nomina quæ ſint, & eorum interpretatio. *Serar. in cap. 12. Tob. & Salm. tomo 3. Tract. 3.*

Iehudiel, & Barachiel, vt referunt Serarius in Tobiam, & Salmeron: Michaël ſignificat *quis vt Deus?* quod quidem nomen fuit illi impoſitum poſtquam generoſo animo Luciferum debellauit, & à cælo empyreo cum ſuis malis Angelis expulit, & pro hominibus contrà illum quotidiè pugnat, & quià etiam Dei honorem maximamque eius gloriam defendit & tuetur, nec permittit de ea quidquam quamuis minimum ſit, detrahi. Aliqui alij addunt ipſum præeſſe precibus & oblationibus fidelium, & ob eam rationem vocari Michaëlem id eſt *quis vt Deus?* quaſi diceret ſolius Dei eſt exaudire preces pœnitentium, eorumque peccatis propitiari, necnon illos iuſtificare & ſaluare.

Dan. 12.

Gabriel, ideſt fortitudo Dei, quià fortia Dei geſta & bella annuntiauit Danieli, B. Virgini, &c. Ipſe etiam præeſt prẹlijs ac bellis fidelium, vt patet apud Danielem; vnde miſſus eſt nuntiaturus Chriſtum, qui bellum acerrimum erat geſturus contrà Luciferum cæteroſque dæmones & homines impios. Rurſùm Gabriel, dicitur Hebraïcè *Geber el*, id eſt; *vir Deus*; quaſi diceret, Deus incarnabitur, eritque homo puer quantùm ad naturam ac ætatis & corporis progreſſum, idem tamen erit vir, quià à primo conceptionis inſtanti, anima eius erit plena omni ſcientiâ, gratiâ, fortitudine &c. iuxtà illud Hieremiæ, *fœmina circumdabit virum*.

Hierem. 31.

Raphaël, id eſt medicus vel medicina Dei, quià prẹeſt ſanitati corporum, vnde Tobiæ cæcitatem curauit, & medelam ſpiritualem & corporalem nobis poteſt impetrare. Vriel, id eſt lux vel ignis Dei, quia homines Dei cognitione illuminat & amore inflammat. Salathiel, ſiue Sealtiel, id eſt oratio Dei; quià pro hominibus orat, illoſque ad orandum excitat. Iehudiel, id eſt confeſſio ſeu laus Dei, quià homines ad confeſſionem & laudem Dei exhortatur. Barachiel, id eſt benedictio Dei, quià beneficia Dei nobis procurat, noſque ad Dei benedictionem & gratiarum actionem impellit.

4. Eſdræ 4.

Tres vltimi non ſunt in ſcriptura, nec aliquâ traditione notantur, ſed ab Hebræo accepta, ad nos peruenerunt. Vrielis mentio eſt apud Eſdram, ſed hic liber non recenſetur inter Canonicos. Salathiel, Iehudiel, & Barachiel ab Antonio Duca viro egregio, qui floruit tempore Pauli tertij Pontif. Max. in hymno de ſeptem Angelis aſſiſtentibus celebrantur; Illi ergò ſunt ſeptem Angeli principes aulæ cæleſtis, qui ſtant in conſpectu Dei, & quibus cura vniuerſæ terræ demandatur. Reges Perſarum totidem habebant principes, nam Aſſuerus vt habetur apud Eſther, habebat ſeptem duces Perſarum atque Medorum, qui videbant faciem Regis, & primi poſt

Reges Perſarum Deum imitati, ſeptem habebant Principes. *Eſther. 1.*

eum reſidere ſoliti erant: hi autem reges in hoc imitati ſunt Deum, Deique prouidentiam, nam vt ait Ariſtoteles (vel quiſquis eſt au- *Ariſt.* ctor) libro de mundo ad Alexandrum, & ex eo Apuleius, *Maieſtas & gubernatio Regum Perſarum, fuit imago diuinæ Maieſtatis & prouidentiæ.* Idem docent nonnulli alij; & hæc eſt ratio cur in ſcripturis ſacris nulla horum ſeptem Angelorum fiat mentio, niſi poſtquam Hebræi in captiuitate fuerunt, ibique in aulâ Regum Perſarum & Medorum hoſce ſeptem primos Regni principes conſpexerunt, tunc enim eis reuelatum fuit, inſtar illorum eſſe totidem Dei principes in aula cæleſti. Eſt Tobias excipiendus, qui diù fuit ante Cyrum & Reges Perſarum, ac à Raphaële didicit hoſce ſeptem eſſe in cælo, vt ſuprà dictum eſt. Horum typus & ſymbolum fuit ſepticeps candelabrum Moſis, ſeptem enim habebat calamos, & ſignificabat *Exod. 25.* Eccleſiam cui præſunt tanquam fidelium mediatores hi ſeptem Angeli; Deus enim pleraque in mundo diſtribuit per numerum ſepte- *Septenarius numerus cōmendatus.* narium; ſic in mundo ſeptem ſunt planetæ; in hebdomada ſeptem dies; ſic & ſeptem dona ſpiritus ſancti diſtribuit, & ſeptem virtutes, vtpotè tres Theologicas, & quatuor Cardinales, quibus præſunt hi ſeptem ſpiritus, vt per eas homines dirigant ad vitam æternam. Ità Cornelius in Apocalypſin qui adducit Serarium. Hi *Cornel. in cap. 1. Apoc. Serar. in 12. c. Tob.* porrò Sancti Angeli excitant nos ad amplectendas virtutes ſeptem, totidem peccatis capitalibus oppoſitas, quæ ſunt, humilitas, patientia, liberalitas, caſtitas, temperantia, & diligentia, & *Septem virtutes ſeptem peccatis capitalibus oppoſitæ.* charitas; & quia ſeptem præcipui illi Angeli ſunt ex ordine Seraphinorum, vt ſtatim dicemus, propterea eorum ſpeciale munus & officium eſt ſeptem præcipuos Dæmones è cælo lapſos compeſcere, qui ad ſeptem illa capitalia peccata perpetranda conti- *Septem Angeli compeſcunt ſeptem præcipuos Dæmones, & quinam ſint.* nuis ſuggeſtionibus nos inducunt, & heu! ſæpè in illa nos ſuccumbere faciunt. Et quinam ſunt illi principes Angeli mali à Lucifero deputati, ad tot ſuggerenda mala? S. Bernardus in ſerm. in Pſalmum *Qui habitat*, eos recenſet: Primus, inquit, eſt Leuia- *S. Bern. ſerm. 13. in Pſal. qui habitat.* than princeps ſuperbiæ, Secundus Berith princeps iræ, Tertius Mammon princeps auaritiæ, Quartus Beelzebuth princeps inuidiæ, Quintus Aſmodęus princeps luxuriæ, Sextus Beelphegor princeps gulæ, & Septimus Aſtaroth princeps acediæ ſeu pigritiæ. Cùm igitur hæc ita ſint, Deus qui ſuâ benignitate & ineffabili bonitate vult omnium noſtrorum ſalutem, totidem principes ex Angelis bonis ſeligere & inſtituere voluit, vt furioſos horum ſeptem Dæmonum aduersùm nos conatus, impediret, noſque erudiret, vt virili conſtantiâ illis reſiſteremus. De his porrò Angelis malis & eorum nominibus, tractatu de eiſdem, fuſiùs dicendum erit. Ex-

quo autem ordine ſint iſti ſeptem Angeli, Salmeron loco citato, & alij nonnulli cenſent eſſe de ordine Seraphinorum, & eſt communis opinio. [*Clem Alex. loco citato.*] [Septem Angeli ſunt de ordine Seraphinorum.] Clemens Alexandrinus huius ſententiæ etiam eſſe videtur, dum, vt diximus, eos vocat primogenitos Angelorum Principes, quorum maxima poteſtas; vnde apud Daniëlem vocatur Michaël *Vnus de Principibus primis:* & Sanctus Baſilius vocat illum [*Hom. 1. de Angelis.*] Ducem ſuperiorum Spirituum, qui dignitate & honoribus prælatus eſt omnibus Spiritibus ſupernis: Idem ſentit B. Laurentius Iuſtinianus: [*Serm. de Mich.*] *Sanctus*, inquit, *Spiritibus prælatus eſt Michaël, ſicut Lucifer malis*: Ita alij plures, Eccleſia etiam in Feſto omnium Angelorum præcipuè laudat Sanctum Michaëlem, eumque nuncupat Præpoſitum Paradiſi, & Primatem cæleſtis exercitus, in virtute conterentem Zabulum; quæ munera vt omnium ſunt illuſtriſſima, ita ſupremo Angelo committi debuerunt. Et eadem Eccleſia in Litanijs & in Confeſſione, reponit Sanctum Michaëlem primo loco à Beata Virgine, ante S. Ioannem Baptiſtam, ante S. Petrum, S. Paulum, S. Ioannem Euangeliſtam; at id non faceret ſi exiſtimaret Sanctum Michaëlem eſſe ſolùm Archangelum; ergo credibile eſt ipſum eſſe Archangelis ſuperiorem, & in eminentiſſimo ordine vtpotè Seraphinorum, & eorum primum conſtitutum. Viegas in [*In 12. cap. Apocal. ſect. 18.*] Apocalypſim, id probabiliſſimis rationibus oſtendit; & primò ex eo quod docent Theologi cum vniuerſa Eccleſia conformiter ad eundem Sanctum Ioannem ipſum Michaëlem Dei partes ſuſtinuiſſe, in prælio illo magno quod in cælo empyreo geſtum fuit. Cùm igitur Lucifer, vt ſatis conſtat, ſupremus omnium Angelorum fuerit, dignum ſanè fuit, vt ei ſe pro Deo opponeret reliquorum Angelorum maximus: Vnde habet ſacer Textus: *Michaël & Angeli eius præliabantur cum dracone:* quæ verba *& Angeli eius*, innuunt reliquos omnes Angelos ſe ſe ad Michaëlem quaſi ad Principem adiunxiſſe, eique paruiſſe: Scio tamen nonnullos verba prædicta Apocalypſis intelligere ad litteram de prælio quod Michaël geret cum [Sanctus Michaël præliũ geſſit ab initio, & tempore Antichriſti aduerſus Dæmones eorũque miniſtros] Lucifero & Antichriſto in fine mundi, quo tempore de Chriſti imperio decertabitur: Et id quoque legimus apud Daniëlem: *In tempore illo conſurget Michaël Princeps magnus qui ſtat pro filijs populi tui, & veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes eſſe cæperunt, vſque ad tempus illud.* Quo loco prædicit Gabriel Michaëlem tempore Antichriſti, tanquam Præſidem Eccleſiæ pro eius fideliumque defenſione acerrimè pugnaturum: [*Dan. 12.*] Aduertit autem Viegas verba illa Daniëlis pro eo quod nos habemus conſurget, eſſe Hebraïcè [*Loco citato.*] verbum *Gamud*, id eſt columna, quare ſignificatur (inquit) Michaëlem futurum eo tempore columnam quandam immobilem ac

fortiſſimam, quâ totum Eccleſiæ ædificium ſuſtinebitur. Et celeberrimi Doctores, inter alios Sanctus Thomas explicans verba Apoſtoli de Antichriſto loquentis, quem *Dominus Ieſus interficiet Spiritu oris ſui*, id eſt (inquit) mandato ſuo, quia Michaël interfecturus eſt eum in monte Oliueti, vnde Chriſtus in cælum aſcendit. Iuxtà quam expoſitionem liquidò patet, quantus honos Michaëli ſit, ſpiritum oris Chriſti nuncupari, hoc eſt imperio Chriſti ei Antichriſti necem committi, & tam grande prælium aduersùs Luciferum & alios Chriſti infenſiſſimos hoſtes geſſiſſe, eoſque viciſſe, propter quæ Deus nomen ſuum in ipſo ſpecialiter poſuerit, voluerirque vt deinceps futuræ humanitatis Chriſti Filij ſui, hoc eſt poſt bellum in cælo habitum, figuram ſpeciemque ipſam geſſerit, vt quamplures tam Græci quàm Latini Patres aduertunt; quodque poteſtas, nomen, gloria, dignitaſque ipſius Luciferi inſtar fulguris in imum inferni præcipitati, nunc in eum tranſlata ſint. Deinde Sanctus Michaël vocatur ab Eccleſia Præpoſitus à Deo animabus ſuſcipiendis, quod & per ſe & per Miniſtros ſuos executioni demandat, & nullus Catholicus de hoc dubitat. Et propterea eadem Eccleſia ita in Miſſis Defunctorum precatur: *Signifer Sanctus Michaël repræſentet eas in lucem ſanctam*: Et inde cum gladio & ſtatera depingitur vt ſumma eius poteſtas iuſtitiæque æqualitas declaretur, in noſtris ſiue meritis ſiue demeritis ponderandis, tantum verò munus ad ſummum Angelum haud dubiè ſpectat. Ex eo etiam quod in Offertorio Miſſæ illum ſigniferum vocat Eccleſia, colligunt nonnulli probatiſſimi Auctores, ipſum eſſe qui ſignum ſanctæ Crucis in extremo iudicio, tanquam ſummi Regis & Imperatoris vexillum geſtabit: Ait enim Chriſtus apud Sanctum Matthæum: *Signum Filij hominis apparebit in cælo*, id eſt ſignum Crucis Dominicæ. Hoc verò munus in illo totius orbis theatro non videtur committi debere, niſi ſupremo omnium Angelorum Principi. His itaque & alijs rationibus quas videre eſt apud eundem Viegam & alios probatiſſimos Auctores, conſtat, Sanctum Michaëlem eſſe omnium Angelorum principem, & proinde omnium Seraphinorum primarium; & ideò ſi ſapimus, præſtantiſſimum hunc Angelorum principem cum toto ſuo exercitu nobis ſæpè ob oculos ponamus, vbique ſuſpiciamus hos omnes, & redamemus, ac veneremur; ab illis ex animo petentes vt pro ſua ipſorum præſtanti charitate, nobis in vita & morte opitulentur & patrocinentur; ſicut legimus Sanctum Baſilium id præſtitiſſe, nam hanc præcipuè ad Sanctum Michaëlem dirigit orationem: Tibi ô Michaël Duci ſupernorum Spirituum, qui dignitate & honore prælatus es cæteris omnibus Spiritibus ſuper-

2. Theſſ. 2.

S. Michaël quaſi os Chriſti Antichriſtum interficiet.

S. Michaël eſt à Deo animabus ſuſcipiendis præpoſitus.

S. Michaël ſignum ſanctæ Crucis in iudicio geſtabit.

Matth. 24.

Loco citato.

A S. Michaële & ſuo exercitu petendum vt nobis adſint.

S. Baſil hom. de Angelis.

nis, tibi, inquam, ſupplico. Ita de B. Patre noſtro Franciſco refert Sanctus Bonauentura in eius vita, quòd eidem ſancto Michaëli ſpecialiter deuotus erat, quia eum Principem inter omnes Angelos agnoſcebat, & quòd animarum repræſentandarum haberet officium, propter feruidum quem habebat zelum ad ſalutem omnium ſaluandorum; Vnde in honorem tanti Principis cæleſtis, & aliorum Angelorum quadraginta diebus ieiunans à Feſto Aſſumptionis Beatæ Virginis orationi inſiſtebat.

S. Bonau. in vita S. Franciſci.

Quod ad Sanctum Gabriëlem attinet, ſuprema eius legatio ad Beatam Virginem ſatis oſtendit ipſum quoque eſſe de ordine Seraphinorum, & ita multi pij & docti Patres docent, immò ſecundus in illo ordine, quia poſt Luciferi caſum Sanctus Michaël primum obtinuit locum, vt dictum eſt, vnde Daniel illum Principem magnum nominat, tali enim honore & dignitate inter alios ſupremos Angelos eſt præditus. Suffragatur S. Gregorius, de legatione eius ad Virginem ſermonem inſtituens, *Summum*, inquit, *Angelum venire decebat qui ſummum omnium nuntiabat.*

Cap. 10.

Hom. 34.

[illegible]andem quod ſpectat ad Raphaëlem, docent quoque Sancti Patres illum eſſe ex eodem Seraphinorum ordine, & probant ex eo quod apud Tobiam habetur, *Ego ſum ex principibus vnus.*

Tob. 12.

Horum porrò ſeptem ſpiritum celebris eſt memoria in Sicilia, Neapoli, Venetijs, Romæ, alijſque Italiæ vrbibus, vbi & imagines eorum opere Moſaïco expreſſæ viſuntur. Panormi, quæ vrbs eſt primaria Siciliæ, extat templum ſub horum ſeptem Angelorum principum inuocatione Deo dicatum, in quo anno Domini 1516. vetuſtæ eorundem effigies repertæ ſunt. Ità in Thermis Diocletiani Romæ 1551. locus à Philippo Archinto Vicario generali Iulij 3. dedicatus eſt Deo ſub inuocatione B. Virginis Angelorum, ſiue ſeptem Angelis ſtipatæ & circundatæ, cùmque per bella eſſet is locus prophanatus & neglectus, iterùm anno 1555. diuino decreto, viſione factâ, ſignificatum eſt haſce thermas ad honorem ſeptem Angelorum in templo conſecrandas eſſe, vnde templi forma ibidem constructa fuit, & poſteà à Pio 4. dedicata & titulo Cardinalitio ornata, in qua quidem energumeni multi per inuocationem horum ſeptem Angelorum à dæmonibus liberati fuêre, eorundem effigies tùm ibi tùm alib[illegible]mò & Antuerpiæ inciſæ & excuſæ ſunt. Porrò ab hiſce ſeptem Angelis Deo aſtantibus Deique quaſi Diaconis, Eccleſia militans ad triumphantis imitationem ſeptem Diaconos inſtituit. Totidem ſummo Pontifici olim aſſiſtere ſolebant, vt conſtat ex libro de ſummo Pontifice in vita Sancti Euariſti, qui quartus à Sancto Petro ſanxit, vt ſeptem Diaconi Pontifici Maximo, imò & cuili-

Templa in honorem ſeptem Angelorum conſtructa, & Deo in eorum memoriam dicata.

Act. 6.

bet Epiſcopo prędicanti ac celebranti, aſtitérent; Superior horum, & quaſi præpoſitus vocabatur Archidiaconus, qualis S. Sixto fuit S. Laurentius; hic numerus durauit vſque ad S. Gregorium Magnum, quando creſcente Eccleſiâ alij ſeptem prioribus additi ſunt, ac tandem Gregorius III. quatuor alios adiunxit, ita vt vniuerſim Cardinales Diaconi eſſent octodecim.

Olim ſeptem Diaconi Papæ aſſiſtebant.

SECTIO III.

Circà prædicta de ſeptem Angelis occurrit quædam reſoluenda difficultas.

ID quod precedenti Sectione diximus, Sanctos Michaëlem, Gabriëlem, Raphaëlem, & reliquos quatuor, ex ſeptem Angelis ante Deum aſtantibus, eſſe de Seraphinorum ordine, non modicam parit difficultatem; nam illos recenſuimus ad homines mitti; at docet Sanctus Thomas poſt Sanctum Dionyſium, atque S. Gregorium, & nonnullos alios, ſupremos Angelos Deo ſemper aſſiſtere, & ab eo immediatè illuminari, & edoceri de rebus quas oportet illos ſcire, & nunquam mitti ad miniſteria externa, ſed ſolùm inferiores; attamen alia eſt ſententia prædictæ contraria, de omnibus interdum ordinibus, Spiritus Angelicos ad homines in terram mitti; quæ ſententia Scripturis ſacris magis conſona eſt, ſanctis Patribus frequentior, & rationi congruentiſſima. Primum enim omnium extat Sancti Apoſtoli teſtimonium, *Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Legimus quoque apud Iſaïam, vnum de Seraphim miſſum ad purganda Iſaïæ labia; at quorſum inferior Angelus functurus erat officio Seraphim? & ſi fungeretur, quid opus erat illo nomine appellari? clarè tamen dicitur ad eum Seraphim eſſe miſſum, & ex illo loco communiter probatur ordo Seraphinorum.

1. p. *S. Dion de eccl. hier. c. 13.* *S. Greg. hom. 34* *Ad Hebr. 1.* *Iſai. 6.*

Pręterea ad Ezechiëlem miſſi ſunt Cherubim, vt habetur apud eius Prophetiam, quis autem dicat hos fuiſſe Angelos infimos, cùm Scriptura ita clarè vocet illos Cherubim, & eos tanquam excelſos exaggeret ſuper alios? Ita Sanctus Michaël ad Eccleſiam ſæpiùs miſſus fuit; Ita Gabriel & Raphael miſſi fuère, vt ſuprà dictum eſt.

Ezech. 10.

Pręterea antiqui Patres non exiguæ auctoritatis hanc confirmant ſententiam, in primis Gregorius Nazianzenus Iſaïæ Seraphim, & Ezechiëli Cherubim miſſos affirmat, & ne quis locum ali-

Lib. 2. ſuæ Theologiæ.

Hieron.

teraudeat exponere, Sanctus Hieronymus in epiſtola ad Damazum de viſione Iſaïæ locum citat ad mentem auctoris his verbis: *Quidam*, inquit, *Græcorum apprimè in Scripturis eruditus, Seraphim, Virtutes quaſdam in cælo eſſe exponit, quæ ante Tribunal Dei aſſiſtentes laudant eum, & ad diuerſa miniſteria mittuntur, maximè ad eos qui purgatione indigent.* Idem tenent Sanctus Cyrillus [a] ſuper Iſaïam, & Chryſoſtomus [b] in quadam homilia ad populum hos Seraphinos quos vidit Iſaïas, ait aſtantium ordinis eſſe, & Sanctus Auguſtinus [c] ita exponit locum Sancti Pauli: *Omnes ſunt adminiſtratorij Spiritus, &c.* Scholaſtici quoque Doctores, antiquitate & doctrinâ inſignes, conſentiunt, vt Magiſter Sententiarum [a], Alexander Alenſis [b], Prepoſitiuus, Altiſſiodorenſis, & alij non infimæ claſſis Auctores, quibus conſentit Doctor ſubtilis [c] docens Angelos etiam ſuperiores ſiue ſuperiorum ordinum mitti, ex cauſa tamen ſpeciali, & in magnis caſibus, vel vt alij dicunt, rarò & non ordinariè ad maximi ponderis gerenda negotia, ſicut Sanctus Bernardus aſſerit miſſum fuiſſe Gabrielem ad Virginem, vt Chriſti Incarnationem annuntiaret, vel etiam, vt alij volunt, exponentes ſuprà dictum Sancti Pauli locum, mitti modo viſibili aut inuiſibili, vel actu vel poteſtate, ſi Deo placuerit, hinc nos Minoritæ pro certo tenemus Deum Seraphico Patri noſtro Franciſco vnum ex ordine Seraphinorum miſiſſe nempe Sanctum Michaëlem, vt nonnulli tenent, quando voluit ex ſua benignitate in eius carne ſacra ſtigmata ſeu vulnera & cicatrices humanæ redemptionis pignora imprimere: vnde canimus: *Cui Seraph apparuit*, hoc eſt cui ex ordine Seraphinorum vnus apparuit, non diſplicet tamen eorum opinio qui cenſent, ei tum apparuiſſe ipſum Chriſtum in Seraphini forma, cunctis quippe Seraphinis, amoris ardore erga nos præſtat.

a *In cap. 6. Iſaïæ.*
b *Hom. 64.*
c *Lib. 2. Medit. c. 3. tom. 9.*
a *Magiſter ſent. lib. 2. diſt. 10.*
b *Alex. Alenſis in ſumma Theol. Prepoſitiuus Altiſsiodor. &c.*
c *In 2. ſent. diſt. 10.*

Quiſnam fuerit Seraph ille qui B. Franciſco apparuit.

Deinde ratio ſuadet non eſſe incongruum & indecens, vt illi ſupremi Angeli quandoque mittantur, nam, vt ait Magiſter, ſi ipſemet filius Dei Angelorum hierarchiis longè ſuperior, immediatè ad homines miſſus eſt propter eorum ſalutem, nullâ ratione indignum eſt ſupremos Angelos, qui miniſtri eius ſunt, ad nos etiam interdùm mitti extraordinariè, & rarò vti dictum eſt, cùm neque virtus humilitatis illis deſit, neque etiam charitas ergà nos, cùm fecerit eos Deus ignem vrentem, non materialem ſed ſpiritualem.

SECTIO

SECTIO IV.

Vltrà ſeptem Angelorum nomina, alia quoque recenſentur.

NON deſunt multi auctores de Angelis ſermonem habentes, qui vltrà illos quatuor poſtremos, ex ſeptem illis principibus Angelis in ſcripturis Canonicis non contentos, quoſdam etiam alios recenſeant, qui ſunt videlicet *Hieremiel* vocatus Archangelus apud Eſdram, & *Eromiel, Saniel, atque Azael*, de quibus mentio fit, libro 2. Sybillinorum carminum, in verſibus qui referuntur in 2. Tomo Bibliothecæ Sanctorum Patrum.

Angelorum quædam nomina, in ſcripturis Canonicis non recenſita.

2. Eſdr. 4. Bibl. S. PP. tom. 2.

Tunc Eromiel, Vriel, Saniel, Azaelque,
Quæ mala quiſque hominum patrauerit, ante ſcientes:
E terris animas, tenebris caliginis omnes,
Iudicio ſiſtent, ad formidabile Patris
Magni immortalis ſolium.

Venerabilis Beda vltrà quatuor primos Angelos ex ſeptem prænominatis, quos dicit ſcriptura ante Deum aſtare, duorum aliorum videlicet *Rumielis & Phanielis* meminit, ſeipſumque eis commendat his verbis, *Gabriel eſto mihi lorica, Michaël eſto mihi balteus, Raphaël eſto mihi ſcutum, Vriel eſto mihi protector, Rumiel eſto mihi defenſor, Phaniel eſto mihi ſanitas.* Præter iſta autem nomina addunt aliqui, *Nurielem, Zamaëlem, Zadchielem, & Caphzielem*; at quià non reperiuntur in ſacris litteris non ſunt tantæ auctoritatis, vt in ijs exponendis immoremur, cùm etiam conſilium ſit Apoſtoli vitandas eſſe vocum nouitates, quæ regula maximè obſeruanda eſt in rebus ſacris, nam in Concilio Romano cui præfuit Zacharias Pontifex Summus, condemnata fuit precatio quædam Adelberti hæretici & Magi, quæ talis eſt, *Supplico me ad vos Angele Vriel, Angele Raguel, Angele Tribuel, Angele Michaël, Angele Adimis, Angele Tubuas, Angele Sabaoth, Angele Simihel:* & declarat Concilium Eccleſiaſticum ſe tantùm agnoſcere tria Angelorum nomina, videlicet Michaëlis, Gabrielis, & Raphaëlis, quod eſt intelligendum de his Angelis de quibus ſcriptura Canonica meminit; nam iam notauimus de Vriele mentionem fieri apud Eſdram, ſicut & Ieremielis qui Archangelus nuncupatur, at is liber inter Canonicos non annumeratur. Deinde multi ſunt Patres qui Vrielis nomen admittunt vt Sanctus Am-

Beda in collectan.

4. Eſdr. 4.

broſius, [a] Albertus Magnus, S. Bonauentura, Prado, Sixtus Senenſis, & alij, quos citat Alcaſar [b], ita quoque Gerſon [c] ſuper Magnificat, *in libris Eſdræ*, inquit, *mentio ſit de Vriel Angelo, cujus interpretatio ſonat ignis Dei.* Quoad illos igitur Angelos quos inuocat ſuprà dictus Adelbertus, exceptis Michaële, & Vriele, ſi poſtremus ille ſit, de quo habetur loco citato Eſdræ, potiùs Dęmones ſunt, quàm boni Angeli, vt idem Romanum Concilium declarauit, & Sanctus Bonifacius exclamauit.

a *S. Ambr. lib. 3. de fide ad Gratianum cap. 2.*
b *not. 4.*
c *p. 3. tract. 8.*

CAPVT XI.

De alijs communioribus Angelorum nominibus, & quaſi appellatiuis.

SACRA Scriptura & Sancti Patres pręter ſuprà recenſita Angelorum nomina, plura adhuc alia communiora & quaſi appellatiua, & quæ eorum proprietates & communia officia declarant, maximè reſpectu noſtri recenſent; de quibus ſequentibus Sectionibus eſt dicendum.

SECTIO I.

Angeli dicuntur filij, oculi & pedes Dei, & cur.

Angeli filij Dei dicuntur, at non naturales ſed adoptiui.

PRIMÒ itaque *Filij Dei* vocantur, non quidem naturales, & ei ęquales, nam vnicus eſt, videlicet verbum Dei ab æterno à Patre genitum, ſed tantùm per creationem & gratiam, in qua ſunt progeniti, & nullum alium Patrem agnoſcunt, cùm ab illo ſolo ſuum habeant principium; & quia, vt filij, ſunt ad Dei exequenda mandata promptiſſimi, vt ſuprà oſtenſum eſt: & probatur ex Iob, vbi Angeli vocantur *Filij Dei*, interpretibus Marianâ & Sa, ac reliquis: Et vt clarè nobis innoteſcat ibi mentionem fieri de Angelis, ſeptuaginta dicunt: *Ecce venerunt Angeli Dei, vt ſtarent coram Domino, & Diabolus venit cum eis:* Quibus verbis etiam apparet vt filios, Deo tanquam proprio Patri continuò aſſiſtere, non

Iob 1.

ſecùs ac patribus carnalibus boni aſſiſtere ſolent filij, ita vt & de ijs quoque illud proferri non incongruè poſſit ad Deum, quod ad patrem terrenum, qui beatus prædicatur, per Prophetam enim Regium dictum eſt aliquando: *Filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ*, quia in circuitu menſæ eius aſtantes, fruitione illius Diuinæ eſſentiæ ſemper paſcuntur: ſicut autem ſic Deo aſſiſtunt iugiter, vt filij in circuitu menſæ eius; ita quoque ſanctæ aſſiſtunt Eccleſiæ in campo pręſentis ſæculi, dum anguſtijs & perſequutionibus hinc inde deprimitur, & inſtar ſepis vineam circundantis, illam tanquam Domini Sabaoth vineam ambiunt & cuſtodiunt; & non mirum, cùm ipſa ſit ſponſa Altiſſimi Patris illorum.

Pſal. 127.

Sed videtur his refragari Sanctus Chryſoſtomus, dum ſcribens in epiſtolam Sancti Pauli ad Hebręos, affirmat Angelos nunquam appellatos Filios Dei, & probat ex ipſius Sancti Pauli ſententia, *Cui Angelorum dixit aliquando, Filius meus es tu?* At reſpondendum, S. Paulum ibi non loqui de filiatione adoptionis, ſed de naturali & ſubſtantiali, & proinde illa verba Sancto Chryſoſtomo non repugnant: neque id etiam placere poteſt choro reliquorum Patrum, non ſemel id nomen accipientium de Angelis; quod illis conuenit, vt ſuprà dictum eſt, tum propter gratiam adoptionis, tum propter naturæ præſtantiam & virium robur: vnde ſæpiùs Angeli nomen pro forti & potenti ſumitur: hinc *Potentes virtute* à Pſalmiſta Regio dicuntur. Quanto igitur gaudio, ô homo, qui membrum es ipſius ſanctæ Eccleſiæ affici debes, dum intelligis *Filios Dei*, id eſt Angelos tibi etiam adeſſe, quibus Deus mandat patrocinium tuum, Angelos, inquam, qui non ſolùm filij ſimpliciter, ſed filij primogeniti à Sanctis Patribus vocantur, quia ante alias creaturas eos condidit Deus, vt ait Sanctus Anaſtaſius Sinaïta, atque ineffabili arcanoque nomine *Iehouah* inſigniri ſolitant in ſacris Litteris, vt obſeruant interpretes ad illud Exodi: *Obſerua eum, & audi vocem eius, quia non dimittet cùm peccaueris, & eſt nomen meum in illo.*

Hebr. 1. — *Pſal. 102.* — *Lib. 6. de ſexto diuini opificij die.* — *Exod. 23.*

Secundò, *Oculi ſunt Dei.* Ita Zacharias, *Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt*, id eſt Angeli, ait Ribera, ſeptem ſunt per quos Deus Eccleſiam ſuam moderatur: Ita Sanctus Ioannes in ſua Apocalypſi, vt anteà diximus, ſeptem ſpiritus ad vniuerſi cuſtodiam deſtinatos, congruentiſſimè vocat Chriſti oculos, quoniam eos ſuæ generalis prouidentiæ adminiſtros habet: Et quamuis id de ſeptem Angelis ſuprà nominatis dici poſſit, de omnibus tamen etiam hoc intelligendum venit, quia rerum vniuerſitas in ſepte-

Angeli ſunt oculi Dei, & quomodo. *Zach. 3.* *Apoc. 5.*

nario numero ſępè deſignatur, illis enim munimur & defendimur, colluſtrant ſiquidem omnia, ac vident quid neceſſe habeamus: Et hoc ſenſu Sanctus Baſilius hęc Dauidis verba: *Oculi Domini ſuper iuſtos*, &c. intelligit, dum ait, *Quemadmodum Sancti corpus ſunt Chriſti, & membra ex membro, & poſuit Deus in Eccleſia quoſdam vt oculos, quoſdam vt linguas, nonnullos vt aures, alios item manuum, alios pedum qui rationem obtinerent: ſic & ſanctæ ſpiritales virtutes circà cæleſtem verſantes locum, aliquæ oculi dicuntur, quòd curam ſuſceperint nos interuiſendi, curaque noſtri omnium illis concredita ſit, nonnullæ aures, vt quæ noſtras ſuſcipiunt preces*; quibus verbis conſtat Angelos non ſolùm Dei oculos eſſe, verùm etiam & aures. Porrò Angeli dicuntur *Dei oculi*, quia ſicut oculis omnia luſtramus, & nullo negotio & breui tempore omnia penetramus; Ita Deus per Angelorum miniſterium hominibus conſulit, nam per illos eorum rebus proſpicit, & illos inſpicit vt tueatur. *Oculi enim*
2. Paral. 16. *Domini* (inquit Hanani Propheta) *contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.* Scire autem oportet Magnates Regni Regis *oculos* dici ſolitos, ſiue quòd chariſſimi atque vnicè dilecti ſint Regi, ſiue quòd eorum maximè conſilio, prudentiâ & induſtriâ Princeps vtatur, in regendo principatu negotijſque tractandis; ita multò magis dici poſſunt Angeli *Oculi Dei*, quia per illos ipſe videt, inuigilat, & rebus omnibus proſpicit, in quantum eius adminiſtri ſunt: Et denique (aiunt alij) ipſi Angeli dicuntur oculi Dei, non ſolùm quia ſunt perſpicaces intelligentiæ ad pręuidendum & prouidendum quod noſtrâ intereſt, ſed etiam quia ad compatiendum de ærumnis noſtris miſericordes ſunt, oculus enim ſedes & iudicium miſericordiæ eſt, vt plures notarunt: & ſicut *Dei ſunt oculi*, ita ſunt *Dei aures* per quas intendit ad hominum preces & ęrumnas.

Tertiò, *Pedes quoque & manus ſunt ipſius Dei*, quia ſunt valdè actuoſi, & veloces miniſteriales ad prouidendum rebus humanis: ô quàm velociter propria manus, vel pes exequitur voluntatis nutum, dictum factum putat qui manibus aut pedibus ſuis imperat.

SECTIO II.

Angeli vocantur fluuij, montes, colles, ignis, cælum, nubes, & ſtellæ, & cur.

QVARTÒ, *Fluuiorum* nomine donantur Angeli, vt notat Procopius Sophiſta Chriſtianus in Iſaïam, vbi ait: *Quanquam tamen & multorum fluuiorum nomine Angeli intelligantur, qui ſemper Patris faciem in cælo intuentes Eccleſiam cuſtodiunt.* Angeli vocātur fluuii. In cap. 33 Iſaiæ.

Quintò, dicuntur Angeli *Montes & colles*, vt docet Sanctus Bernardus, ob eorum ſublimitatem, & ſuprà omnes homines naturæ celſitudinem & nobilitatem, & de his intelligit illud Iſaiæ: *Montes & colles cantabunt coràm vobis laudem.* Ita Sancta Eccleſia, vel anima ſancta Chriſti ſponſa, loquens de ſponſi ſui aduentu in carne, ait: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles*; hoc eſt omnes Angelorum ordines è cælo ſaliens tranſiuit, & ſub omnibus ſe demiſit, factus homo, iuxtà illud Pſalmiſtæ: *Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis*, & ita exponunt ſancti Patres. Quòd primò montis nomine donentur, patet ex eodem Pſalmiſta: *Fundamenta eius in montibus ſanctis*, inquit, hoc eſt fundamenta Ciuitatis Domini quæ eſt ſancta Eccleſia, ſunt in ſanctis montibus Angelorum; quoniam ab initio fundauit & ſtabiliuit ſuam Eccleſiam Altiſſimus in ſanctis Angelis: vnde docent omnes Patres ipſam Eccleſiam in eis ſumpſiſſe exordium. Quòd etiam ſint colles, conſtat apud Iobum, vbi Eliphaz ipſum alloquens, ait: *Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?* Ibi ſiquidem Eliphaz confundere volens Iob, à minoribus ad ſublimiora procedit: Primò enim ait illum haud hominibus cunctis antiquiorem eſſe, cùm non ſit natus primus homo: Secundò, oſtendit ipſum multò minùs cum Angelis conferendum, cùm non ſit natus ante ipſos quos colles vocat: Tertiò denique gradatim aſcendens, nec vllo modo cum cum diuina ſapientia comparari poſſe ait, dicens: *Nunquid conſilium Dei audiſti? & inferior te erit ſapientia?* In libro quoque Prouerbiorum, ipſa increata ſapientia verba faciens de propria æternitate, quâ rebus vniuerſis etiam Angelis eſt antiquior, ait: *Ante omnes colles ego parturiebar*, id eſt ante omnes Angelos.

Angeli montes & colles vocantur, & cur. Serm. 53. Iſai. 55. Cant. 2. Pſal. 8. Pſal. 86. Iob. c. 15. Prou. 8.

Sextò, *Ignis* etiam vocantur, iuxtà illud Pſalmiſtæ: *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & Miniſtros ſuos ignem vrentem:* Dicuntur

Angeli ignis vocantur, & quomodo. Pſal. 103.

ignis vrens, ob charitatem quâ ſemper erga Deum & homines ardent, & quia ignis vrentis efficaciam in operando habent: & ob id forſitan illi ſeptem ſpiritus, de quibus anteà loquuti ſumus, qui ante Deum adſtant, vocantur in Apocalypſi *Lampades ardentes ante Thronum*, quòd non ſolùm (ſicut etiam alij omnes Angeli) ipſi fulgentiſſimi ſint, ſed omnes etiam ad quos mittuntur, magnâ rerum ſublimium luce colluſtrent, & ergà illos igne charitatis ardeant. Cuius rei exemplum ſymbolumque pariter exhibuit Angelus in Actis Apoſtolorum, cùm aſtitit Petro, tantâ enim erat luce præfulgens, & ſic charitate ergà S. Petrum ardens, vt ſacer Textus dicat: *Lumen refulſit in habitaculo.* Et ſicut exterius illud lumen in habitaculo refulgebat, ita ſpirituale lumen & ardens charitas in anima ipſius Sancti Petri. Et hac etiam ratione, lucis nomine donantur ipſi Angeli boni, ſicut mali tenebræ vocitantur, vt rectè docet Sanctus Auguſtinus in verba Geneſ. *Diuiſit lucem à tenebris; id eſt bonos Angelos à malis* (inquit) *boni enim lux appellantur, eò quòd illuſtratione veritatis intelligibiliter fulgent: mali autem tenebræ, quia eorum mentes teterrimæ, à luce Iuſtitiæ auerſæ ſunt.* Eandem ſequitur ſententiam Rupertus: *Diuiſit lucem à tenebris; hoc eſt*, inquit, *bonos à malis ſed ſeparatione immutabili, ita vt nec illi qui ceciderunt reſurgere, nec illi qui cùm peccare poſſent, peccando cadere noluerunt, vlteriùs vnquam habeant vel poſſint peccando cadere.* Et paulò pòſt: *Ita approbauit Deus hanc lucem, vt iam non poſſit obſcurari, & in tenebras conuerti, nec à fonte luminis, & patre luminum amoueri & ſeparari.* Hæc ille.

Apoc. 4 & 5. — *Act. 12.* — *S. Aug. lib. de Ciuit. Dei cap. 9.* — *Ruper.*

Angeli cælum & nubes dicuntur.

Septimò, *Cælum & nubes*, dicuntur à Sancto Cyrillo Alexandrino, Cælum quidem, Commentario in Amos, cùm ait: *Cælum enim eſſe dicimus, Cælum incolentes Angelos*; Ita habent multi Patres. Nubes verò, Commentario in Oſeam: *Nubes autem ſanctæ, & quas mentis oculis videmus, Virtutes intelligendæ ſunt ſupernæ & cæleſtes, per quas ſermo exhortationis ad nos permanare poſſit, à Deo, inquam, ſine controuerſia.*

Apoc. 1. Angeli ſtellæ vocantur.

Octauò, vocantur *Stellæ* in Apocalypſi: *Habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem.* Septem illæ ſtellæ ſeptem ſunt Angeli illi ſanctiſſimi de quibus ſuprà. Et ita docent Origenes [a], S. Hilarius [b], S. Nazianzenus [c], S. Hieronymus [d], Andræas, quin & Maldonatus [e].

a *Hom. 20. in num.*
b *In Pſal. 124.*
c *Orat. 32.*
d *In 18. Matt.*
e *In 18. Matt.*

SECTIO III.

Angeli aues ſeu volucres vocantur, & cur.

Angeli aues ſeu volucres vocitantur, & quâ ratione. *Apoc. 19.*

NONÒ, *Aues* ſiue *volucres* vocitantur, vt docet Andræas Cappadociæ Epiſcopus in Apocalypſim S. Ioannis, dicit enim S. Ioannes: *Et vidi vnum Angelum ſtantem in Sole, & clamauit voce magnâ, dicens omnibus auibus quæ volabant per medium cœli,* &c. in quem locum per aues intelligit Angelos, & reddit rationem, quòd videlicet ſint ſublimes, & inter cœlum terramque volitent, ſe ſeque ad noſtram inſtructionem ſubinde demittant. Vnde Cantipratenſis narrat de quadam venerabili fœmina, quam auis miræ pulchritudinis & decoris, dulciſſimis & ineffabilibus vocibus, annis ante mortem plurimis ſolaretur, elanguit enim multo tempore in lecto iacens: *Cùmque ab ea quæſiuiſſem* (inquit Cantiprat.) *cuius auis voces imitari illa volucris videretur, nihil, ait, in terrenis eſt cui comparetur, nec ſolis auribus delector, ſed cor quoque gaudet, & inflammor ad vitam æternam*: Quid exiſtimandum de hac aue niſi eſſe Angelum? Et non mirum ſi auibus comparentur, nam vt aues ſunt valdè agiles & veloces, ita ipſi Angeli ſunt velociſſimi, tanta eſt in eis velocitas, vt nulla mens, nulla cogitatio, poſſit comprehendere celeritatem quâ ad nos à cœlo vſque ad terram meant & remeant. Experiuntur Nautæ nauim per immenſa patentis æquoris ſpatia, remis veliſque concitatiſſimè fluere; emittuntur velociſſimè è baliſtis telorum grandines; Regina auium Aquila toto illo plumarum remigio inſtructa, contentiſſimo corporis niſu, acerrimo cupiditatis ardore, in prædas ruit: fingunt Poëtæ Iouis fulmen concitatiſſimè è cælo ad terras delabi: Sol Oriens quàm-citò ad Occidentem vſque lumen ſuum effundit: oculus ſe in cælum dirigens illicò viſum ibi dirigit; hominis cogitatio fulgore velocior per diſiunctiſſima quæque breuiſſimo diſcurrit momento: ſed ſi iſta omnia cum Angelorũ celeritate conferantur, ibi erit pigra tarditas. Reuerà noſtram ſuperat imaginationem Habacuc tranſlatio ab Angelo à Iudæa in Babylonem, vt ait Scriptura apud Danielem, ad hoc vt prandium quod pro meſſoribus diſpoſuerat, Danieli in lacu leonum exiſtenti conferret; vnde apud eundem Danielem dicitur; *Poſuitque eum in Babylonem ſuprà lacum in impetu ſpiritus ſui*; & ſuperadditur, eundem Habacuc in eundem locum, ab Angelo in temporis

Lib. 2. cap. 25. num. 2.

Mira Angelorum celeritas demonſtratur.

Dan. 14.

punćto fuiſſe reportatum. Quis eſt hic impetus? certè talis qualem nemo poſſit cogitare; poſſunt enim minimo temporis ſpatio realiter & præſentiſſimè quàmplures mundi partes percurrere, quamuis vno eodemque inſtanti nonniſi in vno loco verſari queant. Quapropter S. Dionyſius non contentus communi conceptu hominum, qui Angelos in mente fingunt ſimiles iuuenibus pulcherrimis ijſque alatis, ad indicandam eorum mirificam celeritatem, alas quoque aſcribit eorum pedibus, quod olim Gentiles de Mercurio quem Deorum nuntium fingebant, fabulati ſunt. De tanta Angelorum velocitate deque eorum pennis mirabiliter loquitur Ezechiel, & vt dicit Albertinus, & poſt illum de la Cerda, tantum ſpatium poteſt conficere vnus Angelus intrà vnius horæ tempus, quantum homo ſi ſingulis diebus quadraginta milliaria decurrens, bis mille nongentis & quatuor annis in continuò itinere perſeueraret; aut iuxtà aliorum calculationem, tantum quantum foret, ſi circulus æquinoćtialis orbis terræ millies oćtingenties oćtogeſies quater reduplicaretur. Et forſitan pro captu noſtro aues nuncupantur, & in tali forma quandoque apparuerunt, vt ſuprà dićtum eſt, quatenùs eorum velocitas illâ comparatione nobis aliquo modo innoteſcere poſſit; nulla enim animantia tam celeriter de loco in locum tranſire & migrare ſolent, ac in aëre volucres. Et ob eam rationem eleganter Tertullianus: *Omnis ſpiritus*, inquit, *ales eſt, hoc Angeli (omitto Dæmones) igitur momento vbique ſunt, totus Orbis illis locus eſt, ſic promptè, perſpicaces, ingenioſi & agiles ſunt ad exequenda diuina imperia circa hominum cuſtodiam, vt de celeritate æmulentur immenſitatem, ſiquidem totus orbis quaſi vnus locus illis eſt.* Vidit Iſaias Deum Iſraël in auguſto ſolio ſedentem, addit Propheta: *Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ vni, & ſex alæ alteri, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.* Circà quæ verba difficultatem mouet S. Ambroſius, ſi ſtabant (ait) quomodo volabant? & ſi volabant, quomodò ſtabant? profećtò qui ſtat pedibus immobilis eſt, qui volat agillimum habet motum; quo pacto igitur ij Angeli igniti cùm ſtare ante ſolium Dei dicantur, ocyſſimo volatu ad Dei nutum mouentur? Facili negotio hæc reſoluetur difficultas ſi bene perſpiciamus ea quæ Pſalmiſta habet: *Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendã vocem ſermonum eius.* Scilicet ſanćti Angeli, qui cùm à Deo mittuntur ad humana negotia, tam agili potentiâ pollent in Dei obſequio, vt vix diuinæ voluntatis nutum exceperunt, cùm re fœliciter præſtitâ, redeunt ferè in momento ad audiendam vocem vlterioris imperij, & ad noua exequenda mandata in terra circa homines; quæ cùm maxima celeritate

Cap. vlt de Cæl. Hier.
Ezech. 1.
Apolog. c. 22.
Iſai. 6.
Lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 21.
Pſalm. 102.

ſeritate perfecerint, iterùm ferè abſque mora Deo adſunt, vt iterùm alia ab eo excipiant imperia, & ſic conſequenter. Non mirum itaque ſi cæleſtes illos ſpiritus charitate Dei & hominum ardentes, viderit Iſaias ante ſolium diuinitatis, & ſimul volantes, volant cum *Iſai. 6.* mira agilitate ad exequenda Dei mandata circà hominum curam, & vnà ſtant ante Dei ſolium, vt noua capeſſant imperia. Rectiſſimè ergò ait Pſaltes: *Facientes verbum eius ad audiendam vocem ſermonum eius.* Quia ſubitò & eo momento quo Dei verbum & mandatum perfecerunt, ad iterùm audiendam vocem ſermonum eius maximâ charitate, & noua eius adimplenda imperia redeunt. Et ſicut ità veloces, alacres, & agillimi ſunt in diuinis exequendis mandatis; ità à ſuis clientibus velocem exigunt actionem, vt conſtat de illo Angelo quem multi exiſtimant fuiſſe S. Michaëlem Eccleſiæ eiuſque capiti Petro præpoſitum, qui à carcere ipſum B. Petrum liberaturus dixit ei, *Surge velociter*; in quo oſtendebat quo ferebatur deſiderio ad illum liberandum, & quia eius ſomnum excutere volebat, ſomnolenti enim ſunt lenti & tardi: hoc etiam deſignabat quantâ velocitate ipſe S. Petrus & reliqui Apoſtoli debebant adire diuerſas mundi plagas, ad Dei verbum prædicandum, vt prædixerat Iſaias: *Ite Angeli veloces ad gentem conuulſam & dilaceratam.* Quaſi *Iſai. 18.* diceret ito ô Petre, ite ô Apoſtoli velociter quaſi Angeli ad gentes & barbaros à Dæmone conuulſos, & vitijs dilaceratos, vt eos liberetis & ſaluetis. Et ità quemlibet noſtrum monet Eccleſiaſticus: *In* *Eccl. 33.* *omnibus operibus tuis eſto velox, & omnis infirmitas non occurret tibi.* Velox enim & expeditus excutit acediam, torporem, languorem, induitque robur, valorem & vigorem Angelicum. Sic de Ionatha *2. Reg. 1.* & Saüle in prælio cæſis canit Dauid, *Aquilis velociores, Leonibus fortiores.*

SECTIO IV.

Angeli, Virtutes, Pacifici, Principes, Saluatores & Adiutores Dei, dicuntur.

DECIMÒ *Virtutes* in communi vocantur; ſeu poteſtates cæleſtes, etiamſi ſpeciali quodam modo nonnulli his donentur *Angeli virtutes communi vocantur.* nominibus, vt notauimus dum de eorum ordinibus diximus. Quòd autem omnes Angeli *Virtutes* vocitari poſſint, docet S. Chryſoſto- *Expoſ. in Pſal. 45.* mus, quoniam de facto magnâ pollent virtute, & hoc titulo eorum

Pſal. 148.

vires oſtenduntur, iuxtà illud Pſalmiſtæ, *Potentes virtute, &c.* Et iſtud eiuſdem, *Laudate Dominum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius.* Et alibi ſæpè. Et apud Matthæum, *Virtutes cælorum mouebuntur*, hoc eſt Angeli, vt exponunt Patres, & refert Suares; & Ciryllus Alexandr. vocat illos *Virtutes* ſanctas ac rationales, ſubſiſtentes, & à Deo originem ducentes, ſine macula, diuinæ voluntati obedientes, quas ipſe Deus nobiſcum qui lædimur, militare iuſſit. Ità S. Greg. Naz. [a] S. Hieronymus, [b] Origenes, & alij: quibus ſuperaddemus Petrum Damianum in ſermone de ſancto Michaële, vbi ait: *Beata illa regio ſupernarum virtutum, in qua fælices ſpiritus circunuolant, Dominum Sabaoth, & ſublimi pennarum applauſu in plateis ſupernæ Hieruſalem, Sanctus, Sanctus, Sanctus clarâ voce decantant.* Quomodò autem magnâ virtute pro nobis pugnent, poſteà dicemus.

Matth. 24.

3. p. q. 59. art. 6. diſp. 56. ſect. 53.

a *Orat 14. & orat. 38.*

b *Aduerſus heluidium.*

Petr. Dam.

Angeli ſunt pacifici.

Serm. 52.

Orat. 12.

Vndecimò, *pacifici* ſunt ipſi Angeli inter ſe, abſque vlla diſcordia, vnde vocantur Angeli pacis, illâ pace quæ eſt ſecundùm Deum & quæ ex ſpirituali concordia naſcitur, vt docet S. Chryſoſt. ſermone in eos qui Paſcha ieiunant, & S. Greg. Naz. His porrò, id eſt cæleſtibus virtutibus, nihil tam proprium eſt quàm pugnas & diſſidia neſcire, & rationem reddit; nam in Deitate quam cæleſtes illæ virtutes imitantur nullum eſt diſſidium. Quemadmodum autem ſumma pax inter illos reperitur, ità vnitatem & pacem à nobis exigunt, vt fuſiùs dicemus cap. 18. ſect. 1. vnde vt ait S. Bernardus, noſtros tutores aduersùs Dæmones pacem noſtram turbare & euertere tentantes, eos conſtituit Deus, ità vt per ipſos nobis pacis gratiam miniſtret. Et id præclarè admodum docet S. Chryſoſt. *Ità Deus*, inquit, *quoniam barbarâ & agreſti mente, rabientes Dæmones ad pacis euerſionem vbique verſantur, ad tutelam noſtram conſtituit exercitus Angelorum, vt eorum præſentiâ, Dæmonum confringatur audacia, & per eos nobis pacis gratia miniſtretur.* Vt autem ſciamus illos pacificos, ſatis eſt cantus ille in natiuitate Chriſti decantatus: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, &c.* Quem ſancti Angeli cæleſti voce modulati ſunt. Quod ponderans S. Chryſologus ad hoc propoſitum multa diſertis verbis habet, ſed quæ magis ad rem faciunt, referam: *Tunc*, inquit, *in cæleſtibus lætitia, & in Angelis exultatio, quibus ſpecialiùs famliaris eſt pax, laudant igitur cæleſtes Angeli, & dicunt gloria in altiſſimo Deo, & in terra pax, &c.* Et poſt pauca: *Dicamus ergo & nos cum Angelis gloria in altiſſimis, &c. qui humiliauit Diabolum, & exaltauit Chriſtum ſuum, gloria in altiſſimis Deo qui diſcordiam fugauit, & pacem ſtatuit, &c.* Eſt mirum (ait S. Chryſoſt.) quòd Angeli qui olim miſſi erant ad homines puniendos de peccatis commiſſis, vt conſtat de Iſraelitis, de

Serm. 1. de Ang.

Hom. 3. de Aſcenſ.

Luc. 2.

Dauide, Sodomitis, de Ægyptijs in mari rubro, &c. in lege noua, nato domino hominibus congratulentur, & pacem nuntient. *Gloria*, &c. Quia ſumus eorum fratres, cohæredes, &c. Loco cit. Luca.

Duodecimò, *Principes* appellantur etiam communi vocabulo, nam etiamſi Sanctus Michael apud Danielem dicatur vnus ex Principibus primis; hoc tamen Principis nomen cunctis Angelis conuenit, & ità eos appellat S. Bernardus: *Doleo proinde aliquos veſtrûm graui in ſacris vigilijs deprimi ſomno, nec cæli ciues revereri, ſed in præſentia principum tanquam mortuos apparere, cùm veſtrâ ipſi alacritate permoti, veſtris intereſſe ſolemnijs delectentur.* Hi porrò potentiſſimi Principes, ad noſtram ſalutem procurandam à Deo deſtinantur. Angeli ſunt Principes. Serm. 7. in Cant.

Decimo-tertiò, dici etiam poſſunt *Saluatores*, non eo modo quo Chriſtus Dominus Saluatoris nomine donatur, qui vt ait S. Matth. *Saluum fecit populum ſuum à peccatis eorum*: ſed inquantùm à Deo deſtinantur in noſtrum ſubſidium, protectionem, necnon ad noſtram procurandam ſalutem, vt multis exemplis hoc in tractatu probamus. Hoc ſenſu intelliguntur hæc verba libri Iudicum; *Qui ſuſcitauit & ſaluatorem:* hoc eſt (ait gloſſa interlinearis) aliquem Archangelorum miſſum in auxilium eorum qui *hæreditatem capiunt ſalutis.* Et Origenes in illa ſcripturæ verba; *Hi ſaluatores*, inquit, *ſignificant Angelos, quos emittit Deus ad ſubſidium eorum qui ad ſe toto corde clamauerunt, & diuinam clementiam erga ſe, conuerſione pœnitentiæ flexerunt.* Habemus ſimile quid in lib. 4. Regum: *Et dedit Dominus Iſraeli Saluatorem*, &c. Lyranus ait hunc ſaluatorem fuiſſe Angelum Iſraeli Prælatum, qui ordinatione diuinâ impediuit ex tunc contra Ioachas conſurgere bella. Angeli dici poſſunt ſaluatores, & quomodo. Matth. 2. Iudicum 3. Hebr. 1. 4. Reg. 13.

Decimo-quartò, Dicuntur tandem, *Adiutores Dei*, vt colligimus ex lib. Tobiæ, aiebat enim Raphael iunioris Tobiæ conductor, *Ego ſum Azarias Ananiæ magni filius.* Quæ verba interpretans Lyranus ait, verum dixit Angelus, quia *Azarias* interpretatur Adiutor Dei: Angeli verò ſunt Adiutores Dei inquantùm per eorum miniſterium electi diriguntur ad ſalutem: *Ananias* verò interpretatur gratia Dei, vel gloria Dei, & Angeli ſunt filij gloriæ Dei, vel filij gratiæ Dei: magna enim gratia Dei eſt conceſſa hominibus Angelos habere cuſtodes, &c. Angeli dicuntur adiutores Dei. Tob. 5.

CAPVT XII.

Angeli ſunt cunctis rebus creatis præpoſiti.

POSTQVAM præcedenti capite diximus de Angelorum nominibus, tùm eis ſpeciali quâdam ratione, tùm communi conuenientibus; nunc videndum illos nominari quoque & eſſe cunctis rebus creatis præpoſitos, & non ſolùm hominum cuſtodes à Deo inſtitui, vt ſequenti capite dicemus. Sunt ergò præpoſiti elementis & rebus irrationalibus, Regnis, Prouincijs etiam infidelibus, ciuitatibus, & earum muris, Eccleſiæ vniuerſali & particularibus, perſonis Publicis, vt Regibus, Principibus, &c. necnon Patriarchis, Epiſcopis, & aliâ dignitate fulgentibus: immò etiam cuilibet communitati, & monaſterio ſiue collegio, familijs ſingulis, exercitibus, &c. De quibus omnibus, à rebus minoris conditionis aut dignitatis incipiendo, & tandem ad digniores progrediendo, ſequentibus ſectionibus dicturi ſumus.

SECTIO I.

Quidam Angeli ſunt elementis & alijs viſibilibus rebus , etiam irrationalibus, præpoſiti.

Lib. 83 qq. q. 79. & 3. de Trin. cap. 4. Angeli ſunt elementis & alijs rebus etiam irrationalibus præpoſiti. a *1 p. q. 110. art. 1. ad 3.* b *Lib. 4. Dialog.*

HÆc veritas habetur ex S. Auguſtino, *Vnaquæque res viſibilis,* inquit, *habet Angelicam poteſtatem ſibi præpoſitam.* Et id aliquot locis ſcripturæ probat idem Auguſt. de Trinit. & ait corporalem omnem creaturam per intellectualem gubernari. Idem tenet S. Thomas [a] & citat S. Gregorium [b] in hoc mundo viſibili nihil niſi per creaturam inuiſibilem diſponi poteſt: dicítque ad tertium ordinem Virtutum pertinere omnes Angelos qui ſuper ſpecies rerum corporalium præſidentiam habent. Hi quamuis vni committere poſſent irrationabilium omnium diſpoſitionem, ad Diuinæ tamen ſapientiæ rationem pertinet, vt ad ſingulas rerum ſpecies conſeruandas ſingulæ virtutes deputentur: quando verò aliquid miraculosè & vi ſupernaturali, aut ſuprà naturæ vires fit, per has virtutes efficitur, ſicut quando ignis virtus ſuſpenſa fuit ne tres pueros in camino Babylonis combureret, quando Leonum os clauſum fuit ne Danielem tangerent, quando ſol ſtetit in medio cæli vt de

inimicis victoriam populus Dei reportaret, quando ad motionem aquæ piſcinæ Hieroſolymitanæ, ſanabatur ille qui priùs in aquã deſcendebat, & ſic de ſimilibus. Hi porrò effectus producti fuêre ab Angelis qui præpoſiti fuerunt his ſuprà nominatis creaturis, vt verbi gratiâ, Angelus igni præpoſitus adfuit tribus illis pueris, & ab igne liberauit, eius exuſtionem impediendo. De tali Angelo dicitur in Apoc. *Et alius Angelus exiuit de Altari, qui habebat poteſtatem ſuper ignem*. Ita Angelus aquæ prępoſitus mouebat piſcinæ aquam; de quo in Apoc. *Et audiui Angelum aquarum dicentem, Iuſtus es Domine*; vbi Andręas Cæſarienſis putat hunc Angelum aquarum ſic appellatum, quòd aquis ſit præpoſitus. Et Sanctus Michaël in apparitione montis Gargani dixit montem illum ſub eius tutela exiſtere. Ita de alijs dicendum. Origenes ſuper numeros explicans illud: *Cernens aſina Angelum ſtantem in via*, aſſerit Angelos pręeſſe beſtijs, arboribus & virgultis, eorumque natiuitati & cęterarum rerum incrementis, notanter ait Angelos præeſſe beſtijs, quoniam determinatus eſt aliquis Angelus pro ſpecie leonum ſeruanda, alius pro equis, &c. Et ſi de arboribus & virgultis ſermo ſit, eſt Angelus deſignatus pro plantis & herbis huius vel huius ſpeciei, & ſic de ſimilibus, ita Sanctus Thomas ex Patribus multis docet: non quòd pro quolibet harum rerum indiuiduo detur Angelus peculiaris, vt datur hominibus, ſed ſolùm pro ſingulis ſpeciebus, nam cùm illæ omnes ſpecies ſint neceſſariæ pro hominum ſalute ſpirituali & corporali; ideò Sancti Patres huius ſunt ſententiæ, quòd valdè congruum ſit ab Angelis ſeruari, ne earum aliqua Dęmonum inuidiâ pereat, & hoc maximè ad diuinam ſpectat prouidentiam. Aliam tradit rationem Sanctus Thomas, cur non ſunt aſſignati Angeli ſingulis indiuiduis aliarum ſpecierum ab homine, ſicut ſingulis hominibus, quia (inquit) ſinguli homines ſunt perpetui aliquo modo, vel ſecundùm animam, vel ſecundùm totum compoſitum poſt reſurrectionem, & ita ſinguli per ſe ordinantur per proprias actiones liberas, ad perpetuam beatitudinem; & ideò pro ſingulis eſt neceſſarius, vel conueniens peculiaris Angelus quaſi Pædagogus: res autem inferiores corruptibiles ſunt quoad indiuidua, & ſolùm conſeruatio rei per ſe intenditur: & ideò ſufficit vnus Angelus cuſtos pro tota ſpecie: Probabile tamen eſt pro varijs mundi regionibus, deputari plures Angelos, ad prouidendum conſeruationi eiuſdem ſpeciei, ſeu eiſdem indiuiduis in diuerſis mundi partibus exiſtentibus. De hac porrò hominum cuſtodia ab Angelis, fusè loco ſuo dicemus. Sed quærunt aliqui, num etiam cæli indigeant Angelicâ cuſtodiâ, & reſpondent illâ indigere tantùm quoad a-

Apoc. 14.

Apoc. 16.

Orig. l. 5. in num.

q. 113.

Cæli indigent cuſtodiâ Angelicâ quoad motum, non tamen cælum empyreum quod non mouetur.

ctionem motus: vnde cælum empyręum quod non mouetur, Angelum cuſtodem vel illi prępoſitum non habet: Angeli verò motores inferiorum cælorum, licèt ſuis orbibus ſint quodammodò prępoſiti, non tam propriè cuſtodes cælorum dici poſſunt quàm cuſtodes totius vniuerſi, quoad eius ordinem & conſeruationem, quia non mouent cælos propter eorum conſeruationem, ſed ob perpetuitatem rerum generabilium per continuam ſucceſſionem generationum; & ita cuſtodes totius vniuerſi quoad pręſentem ſtatum, ſaltem remotè dici poſſunt. Idem Origenes in Hieremiam quaſi concludendo, & ſummatim repetendo quæ hìc dicimus, hęc habet verba: *Omnibus rebus*, inquit, *Angeli præſident, tam terræ & aquæ, quàm aëri & igni*: & poſt pauca ait illos præeſſe quoque omnibus animalibus & germinibus, necnon etiam aſtris cęli. Idem adhuc in Ioſue, dicit quaſdam virtutes cæleſtes terræ vel arborum germinationibus pręeſſe, alias fluminibus ac fontibus, alias ventis, alias marinis, alias terrenis animalibus, vel ſingulis è terra gignentibus: Sic ſunt Angeli fluuiorum, fontium, arborum, hortorum, plantarum, montium, & omnium denique corporum, qui ea curant, eis principantur; hominesque per ea ad Dei cognitionem & amorem mouent. Et quemadmodum his omnibus præficiuntur boni Angeli ad bonum & conſeruationem harum omnium rerum, ne ſola ſpecies pereat; Ita ijſdem rebus ſunt Dæmones pręfecti à Lucifero ad earum interitum, ſed maximè vt per hæc homines à Dei abducant cultu, & ad vitia perducant; At ne illis in hominum maximè perniciem abutantur quantùm vellent, à ſanctis Angelis coërcentur.

Hom. 8.

Hom. 23. in Ioſue.

SECTIO II.

Quidam Angeli ſunt Regnis, & Prouincijs etiam infidelibus præpoſiti.

Angeli nonnulli ſunt Regnis & Prouincijs etiam infidelibus præpoſiti, & cuius ſint ordinis.

Dan. 10.

HÆc veritas non poteſt meliùs probari quàm ex Scriptura, & potiſſimùm ex Prophetia Daniëlis de cælebri illa pugna inter Sanctum Gabriëlem, qui Daniëli loquebatur, & Angelum Regni Perſarum: *Princeps Regni Perſarum*, aiebat, *reſtitit mihi viginti & vno diebus, & ecce Michaël vnus de principibus primis venit in adiutorium mihi, & ego remanſi ibi cum principe Regni Perſarum*, & infrà, *Nunc reuertar vt prælier aduersùs Principem Perſarum: cùm et-*

go egrederer, apparuit Princeps Græcorum veniens. Et licèt Caſſianus [a], & Rupertus [b] Principem Perſarum & Græcorum malos eſſe Angelos exiſtimarint; tamen Sanctus Thomas [c] poſt Sanctum Gregorium [d], pluresque alij putant fuiſſe bonos Angelos, inter quos nulla poteſt eſſe pugna, ex voluntate abſoluta inter eos diſcordi, cùm potiùs ſummâ in Deo concordiâ & pace fruantur, iuxtà illud Iobi: *Qui facit concordiam in ſublimibus ſuis.* Sed dum voluntas Dei non eſt illis manifeſta, populorum quibus præſunt diuerſa merita vel demerita coràm Deo exponunt, diuerſos ab eo effectus poſtulantes; & hoc eſt quaſi bellum inter ſe gerere, ſed cùm primùm Dei voluntas & ſententia illis manifeſtatur, in ſummam concordiam rediguntur. Contendebant igitur ad inuicem (abſque peccato tamen aut vlla inuidia, ſed ex vera charitate) Angelus Hebræorum qui in captiuitate apud Perſas erant conſtituti ex vna parte; & Principes ſeu Angeli cuſtodes Perſarum & Græcorum ex altera: nam prior liberationem ſui populi maximè exoptabat & procurabat, ob tot afflictiones quibus premebatur; & quoniam periculum erat ne eorum nonnulli à vera religione deflectentes in idololatriam laberentur, & iam animaduerterat eorum aliquos eſſe lapſos, vt genus illud hominum ad idola colenda procliue erat, & ideò volebat conditionaliter ſi Deo placeret, orabatque Deum vt ab illa captiuitate liberarentur. Deinde quia inter Hebræos plurimi erant ſanctitate prȩſtantes, velut Daniel & alij, qui diuturnam captiuitatem nequaquam merebantur. Denique quia opus erat Deum ſtare promiſſis, qui videlicet pollicitus fuerat eiuſmodi captiuitatem non ampliùs ſeptuaginta annis duraturam, quod tamen tempus penè iam effluxerat. Alij verò è contrà ſummoperè conditionaliter Deum orabant & requirebant, vt ipſi Hebræi adhuc per aliquod tempus in illa captiuitate remanerent, tum ob eorum probandam patientiam, tum quia multi ex ſuis ad veram fidem conuerti poterant, & ad ſalutem conſequendam iuuari Iudæorum inſtitutis, conſuetudine & exemplo. Et de facto plures verum Dei cultum amplectebantur, idolorum ſuperſtitione relictâ. Tale igitur diſſidium exortum fuit, quia vnuſquiſque illorum ſui populi curam gerebat, & eis non erat explorata Dei voluntas hoc in negotio. Poſtquàm verò à Sancto Michaële qui ſuperior erat, & Hebræi populi prȩpoſitus primarius, maiorique lumine illuſtratus, manifeſta eis fuit, tunc maximè concordes extiterunt; & hæc eſt mens Sancti Gregorij & aliorum Doctorum. Patet ergo hos Angelos Hebrȩis & Perſis fuiſſe præpoſitos, vt & Grȩcis; quod etiam colligitur ex illis verbis Deuteronomij: *Conſtituit terminos* *Deut.* 32.

[a] 8. *Collat.* c. 12.
[b] *Lib. de vict. verbi Dei.*
[c] 1. p. q. 113. *art.* 7.
[d] 17. *Moral.*
Iob. 25.

Contendunt quandoque ad inuicem boni Angeli, & quomodo.

Gen. 32. *populorum iuxtà numerum filiorum Iſraël*, id eſt Angelorum, vt tranſtulerunt ſeptuaginta. Illa caſtra quæ vidit Iacob, vt aiunt Toſtatus & Lyranus Angeli cuſtodes erant Syriæ, & Cananeæ Gentis, per quas iter agebat Iacob ſub cuſtodia illorum Angelorum, ne malum aliquod ei barbaræ illæ gentes inferrent: his ſuffragantur Sanctæ S. Cypr. Eccleſiæ Patres: S. enim Cyprianus in expoſitione Symboli Apoſtolorum ait, *Deus cùm feciſſet mundum, præfecit ei & prapoſuit quaſdam virtutum cæleſtium poteſtates, quibus regeretur & diſpenſaretur mortalium genus*: quibus verbis multi hanc Regnorum & Prouinciarum cuſtodiam Principatibus attribuunt, qui ob id, Principatus dicuntur, quia cuſtodiunt Principes, & Regnis eorum præſunt. Id an-Lib. 2. recog. teà docuerat Clemens Romanus dum ait, *Eſt cuiuſque gentis Angelus, cui concredita eſt gentis ipſius diſpoſitio.* Hoc etiam diſertis ver-Lib. 3. contra Eunom. bis probat Sanctus Baſilius hâc ratione; Angeli omnes vt appellationis vnius, ſic eiuſdem etiam ſunt naturæ inter ſe, attamen alij ipſorum gentibus præpoſiti ſunt, alij verò fidelium ſingulos conſequuntur, quantò autem gens vni viro præponenda eſt, tantò maiorem eſſe neceſſe eſt dignitatem Angeli, qui gentis principatum habeat, dignitate eorum quibus ſingulorum tutela commiſſa eſt. Ex his omnibus colligere licet qua de cauſa ſingulis Regnis, Prouincijs & Ciuitatibus Angeli ſint conſtituti, vt videlicet eas perducant ad cultum veri Dei, & ab infeſtatione Dæmonum protegant. Hinc S. Cap. 9. cæl. hier. Dionyſius apertè teſtatur multos ex gentibus Angelorum miniſterio, ad Deum verum cognoſcendum & colendum eſſe perductos. Refert Origenes ad hoc propoſitum memorabile quoddam, nimirùm Angelum ei genti cuius gerebat curam, propriam linguam aſſignaſſe & indidiſſe. Aduerte autem quòd ſicut Regnis & Prouincijs præficitur à Deo ſuperior Angelus, videlicet ex Principatibus: Ita præficit Lucifer Dæmonem ſuperiorem qui eorum ruinam curet; & hi dicuntur Principes Regnorum; ſemper enim ordo exercitus Luciferi eſt idem quem in Dei videt exercitu, nouit enim ille nullum poſſe conuenientiorem inueniri.

Lucifer præficit Regnis, &c. ex Dæmonibus ſuperioribus ad eorum ruinam.

SECTIO III.

Quidam Angeli Ciuitatibus, & earum muris ſunt Præpoſiti.

Angeli nonnulli Ciuitatibus & earum muris ſunt præpoſiti.

HÆc veritas conſtat primò ex eo quòd habet Clemens Alexand. lib. 6. ſtrom. vbi ait: *Per gentes & ciuitates ſunt diſtributa*

bus e Angelorum præfecturæ, forſitan etiam ex ijs ſunt deputati ſingulis. Ita ciuitatum muris aliqui ſunt deſignati ad ciues illarum ciuitatum cuſtodiendos, vt patet ex Iſaiæ Prophetia ſicut refert Toſtatus hunc locum interpretans, *ſuper muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes, tota die & nocte perpetuò non tacebunt.* Et Procopius in ipſum Iſaiæ locum, loquens de Deo ait, *cuſtodeſque, id eſt cæleſtes Angelos & virtutes ſanctas, ad murorum recentis Hieruſalem cuſtodiam conſtituet, quò poſſit in pace degens perpetuò imperare.* Solent enim cuſtodes (ait de Ponte) ſuper mænia conſtitui vt hoſtium odorentur inſidias, & de imminenti periculo ſecurum populum admoneant. Eundem locum de cuſtodia Angelorum intelligit S. Bernardus, & probat ex illo Pſalmiſtæ, *montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi ſui ex hoc nunc & vſque in ſæculum.* Quæ verba de cuſtodia Angelorum explicat quoque S. Auguſtinus, *hi enim*, inquit, *cuſtodes ſuper muros ciuitatis tuæ nouæ Hieruſalem, & montes in circuitu eius vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem tuum, nequando rapiat vt Leo animas noſtras (dum non eſſet qui eriperet) ille antiquus ſerpens aduerſarius noſter Diabolus, qui vt Leo rugiens, ſemper circuit quærens quem deuoret.* Et benè à Sancto Petro nuncupatur Leo, Leo enim apud Ægyptios ſymbolum erat vigilantiæ, fortitudinis, & ſæuitiæ, (ait Pierius) & cùm famelicus eſt circuit ſyluam quærens eſcam; ſic Diabolus vigilantiſſimus Leo & ſæuiſſimus, ſtimulatus fame deuorandi homines, circuit terram quærens quem deuoret, iuxtà id quod habet Iob, *circuiui terram*, &c. vt ſuam inſatiabilem explicet famem. Quamobrem meritò in dæmones quadrat quod ait Pſaltes, *famem patientur vt canes, & circuibunt* &c. Ob eam igitur rationem Deus Angelos ſuos fecit vigiles & cuſtodes, atque quaſi murum, vt ab eorum inſidijs nos tuerentur, & pro nobis contrà eos dimicarent. Nec mirum quòd pro muro nobis ipſi Angeli deſeruiant, cùm Dominus Angelorum tanquam murum ſe nobis exhibuerit: *Ego ero eis*, ait Dominus *murus igneus in circuitu eius*; & apud Iſaiam; *Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, Saluator ponetur in ea murus* &c. Nonnulli verò notant, quòd ſicut ciuitatibus, oppidis & earum muris, ſuperior aliquis Angelus præficitur à Deo pro illorum conſeruatione; ita à Lucifero ſuperior aliquis Dæmon præficitur ad eorum interitum & ruinam. Sed valdè ſunt notanda præfatæ auctoritatis Iſaiæ verba, *Totà die & nocte non tacebunt* ſupple, Angeli. Tacere & ſilere (inquit idem de Ponte) in ſcripturis, multotiès ſignificat animo eſſe otioſo & malè quieto, ſicut dum quoſdam vocat canes mutos non valentes latrare: vndè cùm huiuſmodi cuſtodes dicuntur nunquam tacere, ſignificatur nunquam eos ab of-

Iſai. 62. *in 3. c. Cant.* *Serm. 77. in Cant.* *Pſalm 124.* *Lib. ſoliloq. c. 27. tom. 9.* *1. Pet. 5.* *Lib. 1. à principio.* *Iob. 1.* *Pſalm. 8.* *Zach. 2.* *Iſaia 26.* *Loco citato.*

ficio & munere ſibi commiſſo ceſſaturos, iugiter populis opportunum tribuentes auxilium, ſiue precibus, ſiue exhortationibus, ſiue conſilijs, & alijs ob id aptis miniſterijs. Dicuntur autem non ſilere die neque nocte, quoniam in proſperis & in aduerſis auxiliantur nobis, vtrôque enim tempore eorum ope indigemus. Quòd ſi homo non acquieſcit eorum monitis, qui ſe inſtar muri immittunt in circuitu timentium Dominum, vt eripiant eos & defendant, ſicut vrbium muri in circuitu circumſiti, vndequaque hoſtium arcent inſultus, auferetur maceria eius & erit in conculcationem, & derelinquetur filia Sion, ſicut vmbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, vt cum Propheta loquamur, & duplicabitur ei pœna, tum pro contemptu monitoris, tum pro facinore commiſſo; ipſi enim Angeli quos Deus diligit diligunt, quos Deus deſerit deſerunt, & quos Deus odit oderunt: *Hoſtiliter aduerſantur hominibus Angeli*, inquit S. Chryſoſt. *dum abijs ſuum Dominum contemni conſpiciunt.*

Hom. 3. ad Coloſſ.

SECTIO IV.

Aliqui ſunt Angeli toti Eccleſiæ in vniuerſum, & Eccleſijs particularibus, nec-non cuilibet Monaſterio ſiue Collegio Præpoſiti.

EX Scriptura Sacra & Sanctis Patribus certiſſimum eſt vniuerſalem Eccleſiam Angelos habere ſibi Præpoſitos. Et primò id manifeſtè conſtat ex Canticis Canticorum, vbi Sancta Eccleſia dilectiſſimum ſuum quærens ſponſum, ait, *Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem.* Richardus de Sancto Victore in hunc locum, catena trium Patrum apud Theodoritum, & multi alij, per hos vigiles intelligunt Angelos, & per ciuitatem Eccleſiam; ſicque liquidò patet Angelos eſſe ipſius ſanctæ Eccleſiæ cuſtodes, & illi ſanctam ſponſam inuenerunt, eoſque interrogat an ſponſum viderint, quem ardenti deſiderio exoptabat & quærebat. Id autem mirè expreſſit Deus ipſe apud Zachariam vbi de hac Eccleſiæ cuſtodia per Angelos, nec-non etiam animæ ſanctæ ait, *Circundabo domum meam ex his qui militant mihi, euntes & reuertentes, & non tranſibit ſuper eos vltrà exactor.* Hebræa ita habent, vt Ribera annotauit, *Caſtra ponam domui meæ à militia ſiue exercitu tranſeunte & reuertente, aut propter exercitum vel militiam exercitus euntium & reuertentium:* vt ſit ſenſus, circundabo domum meam, hoc eſt Eccleſiam, propter exercitum ad-

Cant. 2.

Quidam Angeli vniuerſæ Eccleſiæ, & Eccleſijs particularibus, necnon cuilibet monaſterio ſiue Collegio ſunt præpoſiti.

Zach. 9.

uerſariorum propter tranſeuntes inquam, & reuertentes, ne noceant ei: quem ſenſum cum Rabbi Dauid ſequuntur recentiores in prefatum Zachariæ locum, & benè B. Hieron. ibidem, hunc totum locum de Angelis intelligit, quod Deus milites ſuos vocat, ſicut frequentiſſimum eſt in ſcriptura Sacra ad oſtendendam Angelorum fortitudinem, quæ tanta eſt quanta decet milites talis Regis, qui talium militum vocatur Dux, & ab eis nomen illud frequentiſſimum accipit, quo vocatur *Deus Sabaoth*, id eſt exercituum, vt annotauit S. Gregorius Nyſſenus. Tam potentes validique ſunt hi milites, vt vnus tantummodò eorum abſque aliqua vel minima defatigatione, vel labore aut ſudore, aut verò reſiſtentia, percuſſerit vnâ nocte centum quadraginta mille viros, vt alibi diximus; poſſetque eâdem facilitate millia millium eorum interficere. Quod eloquenter annotat Scholiaſtes S. Auguſtini. Quoniam ergo nouit Deus domum ſuam; Eccleſiam ſcilicet aut etiam animam viri Iuſti, varios habere inimicos & hoſtes, non carnales ſed ſpirituales, qui totis niſibus contendunt eam deſtruere; ad eius cuſtodiam & munimen mittit ſpirituales etiam milites, ex ijs qui militant ſibi, vt illam ad modum caſtrorum circundent, & ſicuti tabernaculum circundabatur agminibus filiorum Iſraël, dùm per deſertum agebat; ita circundatur domus eius Angelorum cuſtodiâ; *Et ſunt euntes & reuertentes*, id eſt ſummâ curâ ad omnem partem attendentes; aut ſunt ſicut apes quæ nihil magis curant quàm ire & reuerti ad aluearia, ferentes florum diuerſorum rorem, ad fauos dulciſſimos intrà ea componendos; aut ſimiles ſunt illis, qui in ſcala Iacob apparuerunt, aſcendẽtes & deſcendentes, ſummam ſollicitudinem hoc ipſo preferẽtes, vt annotauit Ruper. Ex quo infert Zachar; *Non tranſibit ſuper eos vltrà exactor*, id eſt non calcabuntur ab inimico, non eis dominabitur, non ei ſuccumbent. Iuxtà hunc ſenſum Propheta Eſaïas, ex Dei perſona iuxtà vulgatam editionem ait, *Ego Dominus qui ſeruo eam repente propinabo ei*. Septuaginta legunt ex perſona ipſius Eccleſiæ vel animæ ſanctæ dicentis: *Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſſa*, quaſi dicat, obſeſſa quidem ſum inimicorum innumerâ multitudine, ſed ſcio me munitam maiori Angelorum cuſtodiâ, vt non ſit minor vis munientium, quàm obſidentium.

B. Hieron.

Hom. 8. in Eccleſ.

4. Reg. 19.

Viues 13. de Ciuit. Dei c. 18.

In cap. Gen. 28.

Eſai 27.

Præ reliquis autem Angelis ipſi Eccleſiæ Prepoſitis, S. Michaël ipſius Angelorum exercitus Princeps, in eiuſdem Eccleſiæ cuſtodia & protectione primas tenet; nam ex ſcriptura facilè colligimus, ipſum in veteri teſtamento fuiſſe primò Prepoſitum Synagogæ Iudeorum, vnde apud Danielem aiebat Gabriel, *Nemo adiutor meus in omnibus his, niſi Michaël Princeps veſter.* Hic dicitur Princeps po-

Dan. 10.

S. Michaël, ſicut erat Sy-

nagogæ præpoſitus, ita nunc Eccleſiæ Chriſtianæ.

puli Hebræorum, & de facto eorum cauſam egit, vt poſſent à captiuitate Babylonica liberari; & quoniam Diabolus voluit ipſis corpus Moyſi reuelare vt eos ad idololatriam induceret, cum ipſo contendit, & talem reuelationem impediuit, vt ait S. Iudas. Nunc etiam præeſt Eccleſiæ Chriſtianæ, vt conſtat varijs eiuſdem apparitionibus atque miraculis, nec non etiam Baſilicis & altaribus in orbe terrarum erectis. Prima in Apulia in monte Gargano; Secunda Romæ in mõte Adriani à Bonifacio Papa, vbi viſus eſt in ſignũ peſtis ceſſantis gladium euaginatum in vaginam recondere, & in alijs locis Romæ: Tertia propè Byzantium: Quarta in Gallijs à S. Anſberto Epiſcopo, vt habet Baronius in Martyrologio ad diem octauum Maij; & ità plurimis alijs in locis, de quibus dicemus vbi de Angelorum inuocatione agemus. Non debeo etiam hîc ſilentio præterire, quòd nonnulli aduertunt, multa templa & oratoria à Gentilibus olim Marti, varijs in vrbibus dedicata, poſtea in honorem Sancti Michaëlis conſecrata fuiſſe, & ab eo nomen accepiſſe: quod quidem Leodij, Coloniæ, Antuerpiæ, Bonnæ, Luneburgi & alibi factum eſſe, antiqua teſtantur monumenta: & ratio eſſe poteſt, quia quod Gentilibus fuit Mars in ſuis bellis, hoc Sanctus Michaël eſt Chriſtianis, & ideo templa olim Marti dicata, Deo in honorem S. Michaëlis dicari debent.

S. Iudas in ſua Epiſt.

Baronius in Martyrologio.

Quòd etiam vnicuique Epiſcopatui, & Eccleſiæ in particulari ſit Angelus Prępoſitus à quo gubernetur, docet Sanctus Hilarius; Gregorius Nazian. in Oratione habita corâm centum & quinquaginta Epiſcopis, & S. Hieronymus in Eccleſiaſticum. Patet autem manifeſtè ex libro Apocalypſis varijs in locis, *Angelo Epheſi, Thiatiræ, & Angelo Philadelphiæ, & Angelo quatuor reliquarum Eccleſiarum ſcribe hæc.* Et id conſiderãdo idem S. Greg. Naz. hæc habet, *Tum etiã ad Angelos quibus huius vrbis cura commiſſa eſt; nec enim mihi dubium eſt, quin alij aliarum Eccleſiarum Præſides ac Patroni ſint, quemadmodùm in Apocalypſi Ioannes me docet.* Docent etiam nonnulli moderni cum multis Patribus, quemlibet Regem, Principem, Patriarcham, Epiſcopum, Pontificem, & alios ſimili dignitate fulgentes, duos Angelos cuſtodes habere; alterum à natiuitate, ſicut alij homines, qui curam eius vt peculiaris hominis gerit; alterum verò adſtantem illi à die quâ talem init dignitatem, vt rectè in officio ſuſcepto ſe gerat, quo cùm defungitur, ſuo quoque defungitur Angelus, & illum putant eſſe Archangelum Angelis ſuperiorem; niſi dicamus hunc ſecundum Angelum eſſe illum cuius intereſt communitatis cuſtodia. Hâc quoque ratione, dicunt Doctores Sancti, B. Virginem habuiſſe præter proprium Angelum, alium diuerſum; quòd ſi Gabriel fuerit pro-

S. Hilar. in Pſ. 124.
S Greg. Naz. & S. Hier. In Eccl. 1.
Apoc. 1. 2. & 3.
O r. 32.

prius eius Angelus, ſibi ad cuſtodiam & tutelam à natiuitate conceſſus, vt Petrus Damianus & plerique alij docent; ille alius diuerſus qui adſtabat illi vt matri Dei non erat minoris conditionis, vel ipſemet erat Gabriel, ſi alium in cuſtodiam habebat, vt alij dicunt; ſed quicumque ille erat, potiùs eius ſeruus erat, vt tantæ matri, Virgini, & Angelorum Reginæ obtemperaret, quàm vt cuſtodiret aut protegeret.

Tandem ſatis probabile eſt & pium quod docet Granados, nempè in qualibet Eccleſia & templo Catholicorum, eſſe peculiarem Angelum cuſtodem Euchariſtiæ ſacræ, cuius interſit curare vt debitus illi honos ab omnibus ingredientibus exhibeatur, vt ſilentio illam venerentur, vt Miſſæ ſacrificium debita cum reuerentia celebretur, & cæremoniæ circà ritus & ſacra vaſa ad vnguem obſeruentur. Quod videntur indicare Patres nonnulli, quos ibi laudat Granados; & ob eam rationem memorant ſacrarum hiſtoriarum Annales, loca Deo conſecrata ſuos habere Angelos cuſtodes; de quibus & quidam dicunt, intellexiſſe S. Paulum aſſerentem velatum caput debere mulieres habere in Eccleſia, propter Angelos qui ibi ſunt; quanquam alij aptiùs ad Sacerdotes illud referant, vt initio huius tractatus monuimus. Sic Deus iuſſit in huius rei ſignum, apponi ſuprà propitiatorium arcæ, duos Cherubinos, qui alis ſuis propitiatorium & oraculi locum tegerent: & refert Ioannes Moſchus dictus Ejuratus, Abbatem Leontinum vidiſſe in nouo Monaſterio quod dicitur Laura, & in dextro cornu altaris, Angelum ſtantem, & deinceps vocem hanc ab eo audiuiſſe, *Ex quo ſanctificatum eſt altare iſtud, ego ei iugiter aſtare iuſſus ſum.* Simile refertur ab eodem de alio altari conſecrato à Barnaba Anachoreta, quòd ibidem viſus fuit Angelus dicens: ex quo ſanctificata ſunt iſta, à Deo mihi credita ſunt. Ego certè non dubito quin Eccleſiæ conſecratæ, maximè in quibus Chriſtus Dominus in ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento, inter homines dignatur conuerſari, contineant Angelos ſanctos, qui ſemper Deo aſtant, & tanquam illius loci protectores, eius puritatem & caſtimoniam conſeruent. Hinc Ioannes Lanſpergius, refert Geltrudem virginem conſpexiſſe aliquot numerò formoſiſſimos Angelos, templi cuiuſdam protectores. Qui protegunt etiam Sacerdotes ibi ſacrificantes, & eos omnes qui cum ipſis in ijſdem locis conueniunt. Et forſam ob hanc cauſam Sacerdotali velamento induti apparere ſoliti ſunt, vt è Vate Daniele atque arcanis aliorum prędictionibus conſtat. Sic Ezechiel de Angelis memorans, quos mittebat Deus ad internecionem improborum, *Vnus*, inquit, *in medio eorum veſtitus erat lineis*, hoc eſt talari tunica linoſtina, propria

In quolibet templo, eſt peculiaris Angelus Sacræ Euchariſtiæ cuſtos, & cur

Tract. 16. diſp. 5. Sect. 5. nu. 19.

1. Corinth. 11.

Exod. 25.

In prato ſpirituali c. 4.

Angeli altaria ſanctificata cuſtodiunt, atque templa Deo dicata, necnon & Sacerdotes ſacrificãtes.

Cap. 10.

Lib. 4. c. 61.

Dan. 10. & 11.

Exod. 28. Leuit. 6. Sacerdotum, quos lineo indui conſueuiſſe, in Exodo & in Leuitico videmus. Quare apud Ezechielem Septuaginta rectè pro *lineis* vertunt *poderem*: Aquila vero Stolam Pontificum inſigne. Hinc S. Hieron. ait illum Angelus habitu Pontificis indutum lineis veſtimentis fuiſſe, & alij aduertunt, ex ſcriptura Angelos olim voluiſſe ſicut nunc, non modò ſacrificijs intereſſe, ſed præeſſe. Vnde etiam in Apocalypſi legimus data fuiſſe Angelo, *Incenſa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum:* Vbi duo ponuntur ſymbola clariſſima & notiſſima Sacerdotij, thuribulum videlicet & altare, vt intelligamus Angelos non ſolùm Templorum & Baſilicarum, vbi Deo ſacrificia offeruntur, & ceremoniarum quæ in illis fiunt, eſſe cuſtodes & tutelares, verum etiam & Pontificum ac Sacerdotum ſacrificantium, quibus ſicut eorum ſacrificijs quæ maximè reuerentur, in congruis veſtibus ad placandum Dei numen intereſſe volunt, incredibile enim eſt quanti faciant eorum poteſtatem & characterem ſacrificij notam.

S. Hieron.

Apoc. 8.

Quòd denique, cuilibet etiam communitati & monaſterio ſiue collegio, Angelorum aliquis cuſtos à Deo deſtinetur, qui religioſæ iſtius familiæ in communi, & ſingulis perſonis eiuſdem, cum proprio Angelo cuſtode curam gerat, id docent S. Thomas, alijque Doctores: immò etiam arbitrantur nonnulli, & inter alios Abulenſis, ſingulis familijs ſingulos Angelos præeſſe, maximè ſi caput ipſorum perſona iuſta ſit & probæ conuerſationis; & dat Toſtatus exemplum de illo Angelo qui Agar ancillam Saræ, in domum Abrahæ vnde profugiebat reduxit, & addit, Angelum illum eiuſdem domus cuſtodem eſſe. Vide Suarem.

Angeli ſingulis familijs præſunt.

Lib. 6. de Angelis cap 17.

SECTIO V.

Angeli nonnulli, ſunt exercitibus præpoſiti.

Angeli ſunt exercitibus præpoſiti. Lib. 6 Eccleſ. hiſt. c. 6.

NVLLI etiam dubium eſt, quin Angeli quoque cuilibet exercitui, & maximè ad iuſtum bellum properanti, præſint: vnde refert Socrates ciuitatem Conſtantinopolitanam, à Gaïnæ acerbiſſima tyrannide, per Angelos fuiſſe liberatam; cùm enim ciuitatem illam euertere niteretur, multitudo Angelorum qui ſpeciem hominum armatorum, corpora immani magnitudine habentium, præſe ferebant, illis qui inſidias vaſtando Palatio parauerant viſa fuit, quos barbari ingentem reuerà exercitum & ſtrenuum eſſe ſuſpicati, obſtupefacti ſunt ſeque indè ſubduxerunt. Idem Socrates

Lib. 18 c 7.

refert quòd cùm ipſi Conſtantinopolitani anxio & ſollicito animo eſſent, & propter incertam belli fortunã, ancipiti curâ diſtracti, Angeli Dei in Bythinia, nonnullis quos negotia neceſſaria Conſtantinopolim ire cogebant apparẽtes, iubent renunciare Cõſtantinopolitanis vt bono animo ſint, precibus ſe dedant, & firmam in Deo ſpem ponant, Romanos victuros fore, ſe enim adminiſtratores belli à Deo miſſos dicebant; quo audito non ſolùm ciuitas confirmata fuit, verùm etiam militum animi, multò ad bellum facti alacriores, vnde & ſæpè militaſſe viſi ſunt Sancti Angeli. De Conſtantini pugna apud Taurinum, ait Baronius. *Pobuit planè euentus quod dixerat Angelorum acies, in exercitu militaſſe.* Scribitur etiam Archangelum Michaëlem fugientibus Argonautis à Colchide cum vellere aureo, iiſque latitantibus & fugatis ab Amyto, circà paluſtria loca Conſtantinopolis vbi imperabat Amytus, apparuiſſe viri ſpecie, alis veluti Aquilæ humeros inſignitos habentem, & ad pugnam eos in Amytum excitaſſe, victoriam prædixiſſe, eamque eius conſilio aſſequutos; cuius beneficij memores, ei numini illis ignoto, phanum dicarunt illo in loco, nempe in traiecto Conſtantinopolis, quem ob rei euentum, & ſalutem conſequutam Soſthenum nominarunt; feruntque Conſtantinum Magnum à bellorum victoria redeuntem, eo in loco recubuiſſe, & eundem virum alatum ei apparuiſſe, qui ſe Archangelum Michaëlem, qui eum in bellis conficiendis iuuiſſet, diceret; quâ de re ibi duo templa Deo dicauit nomine Sancti Michaëlis, vt narrant Nicephorus Calixtius [a], & Sozomenes [b]. Refert & idem Nicephorus [c] alium Angelum habitu Paſtoris apparuiſſe Aſparo duci militiæ Theodoſij Iunioris pij Cæſaris, perſequenti rebellem Ioannem, & copijs Aſpari præiſſe: eaſque per lacum qui Rauennæ quo aufugerat Ioannes duxiſſe, vnde neminem vnquam prodiſſe proditum eſt memoriæ, & eius induſtriâ Rauennam ex improuiſo occupaſſe, & tyrannum cepiſſe. Idem Nicephorus [d], & Sozomenes [e] referunt quod cùm Gauina Gottorum & Hunnorum dux transfuga ad Romanos, vellet inuadere Archadium Imperatorem, territus & repulſus fuit vi diuinâ, à direptione Conſtantinopoleos, apparuerunt enim ei & ſuis, nocte quâ opus exequi volebat, exercitus optimè armati, qui eum & ſuos repulerunt, inſcijs etiam Ciuitatis militibus. Ita cùm Balduinus Hieroſolymorum Rex ipſam cum ſuo exercitu adiret Ciuitatem, & viarum quibuſdam anguſtijs concluſus, in periculo eſſet ne deprehenſi ab hoſtibus internecioni darentur, ducem quendam incognitum, qui dubio procul Angelus erat ſuo exercitui præpoſitus, ei apparuiſſe ſcribunt, qui apprehenſo vexillo per aliam viam vniuerſum agmen

Lib. 3. Annal.

a *Lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 50.*
b *Lib. 1. hiſt. tripart. cap. 19.*
c *Lib. 14. hiſt. c. 7.*
d *Lib. 13. c. 6.*
e *Lib. 10. hiſt. trip. cap. 6.*

Hieroſolymam deduxit. Et ne diutiùs in ſimilibus hiſtorijs immoremur, idem in ſacris litteris reperimus, videlicet in Machabæorum libris: ibi enim ſcribitur quòd cùm Lyſias nobilis de genere Regali dux ſuperbus, & Iudæorum hoſtis contrà populum Dei grande bellum moliretur, multitudine peditum, & in millibus equitum, atque in octoginta elephantis, mente effrænatus confideret; Machabæus re intellectâ, pariter cum alijs militibus, cum fletu magno & lachrymis, Deum rogare cœpit, vt bonum Angelum mittere dignaretur ad ſalutem Iſraël, arreptiſque armis, vbi militum animos generosâ exhortatione ad prælium inflammaſſet, inimicis inſtructâ acie obuiam progreſſus eſt: mox igitur apparuit præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis, qui in ſignum victoriæ haſtam vibrabat, ad cuius conſpectum intelligentes illum datum ſibi diuinitùs ducem, qui inimicos eſſet ſuperaturus, omnes ſimul, ait ſacer Textus: *Benedixerunt miſericordem Dominum, & conualuerunt animis, non ſolùm homines, ſed & beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare; ibant prompti de cælo habentes adiutorium, Leonum autem more impetu irruentes in hoſtes, proſtrarunt ex eis vndecim millia peditum, & equitum mille ſexcentos, vniuerſos autem in fugam verterunt.* Vide quales animos illis fecit, videre cæleſtem equitem præcedentem. Et profectò nulli dubium eſt quin eques iſte, tantâ incedens maieſtate & potentiâ, Angelus Dei huic agmini Iudæorum præpoſitus fuerit, qui in aſſumpto corpore ex aëre apparuit. Quis tamen ille fuerit non conſtat, quidam credunt fuiſſe Angelum Gabriëlem, quem Sanctus Hieronymus vocat præpoſitum prælijs, cuius nomen interpretatur fortitudo Dei: Alij cenſent fuiſſe Michaëlem, qui vt ſuprà dictum eſt, illius antiquæ Eccleſiæ dux extitit & conſeruator, vt omnes fatentur, traduntque Hieronymus [a], & Chryſoſtomus [b]; ſic indicat B. Gregorius [c], qui docet Michaëlem eſſe qui mittitur quotieſcumque miræ virtutis aliquid agendum eſt, hocque credo veritati conforme. Si ergo quandoque contingat milites potiri victoriâ in iuſto bello aduerſus inimicos, gratias illi reddere meminerint, cuius fauore de hoſtibus triumpharunt; & anteà in Scriptura legimus Deum quoque Angelum miſiſſe, qui in aſſumpto corpore vel alio modo, opem fidelibus ſuis ferret, & inimicos profligaret; ſic miſit contrà potentem exercitum Siſaræ, hoc namque exiſtimo Delboram Prophetiſſam ſuo Cantico exprimere voluiſſe, cùm eodem in libro Iudicum dixit: *De Cælo dimicatum eſt contrà eos, Stellæ manentes in ordine & curſu ſuo, aduerſus Siſaram propugnauerunt.* Stellarum nomine Angelos intellexit, qui pro Dei populo dimicare conſueuerunt, vt ait gloſſa interlinearis, colligique

1. Mach 3. & 2.11.

In cap. 8. Daniel.

a *In cap. 10. Dan.*
b *Hom. 48. in imperf.*
c *Hom. 34. in Euang.*

Iudicu. 4.

In cap. 5. Iudicu.

colligique poteſt ex lectione quam Sanctus Auguſtinus [d] explicandam aſſumpſit, vnde ipſi Angeli dicuntur exercitus Dei, vt alibi dictum eſt, & hinc dicebat Michęas [e] : *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum Cæli aſsiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris.* Et Sanctus Lucas [f], *Multitudo*, ait, *cæleſtis exercitus.* Ob tres autem rationes dicuntur exercitus Dei. Primò, ob eximium ordinem & ornatum quem habent, nihil enim in terra ornatius, ordinatiuſque quàm aliquis exercitus, vnde in Geneſi vbi dicitur, *Perfecti ſunt Cæli & terra, & omnis ornatus eorum.* Hebraïcè & Chaldaïcè habetur, *& omnis exercitus eorum.* Secundò, ob ſingularem ergà Deum obedientiam, nam militaris obedientia inter alias eſt promptiſſima, vt aiebat Centurio de ſuis militibus, quòd videlicet habebat ſub ſe milites, & dicebat huic: *Vade, & vadit, & alij veni & venit.* Tertiò, ob incredibilem fortitudinem quâ non ſolùm iuſtos tuentur, vt quamplurimis Scripturæ ſacræ libris ſcriptum eſt, ſed etiam impios iuxtà Dei voluntatem perſequuntur, vt etiam multis in locis habetur, vt Exodo, vbi de Angelo ſic dicitur: *Obſerua & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cùm peccaueris*; per ipſos Angelos ſiquidem tuetur humiles Deus, & ſubuertit rebelles, & addit: *Et eſt nomen meum in illo*, hoc eſt vices meas gerit. Ita cùm Heliodorus vellet ex ærario templi Hieroſolymitani aſportare omne aurum & argentum, quæ in eo continebantur, Dei iuſſu tantis flagellorum ictibus fuit ab Angelis cæſus, vt niſi ſummus Sacerdos Onias pro eius ſalute hoſtiam immolaſſet, nulla ei ampliùs vitæ ſpes ſuperfuiſſet. Quamplura alia miræ fortitudinis Angelicæ in Dei iudicijs exequendis & impijs puniendis, maximè verò in veteri Teſtamento habemus; vt in euerſione Sodomæ, vicinarumque Ciuitatum, in occiſione Pharaonis, & Ægyptiorum, in percuſſione rebellium Iſraëlitarum in deſerto; item in Dauidis punitione, atque Aſſyriorum ſub Ezechia, &c. ſed obliuioni tradere non debemus id quod habetur Actibus Apoſt. de Herode, qui cùm ſtatuto celebri die in magnificentia Regia pro Tribunali ſederet, vt Tyriorum & Sidoniorum cauſam, quibus iratus erat, iudicaret, & ad eos concionaretur, populus exclamauit eius voces eſſe Dei, & non hominis; & quia honorem Dei ſibi arrogauit, inſanæ huic populi aſſentationi conſentiens in pœnam tanti ſceleris, & quia iam anteà S. Iacobum gladio necauerat, & nouiſſimè Sanctum Petrum incarcerauerat, confeſtim Angelus Domini ſuâ quâ pollet virtute percuſſit eum, & conſumptus à vermibus, hoc eſt pediculis è corpore eius putrido & fœtido ebulientibus expirauit. Et vt nobis tanta denotetur Angelorum fortitudo,

d Lib. qq. Iudicum q. 26.
e 3. Reg. 12.
f Luc. 2.
Angeli ob tres rationes dicũtur exercitus Dei.
Matth. 8.
Exod. 23.
2. Machab. 3.
Quanta ſit Angelorum fortitudo.
Act. 12.

Apoc. 5. dicuntur cornua agni in Apocalypſi, quia per eorum miniſterium Deus omnes euertit ac ventilat aduerſarias poteſtates, tam viſibiles quàm inuiſibiles. Inter ea quæ oculos hominum ſub cœlo oblectare poſſunt, illud planè pręcipuum eſt, ſi viderent exercitus duos inſtructos iamque ad prælium paratos, ac varijs armorum generibus decoratos. O ſi quis igitur nunc aperiret oculos mentis noſtræ, vt videre poſſemus exercitum lucidiſſimorum Angelorum omnium qui nos defendunt, qui ſine numero ſunt, quia, vt ait Iob: *Non eſt numerus militum eius*, tot armis inſtructos, mirabili ſapientiâ præditos; exercitum inſuper Dæmonum qui ſuâ multitudine vincunt quodammodò atomos, adeò aſtutè pugnantes, adeò robore validos, vt non ſit poteſtas ſuper terram quæ vni eorum conferri poſſit, at nulli dubium eſt quin boni præualeant: quilibet noſtrûm profectò hæc conſpiciens non poſſet non mirari. Hi ergo puriſſimi ſpiritus ſuprà dictis omnibus rebus præpoſiti eas conſeruant, & à multis incommodis liberant, Diaboli vires comprimunt, inſidias & machinationes illius euertunt, ſana conſilia ſuggerunt, animos adſpirant, timores excutiunt, omnia temperant, vt inter tot pericula homines tandem ad beatam vitam aſpirent. Et notandum nonnullos Doctores aduertere eos qui communitatibus, Regnis, Prouincijs, Exercitibus, &c. ſunt Præpoſiti, eſſe de Principatuum ordine.

Iob. 25.

CAPVT XIII.

De Angelorum cuſtodia.

Angelorum cuſtodia.

SIcut rebus omnibus ſuprà allatis in communi ſaltem, ſunt Angeli Præpoſiti ex diuerſis ordinibus, maximè verò ex Principatibus, vt aliqui volunt; ita multò magis debent à Deo aliqui ad hominum cuſtodiam, eruditionem, & protectionem, ſuâ infinitâ bonitate & benignitate deputari: & hi ſunt ex infimo ordine poſtremæ hierarchiæ, quibus ordinariè Angeli nomen tribuitur. Hæc autem veritas in ſequentibus à nobis probanda venit, tum ex antiquorum Philoſophorum ſententijs, tum ex Scripturis ſacris, Sanctis Patribus, & rationibus, nec-non etiam vtilitatibus & commodis quæ ex illa cuſtodia experimur.

SECTIO I.

Probatur ex Ethnicis & antiquis Philoſophis Angelorum cuſtodia.

CREDIDERVNT olim antiqui Philoſophi & Ethnici à Genijs quibuſdam ſe cuſtodiri; ab ijſque ſuas actiones dirigi, & primò id diſertis verbis docet Seruius in illud ex Æneidos ſexto, *Quiſque ſuos patitur Manes, &c. cùm naſcimur*, ait, *duos Genios ſortimur, vnus eſt qui exhortatur ad bona, alter qui deprauat ad mala, quibus aſsiſtentibus poſt mortem, aut aſſerimur ad meliorem vitam, aut condemnamur in deteriorem.* Seneca, agens de modo bene viuendi abſque morum errore, tradidit vnicuique noſtrum aſſignatum fuiſſe à Deo in pędagogum Deum inferioris ordinis, forſan ſequutus Platonis doctrinam, qui ſicut Deorum nomine Angelos intelligebat, ita de Angelis ad noſtram cuſtodiam datis videtur aliquid olfeciſſe: & hoc planè oſtendit Sanctus Cyprianus dum de eo loquitur, atque etiam de Socrate: *Socrates*, inquit, *inſtrui ſe & regi ad arbitrium Dæmonis prædicabat: in quo & Plato pari ratione conſentit, & vnum Deum ſeruans cæteros Angelos vel Dæmonas dicit* Ita Euſebius Cęſarienſis, *Angelum*, inquit, *Vnicuique ad cuſtodiam diuinitùs datum à Scriptura nos didicimus, & Plato ſcribere non dubitauit, hoc modo: Quoniam (inquit) omnes animæ ſorte viuendi modum elegêre, ordine ad ſortem ſuam progrediuntur, motæ à Dæmone quem ſinguli ſortiti ſunt, qui ad cuſtodiendam hanc vitam, & ad perſicienda quæ elegerunt, vnà cum eis mittitur. Hoc ipſum credo Socratem etiam ſignificaſſe, cùm à Dæmone quodam gubernari ſe ſæpiùs dixerit.* Ibi Socrates & Plato bonum Angelum appellant Dæmonem ob eius inſignem ſapientiam & ſcientiam, Dęmon enim Latinè ſciens dicitur; at ſacra oracula bonos Angelos non Dæmones vocare conſueuerunt, ſed Angelos tantùm, id eſt nuntios, nomine ad eorum naturam accommodatiore, vt notauit Philo Iudæus; vnde ex praxi Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum doctrina conformiter ad Scripturam, ſemper fuêre Angeli boni hoc nomine donati; non verò Dęmones, quo nomine ſemper fuêre vocati mali Angeli. Mitto nonnullos alios Gentiles, qui effectus quoſdam fortuitos conſiderantes dictos à Philoſophia caſus contingentes, cùm naturalem eorum rationem inueſtigare non poſſent, Angelis illos tribuebant, quos pro-

Angelorum cuſtodiam quidā Ethnici nouerunt.

Virgilius.

Epiſt. 19. & 110.

Lib. de Idol. Van.

De præpar. Euang. Lib. 13 c. 7.

Lib. de Gigant.

phano vocabulo nominare conſueuerant *Lares*, id eſt Deos particulares domorum, & Genios, id eſt protectores perſonarum ſuarum; ſicut Seneca, vt dictum eſt, illos pędagogos Deos vnicuique homini aſſiſtentes nuncupabat. De his Genijs habet Cenſorius de die natali : *Genius autem ita nobis aſsiduus obſeruator appoſitus eſt, vt ne puncto quidem temporis longiùs abſcedat, ſed ab vtero matris exceptos ad extremum vitæ diem comitetur.* Ita Menander Comicus auctore Ammiano Marcellino [a], *omni homini naſcenti* (inquit) *Genius eſt myſticus Præſul totius vitæ.* Vnde Martianus Fœlix tales Genios vocat præſtites, quòd actionibus humanis præſint, Genij vocantur quòd à natura vnicuique adſocientur. His omnibus conſtat ab Ethnicis cognitos Angelos ſalutares etiam fuiſſe, ſiue ea notitia deriuata ſit ex maiorum traditione, ſiue ex ſacris libris, aut deniquè ex colloquio cum antiquis Patriarchis, & Hebręo populo, quibus Deus hanc veritatem in Scripturis ſacris reuelauerat, quas aliquando Platonem, & Pythagoram legiſſe multi docent; attamen id non didicerunt demonſtratione aliquâ ex creaturis petitâ. Nota tamen illam cognitionem quam illi Ethnici habuerunt, multis erroribus fuiſſe reſperſam, cùm Genios illos numini coæquare non ſint veriti, & vt Deos adorare, vt ait Feſtus. Genium appellabant Deum, qui vim obtineret omnium rerum gerendarum; alij ſemideos vel medios Deos faciebant.

Cap. 3.

a Lib. 21.

Lib. 7.

SECTIO II.

Ex nonnullis ſcripturæ locis iuxtà eorum à Patribus explicationem, probatur Angelorum cuſtodia.

Angelorum cuſtodia Sacræ Scripturę locis probatur.

IN Scriptura ſacra multa reperimus teſtimonia quæ Angelorum cuſtodiam probant, ex quibus tamen pauca ſed magis notanda adferemus. Et primò, Iacob benedicens filijs Ioſeph ait; *Angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris iſtis*, vbi planè videtur loqui de aliquo Angelo qui peculiarem curam ipſius ſemper geſſerit ex Dei voluntate.

Gen. 48.

Secundò, hæc veritas probatur quoque ex Pſalmiſta Regio, *immittet*, inquit, *Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Sanctus Hieronymus ex Hebræo vertit, *circundat Angelus Domini in gyro timentes eum:* & alia verſio ſic, *caſtra metatur Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Id eſt more ducum qui caſtra ſua

Pſal. 33.

iuxtà arcem vel ciuitatem ponunt ad eam defendendam, Salmeron ex Græco, *caſtra ſua inſtructis aciebus Angelus collocabit.* Patet ex Elizeo qui puero ſuo montes equorum curruumque igneorum plenos in ſuum præſidium oſtendit. Caſtra ergò figit, & ponit Angelus Domini in circuitu timentium eum, vt immiſſiones per Angelos malos vndequâque propellat, circuitque ſemper explorans, quâ parte ſe immitat. Sic S. Baſilius, *immittit ſe Angelus Domini ſummâ videlicet celeritate*, &c. *ſed quid eſt*, inquit idem S. Baſyl. *quòd vnum tantùm Angelum in circuitu omnium iuſtorum immittere dicitur?* (id eſt Græcè ſe interſerere) & reſpondet. *Quià vnus Angelus tantæ eſt virtutis vt omnes iuſtos cuſtodire poſſit.* Imperator vt ciuitatem aliquam obſideat delectum habet militum, acies inſtruit, cuneos explicat, aggerem extruit, ne qua obſeſſis via pateat; at Deus vno Angelo omnes fideles protegere poteſt, quià vnus Angelus eſt inſtar numeroſi exercitus, immò quolibet hominum exercitu longè fortior & valentior. Et eſt quod ſuperaddit idem S. Baſilius, *vniuerſo exercitui vnus aſſimilatur Angelus.* Et tamen certum eſt, vnicuique noſtrum eſſe Angelum à Deo deputatum.

Eliz. 4. Reg. 6. *In Pſal. 33.*

Ad propoſitum huius ſententiæ Dauidis, non erit iniucundum hîc aduertere quod notat Franciſcus Gonzaga, quondam noſtri Minorum inſtituti miniſter generalis in Prouincia Sancti Ludouici: Refert igitur quòd cùm ſemel Frater Rogerius eiuſdem inſtituti, vir ſanctitate conſpicuus, in officio diuino pſalleret, vbi deuentum fuit ad verſum hunc, *immittet Angelus Domini*, &c. Splendor maximus adinſtar Lunæ ſuper caput eius apparuit, cúmque à ſuo confeſſario rogaretur quid hoc ſibi vellet, ſpirituali quodam ebrius gaudio reſpondit fuiſſe Angelum Domini.

Lib. de Orig. Seraphica Relig. p. 3.

Non obſcurè quoque de ipſorum Angelorum cuſtodia loquitur idem Pſaltes Regius, *tu es ipſe Rex meus, & Deus meus, qui mandas ſalutes Iacob*, id eſt in hoc cognoſco te eſſe & Regem & Deum, quòd mandas ſalutes Iacob, hoc eſt quòd luctantibus & laborantibus hominibus auxilium impendis, & ſalutes hominibus immittis. Quæ autem ſint hæ ſalutes quas Deus immittit, exponit S. Ambroſius in hunc locum, & dicit eſſe Angelum tutelarem qui in plurali ſalutes dicitur, quià omne bonum ſimul cum illo immittit & largitur Deus hominibus, id eſt ſi quid boni expetere poteſt homo ad ſalutem corporis & animæ neceſſarium, totum illud cum Angelo cuſtode, & per Angelum largitur Deus, vndè expreſſa ſunt S. Ambr. verba, *qui mandas ſalutes Iacob, ſalus in protectione Angelorum qui ad miniſterium hominum deputantur.*

Pſal. 43.

Clariùs autem hanc Angelorum tutelam & cuſtodiam nobis

Pſal. 90. aperit idem Pſaltes, *Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis, in manibus*, &c. Qui locus non eſt intelli-
In 4. Matth. gendus de Chriſto (ait S. Hieronymus) vt falsò eum allegauit Dæmon tentans Chriſtum, quià vt poſtea dicemus, Chriſtus Angelo cuſtode non indigebat, cùm ſit eorum Dominus & creator, ſed de quolibet alio homine, qui Angelorum curâ cuſtoditur, ne in peccatum labatur. Sanctus Bernardus exponens illa verba ait, *mira*
Pſal. 90. *dignatio & verè magna dilectio charitatis, quis enim? quibus? de quo? quid mandauit? conſideremus fratres.* Tùm ſingula hæc quatuor expendit, & primùm quis tale mandatum Angelis dederit, Deus ipſe qui magnus eſt & laudabilis nimis, & cuius magnitudinis non eſt finis, qui eorundem Angelorum & omnium creaturarum conditor eſt. Secundùm non minùs conſideratione dignum, quibus mandauit? Angelis ipſis vtique creaturis nobiliſſimis, potentiſſimis, ſapientiſſimis, & perfectiſſimis, tàm ſublimibus, tam beatis, tam proximè ſibi cohærentibus, tam familiariter ſibi adhærentibus, & verè Dei domeſticis, *Angelis ſuis*, &c. Notate hoc vocabulum *mandauit*, præcipua enim cauſa cur Angeli nos cuſtodiant, eſt videlicet quià Deus id eis mandauit, quamuis enim libenter id faciant, quià nos amant, & quià malos Angelos oderunt, & quià cupiunt inſtaurari ſedes cæleſtis Hieruſalem, & quoniam ſciunt id eſſe gratiſſimum Regi ſuo Chriſto Domino, tamen nihil magis eos mouet quàm præceptum Domini, ſcientes Deum nihil magis à miniſtris ſuis exigere quàm promptam obedientiam: deinde notanter etiam dicit, *ſuis*, quià ſunt etiam Angeli mali quos Deus ſuos non reputat, ſed Draconis,
Apoc. 12. hoc eſt Luciferi, *& draco pugnabat & Angeli eius*, vt eſt in Apocalypſi, ijs non mandauit Deus cuſtodire nos quià tantùm nos perdere nouerunt. Sanctus Thomas in Catena aurea in expoſitione illorum verborum, *Angelis ſuis*, dicit notanter eos dici Angelos Dei & noſtros, Dei ſunt, quia Deum non reliquerunt, & continuò ei adhæſerunt, ac fideliſſimè inſeruierunt, ſunt enim po-
Pſal. 102. tentes virtute, *Facientes verbum eius*: noſtri ſunt quia ſuos ciues nos habere cœperunt, & eos nobis in tutelam tradidit Deus.

Tertiò eſt conſiderandum de quo Deus Angelis ſuis mandauit, vtique *mandauit de te*, ſupple, ô homo: vnde exclamat S. Bernard.
Pſal. 8. cum Dauide, *Domine, quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis quoniam reputas eum? Quaſi verò non ſit homo putredo, & filius*
Iob. 25. *hominis cinis. Apponis tamen erga eum cor tuum, geris pro eo ſollicitudinem, curam eius habes, neque ei ſolùm mittis vnigenitum tuum, immittis ſpiritum tuum, promittis vultum tuum, ſed interim, ne quid in cæleſtibus vacet ab opera ſollicitudinis noſtræ, beatos illos ſpiritus propter nos mittis in*

miniſterium, cuſtodiæ noſtræ deputas, noſtroſque iubes fieri pædagogos. Hæc S. Bernardus, licet à nobis contractiùs: ô quanta igitur erga hominem Dei prouidentia! quòd tam nobiles & perfectas creaturas videlicet Angelos ad eorum cuſtodiam deſtinarit. Non mirum itaque ſi Dauid vocabulum hoc, *Te*, bis repetierit, nam poſtquam dixit; *Angelis ſuis Deus mandauit de te*, ſuperaddit, *Vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.*

Videor mihi videre Regem, qui Prouinciam aliquam pacatam habet & tranquillam, vbi ſummâ pace omnes fruuntur; ſed habet aliam Prouinciam inquietam, rixis & diſcordiis plenam: tunc ex Prouincia pacata mittit nonnullos ad Prouinciam inquietam, vt diſcordias & rixas componant, ac eos moderentur & regant. Vbi Lucifer cum ſuis ſequacibus è cęlo eſt pulſus, nullum ampliùs fuit in cælo bellum, ſumma in eo Regno pax eſt & concordia; ſed præter illud cæli Regnum pacatum & quietum, habet Chriſtus aliud Regnum in terris, cùm dicat ipſe apud Matthęum: *Data eſt mihi poteſtas in cælo & in terra*, quod quidem plenum eſt contentionibus & diſcordiis, vix pax hoc in regno reperitur, perpetuò bellum gerimus, & pugnamus cum carne, mundo & Dæmone: *Militia eſt vita hominis ſuper terram*, ait Iob. Hac de cauſa mittit Chriſtus de cęlo Angelos & nuncios, qui nos moderentur & regant, & qui nos in omnibus viis cuſtodiant. Dicit ergo Dauid, *vt cuſtodiant te in omnibus viis*, &c.

Matth. 28.

Iob. 7.

Et eſt quod quartò nobis cum S. Bernardo conſiderandum occurrit. Quid mandauit Deus Angelis ſuis de nobis? vt videlicet, *cuſtodiant nos in omnibus viis noſtris.* Non dicit in via, ſed in viis, *& in omnibus viis tuis*, in omnibus vicis, foris, & plateis, per quas inſtar Sponſæ in Canticis Deum quæris, in omnibus itineribus & locis vbi inuenire deſideras, in omnibus negotiis, occupationibus, & exercitiis ſtudioſis quibus inſudas, quia in omnibus eſt lapis offenſionis, petra ſcandali, laqueus & rete tentationis ab hoſte poſitum, aut occultè, aut manifeſtè.

SECTIO III.

Angeli, quamplures duxerunt & tranſportarunt.

QVòd ſi ſpectemus Scripturas Sacras, atque etiam Eccleſiaſticas, liquidò nobis conſtabit Angelos non ſolùm cuſtodiiſſe quamplures in viis quas pro Dei gloria aut ſeruitio arripiebant, verùm illos etiam duxiſſe & tranſportaſſe. Sit primò exemplum illius

Angeli apud Danielem, qui, vt iam aliàs notauimus, celeriter per aëra longo tractu tulit Abacuch capillo capitis ſui vſq; Babylonem, vt prandium quod ſuis meſſoribus parauerat Danieli in lacu Leonum exiſtenti traderet, quò refici poſſet. Incredibile etiam nonnullis videtur, quòd Apoſtolì & diſcipuli Dei potuerint tot peragrare Regiones & Prouincias, tantâque celeritate, niſi Angelorum ductu & miniſterio. Proponũt inter alios S. Thomam, Didymum nuncupatum, quæ non ille (inquiunt) peragrauit Regna? Ex Martyrologio Romano 21. Decembris. Perſis, Medis, Hircanis, ac Parthis Euangelium prædicauit; ac deinde ipſum peragraſſe ad Indos confirmat ibi Veterum teſtimoniis Cardinalis Baronius; etiã de Ethiopia meminit Chryſoſtomus, & plures alij ipſum alias peragraſſe Prouincias docent, vt Ioannes Euſebius Merembergius, qui dicit ipſum quoque Perüana intraſſe arua. Et quod de S. Thoma dicunt multi, idem & de S. Iacobo Zebedæi filio, quē vt ait Flauius Lucius Dexter, & alij, anno Chriſti 37. ex Paleſtina in Hiſpaniam veniſſe narrant, & non ſolùm Hiſpanias adiiſſe, & ibi Euangelium prædicaſſe, ſed etiam aliquas Galliæ partes luſtraſſe, nec-non Angliam, Hiberniam, Belgiam, Germaniam, & ex aliquorum opinione Italiam; & hæc omnia quinquennio perfeciſſe, ita vt his omnibus peractis in Paleſtinam reuerſus, gladio Herodiano, anno Chriſti 42. occubuerit. Nulli etiam dubium eſt quin alij Apoſtoli propè innumeras terrarum Regiones & ſatis exiguo tempore luſtrarint, vt ex eorum geſtis conſtare poteſt. Vnde Stephanus Salazar exiſtimat tranſlatum fuiſſe per Angelum, Apoſtolorum aliquem ad Perüanum tractum, nouamque Hiſpaniam. Alphonſus Barceua vir Apoſtolico exæſtuans incendio, Perüanis in deſertis nonnunquam ab Angelis tranſuectus, vbi paratior ſeges erat animarum, pauciſſimis diebus ea percurrebat terrarum ſpatia, quæ annorum moras deſiderabant. Et profectò quî fieri potuiſſet vt Apoſtoli & alij poſſent tot terræ plagas peragrare, ibi Euangelium prędicare, & fideles Chriſto parere tam breui tempore, niſi eos Angeli diuino imperio duxiſſent, aut etiam aſportaſſent, & in omnibus viis ſuis cuſtodiiſſent? Iſta profectò multorum eſt opinio & ſententia haud contemnenda, cùm ſit valdè pia & rationi conſentanea. Sed quid de aliquorum ab Angelis tranſlatione, non quidem prædicandi causâ Euangelij, ſed ob alios effectus, dicam? In vita Sancti Areopagitæ ex Michaëlis Syncelli, Metaphraſtis, & aliorum fide, recenſetur ad Virginis intemeratæ extremum excipiendum anhelitum ipſoſmet Apoſtolos qui ſuperuixerant, Angelorum miniſterio cum Hymnis & gaudiorum lacrymis fuiſſe tranſlatos. Ita quoque Chriſtophorus de Ca-

Apoſtolos & alios quoſdam fuiſſe ad prædicãdum Dei verbum, ab Angelis ductos, & forſitã translatos, credibile eſt.

Martyrolog. Rom.

Baronius.

Hom in 12. Apoſtol.

Cap. 6.

Apoſtoli ab Angelis tranſlati, B. Virginis dormitioni interfuerunt.

Cap. 20. nu. 7.

ſtro

ſtro hiſtoriæ Deiparæ, & alij. Conſtat etiam S. Lyduuinam Virginem ex eius vitæ actis apud Surium, [a] fuiſſe ab Angelis ſæpiùs aſportatam; vel ad Sanctas contuendas Deiparæ Mariæ effigies peregrinationibus fidelium celebratas, vel non rarò ad loca iucundiſſimæ amœnitatis Elyſijs cognata. [a] Cap. 8. 14. Aprilis.

De eximio quoque Patriarcha Benedicto Petrus Damianus in eius vita hæc habet, *cùm per ignota loca ſolus viator incederet, vbicumque biuium occurrebat, duo protinùs iuuenes videbantur aſsiſtere, qui ſibi quò progreſſus dirigere debebat indicarent, qui nimirùm iuuenes qui alij ſunt credendi quàm Angelici ſpiritus, ad ſancti viri cuſtodiam deputati?* Similia refert Thomas Cantiprat. & alij. Et ità ad mentem Pſaltis Regij dicere poſſumus, *Angelis ſuis mandauit de illis*, vt eos non ſolùm cuſtodirent in omnibus vijs ſuis, verùm etiam ducerent, & vbi opus fuit, aſportarent. O ſingularis in nos Dei amor & beneficentia, quòd cuique noſtrum, Principem vnum ex aula ſua nobiliſſimum, in cuſtodiam conceſſerit, qui non ſolùm cuſtodis, verùm etiam ducis, conſolatoris, & amici integerrimi, munere fungeretur, innumeriſque beneficijs nos cumularet, quamuis ſæpe ſæpius nos erga Deum & illum ingratos exhibeamus. Serm. 8. Lib. 2. Apum cap. 54.

SECTIO IV.

Recenſentur viæ, in quibus ex citata Sectione precedente Dauidis ſententiâ, cuſtodiunt nos Angeli.

QVONIAM ex ſupra allata Pſaltis Regij ſententia, in vijs noſtris cuſtodiunt nos Angeli, nunc videndum quænam viæ illæ ſint. Illæ ergo vt docent Sancti Patres, ſunt primò diuina mandata: vnde idem Pſalmiſta dicit, *Viam mandatorum tuorum cucurri*, &c. Via, eſt tota lex de qua iterùm in eodem Pſalmo dicitur, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Prætereà viæ noſtræ ſunt vię iuſtitiæ & veritatis, de quibus habet Salomon, *Viæ eius viæ pulchræ, & ſemitæ eius Pacificæ.* Et quandoque viæ ſunt iniuſtitiæ & actiones malæ, de quibus in Geneſi, *Omnis caro corruperat viam ſuam.* De ijs etiam dicit idem Pſaltes, *Via illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos.* Vtràque viâ quandoque incedunt homines; ſunt qui ambulant vias virtutum & iuſtitiæ, neque deſunt qui in ambulāt in vijs vitiorū & iniuſtitię; vtriſque vtiles ſunt Angeli, Quænam ſint viæ, in quibus ex Dauide nos cuſtodiunt Angeli. Pſal. 118. Prov. 3. Geneſ. 6. Pſalm. 34.

Numer. 22. & quæ vtilia ſunt conſulunt, & quoad poſſunt vitia impediunt. Hinc videmus in lib. Numerorum, cum Propheta Balaam ad maledicendum Dei populum pergeret, apparuiſſe Angelum gladio euaginato, ne vlterius progrederetur; nec quod inſtituerat executioni demandaret. Nonne deinde Cornelium illuminauit, ac monuit vt domum Simonis Coriarij in qua morabatur S. Petrus, adiret, à quo inſtruendus erat? Ita Angelus illuminauit Philippum, & vt ad Eunuchum Ethiopiæ pergeret, monuit, illumque docuit, ac in ijs quæ ei expediebant inſtruxit. Et ſic nobis innoteſcit, quomodo Angeli præſtò ſint bonis, timoratis, & iuſtis, & qui per viam iuſtitiæ incedunt; atque etiam iniuſtis qui in vijs vitiorum ambulant; & omnium vt poſſunt ſalutem operantur. Prętereà viæ hominum aut bonæ, aut malæ ſunt; bonæ ſunt illæ quæ in cælum eos ducunt, & malæ quæ in infernum. Bonæ igitur ſunt Dei mandata, bona opera, Virtutes, &c. malæ ſunt deſideria, cupiditates, & prauæ affectiones rerum mundanarum, ſunt peccata, inſolentiæ, luſus indebiti, & ſimilia. Boni igitur Angeli nos per virtutum vias ducunt, vt ad cælum quandoque cum eis conuolemus, & à vijs inferorum nos auertunt ſuâ benignitate quantum poſſunt, & ne per illas ambulemus impediunt. Sed heu ab illa cæli via ſępè ſępiùs aberramus, & vitijs noſtris viam ſequimur oppoſitam, & proptereà boni noſtri Angeli cuſtodis opem, in tali diſcrimine conſtituti implorare debemus, vt veram ac rectam quâ in cælum gradiri valeamus viam, nobis patefacere dignetur: aiebat quandoque Plautus: *Viam qui neſcit quâ perueniat ad mare, eum oportet amnem quærere ſibi*, quaſi diceret, hoc modo nunquã errare poterit, omnia quippè flumina ſicut à mari exeunt, vt ait Sapiens, ita in mare reuertuntur; ſi igitur à via per quam incedere debemus, vt ad infinitum gloriæ pelagus Deum Opt. Max. perueniamus, aberrare nobis contingat, oportet nos amnem quærere, bonum videlicet Angelum, cuſtodem noſtrum, qui vt verum flumen ab illo profundiſſimo mari per creationem manat, & ad illud per glorificationem redit; & dubio procul ad illud mare, eius ductu tandem appellemus. Quòd autem fluuij vocentur Angeli ſuprà diximus, vbi de nominibus communiori ratione Angelis conuenientibus, diſſeruimus, Cap. XI. Sect. 2.

Act. 10.

Act. 8.

Viæ hominum bonæ & malæ, & quæ.

Eccleſ. 1.

Viæ noſtræ quandoque proſperæ ſunt, & quandoque aduerſæ, & quomodo

Deinde viæ noſtræ in quibus nos cuſtodiunt, aliquando ſunt à dextris proſperitatis, & aliquando à ſiniſtris aduerſitatis. Angeli ergo in his vijs nos cuſtodiunt, dum videlicet proſperè & ex voto, res nobis ſuccedunt, & etiam in rebus aduerſis, & Dæmonum aliorumque aduerſariorum incurſibus, maximâ curâ ac ſollicitudine nobis adſunt; in quo eorum beneuolentia, & ſingularis amor oſtenditur,

non enim ipſorum conditio, eſt quemadmodum hominum, qui amici ſunt in proſperitate, in rebus autem aduerſis terga vertunt, & nulla ratione de eorum amicitia eſt confidendum: præcipitur ergo eis vt hominem in vijs ſuis cuſtodiant, quia via huiuſmodi, periculis & aduerſarijs plena eſt. Et ſicut cùm aliquis nobilis dùm per aliquod iter eſt tranſiturus, vbi prędonum aut hoſtium pericula timentur, litteræ Regiæ ei dantur, in quibus vicinioribus ciuitatibus pręcipitur, vt milites ei conferantur ad iter ſuum ſecuriùs peragendum; non ſecùs factum eſt cum homine, videns enim Rex Regum & Dominus Dominantium, quanta in huius miſerrimæ vitæ progreſſu, homini imminerent pericula, & quot inſidiæ paſſim Dęmonum ei pararentur, noluit vt ſolus incederet, ſed militibus, ſcilicet Angelis comitatus, vt ſic, omnes Diaboli technas & inſidias, cunctaque aduerſa euadere poſſet.

SECTIO V.

Viæ item noſtræ, orationes ſunt à nobis ad Deum fuſæ, quas eidem offerunt Angeli, & præcipuè ſacrificium Miſſæ.

VIÆ prętereà noſtræ ſunt orationes & preces, quas ad Deum fundimus, & has (inquit Origenes) adſtantes obſeruant, & ſi eas attentas & pias cognoſcunt, ſtatim cum inſigni deuotione & reuerentia, ad Deum deferunt & offerunt exaudiendas, & donis cæleſtibus cumulandas. Incredibile enim eſt quantâ alacritate orantibus adſtant, & delectantur his, quos vident leuare puras manus in oratione, & ideò holocauſtum ſanctæ deuotionis gaudent ſe offerre Deo, in odorem ſuauitatis, vt docet S. Bernardus. [a] Et eſt quod clariſſimè ait Maſſutius de cęleſti conuerſatione, [b] pro ſua ardentiſſima charitate ergà nos in Deum relata, noſtras ipſi orationes etiamſi propter noſtram inſcitiam aut inſipientiam, magis quàm propter culpam, malè conſtructas, nequaquam ſpernunt, ſicut malè articulatæ balbutientium puerorum voces, maioribus fratribus non ſolent eſſe iniucundæ; & illas ſuis proprijs orationibus intermixtas, quaſi pretioſioribus, & magis ſuauè olentibus odoribus inſignitas, ad conſpectum diuinæ maieſtatis deferunt, & illi offerunt ac præ-

Hom. 9 in Leuit.

a *Hom. 3. ſuper Miſſus eſt.*
b *Lib. 8. cap. 4*

ſentant. Non modicum profectò beneficium eſt nobis ab Angelis exhibitum; cùm enim orationes noſtræ ſunt eorum precibus intermixtæ, maiorem vim & auctoritatem apud Deum acquirunt; non quòd egeat Deus hoc Angelorum miniſterio, ſiue ad audiendas, ſiue ad videndas, ſiue ad cognoſcendas preces noſtras, ſed quià Angeli adiungentes iiſdem noſtris precibus ſuas commendationes, illas reddunt magis efficaces, votaque ipſi Deo magis accepta, ipſi enim quaſi aduocati à Deo petunt, vt orationes quas ad ipſum fundimus audiat, & opera bona ſuâ benignitate foueat, & opera mala quæ conſtanter etiam dæmon accuſat, pro ſua quoque miſericordia Deus indulgeat: hinc orationes & lachrymæ S. Viri Tobiæ per manus Angeli Raphaëlis narrantur oblatæ Deo, vt eſt apud ipſum Tobiam his verbis, *Quando orabas cum lachrymis, & mortuos ſepeliebas, ego obtuli orationem tuam Domino:* & non mirum ſi gratas habebat Raphaël orationes Tobiæ, cùm oraret cum lachrymis, & magna deuotione atque attentione, ſi enim triſtitiæ capaces eſſent Angeli Sancti, maximè triſtarentur videntes nos à Deo mente alienos, & abſque vllo deuotionis & attentionis feruore deprecari, ſicut hilares & iucundos ſe ſe exhibent, quando orationum attentam obſeruant executionem. Diligentes ſunt & ſtudioſi in hoc attentionis & obſeruationis munere, circà verba, modum, geſtus, & compoſitionem, vt pronunciare non dubitauerit S. Baſilius, dùm ea Pſalmiſtæ Regij verba expenderet, *& in templo eius omnes dicent gloriam*, aſſiſtere Angelos verba deſcribentes. Et vt ait S. Auguſtinus de natali Domini, *vota noſtra & opera bona Deo offerentes, videlicet Eleemoſynas, ieiunia, & alia denique, vt conſtat de Raphaële, qui non ſolùm orationes Tobiæ Deo offerebat, verùm etiam & eius eleemoſynas, & alia bona opera quæ exercebat circà mortuos quos ſepeliebat*; vnde in Actis habetur; *Orationes & Eleemoſynæ tuæ, aſcenderunt in memoriã in conſpectu Dei*, quaſi diceret illas Deo obtuli: cùm autem preces offerunt & deſideria nuntiant, rationes etiam Deo allegant, vt nos exaudiat, & ſuas preces noſtris coniungunt, & quò feruentiores ſunt, & ardentiora ac puriora deſideria, eò libentius illa Deo annuntiant & offerunt, idque maximâ præſtant eloquentiâ, vt colligimus ex eo quod habetur apud Iobum, *Si fuerit*, inquit, *pro eo Angelus loquens, vnus de millibus, annuntians hominis æquitatem.* Pagninus & Regia vertunt *eloquens*, nam ſicut ſolent Oratores benè compoſitâ præmeditatâque oratione vti, vt eos quos alloquuntur ad id quod intendunt, inducant, ita Angeli dum noſtras preces Deo offerunt, nulli dubium eſt, quin id maximâ eloquentiâ præſtent, vt illas Deus exaudire dignetur. Hinc dici poſſunt interlo-

Angeli noſtras præces ſuis intermixtas, Deo offerunt.

Tob. 12.

Pſal. 28.

Serm. 3.

Act. 10.

Cap. 33.

cutores, quaſi inter Deum & homines ſe interponentes, de ipſorum hominum cauſa acturi, & de eorum rebus apud Deum componendis, quod præcipuum munus eſſe ſolet Oratoris atque Legati, cuiuſmodi ſunt ipſi Angeli inter Deum & nos, dum ad illum perferunt noſtras orationes, vel bona opera noſtra ei repræſentant, tunc enim ſolent res ipſas noſtras in meliorem partem interpretari, vt nos cum Deo reconcilient, quamuis tamen, vt dictum eſt, eâ Angelorum interceſſione aut elocutione non indigeat Deus, neque ad faciendum neq; ad cognoſcendum; at indigemus nos, quibus diuina prouidētia idoneū attribuit patrocinium SS. illorū ſpirituum. Cùm autem addit Iob *Vnus de millibus*, ſignificat quempiam ex vniuerſis ordinibus & Hierarchijs idoneum eſſe ex officio ad proximè res noſtras procurandas, vel ſignificat quemlibet Angelum ex infimo Angelorum ordine, ex quo ad nos mittuntur Angeli cuſtodes, & rerum noſtrarum diligentiſſimi procuratores. Et ad hoc propoſitum Sanctus Bernardus ſuper Cantica allegat illud: *Præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus*; *Credimus*, inquit, *ſanctos Angelos aſtare orantibus, offerre Deo preces, & vota hominum denique.* Ad quod etiam facit viſio Iacob, de qua in Geneſi legimus: *Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam, &c.* Quem locum explicans Origenes ait: *Angelos dicimus aſcendere, vt hominum vota preceſque, ad ea loca perferant quæ cæleſtia ſunt*: Et illud idem eſt quod piè proſequitur S. Auguſt. in Soliloquijs: *Adſunt*, inquit, *nobis ſolliciti, diſcurrentes inter nos, & te Domine gemitus noſtros atque ſuſpiria referentes ad te, vt impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem, & referant ad nos deſideratam tuæ gratiæ benedictionem.*

Angeli dici poſſunt interlocutores, & cur.

Serm 7. in Cant. Pſal. 67.

Gen. 28.

Lib. 5. contra Celſum. S. Auguſt.

Ad maiorem autem probationem huius oblationis noſtrarum precum & bonorum operum ipſi Deo, hæc notanda ſunt Sancti Ioannis in ſua Apocalypſi verba, vbi ſatis apertè conſtat, Angelos ad Deum perferre piorum orationes & vota: *Et aſcendit* (inquit S. Ioannes) *fumus incenſorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* Doctor Angelicus, his ſignificari docet quantam vim preces & bona opera accipiant, dum ab Angelis Deo offeruntur; ſicut enim incenſa & aromata niſi prunis imponantur parùm olent, igni verò impoſita longè latèque redolent; non aliter orationes noſtræ & opera, quæ per ſe fortè parùm valerent, dum tamen (vt dictum eſt) Angelorum precibus ſunt intermixtæ, & illis commendationes ſuas adiungunt, & ſic ab illis Deo offeruntur, multum valorem ex offerentibus accipiunt. Subijcienda ſunt S. Thomæ verba: *Eorum precibus & meritis*, inquit, *orationes noſtræ ſortiuntur*

Apoc. 8.

2. 2. q 83 art. 4.

effectum, & noſtra opera bona à ſua diuina Maieſtate ſunt accepta. Sed ſi qualeſcumque orationes noſtras, cum attentione tamen, & animi feruore fuſas, atque etiam opera noſtra bona, Deo offerunt Angeli, ſuntque viæ in quibus nos cuſtodiunt, nulli mirum erit, ſi etiam auguſtiſſimum Corporis & Sanguinis Domini Sacrificium, quo nihil pretioſius, nihil Deo gratius offerri poteſt, in cælum feratur, Angelo interueniente, tanquam in vaſe auri ſolido, ornato omni lapide pretioſo, illis verbis à Sacerdote poſt Conſecrationem quotidiè prolatis: *Supplices te rogamus Omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus Sancti Angeli tui, in ſublime Altare tuum, in conſpectu diuinæ Maieſtatis tuæ:* Atque ita planè contigiſſe cuidam ſui temporis Sacerdoti, refert B. Climacus, quòd vbi prædicta verba poſt Conſecrationem pronuntiaſſet, magna cæleſtium ſpirituum adſtiterit multitudo, inter quos vnus ſpecie illuſtrior & maieſtate ſublimior, viſus eſt ſacram hoſtiam accipere, & rursùm diuino conſpectui præſentare, tum oblatam, omnibus ſummâ reuerentiâ congratulantibus, iterùm ſuper Altare ad Sacrificij conſummationem depoſuiſſe: Hinc ipſi Angeli hoc Euchariſtiæ ſacrificium adeò venerantur, vt ad illud propiùs accedere reformident; & ſæpè viri ſancti eos in terram pronos dum Miſſa celebraretur, conſpexerunt, vt Sanctus Chryſoſtomus [a], S. Gregorius Magnus [b], alijque teſtantur, potiſſimùm verò idem Chryſoſt. [c] *Vbi*, inquit, *eſt Chriſtus in Euchariſtia, ibi etiam non deeſt Angelorum frequentia: vbi autem eſt talis Rex & talis Princeps, ibi eſt cæleſte palatium, immò ipſum cælum.* Quocircà in vitis Patrum legimus de S. Ammon quòd eo celebrante, Angelus viſus ſit aſtare Altari, & communicantes ſignare, eorumque nomina in libro deſcribere. Et adhuc idem Chryſoſt. ferè idem docet: *Conſidera*, inquit, *menſam Regis appoſitam, Angelos Miſſæ miniſtrantes; ipſe Rex adeſt, & aſtas oſcitans:* & idem etiam de myſterijs Eccleſiæ non contemnendis, *Tum enim Angeli Domino procumbunt*, inquit, *& Archangeli nobiſcum canunt, habent enim tempus adiuuans, & oblationem ſibi auxiliantem, & tunc Dominum pro natura humana precantur, pro his*, inquiunt, *rogamus quos tu prior dilexiſti, vt animam tuam dares, pro quibus ipſe ſanguinem profudiſti, pro quibus corpus hoſtiam protuliſti.* Quapropter S. Franciſcus epiſtolâ ad Sacerdotes, quæ extat in Bibliotheca ſanctorum Patrum, inducit nos ad mundi contemptum, ex eo quòd præſentem in Euchariſtia habeamus Chriſtum: *Magna miſeria*, ait, *& miſeranda infirmitas, quando ipſum ſic præſentem habetis, & aliquid aliud in mundo curatis.* Etſi verò ipſi Angeli huic interſint ſacrificio, tamen non ſemper apparent, conſtat tamen ex hiſtorijs quibuſdam illos

Angeli Conſecratione factâ à Sacerdote, Deo Corpus & Sanguinem Chriſti offerunt.

In ſpeculo exempl. d.9.c.118.

a *Lib.3. & 6. de ſacerdotio.*
b *Lib. 4. Dialog.*
c *Hom.36.in epiſt. ad Corinth.*

Hom.61. ad populum Antioch.

S. Franciſc.

quandoque apparuiſſe: Surius enim in vita B. Oſuualdi Epiſcopi Wigornienſis, refert Angelum quendam illi Epiſcopo Miſſam celebranti miniſtraſſe, quem videns miniſter qui ſacro inſeruiebat, nimio terrore perterritus, non audebat reſpondere ad ea quæ pro conſuetudine in Miſſa dici ſolent, ſed aufugiens audiebat Angelum ad ſingula reſpondentem, & ſacrificanti officioſè miniſtrantem; cùm autem ipſe miniſter quæ viderat & audierat, S. Epiſcopo retuliſſet, reſpondit: equidem vidi & audiui ea quæ dicis, ſit benedictum nomen Omnipotentis Dei, qui me tuâ operâ deſtitutum in ſacro miniſterio, ſuâ non deſeruit. Idem refert Ioannes Diaconus de Gregorio Magno in eius vita, cùm enim aliquando die Paſchæ in Eccleſia S. Mariæ Maioris celebraret, & dixiſſet: *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum,* Angelus Domini altâ voce reſpondit: *Et cum ſpiritu tuo*; propter quòd Papæ ipsâ die ibidem celebranti, & *Pax Domini, &c.* dicenti, nihil reſpondetur. Ita legimus apud Petrum Epiſcopum Aquilinum, Angelum Domini Proculo Epiſcopo & Martyri, ſacris operam danti miniſtraſſe. Simile legimus in Chronicis Ordinis noſtri Minorum de R. Patre Parmenſi, qui cùm generalatu ordinis, contemplatiuæ vitæ ſtudio ſe abdicaſſet, Religioſum eiuſdem Ordinis habebat Miſſæ adminiſtrum; contigit autem eo tempore quo ſolebat celebrare, ipſum adminiſtrum abeſſe & obdormiſcere, quare Angelus eius ſpecie & habitu, Miſſæ miniſtrauit.

Angeli quandoque celebranti miniſtrarunt.

I. Diacon.

Lib. 1. catal. Sanctorum c. 15

Lib. 1. c. 57.

SECTIO VI.

Aliæ inſuper viæ, in quibus nos Angeli cuſtodiunt, recenſentur.

DENIQVE viæ noſtræ in quibus iuxtà Pſaltem Regium, nos Angeli cuſtodiunt, eſt tota vitæ præſentis noſtræ peregrinatio, in qua virtuti & bonis operibus eſt incumbendum, vt ait Sanctus Baſilius [a], cui expoſitioni ſuffragatur S. Bernardus [b], expendens enim illa verba *In vijs tuis*, ait illa hunc ſenſum habere poſſe, *non omnia relinquenda ſunt Angelorum cuſtodiæ, ſed vos etiam corroborare oportet, oportet ducentem nos Angelum ſequi, ſuggerenti obaudire, ita priùs in vijs virtutis greſſus fige, & ſubinde Angelus tui curam geret:* vel certè hunc ſenſũ habere poſſunt, Angeli quidẽ tui curã gerent, ſi tamen tu non aberraueris à via virtutis, non quòd Angeli

Viæ noſtræ, eſt tota vita noſtra.

a *In explic. Pſal. 1.*

b *Serm. 2. in hunc Pſalmum*

peccantes homines omninò deſerant, ſed quòd maiori curâ inuigilent erga pios: vel ſanè hunc ſenſum habent verba illa, *In omnibus vijs tuis*, id eſt id agunt Angeli, id intendunt, vt homines quos in vijs hominum incedere vident, ad vias Angelicas & Sanctorum hominum, vel etiam diuinas transferant, id eſt quos vident hominum malà exempla ſequi, transferant ad exempla moreſque Angelorum & Sanctorum, vel ad imitationem ipſius Dei. Hinc notant aliqui & pręclarè ad mores formandos, vias noſtras eſſe varias ætates, & diuerſos hominum ſtatus ac viuendi modos: vnde ſi virginitatem amplexaris, intuere S. Ceciliam, cuius Angelus virginitatem ſummo zelo cuſtodiuit. Si continentiâ polles, & eam ſequi velis, conijce oculos in Iudith cuius Angelus eam cuſtodiuit. Si Doctor es & Prędicator, non deerit tibi Angelus, qui te vt alterum Danielem docebit, cui dixit Angelus, *Nunc egreſſus ſum vt docerem te.* Si es Euangeliſta, intuere reuelationes Sancto Ioanni in Apocalyp. factas. Si es coniugatus, animaduerte quàm ſępiſſimè Angeli ad domos Abraham, Loth, & Tobiæ diuertebant, eoſque ab innumeris periculis liberabant. Si martyr es, Angelus tibi aderit, te comitabitur, ſolidabit, conſolabiturque: cuius rei tot ſunt exempla, vt meritò mirari debeamus; quibus pretermiſſis, notanda ſunt Romani ad S. Laurentium verba, *Video ante te iuuenem pulcherrimum* (is erat Angelus) *feſtina me baptizare.* Si confeſſor es, ijdem Angeli ſe erga te beneuolos exhibebunt, tibi continuò in vita & morte aderunt, vt de S. Martino legimus, quòd in eius tranſitu auditæ fuerint multorum Angelorum cantantium voces, & in cælum animam eius ducentium, & illas meruit audire S. Seuerinus, vt notat Vſuardus in eius vita. Idem multis alijs contigit.

Viæ noſtræ ſunt diuerſæ ætates atque diuerſi hominum ſtatus, & modi viuendi ad quos inducunt nos Angeli.
Iudith 13.
Dan. 10.

Quemadmodùm autem viæ noſtræ in quibus cuſtodiunt nos Angeli, ſunt ipſæ Virtutes, quibus muniti & ornati, gradiri in cælum debemus, ad tantorum Sanctorum atque etiam Angelorum imitationem; ita vias oppoſitas vitare & fugere tenemur, hoc eſt peccata, quæ viæ ſunt impiorum ad infernum ducentes. Vnde monet Dauid, *Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit*, &c. quæ via alibi dicitur iniquitatis. Ita Angeli horrent has peccatorum vias, & quemadmodum gaudent & lætantur de hominum ſancta conuerſatione, & receſſu à malo per pœnitentiam, iuxtà id Chriſti Domini apud Lucam, *Gaudent Angeli ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*, &c. ita è diuerſo dolent & triſtantur quando homo peccat, eo modo quo dolor in Angelum cadere poteſt. Id præclarè docet Origenes dum ait, *Sicut boni actus noſtri, & virtutum profectus, lætitiam feſtiuitatemque Deo & Angelis gignunt, ita*

Viæ noſtræ in quibus cuſtodiunt nos Angeli, ſunt virtutes.
Pſal. 1.
Viæ impiorum ſunt peccata, quæ horrent Angeli.
Luc. 15.
Hom. 2. in cap. 28. num.

vereor

vereor ne mala conuerſatio noſtra, non ſolùm terris, ſed & cælis, lamentationes inducat & luctus. Et nihil eſt quod tãto horrori ſit Angelis ac peccatum, nam etiamſi nos non deſerant abſolutè, licet peccemus, vt in præcedentibus diximus, pro tẽpore tamen à nobis recedunt, dũ turpe aliquod peccatum cõmittimus, vt docet S. Baſil. *Velut fumus*, inquit, *apes fugat, & fœtidus odor colũbas expellit, ſic Angelum vitæ noſtræ cuſtodem, abigit multa lacrymarũ aſpergine dignum ac graueolens peccatum.* Angelos cum apibus confert, ſicut enim fumus abigit apes, non aliter peccata noſtra Angelum cuſtodem noſtrum pellunt; non quòd Angeli peccantem hominem deſerant, ſed quòd quodammodo à familiari quadam conſuetudine ac ſolitis beneuolentiæ ſignis abalienentur, nec ita amanter cuſtodiant, conſtat enim ad mortem vſque perſeuerare Angelorum cuſtodiam. Tùm etiam dicit S. Baſilius Angelos columbas, quia columbas trahit in columbaria ſuauis odor, pellit verò grauis, peccatum enim ex ſe graueolentiam emittit, quæ Angelos veluti columbas abigit. Id confirmatur exemplo quod narrat S. Antoninus, vnus (inquit) Angelus qui Eremitæ cuiuſdam comes erat, cùm adoleſcenti elegantiſſimè compto occurriſſet, nares dum is prætcriret obſtruxit, quod anteà ad putridum & fœtidum cadauer pertranſiens non fecerat, & cùm miraretur Eremita, faſſus eſt Angelus ſe plus fœtoris ex peccatis adoleſcentis iſtius perſenſiſſe, quàm ipſe perſenſiſſet Eremita ex putrido cadauere. Vnde diſertè admodum Petrus Damianus in Epiſtola quam ſcripſit ad Alexandrum ſecundum Pont. Max. deputat Deus, inquit, Virtutes Angelicas humanæ cuſtodiæ, & infœlix homo relictâ munditiâ & puritate Virtutum, ſqualoribus ſe polluit ac ſordibus vitiorum; nam cum inhalantis ac cœnoſæ luxuriæ fœtore peruoluitur, cùm vermeſcentis auaritiæ ſordibus inquinatur, cùm denique, ad inſtar Ægyptiorum fluminum, homicidialis anima in odij ſanguinem vertitur, poſtremò, cum velut in cloacam ſtercorum corruens, multiplicis nequitiæ fœcibus fędatur, hunc Angelus fętorem & inhoneſtam purulentiæ nauſeam inuitus ſatis & grauiter tolerat: & ſi cęleſtis imperij lege conſtrictus obedientiam non omittat, in Angelorum quippè conſpectu nil ſordidum, nil fœtet obſcœnum, niſi vitium & peccatum, hęc ille. Maximè autem Angeli laſciuos & impuros vitant, & à communione cum talibus obſcœnis maximè ſe prębent alienos, caſtos autem ſummo proſequuntur amore, illos quærunt illos iuuant, cuſtodiunt, & protegunt, vt conſtat de multis virginibus; vnde iuſti per caſtitatem, Angeli dicuntur, quia vitam ducunt Angelicam. Et hinc S. Bernardus, *Angelica*, ait, *planè vita virginitas eſt, & qui non nubent neque nubentur erunt ſicut Angeli Dei.*

In Pſal. 33.

4. p. ſumma tit. 14. c. 6.

Angeli laſciuos & impuros vitant, caſtos verò amore proſequuntur.

Serm. de natiu. B. Mariæ.

SECTIO VII.

Exponuntur Dauidis verba, In manibus portabunt te, *&c.*

Angeli nos in ſuis manibus portant, & quomodo id intelligatur.

QVOMODO autem Angeli in cuſtodiẽdis nobis ſe gerant, oſtendit Pſaltes dum ſubdit, *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* In quibus verbis eſt catachreſis, non enim Angeli habent manus, niſi eas quas habent dùm aſſumunt ſibi corpora. Pro faciliori igitur horum verborum intelligentia, eſt explicandum quęnam ſint Angelorum manus, qui lapides in via, qui pedes hominum. Manus Angelorum (ait Bellarminus in hunc Pſalm.) ſunt intellectus & voluntas, ſiue ſapientia & potentia, nam intelligendo & volendo omnia faciunt; vel manus ſignificat opem, vim & miniſterium Angelorum: lapides in via ſunt omnia impedimenta quæ occurrunt in hac vita, ſiue temporalia, ſiue ſpiritualia, ſcandala, tentationes, perſecutiones, & ſimilia: pedes quibus ad lapides offendimus, ſunt duo affectus humani, amor, & timor, ait S.

Auguſt. Auguſt. quocumque enim homo operando, loquendo, deſiderando, pergit, vel amore, aliquid acquirendi, vel cauendi malum, mouetur; vel timore amittendi bonum, vel in malum incidendi; ne autem hos pedes ad ſupradictos lapides offendamus, in manibus ſuis nos portant Angeli noſtri cuſtodes, & opem ferunt, & ideò ait Pſaltes, *In manibus portabunt te ne,* &c. Quæ poteſt fingi protectio ſtudioſior & prouidentia prouidentior, quàm vt nobiliſſimæ Angelorum manus, viliſſimis hominum pedibus ſubſternantur? profectò id ſummi eorum amoris erga nos eſt indicium, portamus enim in manibus id quod valdè charum eſt, ſicut mater portat paruulum filium, & ſicut gemmam & lapidem pretioſum in manibus etiam portare ſolemus. Cùm ergo dicit Pſaltes Angelos in manibus ſuis hominem portare, vult ſignificare ipſum eſſe illis valdè charum & pretioſum, & proindè ne pereat, in proprijs ſuis manibus portant. Vel iuxtà S. Bernardi expoſitionem, in manibus illum portant, quia non patiuntur illum tentari ſuprà id quod poteſt ſuſtinere, ſed in manus tollunt, eique ſunt auxilio, ad hoc vt offendiculum tutus pertranſire valeat; nam facilè tranſit foueam qui portatur manibus, & mundè lutum, qui manibus ſuſtinetur, & facilè natat in aquis cuius alter ſuſtinet mentum; ita qui manibus portatur Angelicis, omnes difficultates

ſine offenſione in hac vita pertranſit, & tandem ſecurè ad cœleſtem peruenit Patriam. *Sic enim* (ait idem S. Bernard.) *fideles ſunt, prudentes ſunt, potentes ſunt, quid trepidamus? tantùm ſequamur eos, adhæreamus eis, & in protectione Dei cœli commoremur.* S. Bernard.

Nonnulli alij hæc verba, *In manibus portabunt te*, &c. ſic exponunt, quòd videlicet ipſi Angeli vtramque manum exponunt, id eſt tam in ſpiritualibus quàm in temporalibus nobis ſunt adiumento, quâ ratione efficiunt vt nullo modo offendamus, aliqui enim in via virtutis deficiunt, quia deficit eis aliquid ſpiritale, ſcilicet vel doctrina, vel admiratio, vel correctio, vel quid ſimile; alij verò deficiunt in via virtutis, quia defectum patiuntur in temporalibus, & vt corpori conſulant animam perdunt. Ergo Angeli vtrâque manu nobis adiumento ſunt, & ſpiritualia largiuntur, & temporalia non deſerunt. Et id expreſſiùs docet S. Auguſt. dum ait, ambulant nobiſcum in omnibus vijs noſtris, intrant & exeunt nobiſcum, attentè conſiderantes quàm piè quamque honeſtè in medio nationis prauæ conuerſemur, quantôque ſtudio & deſiderio quæramus regnum tuum, & iuſtitiam eius, quantôque timore & tremore ſeruiamus & exultemus tibi in lætitia cordis noſtri. Adiuuant laborantes, protegunt quieſcentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes, congaudent gaudentibus de te inquam gaudentibus, compatiuntur patientibus, pro te inquam patientibus. Grandis eſt eis cura de nobis, magnus eſt affectus dilectionis eorum erga nos, & hoc totum propter honorem tuæ inæſtimabilis charitatis, quâ dilexiſti nos, diligunt enim quos tu diligis, cuſtodiunt quos tu cuſtodis, & deſerunt quos tu deſeris. Nec diligunt operantes iniquitatem, & perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quoties bene agimus gaudent Angeli, & triſtantur Dęmones, quoties verò à bono deuiamus Diabolum lętificamus, & Angelos tuos ſuo gaudio defraudamus, gaudium eſt enim eis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, ſed Diabolo ſuper vno iuſto pœnitentiam deſerente. Hęc Aug. In ſol. loq. cap. 17.

Alij item, per dexteram manum memoriam beatitudinis intelligunt, per ſiniſtram verò, meditationes pœnarum infernalium. Angeli ergo nos quaſi duabus manibus geſtant ne in huius mundi tentamenta incidamus, dum immiſsâ nobis memoriâ fœlicitatis ęternæ nos fulciunt, & recordatione ignium æternorum territant.

Alij denique vt S. Bernardus, vt ſuprà, per has manus Angelicas quibus ſibi commiſſos portant, intelligunt huius vitæ tribulationem, breuitatem, & pręmij æterni magnitudinem, de quo ait Apoſtolus, *Momentaneum & leue tribulationis noſtræ ſuprà modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* S. Bernard. loco citato. 2. Cor. 4.

Iob. 9. Conformiter ad Dauidem explicari poteſt illud Iobi, *Sub quo curuantur qui portant orbem.* Loquitur enim de intelligentijs cælorum motricibus quæ ideò orbem portare dicuntur, quia earum vnica cuilibet aſſiſtit cælo illudque infatigabili curſu mouet: quia autem homo dicitur, *microcoſmos*, id eſt paruus mundus aut quaſi paruus orbis, ideo de illo poteſt quoque intelligi Dauidis ſententia, quòd videlicet ipſi Angeli illum manibus ſuis excipiant, & in omnibus vijs ſuis cuſtodiant, regant, ducant & protegant, ne vt ſuperaddit Pſaltes, offendat ad lapidem pedem ſuum, hoc eſt ne in offendicula, tentationes, ac labendi occaſiones corruat. Et poſteà ſequitur, *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*, videlicet auxilio & tutelâ ſeptus Angelorum, illi enim aſpides, baſiliſcos, dracones, leoneſque, hoc eſt ipſos Dęmones cohibent, ne nos aut vulnerent, aut deuorent.

SECTIO VIII.

Præcipua noui Teſtamenti loca, quibus hominum ab Angelis cuſtodia probatur.

Matth. 18. Angelorum cuſtodia ex ſcripturis probatur.

PRÆCIPVVS (vt reor) noui Teſtamenti locus, quo nobis conſtat vnumquemque noſtrum habere Angelum cuſtodem, ſibi à Deo deputatum, deſumitur ex Chriſti verbis apud Matthęum, vbi de fidelibus, puſillorum hoc eſt humilium nomine loquens ait, *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis, dico enim vobis quia Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei qui in cælis eſt.* quaſi diceret magni enim à Deo fiunt, ità vt Angelorum illis cuſtodiam tribuerit, qui Dei faciem, hoc eſt diuinam eſſentiam fulgidam, ſemper clarè & ſine velo, continuò intuentur, *quos ſeruant Angeli*, (ait Euthimius) *hos deſpicere non oportet, etſi non propter illorum virtutem, at ſaltem propter cuſtodes eorum*, &c. Et S. Hylarius, *periculoſè ille contemnitur, cuius deſideria & poſtulationes ad Deum Angelorum miniſterio peruehuntur.* Addit ergò Chriſtus, *ſemper vident faciem patris mei*, &c. Hoc eſt quamuis homines cuſtodiant in terris, tamen vbicumque ſint, Dei faciem intuentur. *Angeli* ait S. Auguſt. *incommutabili & ineffabili pulchritudine*, (Dei) *cuius ſancto amore inardeſcunt, omnia quæ infrà ſunt, ſeque ipſos inter illa contemnunt, vt ex toto quod boni ſunt, eo bono, ex quo boni ſunt perfruantur.* Et Cardinalis Petrus Damianus, *Angeli etiam cùm mittuntur; non fraudantur gloriâ*

In 18. Matth.

S. Hylar.

Lib. 9. de Ciu. Dei cap. 22.

Serm de S. Michaele.

viſionis, quia vbique occurrit Diuinitatis eſſentia, &c. Facies ergò Dei eſt decor & fulgor ipſius diuinitatis clarè ſe manifeſtans, & videndum exhibens Angelis, ſicque eos beatos efficiens; Deus enim propriè, vti non habet corpus, ſic nec habet faciem. Aduertendum porro ex ſacro illo textu, Angelos cuſtodes noſtros dici eſſe in cælis, & ibi videre faciem Dei, id eſt diuinam eſſentiam. Sed qui fieri poteſt vt in terris exiſtentes & cuſtodientes nos, videre poſſint in cælis faciem Patris qui in cælis eſt? ſi in terris ſint, quomodo in cælis? vel ſi in cælis, quomodo in terris? Itaque pro huius difficultatis reſolutione notant SS. Gregorius [a] & Bernardus [b] Angelos etiam dum cælo exeunt, ſemper videre faciem Dei, quia Deus eſt vbique, ſunt enim beati vbicumque ſint, ideò vbicumque ſint in cælis eſſe dicuntur, vbi enim eſt Dei viſio & gloria, ibi eſt cælum & Paradiſus: vnde infert S. Greg. *Et mittuntur igitur & aſſiſtunt, quia per hoc quod circunſcripti ſunt, exeunt; & per hoc quòd intùs quoque præſentes ſunt, nunquam recedunt. Et faciem ergò Patris ſemper vident, & tamen ad nos veniunt; quia & ad nos ſpirituali præſentiâ foras exeunt, & tamen ibi ſe per internam contemplationem ſeruant*, Et paulò antè, *quid enim de his quæ ſcienda ſunt neſciunt, qui ſcientem omnia ſciunt?* Non ergò reuocantur à cuſtodia humilium, ex deſiderio redeundi ad Deum, quia à Deo nunquam diſtrahuntur, nec abeunt, ſed vbique eum præſentem habent & vident, ac propter Deum & in Deo omnia agunt & homines cuſtodiunt: quia vt vir doctus ait, ſic exteriùs implent miniſterium, vt tamen interiùs nunquam deſint per contemplationem, nam quolibet miſſi veniant, intrà ipſum currunt qui vbique eſt. Hac in re vtinam hi qui cuſtodiuntur homines, cuſtodes ſuos imitarentur Angelos; fœlix qui vbicumque eſt Dei faciem intuetur: Angelus perſpicuè & abſque velo cernit, homo cernat per fidem, & Deum omnia intuentem in omnibuſque locis præſentem, fidei oculis omnibus in locis intueatur, nullum enim ad vitanda peccata majus eſt remedium. Hinc S. Auguſt. *Magna eſt cautela peccati, Dei ſemper præſentiam timere*, &c. Item, *qui erubeſcit in conſpectu hominũ peccare, quantò magis dignum eſt quòd erubeſcat in conſpectu Dei iniquitatem agere, qui non ſolùm opera ſed & corda conſiderat? Præterea homo* (inquit) *ſapiens, in omnibus operibus ſuis Deum metuit, ſciens ſe eius nunquam effugere præſentiam*. Alia etiam in re imitandi ſunt cuſtodes Angeli, videlicet in cuſtodiendis & à peccato liberandis hominibus. *Angelicum eſt* (ait Theophylactus) *mortalium ſaluti inſeruire*, &c. Vnus Angelus vnum cuſtodit hominem ſi non potes multos, ſaltem vnum tu quoque cuſtodi. Et S. Chryſoſtomus, *ne*, inquit, *quoniam orbem terrarum non potes ſeruare, etiam*

[a] *Gregor. 1. Moral. cap. 2.*
[b] *S. Bern. ſerm. 5. de Dedic. Eccleſiæ.*

Serm. 193.

Ad Hebr. 1.

Hom. 3. in Epiſtolam primam ad Cor.

ne paucos deſpice; & ſi non poſsis centum, decem curam geras; & ſi non poſsis decem, ne quinque deſpicias; & ſi quinque non poſsis, vnum noli deſpicari, &c.

Act. 12. Item receptum fuit in Eccleſia ab Actibus Apoſtolorum, Angelum cuſtodem eſſe à Deo deputatum, & ei vitam noſtram eſſe commiſſam, nam legimus S. Petrum poſtquàm liberatus fuiſſet ab Herodis carcere, petiuiſſe domum Mariæ matris Marci, vbi cæteri Apoſtoli ac diſcipuli Chriſti congregati, vacabant orationi, & pulſato oſtio proceſſiſſe puellam ad audiendum, nomine Rhode, & cùm percepiſſet vocem Petri, præ gaudio non aperuit ianuam, ſed illicò nuntiauit vniuerſæ congregationi, ſtare Petrum ante ianuam, illi autem non credentes, dixerunt ad eam, inſanis; probè enim nouerant quàm ſolidis catenis in carcere conſtringeretur: illa autem affirmabat ſic ſe habere, & propterea adinuicem dicebant, *Angelus eius eſt.* Ex hoc ergò ſacro contextu liquet, communem tunc temporis fidelium opinionem fuiſſe, quòd quilibet à Deo haberet ſibi deputatum Angelum cuſtodem, vti ex hoc loco euincit S. Chryſoſt. [a] vide Theodorum Studitam [b]; & Auguſtinum datum [c] qui eruditè admodum hac de re ſcripſit.

a Hom. de Aſcenſione. b Serm. 45. c Lib. de geniali hyeme ad Hebr. 1.

Ad eandem de Angelorum cuſtodia probationem, confert etiam S. Pauli ſententia pluries iam repetita, *Omnes ſunt adminiſtratory ſpiritus in miniſterium miſsi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis.* Non deſunt quamplura alia vtriuſque teſtamenti loca, quibus hæc Angelorum cuſtodia nobis innoteſcit, quorum nonnulla in tranſcurſu huius Tractatus, in medium adducuntur, vide Theſaurum Bibliorum Guillelmi Allotti, verbo *Angeli.*

SECTIO IX.

Ex SS. Patribus Angelorum cuſtodia probatur.

AVCTORITATE item SS. Patrum hæc veritas quòd Angeli ſingulis hominibus cuſtodiendis ſint deputati, probatur.

De Cœl. Hierarch. cap 9. & 10. Angelorum cuſtodia ex SS. Patribus probatur.

Et primò à S. Dionyſio Areopagita, qui ſingulos homines à ſingulis Angelis bonis cuſtodiri teſtatur. Hermâs etiam alius S. Pauli diſcipulus, vt fertur in libro qui Eccleſia dicitur, viſione tertiâ ſcribit ſe cuſtoditum & præſeruatum per Angelum bonum dictum Hegrim, à magna quadam beſtia quæ in formâ retis apparuerat, ex cuius ore locuſtæ igneæ egrediebantur.

Secundò, *Epiphanius ait* (inquit Sinaïta) *vnicuique Genti præ-*

eſſe Angelum dicit Scriptura. Et probat multis S. Cirillus [a], *Scimus*, inquit, *Sanctos, Angelos à Deo eſſe ordinatos ad opem ferendam credentibus.*

Tertiò, Sanctus Chryſoſtomus [b], *Angeli*, inquit, *ab omnium domino deputati ſunt cuſtodes.* Ita etiam docet ſcribens in Euangelium Matthæi.

Quartò, Sanctus Hieronymus [c] *Magna*, inquit, *dignitas animarum, quia vnaquæque ab ortu natiuitatis ſuæ Angelum habet in ſui cuſtodiam deputatum.* Primò, notanter dicit *vnaquæque*, non enim vnus Angelus cuſtodit plures homines; tum quia non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis, & ſæpè contingit duos homines loco diſtare: tum quia hoc magis liberalitatem Dei oſtendit. Secundò etiam, dicit *ab ortu natiuitatis ſuæ.* Quamuis enim nonnulli opinati ſint à conceptione in vtero materno vnicuique eſſe Angelum deputatum, vt voluit Sanctus Anſelmus [d] etiam in Elucidario; attamen communis doctrina eſt conformiter ad hanc Sancti Hieronymi ſententiam, non eſſe homini deputatum niſi ab ortu natiuitatis, hoc eſt ab egreſſu ex vtero; quia ſicut fructus pendens in arbore eſt aliquid arboris, ita vt qui cuſtodit arborem cuſtodiat fructum, ita paruulus in vtero matris exiſtens, eſt aliquid matris, per quandam colligationem; Igitur Angelus matris cuſtos, paruulum quoque ante ortum ſuum cuſtodit, ſicut Dæmon ei inſidiatur, eſtque valdè moleſtus, niſi à bono cohiberetur dum naſcitur: Poſt natiuitatem autem pueri, ille Angelus qui ſpecialiter in ſuam cuſtodiam eſt deputatus, illum ad baptiſmi gratiam perducit; pluribus enim modis nititur Dæmon per ſe, vel per maleficos & Sagas ſuffocare pueros ante baptiſmum, vt ſtatim dicemus, ſed hoc impediunt eorum Angeli cuſtodes: In infantia & pueritia ipſe Angelus cuſtos à varijs periculis illum præſeruat & protegit, ſæpè enim ad aquam vel ignem incautè accedens, vel per plateas vagans, equorum vel aliorum animalium tranſitu, periculum & nocumentum incurreret, niſi Angelica interueniret cuſtodia.

Poſteà vſu rationis inchoante, ad bonum inſtigat, illuminat, reuocat à malo, excitat voluntatem ad amorem & timorem Dei, vt tandem ſalutem conſequatur æternam; quò fit vt ab eo tempore ad finem vitæ vſque debeat homo ſe illi committere, & ſpecialiter colere & venerari. Et deniqueidem Angelus cuſtos, in maiori ætate vbi maiora occurrunt pericula tam animæ quàm corporis, diligentem exhibet tutelam & cuſtodiam. Et tum in morte dum hâc cuſtodiâ homo valde eget, ei non deeſt; & poſt mortem illum in cælum deducit vt ſuo loco dicendum erit.

a *Hom. 6. de laudibus D. Pauli.*

b *Hom. 60. in Matth.*

c *In cap. 4. Matth.*

d *S. Anſelm. in Elucid.*

Lib. 3. de principijs cap. 2. Quintò, Origenes: *Quòd etiam* (inquit) *per Angelos vel bonos vel malos, aliqua humanis cordibus ſuggerantur, vel qui Tobiam Angelus comitatur, vel Prophetæ ſermo dicentis, & reſpondit Angelus qui loquebatur in me,* (hoc eſt intra me) *teſtantur;* Sed & de Paſtoribus Liber hæc eadem declarat dicens quòd bini Angeli ſingulos quoſque hominum comitentur: & ſi quando bonæ cogitationes cor noſtrum aſcenderint, à bono Angelo ſuggeri dicit; ſi verò contrariæ, mali Angeli dicit eſſe inſtinctum. Sed quia librum de Paſtoribus citat Origenes, auctor illius eſt Hermas; qui in illo libro quem Paſtorem vocat, vel de Paſtoribus, illorum duorum Angelorum (quos alio nomine Genios nuncupat) naturam deſcribit, atque cum homine vnum eſſe genium æquitatis, alterum iniquitatis dicit: Æquitatis genium docet eſſe ſenem verecundum, manſuetum, & quietum, ſignaque eius eſſe cùm nobiſcum adeſt, ſi hæc in cor noſtrum aſcendant, & continuò loquatur nobiſcum de iuſtitia, de pudicitia, de caſtitate, de benignitate, de venia, de charitate, de pietate: Contrà, genium iniquitatis ait, amarum, iracundum, iniucundum, ſtolidum, omniaque eius opera praua, cupidum, elatum, taliaque ſigna ſuæ ſocietatis inuehere menti. Et ita (vt nonnulli alij dicunt) Angelus malus, & Angelus bonus non procul ſunt ab vnoquoque noſtrûm, malus quidem, vt nobis varijs modis inſidietur, noceat & perdat, ſi ei poſſibile ſit, tanquam aſpis, draco, & baſiliſcus: bonus autem pias habet manus ad nos iuuandos extenſas, vt eius ope ipſum malum Angelum pedibus noſtris conculcemus & proteramus, maiori enim ſollicitudine vnumquemque incitat ad bonum, quàm Dæmon ad malum, vt aduertit Sanctus Bonauentura, ipſum enim Angelum malum reprimit, ne quantùm vult, nos impugnet; confortat nos in via virtutis, vitij fœditatem manifeſtat, futuræ gloriæ magnitudinem proponit, occaſiones mali ſubmouet, aut temperat, ad orationem inſtigat, orationes noſtras Deo offert, &c. Deinde quoniam ſæpè multi Dæmones ſecundùm varias occaſiones, accedunt ad vnum hominem perdendum; ita ſæpenumerò multos Angelos mittit Deus ad vnius hominis cuſtodiam, vt patet cùm ad defenſionem Eliſei & pueri eius, miſit Deus innumeros Angelorum exercitus, qui apparuerunt in ſpecie curruum igneorum.

Zachar. 1. *Lib. 1. c. 6.* *2. Sentent. diſt. 11. q. 1.* *4. Reg. 6.*

Hom. in Pſal 33. Sextò, Sanctus Baſilius de eodem cuſtode Angelo, hæc habet: *Sicut muri Ciuitatis circunducti omni ex parte, arcent propulſantes hoſtiles incurſus; ſic & Angelus te præmunit à fronte, & à tergo cuſtodit, & nihil vtrimque in cuſtodiendo relinquit.* Et in Iſaiam: *Angelis* (inquit) *tanquam prouidis tutoribus humani generis curam demandauit Deus ad cuſtodiam & ſalutem hominum.*

In 8. cap. Iſaiæ.

Septimò,

P. Dam.

Septimò, Petrus Damianus in epiſtola quam ſcripſit ad Alexandrum II. Pontificem Maximum poſt adductum Danielem, & Paulinum, ait, *Neque enim,* inquit, *Verſutiæ tam callidi, tam exercitati hoſtis, poſſet fragilitas humana reſiſtere, niſi eum à tentationibus electorũ, virtus Angelica propulſaret; vnde vnicuique noſtrũ à die baptiſmatis vſque ad obitum delegatus eſt Angelus, qui & viriliter decertantem à tentatione cuſtodiat, & auxilium præbere in tentationibus non deſiſtat. Daremus exempla niſi cerneremus frequentationè notiſsimâ*, agit videlicet de Angeli cuſtodia, qui nulli parcit labori, vt inſidiantis hoſtis malitiam diſſipet, technas auertat, diſperdat flatus. Notanter dicit *à die baptiſmatis* delegari Angelum, naſcitur enim puer filius iræ infectus peccato originali, & in poteſtate inimici, donec ſacro lauacro Deo recõcilietur regeneratione;& demùm ſacramento exufflεtur, quo tempore Angelus Domini illi puero ſpeciali cuſtodiâ adeſt, quamuis tamen, vt dicit Sanctus Hieronymus, incipiat illum cuſtodire à ſuo ortu & natiuitate; quò fit vt arguendi ſint parentes qui differunt baptiſmum natis, cùm interim periculum ſit ob nimiam Dęmonis poteſtatem, ne is vitæ eius inſidietur, & eum priuet ſacramento, ſine quo gloriâ perfrui non poteſt æternâ. Sunt & qui dicant hoc medio tempore quo differtur baptiſmus, aliquando maleficas impulſu Dæmonum, hos pueros offerre & conſecrare Dæmonibus; In quo & pręcauendas obſtetrices iubent, quæ ſi ſortilegæ ſunt, ſolent extra parturientis cubiculum cum puero exire, velut aliud negotij quidpiam acturæ, & Dæmonibus illum offerre, & ita maleficis artibus Dæmonis initiare, vt ſcribunt Iacobus Spreger, & Henricus Inſtitor, ſacræ Sedis Apoſtolicæ auctoritate, de fide inquiſitor, in ſuo malleo maleficarum; egent & tum maximè curâ bonorum Angelorum, & parentum prouidentiâ & vigilantiâ recenter nati, ad implorandam pro illis gratiam.

loco citato.

Quid circa puerum recenter natum præſtent quãdoque ſortilegæ.

Malleus malef. p.1.q.1. & p.2. q.1 cap.2.

Octauò, S. Bernardus in Canticis Canticorum eandem Angelorum cuſtodiam mirè extollit, ſic enim ait: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſsimilaui te amica mea, anima nuſquam eſt ſine Angelorum cuſtodia; & ne dixeris in corde tuo, vbi ſunt? quis eos vidit? Vidit eos Propheta Elizæus, & fecit orando vt videret etiam Giezi: tu non vides quia non es Propheta, nec puer Propheta. Vidit Patriarcha Iacob & ait, Caſtra Dei ſunt hæc. Vidit & Doctor Gentium qui dicebat, Nonne omnes adminiſtratorij ſpiritus? Ergo Angelicis ſuffulta miniſterijs & ſuperno ſtipata agmine ſponſa incedens, ſimilis eſt equitatui Domini.*

S.Bern.in Cantic. Cant.

Nonò, Guilielmus Aluernus ait, *Gens Chriſtianorum ex ipſo te-* p 2.cap 158.

ſtimonio, Legiſlatoris, credit, vnicuique hominum vnum bonum ſpiritum aſſignatum à Creatore.

queſt. 9. Decimò, Beda venerabilis in libro quæſtionum hæc habet, *Omnes homines Angelos habere probatur, loquente Domino in Euangelio, Amen dico vobis., quia Angeli eorum ſemper vident faciem Patris, &c. Vnde & Petrus in Actibus Apoſtolorum, cùm pulſaret ianuam dixerunt, non eſt Petrus, ſed Angelus eius.*

Tract. 10. de sacis. Vndecimò, Taulerus denique hæc ait: *Angelus proprius tua ſpeciatim cuſtodiæ deputatus à Deo, nocte ac die, omni loco, ac tempore, tanta cum fidelitate, aſſiduitateque tuæ inuigilat ſaluti, vt ne ad momentum quidem, vnquam à te recedat, immò nec deſerere te poſſit, aut ſuos à te oculos auertere.* Et rurſùm, *Amiciſſimus, dulciſſimus, ac fideliſſimus ſeruit tibi Angelus tuus, omni loco, tempore, & causâ ac periculo, nocte ac die, tuæ moderationi, gubernationi, perfectionique inuigilans.*

Quamplura alia ſanctorum Patrum extant teſtimonia, quòd ſingulis hominibus ſinguli Angeli cuſtodes à Deo deſtinentur, vt Sanctorum Gregorij Nyſſeni, libro de vita Moſis, Ambroſij libro de viduis, Cyrilli libro 4. contra Iulianum, Euſebij libro de præparatione Athanaſij qui eos vocat pędagogos noſtros, & SS. Auguſtini, Bernardi & aliorum, quorum ſententiæ pro maiori parte in decurſu huius Tractatus adferuntur, & maximè vbi loca Scripturæ quæ ad hoc propoſitum faciunt citantur. His omnibus adiungi poteſt optimum argumentum ex Feſto Angeli cuſtodis, quod à paucis annis fuit à Paulo V. Pontifice Maximo inſtitutum, atque magno omnium conſenſu receptum & approbatum.

Greg. Nyſſ. Ambroſ. Cyrill. Euſeb. Athanaſ. Auguſt. Bernar.

SECTIO X.

Rationibus quibuſdam Angelorum cuſtodia probatur.

Angelorum cuſtodia rationibus probatur. QVANQVAM Deus Optimus Maximus, per ſeipſum homines cuſtodire, erudire, & protegere poſſet, nam quicquid poteſt cauſa prima cum cauſa ſecunda, poteſt ſe ſolâ: non deſunt tamen congruentiſſimæ rationes, cur ipſis hominibus tutores ac cuſtodes Angelos deſtinare voluerit; tum ex parte Dei, tum etiam ex parte Angelorum, hominum atque Dęmonum.

Ratio ex parte Dei eſt, quia lex eſt diuinæ prouidentiæ & ſa-

pientiæ vt extrema reducat ad prima per media; Angelus autem eſt medius inter Deum & hominem, tum ratione naturæ immortalis & ſpiritalis, tum etiam ratione gratiæ conſummatæ; quare debet homo reduci ad Deum per Angelum.

Prętereà, videmus in diſpoſitione vniuerſi, res corruptibiles gubernari per incorruptibiles, vt patet de ſublunaribus, quæ per cœleſtia reguntur, certiſſimum eſt enim cœlos & aſtra in hęc inferiora influere. Conſtat quoque de rebus mobilibus, quæ per immobiles regi ſolent, vt res omnes corporeæ per Angelos qui incorporei ſunt; cùm igitur homo mutationi ſit obnoxius, & in bono defectibilis, regi debet in bono ab aliquo immutabili, cuiuſmodi eſt Angelus. Hinc S. Dionyſius lib. de cœleſti hierarchia, docet diuinam ſapientiam ordinaſſe, vt ſuperiora inferioribus prouideant, *Propter ordinem*, inquit, *& pulchritudinem vniuerſi, congruit homines viatores, per Angelos tanquam per ſuperiores cuſtodiri.* S. Dion. de cæl. hier. cap. 10.

Ratio ex parte Angeli; eſt quia ciuis eſt noſter, & ideò debet eſſe commercium inter eum & nos: cùm etiam ſimus eiuſdem ſocietatis, atque ad eundem finem ordinati, & non debet eſſe tardior Angelus in adiuuando, quàm Dæmon in nocendo: & hoc eſt quod dicit doctiſſimus quidam Pater ex modernis, non debet eſſe charitas pigrior ad iuuandum in Angelo, quàm malitia in Dæmone ad nocendum; ſed Dæmon ſemper conatur nocere: Ergo decet Angelum ſemper prę̃ſtò eſſe ad adiuuandum, vt nulla ex parte, homini deſit adiutorium, & ne lapſus, in miſeria culpæ remaneat.

Ex parte item hominis, eſt ipſa Angelica cuſtodia valdè neceſſaria, tum quia eius voluntas eſt flexibilis ad bonum & ad malum, & poſt peccatum pronior eſt ad malum, multaque reperiuntur quæ illam ad illud malum inclinent; tum propter caliginem intellectus, & perturbationem paſſionum in affectu; itaque neceſſarium eſt illi Angelicum auxilium. Alexander Alenſis id confirmat dum aſſerit ſeptem miſerias ad nos ex peccatò defluxiſſe, & proptereà Angelicâ cuſtodiâ nos indigere, & id ex morali commentario B. Gregorij in Iob deſumpſit, *Homo*, inquit, *per peccatum cecidit in ſeptem miſerias, quæ ſunt ſtultitia, hebetudo, præcipitatio, timor, ignorantia, duritia, ſuperbia.* Ab his autem vitijs & miſerijs nos Angeli cuſtodes liberant, decertando contrà Dęmonem qui per illa vitia nos conatur proſternere. S. Bonauentura docet, quatuor ob cauſas hominem præſidio Angelico atque tutelâ indigere, videlicet ad proficiendum in gratia, ad reſurgendum à culpa, ad præcauendum mala, & ne admiſſi peccati pondere grauetur, & trudatur ad maiora. Deinde idem docet illum tali tutelâ indigere, ne in vtero materno ſuffocetur à Diabolo, aut

Alexand. Alenſ.

Miſeriæ ſeptẽ ad nos ex peccato defluxerunt.

Greg. in 1. Iob.

2. Sent. diſt. 2. q. 1.

iam ab eo egreſſus periclitetur ſine baptiſmo, tum ne in mundo viuens, ad multa peccata protrahatur ab ipſo Dæmone. Et denique vt moriens & egrediens de hoc mũdo, ab eius inſidijs caueatur per Angelum; nam vt in tractatu de Dæmonibus dicemus, eo tempore plus indiget homo auxilio, quoniam magis inſidiator conatur illum vincere & perdere ſi poſſet; nam ſecundùm S. Auguſtinum, tunc magis aduerſùs hominem omnia eius mala opera allegat, ſicque neceſſe eſt de congruo Angelum ibi adeſſe, & allegare coram ſupremo Iudice omnia bona eius facta. His addit S. Bonauentura, ipſum hominem Angelo indigere poſt mortem, vt eius anima ab eo in cœlum deferatur, vel ſaltem ad purgatorium: Vnde S. Lucas de Lazaro ait, *Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ.* Luc. 16.

Confirmatur, quia Angelica cuſtodia pertinet ad genus gratiæ ſufficientis, & homo per ſe nõ ſufficeret ſolus ad reſiſtendum Diabolo; atqui gratia ſufficiens nemini denegatur, & quamuis reprobi non ſaluentur per ſuos Angelos, tamen à quibuſdam ſaltem peccatis reuocantur, nec tam facilè prędeſtinatis nocere poſſunt; & deinde per illam cuſtodiam redduntur inexcuſabiles.

Denique ex parte Dęmonum indiget homo ipsâ Angelicâ cuſtodiâ, cùm enim non ſit *nobis colluctatio aduersùs carnem & ſanguinem*, vt Epheſ. 6.
Paulus ait, Diabolus autem ſit potentiſſimus aduerſarius, quia ſecundùm Iob, *nulla eſt poteſtas ſuper terram quæ comparetur ei*; ſit quoque in Iob. 41.
ſciendo aſtutiſſimus, & propter longam experientiã peritiſſimus, nocendique cupidiſſimus; decuit homini contra talem aduerſarium in malitia obſtinatiſſimum, conſtitui defenſorem Angelũ, qui eum tot in diſcriminibus conſtitutum, fortiter tueretur. O verè inuſitata & inexplicabilis Sanctorum Angelorum beneuolentia & humanitas, qua miſerorum hominum humilitatem ſordeſque non defugiunt. Quid enim eſt admirabilius, quàm pulcherrimos Aulæ ſydereæ proceres, Triadis honorarios, Palatinos cælites, Genios illos magnificos, & ornatu omnium gratiarum nobiles, illos diuinis honoribus perfruentes & beatos, deuolare ad homines, ſe illis benigniſſimè adiungere, eoſdem velut manu ad beatiſſimæ vitæ gloriam dirigere, viuos mortuoſque tueri, & humaniſſimè complecti? Homines, inquam, in Deum impios, iræ filios, multis criminibus maculatos, crudelitate prope belluas, vęcordia pecudes, in eos ipſos tutelares ingratos? Sunt enim Olympici Dynaſtæ & Empyreæ Domus purpurati, apud auguſtum orbis terræ Opificem & Dominum gratioſi, prǽfecti vniuerſitatis, & rerum omnium creatarũ Præſules, quibus dominans in nobis Deus, & ſupremus Imperator, dedit hominũ atq; omnium quæ ſub cælo ſunt, curam prouidentiamque, ait Iuſtinus Martyr Apolog. 1. Iuſtin. Apolog. 1.

6 Hæ igitur ſunt rationes, quibus confirmant Sancti Patres, & Scholaſtici, hominem Angelicâ cuſtodiâ indigere.

SECTIO XI.

Non ſolùm deputantur Angeli cuſtodes hominibus prædeſtinatis, & fidelibus baptiſatis, ſed etiam infidelibus, imo & Antichriſto.

ORIGENES tractatu in Matthæum duas ſui temporis Magiſtrorum ſententias, de Angelorum cuſtodia refert. Prior eſt, ſolis prædeſtinatis ab inſtanti natiuitatis ſuæ, Angelum dari cuſtodem; in cuius confirmationem citat illud quod Apoſtolus ait: *Qui me ſegregauit ab vtero matris meæ.* Scilicet per Angelum cuſtodem; Et illud Pſalmiſtæ: *De ventre matris meæ tu es protector meus.* Et rurſùs: *Suſcepiſti me de ventre matris meæ.* Deinde, *In te proiectus ſum ex vtero.* Quæ omnia fieri dicit per cuſtodem Angelum.

Tract. 5. in Matth. — *Ad Galat. 1.* — *Pſal. 70.* *Pſal. 136.* *Pſal. 21.*

Poſterior ſententia eſt, ſolis & omnibus Chriſtianis, ex baptiſmi lauachro regeneratis, Angelum cuſtodem dari, quia non decet inquit, ſanctum Angelum infidelibus & immundis dari, ſed potiùs Angelum Apoſtatam ſimilem eis; propterea dictum à Domino cenſet: *Ne contemnatis vnum de puſillis iſtis qui in me credunt, &c.* Hanc poſteriorem opinionem tenet S. Chryſoſtomus ſuper Matthæum, & ibidem S. Hilarius, item tenere eandem videtur S. Cyrillus. At communis eaque veriſſima eſt ſententia, cunctis hominibus, ſiue malis, ſiue bonis, ſiue fidelibus, ſiue infidelibus, ab ortu natiuitatis ſuæ, dari ſine dubio Angelum bonum in cuſtodiam, quia cuſtodia Angelica reſpicit hominem quatenus viator eſt, & non quatenus iuſtus, aut fidelis. Et hæc eſt aſſertio S. Hieronymi in caput 4. Matthæi ſicut eam ſuprà retulimus, vbi docet vnamquamque animam, ab ortu natiuitatis ſuę Angelum habere, in ſui cuſtodiam deputatum, in quo, vt ait, magna apparet animarum dignitas. Et idem tenet Origenes ex propria ſententia. Et idem aſſerunt Theophylactus, Anſelmus, Gloſſa, S. Thomas, Lyranus, Abulenſis, &c. Eſtque communis ſcholaſticorum ſententia, & ſenſus vniuerſalis Eccleſiæ, cui iam non licet refragari. Legimus enim Agar Ægyptiā Angelum habuiſſe cuſtodē, & Iſmaëlem Ethnicè viuentem, & Balaam Ariolum, & Cornelium adhuc gentilem, qui monuit illum vt adiret Petrum, & auditis eius monitis baptiſmum ſuſciperet. Perſarum etiam atque Græcorum Angelos commemorari ſcimus, vt ſuprà notauimus. Non deſunt alia teſtimonia, quibus ſatis conſtat Angelos cuſtodes ſingulis etiam infi-

Cunctis Chriſtianis imo & infidelibus, eſt à Deo aſſignatus cuſtos Angelus. — *Matth. 18.* — *S. Cyrill.* — *Lib. 4. contra Celſum.* — *In cap. 4. Matth.* — *Lib. 3. Periarchon.* — *Gen. 16.*

delibus eſſe deputatos, & alijs quantumcumque ſceleratis; nam etiamſi per talem Angelorum cuſtodiam non iuuentur, quantum ad hoc quòd vitam æternam finaliter bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc quòd ab aliquibus malis retrahuntur, quibus & ſibi ipſis malis nocerent. Immò docet S. Thomas & aſſerit, Antichriſtum tali cuſtodiâ Angelicâ non cariturum, etiamſi ſit futurus de numero reproborum; & ità cum S. Thoma docent omnes. Iuxtà S. Pauli regulam, quâ dicit Deum velle omnes homines ſaluos fieri; quibus verbis nullos excipere videtur, ſed omnes comprehendere etiam peſſimos, & per conſequens ipſum quoque Antichriſtum. Et fauet ratio, Qui enim proponit alicui finem, debet prouidere de medijs ad illum obtinendum; at verò cunctis quantumuis impijs proponitur vita æterna, & cuſtodia Angelica medium eſt ad illam obtinendam & acquirendam; ergò illi, & proindè Antichriſto non denegatur. Adde quòd quemadmodum ſemper inſidiantur mali Angeli, ità è contrà boni eâ quâ ferueut charitate, volunt continuò auxiliari, & in hoc Deum miſericordiæ & charitatis fontem imitantur. Neque dicendum eſt cuſtodes Angelos, homines quantumuis peccatores deſerere, quandiù ſunt in hac vita. Quemadmodum enim nulli viatori omninò denegatur auxilium ſupernaturale commune, ita neque dum eſt in via, cuſtodiâ Angelorum prorſus deſtituitur. Sicut autem propter peccata hominum, interdum eis denegantur auxilia quædam particularia & efficaciora, quæ Deus non tenetur dare; ita denegatur cuſtodia Angelorum quoad peculiares aliquos effectus. Et de talibus auxilijs ſpecialibus, quandoque ob multa facinora denegatis, intelligi debet illud: *Curauimus Babylonem & non eſt ſanata, relinquamus eam.* Et aliquid ſimile legitur in hiſtoria Eccleſiaſtica, vbi ſcriptum eſt quaſdam Angelicas voces auditas fuiſſe: *Relinquamus has ſedes*, & ante ſubuerſionem & ruinam Hieroſolymorum, *migremus hinc*; & apud Iſaiam, *auferam ſepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem.* Vbi per ſepem & maceriam intelligitur Angelorum cuſtodia, quæ ſpecialis quidem auferenda à reprobis, non verò communis & generalis. De tali igitur cuſtodia ſpeciali intelliguntur nonnulli, de Antichriſto ipſo ſermonem inſtituentes, vt refert Ioannes Alteſtaig Mindelhaimenſis in ſuo vocabulario Theologico, dictione Antichriſtus. *Angelus bonus* (inquit) *deputabitur primò Antichriſto ad cuſtodiam, ſed quando ita obſtinabitur in peccato, quòd dicet ſe eſſe Deum, & extollet ſe ſuper omne id quod dicitur Deus aut colitur, ſicut dicit Apoſtolus, tunc primò deſeret eum Angelus ex toto, nec habebit eum poſtmodum ad protectionem, ſed ad accuſationem.* Hæc igitur

[Margin notes: 1. p. q. 113. art. 4 — Angelicâ cuſtodiâ non carebit Antichriſtus. — Hierem. 51. — Iſai. 5. — Ioannes Alteſtaig.]

defectio erit quoad ſpecialem cuſtodiam, non communem. Hi porro Angeli magnâ curâ munus ſuum obeunt, non fideles & iuſtos modo, verùm etiam infideles & iniuſtos, etiam ſuæ fidei commiſſos cuſtodientes; quoniam diuinæ prædeſtinationis arcanum illis prorſùs incognitum eſt, niſi ſpeciali quodam modo illis à Deo reueletur, ſi id illi bonum videatur, & pro ratione cunctis ignota, quandoquidem diuina electio atque prædeſtinatio, nullum in prædeſtinati anima characterem aut ſignum imprimit, ideò non indulgenter etiam Infideles, Gentiles & improbos cuſtodiunt, quos an prædeſtinati ſint ignorant. Quid enim non cuſtodiant, qui vident publicanum cooptari in Euangeliſtam, Centurionem Gentilem, ad fidem conuerti, & Eccleſiæ perſecutorem in Doctorem gentium? Nota quoque, quod etiamſi prędeſtinationis arcanum eis non innoteſcat, per coniecturam tamen, impiorum & qui aut ſine fide, aut ſine bonis operibus viuunt, perditionem agnoſcunt, nec tamen propter hoc deſiſtunt ab eorum cuſtodia, ſed eos protegunt & inſtruunt, quantum diuino nutu eis permittitur, ſcientes quia *potens eſt Deus de lapidibus illis ſuſcitare filios Abrahæ*, Imo filios Dei; & cùm poſteà pereunt, non tamen de illorum perditione triſtantur niſi metaphoricè, aut operam ſuam perditam exiſtimant, quoniam voluntati diuinæ per omnia conformes ſunt, & ſufficit illis iniunctum officium ad Dei nutum fideliter peregiſſe. Quo igitur zelo putandum eſt, eos zelare viros Dei ſui cultores, ſi filijs gehennæ, qui ſolummodò in combuſtionem & cibum ignis reſeruantur, taliter patrocinari non dedignantur? Aduerte pariter, Deum aliquando per Angelum ita homini loqui, & illi quæ ſunt bene agenda inſpirare, vt nulla corporea ſpecies appareat, ſed ipſa Angeli ſubſtantia ſit intrà hominem cui loquitur, ita tamen vt animæ non illabatur, quod eſt ſolius Dei, & ita docent Patres, hocque modo intelligitur id quod habetur apud Zachariam, *& dixit mihi Angelus qui loquebatur in me*, hoc eſt intrà me.

Angelus eſt arcanum diuinæ prædeſtinationis incognitum.

Matth. 3.

Angeli Diuinæ voluntati ſunt conformes.

Eſai. 9.

Zachar. 1.

Illi qui opinantur ſolos prædeſtinatos habere Angelos cuſtodes, obijciunt S. Paulum dicentem ad Hebr. Angelos, *in miniſterium mitti propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis*, At ſoli prædeſtinati ad illam perueniunt hæreditatem; ergo &c. Reſpondeo reproborum & peccatorum cuſtodiam, redundare etiam in bonum prædeſtinatorum, nam per illam arcentur dęmones inſtigantes ręprobos, ne noceant electis quantum cupiunt.

Hebr. 1.

SECTIO XII.

Chriſtus Angelum cuſtodem non habuit, at benè primi noſtri parentes in ſtatu innocentiæ, & Beata Virgo.

Angelos cuſtodes habuerunt primi parentes & Beata Virgo, non tamen Chriſtus. & ob quid.

1. *p.* qu. 113. *art.* 4. ad 1.

EX ſupradictis, conſtat ſingulis hominibus etiam infidelibus, aſſignatos fuiſſe à Deo ſingulos cuſtodes Angelos; ſed quærunt nonnulli an Chriſtus, primi noſtri Parentes, & B. Virgo aliquos habuerint. Et primò quod ad Chriſtum attinet, communis ſententia eſt illum Angelo cuſtode non eguiſſe, vt etiam reſoluit S. Thomas, Chriſtus (inquit) ſecundum quòd homo, immediatè regulabatur à verbo Dei, vndè non indigebat cuſtodia Angelorum, cùm ipſe ſit maior omnibus Angelis ratione vnionis hypoſtaticæ, & ſit eorum Dominus. Deinde Chriſtus non erat purus viator, ſed ſimul comprehenſor, plenus ſcientiâ, gratiâ & gloriâ, ſicque non indigebat Angelo cuſtode, & dare illi vnum, eſſet dare Philoſopho rerum omnium inſtructiſſimo, magiſtri loco, ignarum puerum. Id confirmant nonnulli etiam Scholaſtici, quia nos indigemus Angelo cuſtode propter tres potiſſimùm cauſas: Prima, vt nos doceat & inſtruat ne decipiamur: Secunda, vt moneat & hortetur ad bene agendum: Tertia, vt remoueat occaſiones & pericula peccandi: at Chriſtus nullo horum indigebat: primò quia erat maiori ſcientiâ prędítus quàm omnes Angeli: ſecundò, quia cùm eſſet plenus gratiâ, poterat ſeipſum excitare ad bene agendum: tertiò, quia intrinſecè erat impeccabilis propter vnionem Hypoſtaticam, gratiam & gloriam: qui ergo cuſtodit Iſraël, immò cuſtos eſt omnium, Chriſtus, Angelo cuſtode opus non habuit. Vnde apud Matthæum, non dicuntur Angeli ipſum adiuuiſſe ad certamen illud quod habuit cum Sathana, ſed tranſacto duello, *Acceſſerunt Angeli* (ait Sacer textus) *& miniſtrabant ei.* Quòd ſi tentatus fuit à Dęmone, id ità voluit liberâ ſuâ voluntate, nec vinci aut ſuperari potuit; & ideò Angelo non indiguit, qui illum ne tentationi ſuccumberet, cuſtodiret. Quòd ſi dicat quis, Angelum ad eum fuiſſe miſſum, qui eum in agonia confortaret: Reſpondet S. Damaſcenus, Angelum illum non propoſuiſſe Chriſto rationem quæ ipſum lateret, quamque non haberet pręſentem, ſed tantùm allocutio quędam familiaris fuit, quæ repręſentauit quicquid rerum gerebatur; etenim ipſe Chriſtus habuit

Matth. 4.

Lib. de fide cap. 3.

buit Angelos, non velut Conſiliarios & defenſores, ſed tanquam miniſtros & famulos. Ita incarnationis ſuæ miniſtrum habuit Gabrielem qui Virgini illud indicaret, qui Ioſepho fugam in Ægyptum ad euitandum Herodis furorem conſuleret, qui paſtoribus fœliciſſimam natiuitatem nuntiaret, &c.

Sed ſi ab hac regula, quòd omnibus ſint aſſignati à Deo cuſtodes Angeli, fuit Chriſtus exceptus, ob ſuprà dictas rationes; non tamen primi noſtri Parentes, quandiu etiam in ſtatu innocentiæ fuerunt, vt ſtatuit S. Thomas; quia in illo ſtatu non fuit homo impeccabilis, cùm de facto tentatus à Diabolo mediâ muliere peccauerit, & deinde in multis indigebant diuina protectione, vt non lęderentur ab extrinſecis agentibus & obiectis, & proinde recta prouidentia poſtulabat, vt cuſtodes Angelos haberent. Poſteri etiam Adæ cùm in gratia non fuiſſent confirmati (dato etiam quòd in florentiſſimo illo innocentiæ ſtatu perſtitiſſent) vt docet S. Auguſtinus, [a] quem ſequitur S. Thomas, [b] Angelis quoque cuſtodibus indiguiſſent, nullus ſiquidem dubitat quin mille periculis expoſiti fuiſſent. Deinde hoc fulcro ad virtutem ardentiùs capeſcendam eguiſſent

[a] Lib. 1. retract. c. 11.

[b] 1. p. qu. 100.

Quod ſpectat ad B. Virginem Mariam, etiamſi mater Dei fuerit, & ſanctiſſima, quia tamen non fuit intrinſecè impeccabilis, ſed tantum extrinſecè per ſpecialem protectionem, in quantum erat in gratia confirmata, Angelum cuſtodem habuit, quem Hugo de Sancto Victore, & S. Bernardus dicunt fuiſſe Gabriëlem, qui, vt S. Ambroſius ſcribit, eam conſolabatur, & animabat exteriùs, illamque de multis vt nuntius illi à Deo directus erudiebat; quanquam vt Dei mater, & ipſorum Angelorum Regina eorum perfectionem longè antecelleret: Hic Gabriel illi myſterium incarnationis aperuit, hic Ioſephum admonuit de fuga in Ægyptum, & poſteà de reditu in Iudęam, vt antea diximus. O quot pericula euaſit in tali fuga! quot inſidias machinantis Herodis! quot dolores, triſtitias, & tribulationes in paſſione filij ſui ſuſtinuit! conueniens ergo erat vt inter tot diſcrimina cuſtodem & conſolatorem Angelum haberet. Scribit autem Andręas Cretenſis, non ſolùm habuiſſe Archangelum Gabrielem cuſtodem, ſed tanquam Reginam Cæli & Angelorum dominam, multis ipſorum turmis circũdatam fuiſſe, ęquum iuſtumque fuit, nec indecens fuit, ſicut nulla eſt indecentia ſi Rex multis militibus & ſeruis ſtipatus, ab ijs protegatur. Nonne Elizæus multa habuit Angelorum millia, qui partes eius agerent? Nihil ergo mirum ſi idem de B. Virgine cenſant Patres; ipſa agmina duce- Andr. Cret.

Dd

Gregor. Nicomed.
Cant. 7.

bat Gabriel, vt ait Gregorius Nicomedienſis in Oratione de Maria in templo oblata. Hæc doctrina in Canticis confirmatur; ibi enim dicitur Sunamitem, hoc eſt virginem, vt interpretantur Patres, choros caſtrorum habuiſſe; Chori enim caſtrorum ſunt cæleſtium ciuium agmina, atque legiones armatæ, quæ ſanctiſſimam illam Virginem exhilarabant; ideò chori mirâ quâdam melodiâ, decantantes diuinas laudes dicuntur. Nota porrò id quod habet Abulenſis B. Virginem habuiſſe duos cuſtodes, vnum vt perſona erat priuata: alterum vt erat mater Dei, quandiu officium matris exercuit, ſicut antea diximus.

Toſtatus in cap. 18 Matth.

CAPVT XIV.

SECTIO I.

Quanam Angelos ad noſtri cuſtodiam alliciant.

Angeli cuſtodes noſtri ſunt, quòd ſciant Deum ita velle.

MVLTA ſunt quæ Angelos ad hanc cuſtodiam alliciunt & mouent. Primò quia cùm ingenti & incomparabili mentis acumine polleant, & omnia in verbo contemplentur, atque egregiâ voluntate ſint prędìti, Deum Opt. Max. velle & illis imperare talem cuſtodiam intelligunt, & ſummo ſtudio illi parere ſtudentes, ſe ſe libentiſſimè ad hoc mirificum cuſtodiæ opus accingunt, eos quorum ſe ſciunt adminiſtratores ſpiritus inſtitutos, ſuo conſilio regunt, præſidio & ope iuuant & tuentur, cæleſti luce colluſtrant, & ad diuini numinis cultum & religionem beneficijs alliciunt, ac tandem ſi qui hoſtes in eos incurrant, eorumdem impetum retundunt: & in hoc tantæ charitatis æſtu, erga Deum & homines ſunt incenſi, vt dum pluribus bene faciunt, nihil magis quàm diuinam gloriam & laudem expetant & promoueant, vt Bloſius bene notat in dictis Patrum: Hi, inquit, pręclariſſimi filij & amici Dei, ac præcellentes cœleſtis palatij principes, ex immodica charitate ſua tibi ad ſeruiendum (Deo ita diſponente) ſubiecti ſunt, teque tanto ſtudio & cura cuſtodiunt, vt nulla mens id planè capiat. Neque enim vlla vnquam mater erga vnicè dilectam filium ſuum regendum, cuſtodiendum, tuendumque vigilauit, vti hi beatiſſimi Spiritus ſaluti inuigilant, & præcipuè Angelus proprius, tuæ ſpeciatim cuſtodiæ à Domino deputatus; nam noctu & diù omni loco, & tempore, in cunctis

Bloſius.

cauſis & neceſſitatibus tuis, ſumma cùm fidelitate tibi adeſt, & ne ad momentum quidem vnquam à te recedit. Sanè cùm cœleſtes illi ſpiritus videant & cognoſcant quàm admirabili, immenſo, atque ardenti amore, & tuus & ipſorum Dominus te proſequatur, hinc etiam & ipſi tantâ dilectione te complectuntur, vt à nullo id dignè queat exprimi. Reuolue quęſo ſępiùs tanta erga te diuini amoris documenta, & à peccatis quibus Deum & Angelos offendiſti, diligenter abſtine, hęc Bloſius.

Secundò, ipſi Angeli, quamuis tantæ dignitatis ſint in natura, in gratia & in gloria, vt potiſſimùm in natura cunctos excedant homines, qui eorum reſpectu, quaſi vermes repræſentari poſſunt, non dedignantur tamen illis inſeruire, & profectò nollet Princeps homo vilem puerum ſic cuſtodire & comitari. Si verò percunctetur quis, cur id non dedignetur Princeps Angelus. Reſpondet Chriſtus quòd ipſi *Angeli ſemper vident faciem Patris.* Vt habetur apud Matthæum. Matth. 18.
Ex hac enim viſione diuina, oritur in eis ſumma charitas, vnus affectus, vnaque voluntas & indiuidua cum diuina. Cùm ergò videant diuinum cor verſum ad homines tanto deſiderio & amore, cúmque intelligant gratiſſimam eſſe Deo hominum ſalutem, & in hoc eidem maximè ſe placituros, ſi tali hominum cuſtodiæ incumbant; eius facti coadiutores, tantâ charitate ipſorum hominum tutelam ſuſcipiunt, vt nobis ſit planè inexcogitabilis. Quâ ratione Pſaltes ait: *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis*, id eſt Pſalm. 103.
eos quos creauit Spiritus, facit Angelos & nuntios ſuos ad nos, & quos miniſtros noſtros efficit, vult vt tantâ in nos flagrent charitate, vt ſint quaſi flamma ignis; eiſque contingit quod Ioab, videns quòd cor Regis verſum eſſet ad Abſalom, curauit continuò eius reconci- 2. Reg. 14.
liationem: vident Angeli cor Dei verſum ad nos profugos filios, & & ideo ad nos quoque ſua vertunt corda. Hinc Raphaël Angelus ad Tobiam: *Cùm eſſem vobiſcum, per voluntatem Dei eram, nolite timere*; Tob. 12.
id eſt, non miremini, quià cùm in eo Deo placerem, mihi gratiſſimum erat filio tuo inſeruire. Hominem prætereà vt nitidiſſimum quoddam numinis ſpeculum intuentur, & in eo expreſſam Domini ſui ſpeciem atque imaginem ſuſpiciunt, cuius idcircò amore flagrant, & eundem ſingulari beneuolentiâ proſequuntur.

SECTIO II.

Alia ratio notanda, Cur Angeli ad noſtri cuſtodiam alliciantur.

VLTRA prædictas rationes quibus ad noſtri cuſtodiam boni Angeli alliciuntur, vna eſt non exigui ponderis & momenti, cur id libenti animo præſtent; Etenim, ſi Regis miniſtri, Regem iter facientem viderent ab equo deſcendere, & pauperculum humi iacentem ſubleuare, eique auxilium ferre, & longo ſpatio comitari, necnon ſuis humeris & manibus portare, proculdubiò ipſi miniſtri & ſerui, libenti animo ac maximo cum gaudio idipſum præſtarent, nullo etiam indicante, aut imperante. Cùm autem homo iaceret, ac maximis miſerijs opprimeretur, Chriſtus Rex Regum ob nimiam quâ mundum dilexit charitatem, exultauit vt Gigas ad currendam viam, è cælo deſcendit, hominem ſubleuauit, ei auxilium tulit, multa pro eo paſſus eſt, ita vt vir dolorum, non habens ſpeciem & decorem dictus ſit, ei inſeruiuit, ac eius fuit miniſter, *Non veni miniſtrari ſed miniſtrare*, inquit apud S. Matthæum; non mirum itaque ſi Angeli, Dei miniſtri & famuli id conſpicientes idem celeres præſtent, atque ſubleuare & cuſtodire hominem nitantur & ſtudeant, prout præclarè docet S. Cyrillus Alexand. comment. in Oſeam: *Sunt*, inquit, *Spiritus adminiſtratorij, iuxtà B. Paulum, ſurſum & deorſum diſcurrentes, & miſſi in miniſterium propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis, valorem animarum illorum apprimè cognoſcentes, tùm quòd nouerint diuinam majeſtatem infinitam in earum gratiam, è cælo voluiſſe deſcendere, & tam indigna pati, tùm etiam quià continuò vident faciem Patris, & in ea animarum ipſarum pretium contemplantur.* Id nobis eſt notum apud Ioannem, vbi aiebat Chriſtus: *Amen dico vobis videbitis cælum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuprà filium hominis.* Quid quæſo eſt illud, *aſcendentes & deſcendentes ſuprà filium hominis?* Origenes in Ezechielem hâc ratione locum exponit, id eſt ad exemplum filij hominis, ſemper quidem multam hominum curam egerunt Angeli, cæterùm poſtquam hauſerunt exempla Chriſti Domini, feruentiùs in noſtrum inuigilant ſalutem, Chriſtus enim pro hominibus tot paſſus, pupugit quidem Angelos vt majori vigilantiâ hominibus conſulerent. Quod ſanè ſatis ſuperque innuit ſcri-

Angeli cuſtodes noſtri ſunt ad Chriſti imitationem, &c.

Matth. 20.

S. Cyrill. Alex. Comment. in Oſeam.

Hebr. 1.

Ioan. 1.

Hom. 1.

ptura: *Vidit Iacob in ſomnis ſcalam ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ, dicentem ſibi, Ego ſum Dominus Deus Abraham Patris tuis &c.* Vide quantam curã gerant Angeli ipſius Iacob, ſiquidem nullus feriatur, omnes in bonum illius inuigilant, inſtar apum mel & ceram conficientium & componentium; dormiebat quidem ille, ſed Angeli ad eum miſſi non dormiebant, ſed & circà illum vigilabant, vt notum nobis eſſet quòd nec vigilantibus, nec dormientibus nobis deſunt ſancti Angeli. Vtinam videre fas eſſet, quantâ curâ & diligentiâ, tutelares noſtri ſpiritus nunc aſcendant, nunc deſcendant pro nobis, quemadmodum illi Patriarchæ Iacob oſtenſum eſt in viſu, per ſcalam illam in qua Angeli aſcendebant & deſcendebant. Porrò aſcendunt Angeli, neceſſitates noſtras exponendo, bona & preces offerendo, vt iam ſuprà fuſiùs notauimus, opemque nobis & miſericordiam à cæleſti Patre implorando; deſcendunt verò deferendo ad nos à Deo cæleſtes inſpirationes, ſanctas cogitationes, aliaque diuina auxilia, quibus iuuemur in ſpirituali militia, & maiores in dies progreſſus in virtute faciamus. Sed quid eſt ergò quod Angelos impulit in tutelam ipſius Iacob, & in noſtram quoque eos impellit & inducit? quia viderant Dominum innixum ſcalæ proſpicientem ipſi Iacob. Hæc cura conditoris, Angelorum curam vrgebat: imò verò Dominus innixus ſcalæ, hoc eſt Chriſtus affixus cruci: Chriſti ergò exemplum in cruce pro nobis patientis, Angelos ad noſtram traxit & impulit tutelam ac cuſtodiam; & proptereà aliqui exiſtimant additum fuiſſe hoc loco *Angelos Dei*, non enim ait Scriptura: *Vidit Angelos aſcendentes & deſcendentes, ſed Angelos Dei.* Sanè omnes Angeli ſunt Dei, & vbique ſunt Dei, ſed præcipuè hoc loco dicuntur *Dei*, id eſt Angeli quos Deus ſuo exemplo in bonum hominum vrgebat. Hinc verba Origenis ſequuntur, *Deſcendunt Angeli quia prius deſcendit Chriſtus.* Pſaltes Regius, vt nonnulli ſcriptores ſacri docent, id nobis indicare videtur, quando ait: *Domine inclina cælos tuos & deſcende:* Verùm vt Dei Verbum noſtram aſſumpturus carnem, noſtro concipiendi modo deſcendat, cur neceſſum eſt orbes empyreos ſimul inflecti? certum eſt cælos à ſuo ſitu dimoueri non poſſe, ſed tantùm circulariter moueri, ſed cælorum nomine Angelos debere intelligi. Sed contemplemur, quemadmodum priuſquàm Verbum caro factum ſit, Angelicæ mentes (ſi cogitemus more humano) quaſi dedignabantur mortalibus pares referre honores, nam cùm Ioſue apparuiſſet vnus, cecidit ille pronus in terram, & adorauit, & tamen ipſi quanquam Hebræorum duci, nec ſe inclinauit, nec prohibuit ſubmiſſionis notas, at verò poſtquam in

Geneſ. 28.

Angeli in bonum noſtrum inuigilant, & quomodo.

Pſal. 143.

Ioſue 5.

Angeli magni faciunt homines poſt

Chriſti incarnationem. *Apoc. 19.* carne apparuit Deus, cum ad pedes Angeli prolaberetur Ioannes, non ſuſtinuit, inquiens: *Vide ne feceris, conſeruus tuus ſum.* Quorſum antè Verbi incarnationem, adorari ſe Angeli permittunt, poſteà reſpuunt? quoniam Dei Filium deſcendentem viderant; ideò Regis ſui exemplo moti, ipſi ſe tanquam cæli inclinarunt, ſcilicet in nocte cœnæ, quando tranſiturus erat de hoc mundo ad Patrem, illum conſpexerant ad Iudæ impuriſſimos pedes procumbentem, lauantem, & linteo tergentem: Quod igitur à Rectore ſuo perpetrari cernunt, ingrauatè peragunt, nihil contemnendum putant, nihil vile poſtquam arriſit capiti: hoc igitur eſt, cælos inclinari, quià nempè viderant cælorum Monarcham deſcendentem. Hanc conſiderationem aliquo modo S. Bernardus inſinuat: *Serm. 5 dedicationis Eccleſiæ.* *Quidni*, inquit, *mittat Angelos, pro quibus & ipſe à patre voluit mitti? quidni pro eis inclinet cælos pro quibus ipſe quoque cælorum Rex inclinauit ſe? ita vt digito in terram ſcriberet, Domine inclina cælos tuos? parum eſt, & deſcende.*

SECTIO III.

Ob tria potiſſimùm noſtri curam agunt Angeli.

HIs omnibus ſuprà allatis rationibus, quibus nobis innoteſcit Angelos ad noſtram adduci & moueri cuſtodiam & protectionem, illam quæ eſt à Villa noua Archiepiſcopi Valentini, iudicauimus non eſſe prętermittendam. *Serm. 2.* Ille ergo ſermone de S. Michaële hæc habet: *Vnde obſecro Angelis tanta cum hominibus amicitia? vnde pro eis tanta ſollicitudo? Ex tribus nempe* (inquit) *vt opinor, libenter enim noſtri curam agunt, propter Deum, propter ſeipſos, propter nos*: & id videtur deſumpſiſſe ex Sancto Bernardo ſermone de Sancto Michaële: *S. Bern.* *Ob tria noſtri curam agunt Angeli.* propter Deum qui eis hoc cuſtodiæ officium iniungit, & eos mittit *in miniſterium propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* *Heb. 1.* Non igitur dedignantur ſeruire illis, quibus Dominus eorum è cęlo miniſtrare deſcendit, & ſufficit eis quòd in hoc, Domino ſuo placent. Ad quod etiam, valdè inuitat eos illa benedicta hominis forma, quam in Dominò ſuo nimis amant & venerantur: Non deſpiciunt homines maximè ex quo Dominus eorum factus eſt homo; norunt etiam quia animæ iuſtorum ſedes Dei ſunt, & equi potentiſſimi quibus Dominus eorum inſidet, in quibus etiam terribilia & fortia operatur aduersùs Dæmoniorum phalanges. Sicut igitur vernaculus equum domini ſui omni ſollicitudine curat &

mundat, quo non ignorat ſe multò præſtantiorem eſſe, ſed propter dominum ſuum libenter inſeruit iumento, cùm ſit ipſe rationalis: Ita Angelus licèt naturâ nobilior ſit homine, tamen propter Deum ſeſſorem eius illi ſeruire non dedignatur, ſed omnia agit, quòd domino ſuo libeat inſidere animæ, quam tam miro ſtudio ornat, & præparat, in qua cùm aſſidere Deum viderit, ipſe animo exultat. Nulli autem mirum videatur ſi hominum animæ vel etiam ipſi homines, equis comparentur, nam ipſamet Chriſti humanitas equo in Scripturis comparari ſolet, vt apud Zachariam: *Vidi per noctem, & ecce vir aſcendens ſuper equum rufum.* Hic vir Chriſtus eſt (inquiunt Sancti Patres) & equus rufus benedicta eſt eius humanitas purpureo ſanguine rubricata. Eodem modo explicatur ille locus Apocalypſis, *Et vidi, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper illum habebat arcum, & data eſt ei corona, & exiuit vincens vt vinceret*; ibi ſancta Chriſti humanitas alba dicitur, ob eius puritatem & caſtitatem, &c. *Zach. 1.* *Apoc. 6.*

Deinde etiam hoc cuſtodiæ munus, Angeli propter ſeipſos exequuntur, nempe quia ſciunt ciuitatis ſuæ ruinas non aliter quàm per homines reparandas, neque aliter antiquam illam ciuium ſuorum plenitudinem, ciuitatem eorum recuperaturam eſſe, quam hominibus ad Angelicæ dignitatis gradum aſſumptis, ſicut ſcriptum eſt apud Pſalmiſtam: *Iudicabit in nationibus implebit ruinas*, &c. *Pſal. 109.* Ipſi ergo Angeli, homines tanquam lapides viuos vt boni artifices ad ſtructuram, atque ſuæ ciuitatis reparandam ruinam expoliunt. Neque tamen dixerim homines ad hoc fuiſſe conditos, vt per illos Angelorum ruina reparetur, non enim propter Angelum, ſed propter Deum creatus eſt homo, ſicut Angelus; vnde vnus Angelus in Apocalypſi ſe S. Ioannis conſeruum nominat, & & fratrem habentium teſtimonium Ieſu, id eſt fidelium; quod non dixiſſet, ſed potiùs quaſi ſe eius dominum, ſi propter Angelicam naturam eſſet creata humana. Quamuis ergo nunquam cecidiſſet Angelus, nihilominùs tamen homo conditus eſſet ad ſui conditoris gloriam, ad quam nunc conditus eſt. accidit tamen vt cadente Angelo, homo ſic ad Dei gloriam conditus, dum ad cœleſtia ſubleuatur, in priſtinum decorem & primam Angelorum plenitudinem, ſublimis illa ciuitas reparetur; & confirmatur auctoritate Sancti Auguſtini: *Diligunt conciues ſuos, per quos ſuæ ruinæ ſciſſuras reſtaurari expectant.* *Apoc. 19.* *Lib. ſolil. cap. 27.*

Tertiò, ipſi Angeli propter nos inſeruiunt nobis, miſerentur enim ſortem noſtram, videntes periculum noſtrum & laborem vitæ noſtræ, quia conſpiciunt nos in magno diſcrimine poſitos, in medio ſcilicet, inter gloriam & gehennam, quibus aut perpetuò regnan-

dum eſt aut ardendum, & in tanto diſcrimine conſtitutos, omni ſollicitudine curant in bonam partem deflectere, immò (ait quidam grauiſſimus Auctor) ipſi licèt natura, gratia & meritis, multùm nos ſuperent, cupiunt tamen atque etiam ſatagunt vt eos excedamus gloriâ, & ſic minimè grauantur curam noſtri habere & continuam cuſtodiam, in vita, in infantia, pueritia & omni ætate; in conſilijs, periculis, & diuerſo ſtatu vitæ, vt aliàs fuſiùs dictum eſt. O qualis obedientia, & qualis humilitas! quòd tam ſublimes creaturæ, propter Deum, & nos ipſos, quos maximo proſequuntur amore, tam vili obſequio ſe ſe nobis ſubijciant, & continuò nobiſcum in terris conuerſentur. Quis noſtrûm obſecro vellet aut etiam poſſet, etſi propter Deum, vilium formicarum & muſcarum ſic curam habere, idque diu vt continuò miniſtraret illis? quinam verò reſpectu Angelorum nos ſumus? muſcis certè ac formicis viliores.

CAPVT XV.

De alijs vtilitatibus, quæ nobis ex Angelorum cuſtodia proueniunt.

QVOT & quantæ vtilitates & commoda, ex Angelorum cuſtodia in homines deriuentur, iam in præcedentibus recenſere incepimus, at pleraque ſunt alia, quæ in ſequentibus à nobis commemoranda ſunt, vt cunctis innoteſcat, quantùm illis pro tanto nobis exhibito affectu, beneuolentiâ, vigilantiâ, & diligentiâ in nobis regendis, inſtruendis, conſeruandis, & protegendis deuincti ſimus.

SECTIO I.

Angeli ſunt Pædagogi noſtri & Conſolatores, malis autem terrori ſunt.

Cap. 13. SANCTVS Baſilius libro de Spiritu ſáncto, dúm de Angelis noſtris cuſtodibus ſermonem inſtituit, illos vocat Pædagogos

Lib. 3. ac morum noſtrorum gubernatores, & libro contra Eunomium eos vocat

vocat Paſtores ac etiam Pædagogos ad vitam noſtram dirigendam; Angeli ſunt
& alij Patres eos vocant nutritios, curatores, eruditores, manudu- Pædagogi &
ctores noſtros, quia reipsâ pueri & infantes ſumus in rebus ſpiri- Paſtores no-
tualibus, quamuis aliàs ad perfectam ætatem peruenerimus: ſicut ſtri, & quo-
ergo infantes pædagogis & instructoribus indigent, qui eos diri- modo.
gant, doceant, & inſtruant, ſuaſque mentes bene forment & com-
ponant; ita nos Angelis ne incompoſiti hinc inde vagemur, & ne
motus aliquos incompoſitos, ſiue mente, ſiue corpore, ad modum
puerorum abſque pædagogo & inſtructore, reddere audeamus; ſic
Angelus miſſus fuit ad Danielem vt illum inſtrueret & dirigeret,
vnde aiebat Danieli: *Nunc egreſſus ſum, vt docerem te, & intelli-* Cap. 9.
geres. Hinc S. Athanaſius libro de communi eſſentia illos vocat
hominum præceptores, qui nos imbecilles excitant, inducunt,
& promouent ad virtutem, hortantur enim ad bona opera, vt ie-
iunium, eleemoſynam & laudem Dei, confirmant & ad progredien-
dum animum addunt, exprobrant peccata quibus Deum offendi-
mus, & conantur ab illis nos educere: ſed potiſſimùm ſedulò note-
mus ea quæ habet Origenes explicans hęc verba Cantic. *Vineæ* Cant. 2. Hom. 4 ex
florentes dederunt odorem ſuum. ipſe docet per vineas florentes, ſuum quatuor.
communicantes odorem, debere Angelos intelligi; *Poſſunt* (in-
quit) *& vites vel vineæ intelligi virtutes cæleſtes & Angelicæ, quæ
hominibus largiuntur odorem ſuum*, id eſt doctrinæ & inſtitutionis
bonum, quo inſtruunt & imbuunt animas, donec ad perfectionem
veniant, & incipiant capaces fieri Dei, ſicut toties ex Apoſtolo di-
ximus: *Nonne ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi, pro-* Ad Hebr. 1.
pter eos qui hereditatem capiunt ſalutis? & ideò dicuntur ab ipſis,
quaſi primum florem & odorem bonorum operum capere homi-
nes, ipſos vero fructus ab eo ſperare, qui dixit apud Matthæum: Matt. 26.
*Non bibam amodò de hoc genimine vſque in diem illum cùm illud bi-
bam vobiſcum nouum in regno Patris mei.* Et infrà idem Origenes,
Angelicæ (inquit) *virtutes quibus electi quique & beati in reſurrectio-
ne ſociabuntur, qui erunt ſicut Angeli Dei, ipſæ ſunt florentes vites
& vineæ, quæ odorem doctrinæ vnicuique animæ, & gratiam quam à
conditore ſuſcepit prius, & nunc iterùm perditam recuperauit, imper-
tiunt, ſuauitateque cæleſtis odoris, fætorem tandem obiectæ ab eis mor-
talitatis corruptioniſque debellunt.* Hæc Origenes. Et vt clariùs ha-
bet Creſolius, eo doctrinæ odore & lumine perfuſæ hominum
mentes, ſi maculis ſordibuſque vitiorum obſoleſcunt, vident ſce- Creſol lib 3. Myſtag. c 3.
lerum turpitudinem, & monſtrificam veluti effigiem plenam hor- ſect. 2.
roris & contemptionis, intuentur peſtem ante oculos poſitam, cru-
dele exitium, funeſtam calamitatem, ſi ſubitò illo in ſtatu, è cor-

poris domicilio rapiantur. Animaduertunt Numinis iracundiam; arcana iudicia formidabilia hominum generi, mucronem illum in diuinis oraculis pictum, inſtar fulgoris expolitum & vibrantem, illius oculum penetrantem omnia, & retruſas animi cogitationes peruadentem: inſuperabilem potentiam, fortem manum, quam pœnas repetentem, nullius hominis vis doluſque effugiat: Hæc ille. Et poſt pauca. Tum blandiùs radium inijciens intimum in animum, perſpicuè illi oſtendit ſceleris infamiam, labem animi, inexplicabilem hominum ſtultitiam, malo ſuo lætantium, ingratæ mentis indignitatem: demonſtrat diuinæ gratiæ vim & pulchritudinem, quæ nequitiâ perditur, quâ perditâ fit homo Dęmonis ludibrium, Erebi ſpolium, cœli exul: ponit ante oculos conſcientiæ bonæ lætitiam, quæ omnem corporis voluptatem, liquido animi gaudio & iucunditate antecellat; hęc & ſimilia Angelus Pædagogus noſter, conſuetâ ſuâ illuminatione patefacit: quomodo autem id fiat, clariùs Sectione ſequenti eluceſcet. Interim ſi meritò magni fieret à quoquam, poſſe de rebus cœleſtibus & diuinis, conferre cum aliquo antiquorum Prophetarum, Iſaïa, Hieremia, vel ſapientiſſimo Salomone, ad quem audiendum & conſulendum Regina Auſtri venit à finibus terræ: quanti ęſtimari à nobis oporteret, erudiri poſſe à natura adeò ſuperiori? quanto perfundi debemus gaudio quòd tantos tamque eximios Doctores & Pædagogos habeamus? De huiuſmodi ingentem concipiebat lætitiam
a *Lib. 1. cap. 10.* Abbas Anuphius, vt referunt Ruffinus [a], & Palladius [b]. Ipſe enim
b *Cap. 55. & ſeqq.* triduò ante mortem, faſſus eſt ijs qui ipſum diuino afflatu inuiſerant, continenter ſe in illa ſolitudine in qua morabatur, An-
3. Reg. 19. gelico miniſterio fuiſſe enutritum, ſicut Heliam ſemel iterumque in tertio libro Regum, & non ſolùm eius cuſtodem Angelum ei perpetuò aſtitiſſe, ſed etiam de quacumque virtute docuiſſe.

Conſolandis etiam nobis incumbunt Angeli, atque benedictionis diuinæ teſtimonia nobis annuntiant, in quo illorum legationes eſſe hominibus fauſtas, aſſerunt Sancti Patres: ſic benedi-
Gen. 32. xit Deus Iacob poſt pugnam per Angelum, illumque eſt valdè con-
Angeli homines conſolantur. ſolatus. Conſolatus eſt etiam Angelus Agar fugientem à facie dominæ ſuæ, dixitque ei: *Reuertere ad dominam tuam, & humiliare*
Gen 16. *ſub manu eius*; & ſic eius mœrorem & triſtitiam dum eſſet in ſolitudine fugitiua abſterſit. Conſtat etiam de Gedeone, ad quem conſolandum miſit Deus Angelum, qui honorificè eum ſalutauit dicens, *Dominus tecum virorum fortiſſime*, vt exanimatum animaret, & de fuga cogitantem retineret. Sic Angelus Raphaël conſolatus eſt Tobiam, dum ei dixit loquens de filio ſuo quem ad pe-

tegrinandum ſuſcipiebat ducendum: *Ego ſanum ducam filium tuum, & reducam.* Sic in reditu dum ipſum eius filium ſanum & incolumem ei repræſentauit, non minori conſolatione eum affecit. Sic Heliæ apparuit vnus Angelus confortans & conſolans eum in perſecutione Iezabel, cum pane ſubcinericio, & dicens: *Surge, grandis tibi reſtat via.* Ita conſolatus eſt vnus de Seraphinis Iſaiam dicentem: *Væ mihi, quia vir pollutus labijs ego ſum*; volauit namque ad eum ſtatim, habens in manu calculum ignitum, quo tetigit os eius, & mundata ſunt eius peccata. Conſolatus eſt & Angelus Daniëlem, viribus deſtitutum propter viſionem diuinam. Apparuit quoque Angelus de cœlo Chriſto Domino, dum eſſet in horto in agonia conſtitutus, vt illum confortaret; & mulieribus venientibus ad ſepulchrum Domini qui iam à mortuis reſurrexerat: Vt contrà, Angeli boni ibidem terruerunt cuſtodes ſepulchri, & facti ſunt velut mortui. Terruit & Angelus poſitus ad portas Paradiſi terreſtris primos parentes noſtros inde eiectos, vt eo metu ad pœnitentiæ remedium confugerent. Sic terruit Balaam & eius aſinam, vt ab inſtituto peruerſo itinere, & à maledictione quam Iſraëlitico populo inferre volebat, deſiſteret. Terruit & Moyſem in itinere, quo in Ægyptum ad Pharaonem redibat, volens illum occidere, quod genitum ex Sephora deferret ſecum incircunciſum, donec circunciſus fuit. Ipſe etiam Moſes meminit Deum per Angelos terrere malos, & Deum dixiſſe, *Hodie incipiam mittere terrorem ac formidinem tuam in populos qui habitant ſub omni Cælo: vt audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiſcant, & dolore teneantur.* Et in libris Regum, Dominus per Angelos ſuos fecit audiri ſonitum, in caſtris Syriorum obſidentium Samariam, curruum & equorum, & exercitus plurimi, vt ſoluentes obſidionem fugerent relictis omnibus, & ſaluarent animas ſuas. Illud porrò proprium bonis Angelis, vt cùm malos terrent, illorum deſiderent ad Deum conuerſionem & ſalutem. O quot igitur & quantis fauoribus nos proſequuntur Pædagogi illi noſtri, ac conſolatores ſanctiſſimi & pijſſimi! exhibent enim ſe nobis non ſolùm vt magiſtros, Pędagogos & conſolatores, verùm etiam, vt paranymphos, baiulos, amicos, duces, ac ſodales, & omni nos quo poſſunt officio iuuant, lętis applaudunt, pſallentibus concinunt, pœnitentibus aſſiſtunt, ſolantur mœſtos, releuant afflictos, ſubleuant lapſos, reficiunt famelicos, erigunt puſillanimes, roborant præliantes, coronant vincentes. Alexander Magnus ſe fœlicem olim exiſtimabat, quòd Ari-

Tob. 5. 3. Reg. 19. Eſai 6. Dan. 10. Luc. 22. Matth. 28. Angeli etiam boni, malis terrori ſunt. Gen. 3. Num. 22. Exod. 4. Deut. 2. 4. Reg. 7. In quantis nobis faueant Angeli.

ſtolem in pædagogum, & ſuorum ſtudiorum directorem ac morum ducem haberet, ſed multò maiori ratione nos ipſos fœlices exiſtimare debemus, quòd non homines, nec Philoſophos, ſed Angelos illis longè ſapientiores, cunctiſque Regibus & Principibus mundi huius potentiores, à Deo deſtinatos in Pædagogos, duces, conſolatores, ac cuſtodes fideliſſimos habeamus. Si totius orbis Imperator, aut Rex aliquis potentiſſimus, omniumque Philoſophorum ſcientiâ eruditus, aliquem infantulum, & pro derelicto habitum, regere, inſtruere, nutrire, conſolari, & protegere dignaretur, & continuò illum comitari vellet, ſtupenda profectò, ac mirabilis eſſet hæc dignatio, atque omnium in ore & admiratione eſſet, & tamen hoc nihil eſt reſpectu Angeli, homines tanquam pueros illius reſpectu gubernantis. Nonne igitur rationi eſt conſentaneum, vt à tali rectore & magiſtro dependeamus? & præterea, quod adhuc ſupereſt, maximam ei obedientiam præſtemus & fidelitatem, in omnibus promptè exequendis, quæ à Deo ſuggerit nobis; veniam petamus quòd tandiu ei reſtitimus, ac in poſterum cor noſtrum & voluntatem, directioni eius & votis inclinemus, vt tandem ad eius ſocietatem in cælis peruenire mereamur. Hæc omnia fundamentum videntur habere apud Exodum: *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te & cuſtodiat in via, & inducat in locum quem præparaui, obſerua eum & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, & eſt nomen meum in illo. Quòd ſi audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te, præcedétque te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæumque, & Heuæum, & Iebuzæum, quos ego conteram*; Quæ ſententia etiamſi potiſſimùm de Hebræis olim intelligatur, ad quos conducendos, regendos, inſtruendos, & conſolandos, immò & caſtigandos dum opus erat, Angelum deſtinabat Deus, veruntamen ad vnumquemque noſtrum etiam referri poteſt, cùm ex ſupradictis ſatis conſtet, Angelos cuſtodes noſtros ad eum modum ſeſe ergà nos exhibere, dum ex Dei iuſſu mentes noſtras & intellectum illuminant, veritates quas ab ipſo Deo hauriunt, nobis annuntiant & communicant, vt de S. Ioanne Euangeliſta patet, cui Angelus Dei iuſſu, myſteria in Apocalypſi contenta reuelauit: & aliquando ſecundùm Dei voluntatem, nos quoque caſtigatione admonent, & tandem in locum quem parauit nobis Dominus, hoc eſt cælum introducunt.

Exod. 23.

SECTIO II.

Quomodo Angeli nos illuminant atque inſtruunt, vt verè dici Pædagogi noſtri queant.

QVONIAM ſuperiori ſectione oſtendimus Angelos noſtros cuſtodes, eſſe verè noſtros pædagogos & conſolatores; nunc videndum quomodo vt tales denominentur, nos illuminant atque inſtruunt, ad hoc vt nos excitent ac moueant, tum ad operandum bonum, tum ad cauendum malum & præcipuè ſpirituale, quod imminere præuident.

Primò, id præſtare poſſunt per ſenſus exteriores, formando externas voces quibus nobiſcum loquantur. Hâc ratione loquuti ſunt cum Abrahamo, Loth, Moyſe, Ioſue, Gedeone, & S. Gabriel cum Virgine Maria Dei Matre; & ſæpe eâdem hâc ratione in aſſumptis corporibus loquuntur, pro iuſtorum bono, naturali ſua virtute, & Deo ſic diſponente. *Angeli quatuor modis nos illuminant & inſtruunt.*

Secundò, Poſſunt ſpecies ſenſitiuas intrà potentiarum organa ordinare, & ita diſponere, vt quæ in bonum noſtrum erunt ſuggerenda, quaſi optimo typo edita, intrà animam legamus, & ad bona opera nos accingamus.

Tertiò, Poſſunt nos illuminare & inſtruere per interiores ſenſus, quià poſſunt in phantaſia hominis viſiones excitare imaginarias, & per eas rem aliquam abditam & occultã reuelare, vt nonnullis Prophetis accidit: & ob hanc cauſam S. Dionyſius vocat cæleſtes virtutes diuinorum internuntios atque interpretes, hoc enim diuino lumine mens hominum perfuſa, ſuorum ſcelerum turpitudinem & grauitatem conſpicit, ſi obſoleuit aliquandò in criminibus & peccatis. Itaque ſunt mediatores & arbitri, (ſic enim vocantur à Philone libro de ſomnijs) inter Deum & homines. Ad hoc propoſitum non pigebit hîc referre quod narrat Mannus in ſelectis hiſtorijs de eo quod in vrbe Caſtellani accidit; nonnulli ciues ex primarijs ciuitatis condixerant & inter ſe conuenerant, vt ad vicinas ſyluas campeſtres proficiſcerentur venationis gratiâ, per dies aliquos feras indagando: cùm verò profecti operam venationi darent, contigit vt cælum quod ſerenum fuerat inceperit ità nubibus obtegi, vt paulò poſt grandis pluuia ſuper terram effunderetur: flabant venti, mugiebant tonitrua, ſcintillabant coruſcationes, ità vt venatores gra- *Philo. Cap. 405.*

ui procellâ ſub dio agitarentur; & cùm pluuiæ cadentis impetum ferre non poſſent, cum equis & canibus, in vicinum collatebroſum ſpecus quod excauatum erat ſe receperunt; cùm autem ibi morarentur donec miteſceret tempeſtas, vnus ex illis ſenſit cor ſuum formidine repleri, quaſi omnibus ibi commorantibus mors inſtaret: quamobrem commotione illâ pulſatus, proclamauit pluries altâ voce, fugiamus hinc, recedamus ab hoc ſpecu ſi mori nolumus; & quanquam id quod dicebat non videretur ſatis conſentaneum rationi, cùm moriendi cauſa non appareret, omnes tamen trepidi ex ſpecu illo receſſerunt, quanquam imber magis quàm priùs increbreſceret: vix pedes extrà ſpeluncam dimouerant quando à mugiente nube tremendum fulmen ſuper altum antri foramen exploditur, ſpelunca fulmine tacta ſtatim corruit, omnes niſi receſſiſſent oppreſſura; illi verò trementes domum reuerſi, gratias egerunt Deo liberatori, diemque illum per ſingulos annos recurrentem, perpetuò obſeruarunt ad Dei honorem. Hæc autem ſalus vllo abſque dubio, illis contigit ab Angelo cuſtode, & ita inter omnes illos conuenit, Angelus quippe illum hominem excitauit per ſenſus interiores, imaginariâ viſione, & inde formidinem, & metum concepit, intellexitque eſſe inſtanter à ſpelunca recedendum.

Quartò, poſſunt Deo diſponente agere in noſtrum intellectum & voluntatem, illuminando videlicet interiùs intellectum, qui ſic illo lumine illuſtratus, proponat voluntati obiectum ſub ratione boni appetendum, hocque modo interiùs excitant ad virtutem & bona opera, auertuntque à cogitationibus impietatis; poſſunt quoque excitare varias paſſiones in appetitu ſenſitiuo, quæ ipſam voluntatem trahant & alliciant, ad deſiderandum quod ſecundùm Deum appetitui delectabile & conueniens eſt: poſſunt inſuper commouere per motum localem, ſpiritus & humores qui ſunt in appetitu ſenſitiuo, & ita eos temperare, vt appetitus afficiatur; vndè poſſunt etiam ſedare in nobis motus inordinatos partis ſenſitiuæ; ſicut contrà poteſt Dęmon & ſolet Deo permittente, ſanguinem in nobis accendere, commouere humores, excitare ſpiritus, inflammare concupiſcentiam & appetitum ſenſualem, vnde peruertatur etiam appetitus rationalis, niſi diuina gratia nos adiuuerit, & boni Angeli conſilium & auxilium. Hîc porrò valdè notanda venit S. Thomæ doctrina, quòd in homine tria ſunt in quæ Spiritus ſeparati agere poſſunt ſed differenter, voluntas, intellectus, & potentiæ aliæ ipſius animæ; affixæ membris organicis corporalibus; in primum ſolùs Deus; in ſecundum tantummodò Deus, & bonus Angelus vt illuminet; & in tertium Deo permittente malus ſpiritus age-

1. p. q. 105. art. 4. & lib. 3. contrà gentes. cap. 88. & 89.

In homine tria ſunt in quæ ſpiritus ſeparati agere poſſunt.

re poteſt, & aliquid imprimere. Sed in poteſtate voluntatis humanæ eſt, immiſſiones factas per Angelos malos acceptare, vel refutare, talia cum Dei gratia inuocata propulſare, vel eâdem neglectâ admittere. Monendi ſunt itaque omnes, vt cùm bonos aliquos motus in ſeipſis ad bene agendum ſentiunt, recordentur illos Deo ita volente & inſpirante, ab Angelis ſuis cuſtodibus excitari, & proindè illicò ad bona opera & virtutes exercendas ſe ſe accingant, & peccata quælibet vitare & fugere curent: *Væ enim nobis* (inquit S. Bernardus) *ſi quando prouocati peccatis, & negligentijs noſtris, indignos nos iudicauerint præſentia & viſitatione ſua.* S. Bern. ſerm. 1. S. Michaelis.

SECTIO III.

Angeli ſunt Medici noſtri.

HÆc veritas conſtat primò ex ſcriptura, nam apud Tobiam legimus ipſum cùm cœcus eſſet, fuiſſe ab Angelo Raphaële à ſua cæcitate ſanatum, vnde aiebat, *Miſit me Dominus vt curarem te*, & propterea dictus eſt Raphaël, id eſt medicina Dei, ille enim infirmitatibus curandis præpoſitus eſt. Angeli ſunt Medici noſtri.

Secundò, in vitis Patrum legimus Hortulanum quendam quaſi putrefactum pedem habentem, non potuiſſe vllâ ratione à medicis vel chirurgis ſanari, multis nonobſtantibus expenſis, cùm itaque conſtituiſſent diem vt inciderent eius pedem, ille in tali diſcrimine conſtitutus ad bonum ſuum Angelum confugit, & noctu Angelus tetigit pedem eius, & ſtatim ſanatus fuit, & exurgens mane abijt in agrum operari, quod admirantes hi qui aduenerant, vt eius pedem ſecarent, fodientem terram eum videntes, Deum glorificarunt qui ei ſanitatem reddiderat. De alio qui monachus erat, refertur fuiſſe quoque ab Angelo ſuo cuſtode ſanatum, cùm enim ei apparuiſſet, & rogaret quidnam pateretur, & reſpondiſſet *hepar doleo*, ſtatim ille digitos manus ſuæ in locum iecoris immittens eum ſanauit, & ait illi: *Ecce ſanus factus es, & ideò ſemper Domino noſtro Ieſu Chriſto ſicut oportet, inſeruias.* Lib. 2.

Ita quoque ſanitatem ab Angelo conſequutus eſt Chriſti miles Zoſimus, cùm enim iubente Domitiano Antiochiæ Piſidiæ Præſide, Trajani Imperatoris temporibus, in æreum grabatum quendam igne candentem nudus iniectus eſſet, Crucíſque ſigno ſe armaſſet, confeſtim igne diuinitùs in rorem conuerſo, incolumis & illæſus inde ab Angelo ereptus eſt. Sic Beda narrat Sanctum Michaëlem B. Lib. 5. Hiſt. Angl. c. 10.

Vuilfrido Epiſcopo Eboracenſi dum ægrotaret apparuiſſe, & ei ſanitatem reſtituiſſe, pollicitumque fuiſſe, poſt quadriennium ſe reueſſurum, tumque in pace vitam terminaturum.

Ita de S. Theodoro martyre legimus, ei aſtitiſſe Angelum, cumque robori & ſanitati reſtituiſſe; & nota eſt eius hiſtoria apud Surium, quòd videlicet poſtquam Licinium Imperatorem acerrimis verbis reprehendit, eique tyrannidem exprobrauit, ipſe Licinius (cuius Deos ex auro & argento conflatos confregerat & pauperibus diſtribuerat) irâ accenſus, iuſſit boum neruis eum cædi & pluſquam mille plagas ei inferri, deinde ferreis vngulis lacerari eius carnes, & lampadibus ignis vſtulari eius vulnera, & acutis teſtis radi concretum ſanguinem. poſt hæc martyrem ligno affixerunt per manus & pedes, arbitratus autem impius Licinius eum eſſe mortuum, reliquit in ligno pendentem; circà primam verò vigiliam noctis, adſtans Angelus Domini ſoluit eum, & reddidit eum corpore ſanum ſicut priùs fecerat, cumque ſalutauit, & dixit, *Gaudeas & corroboreris in ſapientia & gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſe enim tecum eſt, conſumma ergo curſum tuæ decertationis, & ad illum veniens accipies coronam immortalitatis.* Hæc cùm martyri dixiſſet Angelus, ab eo receſſit; Sanctus autem martyr Domino ſuo agebat gratias, & cœpit pſallere: *Exaltabo te Deus meus, Rex meus, & benedicam nomen tuum in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.*

Legimus pariter de Sancta Chriſtiana Virgine ex Italia oriunda, quæ in Deum credens Deos aureos Vrbani patris ſui Præfecti contriuit, & pauperibus diſtribuit; ob hoc iubente Patre alapis afflicta, verberibus dilaniata, & ferro onuſta in carcerem coniecta eſt: poſt hoc cùm diutiſſimè & crudeliſſimè dilaniaretur, & alligata rotæ igne ſuppoſito, & fuſo deſuper oleo torreretur, erumpens flamma mille Gentiles interfecit: iterùm carceri tradita, Angelo viſitante ſanata eſt & refecta, deinde cum magno ſaxi pondere in lacum Volſcenum iactata, Angelico præſidio eſt liberata: lacus & locus hoc martyrio celebris, in via Senenſi non longè à Roma cernitur.

Denique cùm B. Conſtantium Peruſij Epiſcopum, Marci Imperatoris milites grauiſſimis tormentis diuexaſſent, ita vt vires iam illi deficerent, ad Deum toto corde conuerſus orabat, ſuſcipe iam ſpiritum meum Domine, requieſcat in te qui pro te, teipſo iuuante, omni tempore laborauit. Vix dum pias haſce voces emiſerat, cùm ecce præſto eſt ei Angelus Domini, afflictum his verbis confortans, noli timere Conſtanti, ego ſum Angelus Dei, miſit me Chriſtus, vt plagis tuis curationem adhibeam, ac deinceps tibi adſim in omnibus vijs tuis, & illicò omnis plaga curata eſt; tunc ille Angelicô ſo-

latio

[illegible] recreatus, gratias tibi ago Domine Ieſu Chriſte qui per Angelum tuum me in anguſtijs confortaſti, & curaſti vulnera mea, nunc vero ideo te quidem nunquam deſerere ſperantes in te. Ita habetur in vita eius apud Surium.

Quamplures apud grauiſſimos auctores, hiſtorias prędictis ſimiles legimus, quibus conſtat Angelos tanquam verè medicos, immò longè cunctis hominibus medicis pręſtantiores, diuino iuſſu, & ea quæ erga genus humanum charitate pollent, multis infirmis & vlceratis integram ſanitatem reſtituiſſe, ſed hîc quæ iam ſunt allata ſufficiant.

Quemadmodum autem ipſi meritò dicuntur hominum Medici, inquantùm multos ex illis ſanitati, tum corporali tum ſpirituali reſtituerunt, ita etiam hoc nomine donari poſſunt, inquantùm corrigunt & puniunt eos, qui ſibi committuntur, quando illis expediens eſſe videtur; iuxta ordinem diuinæ prouidentiæ, vt illos conuertant & à malo abducant, & vt tandem peccata, etſi venialia caueant, vti beatæ Franciſcæ Romanæ, ex ſingulari Dei priuilegio ac charitate aduenisse, legimus in eius vita per Iulium Orſinum è ſocietate Ieſu, vbi adfertur per colaphos ſanctiſſimi Angeli cuſtodis, ſicut ei reuelatum poſtea extitit, admoneri ſolitam, vt ab erroribus commiſſis, & poſtea committendis caueret; quod ſimiliter & in alijs legitur Sanctorum hiſtorijs, de qua re videndus eſt Andręas Cęſarienſis in Apoc. cap. 47. & cap. 21. vbi expreſsè affirmat Angelos Sanctos eſſe Dei miniſtros ad huiuſmodi pœnas infligendas, tanquam *miſericordes, condolenteſque medicos*, in quo ſumma Dei miſericordia erga homines multùm eluceſcit.

Angeli dicuntur noſtri medici, dum nos corrigunt.

Iul. Orſin. lib. 1. cap. 12.

Andr. Cęſar in Apoc.

SECTIO IV.

Angeli nos à Dæmonibus, & alijs periculis, magna cum vigilantia defendunt & protegunt.

IN lib. Geneſis ſcriptum legimus: *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius vt præeſſet diei & luminare minus, vt præeſſet nocti, & ſtellas.* Hæc verba iuxta anagogem de minori mundo, id eſt de homine, exponit Sóphronius Archiepiſcopus Conſtant. Oratione de excellentia Angelorum, videlicet, ſicut orbis terrarum, & hæc rerum vniuerſitas gubernatur luce ſolis per diem, & miniſterio lunæ pro noctem, non aliter homo qui minor mundus iure dicitur

Geneſ. 1.

Orat. 6.

duplici prouidentiâ in finem ſuum dirigitur, nempè diuinâ prouidentiâ tanquam ſole, & Angelica tanquam Luna. Ergo ſicut abſente Sole noctis tenebras depellit Luna, ſic inter huius mundi denſam caliginem & peccatorum tenebras quas Dęmones tenebrarum principes nobis ingerunt, protegimur Angelorum cuſtodiâ. Isti Angeli cuſtodes tanquam ſtrenui milites, ſub vexillo Chriſti Domini, Diabolicas poteſtates in decipiendis nobis, innumeras concipientes fraudes & mille artibus furioſè vtentes, aſſiduo certamine dimicant, & animos nobis de obtinenda victoria inijciunt. Et profectò cùm nullum ſit fraudis genus & ſtratagematum, quod non illis excellenti ratione cognitum ſit, & prętereà tot experientia annorum, tot rerum euentu expoliti & limati ſint, toties victores, qui triumphos vix numerent ſuos, non de mediocribus tantùm, ſed illis magnis & fortiſſimis etiam Eccleſiæ ducibus reportatos: cùm (inquam) eorum robur, atq; infatigabilis potentia eorum calliditati & immanitati iuncta tanta ſit, vt cũ eis cõparati vix locuſtæ videamur quid in his periculis tam certis, tam continuis, nos imbecilles, & quali pueri agere poſſemus cum tantis hoſtibus pugnaturi, niſi nobis de Angelorum præſidio clementiſſimus Deus prouidiſſet? Pugnant igitur pro nobis cæleſtes illi Principes qui à primo ſui ortu, cingulo militiæ donati, palma & lauris glorioſè redimiti Sathanam, è cælo pepulerunt, vt fuſiùs in proprio tractatu de ipſis Angelis malis dicemus: & hoc eſt quod clariſſimè docet Granatenſis, quia, inquit, quamdiu in corpore militamus, non deſunt ſpiritus nequam qui ſint ad malum incentores, non deſunt etiam Angeli qui ſint ad bonum hortatores, qui videlicet nos præcedant, hoc eſt qui lucem nobis ad veritatis cognitionem præferant, qui viam quâ itur in cælum monſtrent, qui ab hoſtibus tueantur, qui à ſceleribus auocent, & ad honeſta ſemper inducant: ſicut ergò illi mala ſemper ſuggerunt, ita contrà iſti ſemper honeſta ſuadent, & cùm vident innumeram dæmonum inſidiantium multitudinem, quorum omne ſtudium eſt laqueos parare & offendicula ponere, vt homines illaqueentur, capiantur & in interitum ruant, illi aduerſùs eos pugnant, & technas eorum auertunt, fraudéſque diſſipant, vt exemplum habemus de ſancto Raphaële apud Tobiam: *Qui apprehendit dæmonium: & religauit illud in deſerto ſuperioris Ægypti*; ita Angeli noſtri cuſtodes terrori ſunt ipſis Dæmonibus inimicis noſtris, & maximâ potentiâ illorum furorem compeſcunt; vnde Abbas Moyſes ſemel vidit multitudinem Dæmonum, & hi erant confuſi & turbantes ſe ad pugnandum, & hi erant ad occaſum, & mox reſpiciens ad orientem, vidit longè majorem multitudinem Angelorum in gloria, qui miſſi erant ad

Angeli nos à Dæmonibus, & aliis periculis defendunt & protegunt.

Concio. de S. Mich.

Tob. 8.

Lib. 6. de Vitis SS. PP.

Angeli Dæmonibus terrori ſunt.

cuſtodiendum; & id præclarè docet S. Bernardus in Cantica Canticorum: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, nam vinea noſtra floruit.* Sanctus ille Pater per vulpes Dæmones intelligit; per cuſtodes verò vineæ Angelos, quibus vineæ id eſt Eccleſiæ cura mandata eſt. Tantæ ergo virtutis, tanti roboris ſunt ſancti Angeli, vt cacodæmones ad eos comparati, non leones, aut tygrides qui fortiora ſunt animalia dicantur, ſed vulpes quæ non viribus, ſed aſtu tantùm agunt; imò verò non vulpes, ſed vulpeculæ aut vulpes paruulæ, doloſæ tamen dicuntur. Reperio quædam verba in ijſdem Canticis quæ non multùm diſcrepare videntur à præcedentibus: *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël.* Quinam ſunt fortes iſti, & quæ cuſtodia iſta? & cur lectum ambiunt Salomonis? S. Athanaſius in lib. quæſtionum: *Fortes hi, Angeli Dei ſunt*, inquit, *qui perfectum virum circumeunt, & circa ipſum incedunt*. In eo autem quòd lectum circunſtant, intelligi datur maxima illa cura, quâ ſeruos Dei ipſi Angeli cuſtodiunt, nobiſque diu ac noctu peruigilant & protegunt, atque aduerſùs Dæmones potiſſimùm, nobis inſidiantes pugnant. Ad cæleſtes illos ſpiritus cuſtodes noſtros poſſunt referri hæc verba Apocalypſis, *Eſto vigilans*; vigilant enim aduerſus verſipellem aduerſarium noſtrum, obijciendo ſe eius incurſibus, frangendo vires, & acceptam reſarciendo iacturam; vigilant item dum confirmant nos, nunc remouendo peccatorum occaſiones, nunc deterrendo à vitijs, nunc corroborando in ſpirituali bello, nunc à Deo fortitudinem ac robur ad reſiſtendum impetrando; denique ità vigilant, ac mater intentos ſolet ſemper habere oculos in puerulum ſuum, ne fortè labatur, aut aliquid mali vel faciat, vel patiatur; imò longè meliùs vigilãt quàm mater, nam illa amet quantum velit, aliquando dormiet, ſaltem dormitabit: detur etiam merces diligentiſſimo alicui famulo aut ancillæ, nùm perpetuò totâ die ac nocte ſuper eam vigilabit? minimè gentium, per duas aut tres noctes vigilabit, ſed non continuò; at Angeli ſemper. Fabulantur Poëtæ de Argo quòd centum oculis donatus eſſet, at id de Angelis potius dicendum, qui tot oculis ſpiritualibus donantur, hoc eſt ità diligenter vigilant & nos obſeruant, vt ſaluos & incolumes conſeruent, inter tot peregrinationis huius diſcrimina, ne Dæmonum aſtu graue aliquod vitæ periculum adeamus, vt de Raphaele Tobiam ducente in peregrinatione ſua diximus. Nonnullos doctores reperio, qui exponentes quid ſibi velit virga illa vigilans de qua habet Hieremias. *Virgam vigilantem ego video*: docent bonũ noſtrum Angelum cuſtodem, in ſenſu myſtico per illam virgam intelligi debere, & id apud Danielem clarum eſt: *Ecce vigil & ſanctus de cælo deſcendit.*

Cant. 2.
Cant. 3.
Quæſt 122.
Angeli in cuſtodiendis & protegendis nobis vigilant.
Apoc. 3.
Tob. 5.
Hier. 1.
Dan 4.

Theodoſius legit: *Ecce Angelus.* Et S. Hieronymus addit. *Vigilans enim Angeliſem. er ad Dei officium paratt.* Sunt ergò Angeli virgæ, ſed oculatę, quę oculos habent acutiſſimos, & ſubtiliſſimos, virgę amygdalinæ ob eorũ diligentiam, quia inter arbores prima floreſcit, baculi nucei ob eandem rationem, & vt noſtras dirigant actiones, nos protegant & conſolentur; illi (inquam) nos quaſi brachijs excipiunt, vt anteà fuſiùs diximus exponendo verba Dauidis *in manibus portabunt te, &c.*) vt tuti ſecurique loca periculoſa tranſeamus. Sic factum cum eodem Tobia iuniore, nam cum perueniſſet ad fluuium Tigris & in eo vellet pedem abluere, inſilijt in eum immanis quidam piſcis (qui Dæmonis typus erat) vt deuoraret, verùm Angelus tutatus eſt eum, & à periculo liberauit, iuſſitq; vt fel eius acciperet ad reſtituẽdam cæco Parenti ſanitatem. Adde cuſtodes Angelos etiam nonnunquam eſſe ſolliciros cùm expedit, in procurandis nobis bonis temporalibus, vt ſanitate, viribus, pecuniâ alijſque adiumentis, vt vitam conuenientem ſtatui qui ad ſalutẽ conſequendam ſit accõmodatior, inſtituere valeamus; & ideo etiã dęmonibus reſiſtere, ſi in his aduerſum nos quidpiam eos moliri conſpiciant. Rectè itaque ob tantam eorũ fortitudinem & vigilantiã in nobis aduerſus Dęmones protegendis, dicuntur fortes lectulũ Salomonis hoc eſt animã noſtram, quę lectulus eſt veri Salomonis Chriſti ambientes, vt ſupra receſuimus ex Canticis. Et his etiã & conſequentibus Salomonis verbis, apparet præter deſignatum & ordinariũ vnum tutelarẽ Angelum, quandoq; etiã ad vnius hominis cuſtodiã vel particularẽ curam, plures Angelos deſtinari quaſi gladio accinctos, & ad bellum doctiſſimos & fortiſſimos, propter timores nocturnos, & ad lectum veri Salomonis Chriſti Domini, hoc eſt animam noſtram, cuſtodiendum; vnde tutelares illi Angeli deſignantur per clypeorum & armaturæ omnis generis multitudinem pendentem ex turri Dauid, vt Sanctus Gregorius Nyſſenus in Cantica exponit. Quid quæſo ex his non magnum nobis pollicemur, cùm fortiſſimos illos habeamus cuſtodes Angelos, qui nobiſcum & pro nobis certant aduersùs phalanges iniquiſſimorum ſpirituum? nulli enim dubium eſt, quin illi hoſtes noſtri tanto odio nos proſequantur, vt in ignem, vel in aquas, vel in foueas, nos proijcerent, vel per ſe etiam in partes diſcerperent, niſi Angeli noſtri conſeruatores & præſides nos à tanta rabie protegerent, & pręſeruarent; & propterea in illis fixa firmataque debet eſſe ſpes noſtra, adeò vt nulli venti & turbines poſſint inuertere fiduciam quam in illis habemus; his addendum cenſemus quòd non ceſſat animæ noſtræ, tanquam arci munitiſſimæ, inſidias moliri Diabolus; neque ex altera parte quidquam omittit Angelus noſter tutelaris, quod ad murorum

Angeli ſunt etiam in procurandis nobis temporalibus bonis ſolliciti.

Homil. 7. in Cantic.

noſtrorum protectionem pertineat: at nos quibus primariè ſalus noſtra commiſſa eſt, vigilanſque animi cura cordi eſſe debet, manifeſtam (proh dolor) Dei erga nos benignitatem, Angelique cuſtodis hortamenta negligimus, & nihil mouent euidentiſſima Diaboli in nos intentata molimina, fitque vt quamplurimi tali ſocordia prægrauati, videntes volenteſque interirent, niſi boni Angeli, tantâ noſtrâ miſeriâ commoti, illicò adeſſent & opem ferrent, auertendo exteriora pericula tam corporis quàm animæ, & interdum auertendo ipſa obiecta à Dæmone repræſentata vel etiam agentia extrinſeca, nobis plerùmque omninò ignorantibus, nihilque operantibus. Aliquando verò id præſtant immittendo bonam cogitationem, per quam ita moueamur, vt imminentis mali occaſionem euitemus, & tandem quoque impedimenta tollunt ſpiritualis profectus, ita vt vndique ſint tanquam muri circumuallentes nos, vt rectè animaduertit Sanctus Baſilius: Quemadmodum, inquit, vrbium muri in circuitu, vndequaque hoſtium inſultus arcent, ſic etiam Angelus, & à tergo & à fronte cuſtodit, & neque vnius lateris partes incuſtoditas relinquit. Ne autem quid ipſos Angelos lateat, quo ſuis clientibus auxiliari poſſint, & faciliùs Dæmonum fraudes & technas aduerſùm nos detegant, conſilium cogunt, & conſultores Angelos aſciſcunt, vt conſultiùs prouideant quomodo tyrannidem Dæmonum contra nos declinare valeant, & in viam virtutis & ſalutis nos faciliùs dirigant. Id nobis ſatis conſtat ex eo quod habet Iob, *Quodam autem die cùm veniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino, adfuit inter eos etiam Sathan.* Quamplures ſancti Patres exiſtimant Angelos cuſtodes Iobi & filiorum eius in Concilium coactos, in quo vnus de mandato præerat; cui Concilio adfuit etiam & Sathan cum Angelis diſputans de Iobi virtute; quod minimè fuiſſe imaginariam viſionem, ſed concilium in terris celebratum, docet Sanctus Athanaſius in ſuis quæſtionibus ad Antiochum (ſi Athanaſij ſunt huiuſmodi quæſtiones) & Sancti Auguſtini in annotationibus in Iob, de quo Pineda qui allegat Sanctum Nazianzenum, Lactantium, Olympiodorum, Lyranum, & Ferum. O miranda diligentia & vigilantia Angelorum cuſtodum hominum qui ad audaciam noſtrorum hoſtium ſcilicet Dæmonum refrænandam, & mille eorum detegendos & cauendos nocendi modos concilium ineunt, & ingenioſâ prudentiâ conſultiſſimè diſputant de ſolerti hominum cuſtodia, & à malis illis Angelis protectione & defenſione. O homo ſatage ne tuâ deſidiâ fruſtretur conſultiſſimum Angelorum concilium: cui ſic Angelus cuſtos

S. Baſil. in Pſal. 35.

Angeli concilium in noſtrum fauorem ineunt.

Iob. 1.

q. 8. ad Antiochum.

Pineda.

prouidet, ſic tu oſcitanter negligis? tua ſic procurant Angeli, & tu tibi non proſpicis? tibi conſule, tu te etiam cuſtodi, de quo fœliciter cuſtodiendo, & à tuis hoſtibus maximè Dæmonibus protegendo, ſic conſulunt Angeli, & ſic aduersùs illum armati incedunt, & ob id ipſamet Dei arma cenſentur, vt bene notat Didymus apud Cathenam Barbari in Iob.

Iob. 34.

Quamuis porrò hæ poteſtates Angelicæ ſic contrà Dæmones naturæ noſtræ corruptores, omnibus contrà annitentes, vt verbis ſancti Gregorij Nyſſeni vtar, & ad malè viuendum continuo impellentes nos defendant; aliquando tamen ex Dei permiſſione malis illis Angelis cedunt, ſunt enim boni diuinæ ſapientiæ adminiſtri; quamobrem quemadmodum diuina ſapientia mala non permittit per malos homines & Dæmones propter bona quæ inde elicit; ſic & Angeli ſancti non ſemper nec omnino compeſcunt à nocendo Angelos malos, vel impios homines, voluntati Dei inſeruientes; & ita etiam Dæmones vim & poteſtatem exerùnt in pios & probos homines inquantum poſſunt, & Deus ita permittit, quia ex illis malis & pœnis bona elicere nouit. Sed dubium eſt quomodo & quâ ratione homini adſunt & pugnant Angeli; & reſpondemus quòd primò moraliter incitant eum ad bonum, quando Dæmones ad malum: ſecundò, per imperium & poteſtatem, quando poteſtate à Deo acceptâ Dæmoni imperant, vt ab incepto malo deſiſtat, aut ab aliquo loco diſcedat; vt cùm Raphaël apprehendit Dæmonem Aſmodeum, illumque religauit in deſerto ſuperioris Ægypti, vt alibi notauimus: tertiò, pugnant phyſice per vim & potentiam naturalem, vt quando Angelus depellit Dæmonem è ſuo loco, inijciendo illi ſpiritualem impulſum, qui in ſubſtantia eius immediatè recipitur; & hoc modo illi Angeli ſoli poſſunt efficaciter pugnare qui ſunt perfectiores Dæmone, & ab illo inſtar militum, nos in acie tueri & defendere; hinc apud Iobum *Dei milites* nuncupantur, & apud Zachariam vocantur *Cornua*, quia pro hominum ſalute contra Dæmonem præliantur, noſque à barbara eorum crudelitate & fraude vindicant, nobis addunt vires & demunt illis hoſtibus.

Lib. de vita Moſis.

Quomodo nobis adſint Angeli, & pro nobis pugnẽt.

Tob. 8.

Iob. 15.
Zach. 3.

SECTIO V.

Angeli cuſtodes nos à malis hominibus, à feris, à rebus inanimis, ab ira Dei, &c. defendunt & liberant.

PRIMÒ, Angeli tutores noſtri à malis hominibus, & inimicis corporalibus nos eripiunt & liberant, vt patet de Iacob qui Angeli ſui tutelaris ope, à ſui fratris Eſaü ira & furore ereptus eſt & à cunctis alijs malis, vnde ait: *Angelus Domini eruit me de cunctis malis*. Patet quoque de Ioſue, pro quo aduersùs Chananęos pugnarunt Angeli. De Ezechia & populo Iſraëlitico, qui etiam vnius Angeli, videlicet Michaëlis auxilio liberatus fuit, dum vnâ nocte centũ octoginta & quinq; millia Aſſyriorũ trucidauit, vt iam ſuprà dictum eſt; ſicut de Elizęo quem integer Angelorũ exercitus contra impetũ Syriorum defendebat. Sed quid obſecro viduam Iudith cuſtodiuit quando caput Holofernis amputauit, in tot periculis conſtitutam? Angelus eius cuſtos, vt conijcere facile eſt; hinc ait Iudith: *Viuit Dominus, quoniam cuſtodiuit me Angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuertentem.*

Angeli nos à malis hominibus, à feris, ab ira Dei &c. defendunt.

Geneſ. 48.

Iudith. 13.

Ad hoc propoſitum ingratum non erit, in medium adducere quod Socrates tradit de Theodoſio Iuniore Imperatore, ipſe enim cũ aduerſus Perſas & Saracenos bellum gereret, Angelus Domini circiter centum millia Saracenorum in fluuium Euphratem præcipitauit.

Secundo, à feris quoque Angeli nos defendunt & protegunt, vt ex Tobia & Daniele nobis innoteſcit, quorũ prior ab ingenti quodam piſce fuit liberatus, & poſterior in lacu rugientium Leonum Angeli præſidio ſecurus fuit, vt iam dictum eſt, &c.

Tertiò, tandem nos à rebus inanimis ne noceant, Angeli pariter impediunt, vt conſtat de tribus pueris in fornacem ignis ardentis proiectis, qui vt etiam ſuprà dictum eſt, ab Angelo illæſi & incolumes conſeruati fuere. Aduerte autem hîc, quòd etiamſi Angeli omnium hominum quorum cuſtodiæ ſunt commiſſi, curam gerant, illi tamen qui militant Chriſto, & nihil niſi ſuperiorem Hieruſalem ſpirant, magis ad ipſos Angelos pertinent; & ſic eorum ſollicitudo minor eſt de impijs quàm de alijs.

Quartò, ſed potiſſimũ quod erga nos aut pro nobis exhibent apud

Deum beneficium ipſi ſancti Angeli, eſt quòd diligenter ſint noſtri aduocati ad Deum flectendum, & illum nobis reconciliandum quando ipſum contrà nos iratum conſpiciunt; & vt clariùs fiat, recordemur illius parabolæ Chriſti de ficulnea ſterili, de qua Dominus vineæ Agricolæ dicebat: *Ecce tres anni ſunt ex quo venio fructum quærens in ficulnea hac, & non inuenio, ſuccide ergo illam, vt quid etiam terram occupat?* Agricola verò pro ficulnea Dominum exorabat, & aiebat, *Domine, dimitte eam etiam hoc anno, donec fodiam erga eam, & mittam ſtercora:* & quid ſunt ficulneæ iſtæ niſi nos ipſi, vinea autem eſt Eccleſia, cultores ſunt Angeli; ſed venit primus annus, hoc eſt pueritia, & in ea quærit Dominus fructum deuotionis, puritatis, & ſimplicitatis, & nihil inuenit niſi contentiones, pugnas, & malitiam, quoniam parentes curam ipſorum non gerunt, neque bene inſtituunt, aut in timore Domini eorum animos formant: venit decimus annus qui ætas eſt adoleſcentiæ, in quo ipſi maiori rationis lumine pollent, & quærit Dominus fructum bonorum operum, & nihil reperit niſi vanitatum folia, amores obſcœnos, potationes, tripudia, veſtium ornamenta, & alia carnis oblectamenta; venit annus trigeſimus aut ampliùs, qui ætas eſt matura & grauis: & iterum maiori ratione quærit Dominus in ficulnea fructum, & ſæpè nihil inuenit niſi ambitionis, ſuperbiæ, vſuræ, ebrietatis, & aliorum ſcelerum folia, & tunc ait: *Succide ergo illam, & in ignem proyciatur, vt quid terram occupat?* Sed Angelus Domini eius patrocinium ſuſcipiens, ſummo ſtudio intercedit & ait, ô Domine dimitte quæſo eam etiam hoc anno, des adhuc illi tempus & ſpatium pœnitentiæ, ego fodiam circà illam & mittam ſtercora, auferam de corde eius terrenas cogitationes, & ponam in oculis eius ſtercora peccatorum, vt illa videat, cognoſcat, & deteſtetur: ego efficiam vt recogitet dies ſuos in amaritudine animæ ſuæ, & fructus dignos pœnitentiæ & bonorum operum aliquando faciat. Et in hoc apparet quantum Angelis bonis debeamus, qui ita præſtò nobis adſunt, ad bonum nos inducunt, peccati horrorem præ oculis noſtris conſtituentes, & innumera nobis conferunt beneficia. Interim tamen eſt ſedulò aduertendum, quandoque bonos Angelos corrigere & punire homines ſibi commiſſos, quando iuxta ordinem diuinæ prouidentiæ fuerit expediens, vt docet S. Hieron. in Danielem, quod eſt intelligendum de pœnis huius vitæ tantùm, quæ verè dici poſſunt medicinales: vnde Angelus fuit bonus qui extendit manum ſuam ſuper Hieruſalem vt diſperderet eam propter peccatũ Dauid. Aliquando etiam Deus vtitur malis Angelis etiam ad has pœnas medicinales infligendas, & tunc veriſimile eſt fieri proprij Angeli cuſtodis directione

Luc. 13.

In cap. 7. Dan.
2 Reg. vlt.
1 Cor. 5.

ne

ne & imperio, vel etiam Deo ita volente & ordinante iuſſu alicuius viri Sancti authoritatem habentis; ſicut S. Paulus tradidit fornicarium Sathanæ in interitum carnis, vt ſpiritus eius ſaluus fieret: vel ſicut Deus permiſit Dęmoni affligere Iob vel Tobiam ac ſimiles.

His ſuperaddere poſſumus Angelos tutores & protectores corporum extinctorum quæ in Eccleſijs iacent, eoſque ab inſidijs Dęmonum & hominum impiorum defendere. Statim enim atque delata ſunt in Eccleſiã, cedunt in ius Angeli quem Deus Eccleſiæ huic prępfecit. Quòd ſi quandoque illa quid iniuriæ pati ab impijs contingat, id Dei permiſſu ob cauſam nobis ignotam accidit. Hic autem loquimur de fidelium hominum corporibus, & præcipuè Sanctorum. Sic itaque hanc probo propoſitionem; Corpora extincta Sanctorum ſunt magis affinia templo quàm ſit ipſius templi ærarium: ſed Angeli præſto fuêre ærario templi Hieroſolymitani, ne rapaces manus ſuas in illud inijcerent, Heliodorus auri cupidus, à ſuo impio Rege, vt ſacras illas opes inde aliò tranſportaret, miſſus: igitur & ſedulò ipſi Angeli Eccleſiæ Pręſides, fidelium oſſa aſſeruabunt in Eccleſia vbi iacent. Eſſe autem corpora illa templo magis affinia quàm ſit ærarium, conſtat ex eo quòd illæ reliquiæ ordinem habeant ad templi decorem, ad quod confluunt populi vt hominum beatorum recolant memoriam, quià etiam ſanctæ illæ reliquiæ ſunt aliquando in templum gloriæ, hoc eſt in cælum empyreum transferendæ, videlicet quando animæ ab illis ſeparatæ eiſdem in fine ſæculi per reſurrectionem erunt reünitæ; ærarium verò longè infrà ipſas reliquias ad rationem templi pertinet, vtpotè tantùm vſui communi idoneum, vt videlicet ad miniſtrorum victum & ipſius Eccleſiæ reſtaurationem, &c. Diximus ea corpora ad rationem templi pertinere, non quòd templa nequeant eſſe abſolutè talia ſine corporibus ſanctis, ſed quia venerationis amplioris ſacris ædibus incrementum adijciant: ideoque iure canonico cautum eſt, non frequentari ędes illas quarum altaribus nullæ ſunt beatorum hominum reliquiæ verba canonis hęc ſunt, *Et omninò nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, niſi vbi corpus aut reliquiæ certæ ſunt.*

Angeli ſunt cuſtodes corporum quæ in Eccleſijs ſepeliuntur, & præſertim Sãctorum.

Can. placuit de conſecr. diſt. 1.

SECTIO VI.

Specialiora quædam Sacræ Scripturæ exempla cuſtodiæ Angelorum adferuntur.

Angelorum cuſtodia, ſpecialibus Scripturæ locis probatur.

ETIAMSI plura Scripturæ Sacræ loca Angelicam cuſtodiam confirmantia, in medium iam adduxerimus, reperio tamen nonnullos authores, & inter alios Cornelium à Lapide Societatis Ieſu illa & aliqua alia ſummatim colligere, quæ hîc eſſe deſcribenda iudicauimus.

Geneſ. 3. Primò, Cherubin cuſtodiunt Paradiſum, eiecto Adamo peccatore, verſantque gladium flammeum, quia Angeli ſicut puri actus, vel fugiunt, vel fugant impuros peccatores.

Geneſ. 17. Secundò, Angelus profugam Agar reduxit ad heram ſuam.

Geneſ. 18. Tertiò, Tres Angeli Abrahæ promiſerunt filium Iſaac.

Geneſ. 19. Quartò, Duo Angeli eduxerunt Loth ex Sodomis, & Sodomitas igne cœleſti concremarunt.

Geneſ. 21. Quintò, Angelus conſolatus eſt Agar, & Iſmaëli ſiti morienti puteo oſtenſo vitam ſeruauit.

Geneſ. 22. Sextò, Angelus ſtitit gladium Abrahæ volentis immolare filium.

Geneſ. 28. Septimò, Iacob vidit aſcendentes Angelos & deſcendentes per ſcalam ad ſuam opem, & Dominum Angelorum in ſummitate ſcalæ reſidentem. Mirabilis profectò viſio Locus natiuus Angelorum cælum eſt, & tamen quia in continua hominum cuſtodia multi coturn ſunt, ad terram deſcendunt, & rurſus vſque ad cælum aſcendunt: vt certè intelligas deferre ſanctos Angelos opera iuſtorum in conſpectum Domini, & afferre è ſinu eius ad clientulos ſuos, dona gratiæ & Saluatoris propitiationem.

Geneſ. 31. Octauò, Angeli deduxerunt Iacob ex Meſopotamia in Chananæam.

Exodi 14. Nonò, Angelus interpoſuit ſe intra caſtra Hebræorum, & Pharaonis, illâ illuminans, & deducens per mare rubrum hæc obtenebrans, & ſubmergens.

Exodi 13. Decimò, Angelus deduxit Hebræos per deſertum in Chanaam.

Iudicum 6. Vndecimò, Angelus roborat Gedeonem ad bellum contra Madiam.

Iudic. 13. Duodecimò, Angelus promittit Manue filiũ, Sanſonem Nazaręũ.

Decimo-tertiò, Angelus confortauit Eliam pane, vt ambularet per quadraginta dies ad montem Dei Oreb. *3. Reg. 19.*

Decimo-quartò, Angelus miſit Eliam ad Ochoziam Regem, vt ei prædiceret mortem, ob cultum Beelzebub. *4. Reg. 1.*

Decimo-quintò, Raphaël Tobiam Iuniorem deduxit & reduxit, curauitque ei Saram vxorem, & Tobiam Senem à cœcitate. *Tob. 3. 5 & 6.*

Decimo-ſextò, Angelus Gabriel oſtendit Daniëli ſeptuageſimâ hebdomadâ occidendum eſſe Chriſtum, & cap. 11. Varia futura circa Reges Syriæ & Ægypti eidem reuelauit. *Daniel. 9.*

Decimo-ſeptimò, Angelus tutatus eſt & vindicauit pudicitiam Suzannæ. *Daniel. 13.*

Decimo-octauò, Angelus Zachariæ Prophetæ varia myſteria reuelauit.

Plurima alia ſunt cuſtodiæ Angelicæ loca in veteri Teſtamento, ſed quia eorum præcipua & communiora jam à nobis diuerſis in locis huius Tractatus adducta fuêre; ideò eſſe denuò repetenda non cenſuimus. Superſunt quædam in medium producenda ex nouo Teſtamento, & illa potiſſimùm quorum jam non meminimus in præcedentibus.

Et primò, Angelus Gabriel annuntiauit Zachariæ Sancti Ioannis Baptiſtæ Conceptionem, Luc. 1. & idem Gabriel Angelus, quem multi Patres dicunt fuiſſe Angelum cuſtodem B. Virginis, ad eam eſt miſſus, vt myſterium Incarnationis nuntiaret, &c. *Luc. 1.*

Secundò, Angeli Chriſto nato cecinerunt: *Gloria in excelſis*, &c. ſuaſerunt fugam in Ægyptum, indeque reditum, miniſtrarunt Chriſto poſt longum quadrageſimæ ieiunium, & Dæmonis tentationem, confortarunt in agonia Paſſionis, Reſurrectionem in veſte fulgenti nuntiarunt, gloriam eius in Aſcenſione prędicarunt. *Luc. 2.*

Quis ergo illos non magni faciet, & ſingulari honore proſequetur, cùm videat Chriſtum potentiſſimum omnium Dominum, magni conſilij & Teſtamenti Angelum, tanto illos affeciſſe honore, vt per ipſos ſuam Natiuitatem, Reſurrectionem, Aſcenſionem, &c. primùm orbi ſignificarit? ad tanti autem honoris quo illos affecit complementum, eoſdem ad extremum iudicij diem reuertens, quaſi lateris ſui ſtipatores, toto orbe longè latèque ſpectante ſecum aduehet, & ſui iudicij impigros faciet executores, nec fallet eius promiſſio quâ dixit: *Omnis qui confeſſus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei; qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.* Sed ad alia Angelorum miniſteria properemus. *Luc. 12.*

Tertiò, Cùm in carcere iuſſu Herodis detineretur Sanctus Pe- *Act. 12.*

trus, & cathenis vinctus eſſet, ab Angelo fuit liberatus. Fuiſſe autem Angelum cuſtodem Sancti Petri patet ex eodem capite, vt ſuprà cap. 6. ſect. 6. notauimus.

Act. 27. Quartò, Angelus Sanctum Paulum naufragantem bono animo eſſe iubet.

Denique, Angelus Sancto Ioanni crebrò apparens, Apocalypſim reuelauit.

Ex tot ergo Scripturæ ſacræ locis, in quibus Angeli honorificè proponuntur & deſcribuntur, eorum refulget excellentia, laus, & prærogatiua. O Angeli ſancti! væ hominibus ſi non cuſtodiantur ab illis, arguunt homines dum peccant, & à peccandi occaſionibus abducunt, aduersùs malignorum ſpirituum impugnationes, alioqui infirmos viribuſque inferiores, & ad ruinam pronos, defendunt & ſubleuant, vt iam toties diximus; tum cogitationes bonas bonorumque operum occaſiones eis ſubminiſtrant, preces eorum, piaque deſideria & opera bona in conſpectu Dei offerunt, corporalia mala periculaque depellunt, & ab eis ipſos eripiunt, conſolantur in tribulationibus, ita vt ad nullum aliud miniſterium exiliant promptiores: vnde ille Angelus qui ad conſolandum Agar ancillam Abrahæ, quæ triſtis & mœrens in ſolitudine vagabatur, ei tam ſereno, compoſito, & hilari vultu apparuit, vt nihil terroris ei afflauerit. Quid ampliùs dicam? incitant homines ad fugienda peccata per pœnitentiam, & ad virtutes amplexandas; in dubijs conſulunt, & ad diuinum amorem alliciunt. Quæſiuit olim Deus à Caino *Vbi eſt Abel frater tuus?* qui reſpondit per indignationem, & veluti contemptum, *Nunquid cuſtos fratris mei ſum ego?* Id igitur quod impius frater innocenti & iuſto fratri dedignabatur præſtare, libentiſſimo exequuntur animo ſuperni ciues, ſedulum exhibentes miniſterium erga infirmos homines, ſeruos, & ancillas, & in ſumma maiorem hominum curam gerentes, quàm ipſi homines de ſe habeant. Reuolue ergo quæſo ſępiùs tanta erga te diuini amoris documenta, & à peccatis quibus Deum & Angelos offendiſti diligenter abſtine, ſequere illorum colluſtrationes, & inſpirationes, non enim ſolùm ipſi fulgentiſſimi ſunt, ſed omnes rerum ſublimium luce colluſtrant; vnde in Apocalypſi lampades nuncupantur ardentes, vt alibi notauimus; quare cùm ille Angelus qui liberauit Sanctum Petrum à carcere, illi apparuit, mox lumen refulſit in habitaculo carceris, proprium enim Angelorum munus (inquit Sanctus Cyrillus) eſt illuminare, docere, inſpirare, &c. Et vt alius Doctor modernus ait, eorum munus eſt, illorum qui ipſorum cuſtodiæ committuntur, peccata exprobrare increpationibus & ſuaſionibus: peccatorum vin-

Marginalia: *Quid erga homines præſtent Angeli.* — *Gen. 16.* — *Gen. 4.* — *Apoc. 4.* — *Act. 12.*

cula diſſoluere: peccatorum illecebras & boni impedimenta remouere: Dæmones arcere: homines docere & illuminare: ſecreta Dei conſilia interdum reuelare: afflictos conſolari: nutantes confirmare & animos addere ad viam mandatorum Dei percurrendam: corporum etiam incolumitati interdum conſulere, hoſtes etiam viſibiles depellere: vim tentationum infringere, ſupplicum preces Deo offerre, & tandem multa alia præſtare quæ in huius tractatus decurſu fuſiùs explicantur, & hîc compendioſè recenſentur.

CAPVT XVI.

SECTIO I.

Angeli præcipuè Religioſos cuſtodiunt.

IAM latè ſatis & apertè diximus, Angelos quoſdam à Deo deputari ad hominum cuſtodiam: ſed certiſſimum eſt ſingulariter & præcipuè ſollicitam Religioſorum curam gerere, vt præſenti ſectione congruentiſſimis quibuſdam rationibus, ex Sanctis Patribus & ex ſtatus eorum ratione, depromptis, necnon multis hiſtorijs probabimus. Et primò quod ſpectat ad rationes. Prima eſt, Veri Religioſi (de his enim hîc loquimur) ſe à rebus terrenis abdicarunt, & diuinis obſequijs ſeſe liberè mancipar unt; necnon iuxta Chriſti conſilium, votis obedientiæ, caſtitatis & paupertatis ſe adſtrinxerunt: at in his ſedulò obſeruandis Angelorum ſectantur veſtigia, ſupra enim diximus eos valdè Dei mandatis obedientes, & poſteà oſtendemus illos eſſe puriſſimos, omníſque integritatis & caſtitatis obſeruantiſſimos: & quod ad paupertatem attinet Caſſianus de ipſis ſermonem inſtituens ait. *Angeli naturâ pauperes ſunt, nihil ſibi conquirunt in proprium, neque aliud præterquàm Deum volunt.* Itaque ſi ex vulgato eloquio lippis atque tonſoribus agnito, *ſimile ſimili gaudet*, nulli dubium eſſe poteſt, quin Angeli tantarum virtutum amatores, peculiarem habeant Religioſorum curam, eoſque ſingulari diligentia ac vigilantia cuſtodiant, adiuuent, & protegant; exoptantes maximè vt illi ad ſupernam quâ fruuntur gloriam perueniant.

Angeli præcipuè ſunt Religioſorum cuſtodes, quod rationibus & hiſtorijs probatur.

Caſſian. in euangel. lib. 10. cap. 4.

Secunda ratio videtur ex priori colligi. Nullus inficias ibit, quin Angeli qui ſuam beatitudinem multis actibus internis, Deo firmiter adhærentes meruerunt, atque vincentes Angelos apoſtatas in ſanguine agni; non magni faciant eos qui bonis operibus continuò inſudantes, eandem merentur fœlicitatem, maiorique fe-

rantur amore, erga eos qui plus reliquis merentur: at verò bona opera quæ ex votis ſiue ratione votorum exequuntur Religioſi, ſunt magis meritoria quàm ſimilia illa quæ non ex voto fiunt, vt vnanimi conſenſu docent Theologi; & id manifeſta ratio concludit; nam opus quod procedit à pluribus virtutibus eſt magis acceptum Deo quàm illud quod procedit à paucioribus: opus autem quod procedit à voto, verbi gratiâ ieiunium, manat & fluit à virtute abſtinentiæ, & à virtute religionis ſimul; cùm ieiunium abſque voto à ſola abſtinentia procedat: & proinde minus acceptum eſt Deo quàm illud à voto procedens. Adde quòd opus à voto procedens, procedit adhuc à maiori liberalitate & charitate, quæ in voti emiſſione antecеſſerunt: quando enim quis vouit, liberaliter ſe ſe vouit & obligat Deo, & non ſine ingenti erga illum charitate, illius enim ſolius intuitu vota emittuntur. En ergo quot virtutes concurrant ſaltem antecedentes, ad opus ex voto factum, quo quidem vouens in holocauſtum ſe Deo conſecrauit: Religio, obedientia, charitas erga Deum, liberalitas, & aliæ virtutes. Cùm itaque conſtet hac ratiocinatione Religioſorum merita ex voto manantia, præſtare aliorum meritis, profectò ad merita & perfectiones Angelicas magis accedunt, & ſic magis quoque ipſi Angeli ad eorum cuſtodiam & protectionem inducuntur & alliciuntur, hinc Celada in lib. Iudith adducens Philonem Iudæum docet hominem Religioſum adhuc in terris, non terrenas virtutes alere, ſed cæleſtes, veréque olympicas beatorum perfectionem æmulantes, eſſeque imaginem ſupernæ gloriæ, & Olympiæ fœlicitatis.

Celada in cap. 8. Iudith. Philo Iudaeus lib. de agricultura.

Tertia ratio; Religioſi in carne hac importuna viuentes, eius illecebris ita renuntiarunt, ac ſi eâ eſſent exuti, inſtar S. Baſilij Monachorum Principis, cui cùm Præfectus quidam immanes cruciatus minaretur, reſpondit vt refert S. Gregor. Nazianz. *Iam tormenta quid agere queunt cum corpus deſit?* Audis Sancto Baſilio corpus deeſſe ac ſi totus eſſet ſpiritus & corporis expers, quòd ſuprà humanum faſtigium eſſet: at verò Angeli ſunt omninò corporis expertes: Sanctus ergo Baſilius (ſicut & alij probi Religioſi) videbatur aliqua ex parte eis aſſimilari, & ad eorum perfectiones accedere: cur non igitur dicemus illos Religioſorum præcipuè curam gerere.

In oratione de Laudibus S. Baſilij.

Quarta ratio; Probi Religioſi qui crucem Chriſti hoc eſt ieiunia, ex Eccleſiæ & regulæ quam profeſſi ſunt præſcripto, diſciplinas, & alias mortificationes, votis omnibus amplexantur, aptiſſimi redduntur qui ad Angelorum conſortium admittantur, vt ex hiſtoria Procopij Ducis nobis innoteſcit: ille enim cùm aurificem clam conduxiſſet, vt crucem auream componeret: & ille opifex crucem affa-

bre factam tradidiſſet, apparuerunt effigies duorum Angelorum in vtroque brachio crucis, Deo indicante Angelos gaudere eorum cōſortio, qui ſe crucis obſequio deuouerunt; cū igitur piorū Religioſorū cordi crux ſit inſita, & tanquam ſequaces & baiuli crucis, facta carnis (vt monet Apoſtolus) mortificent, eamque crucifigāt cum vitijs & concupiſcentijs, mundi opes, honores, vanitates ac voluptates floccè pendant, fortiterque in diſcrimen veniant cum Diabolo, carne & mundo, quibus omnibus ſe ſe Angelorum conſortio dignos reddunt: certiſſimum eſt Angelos eis inuigilare & ſuam impendere opem. *Rom. 12. ad Galat. 5.*

Quinta ratio; Viri verè Religioſi, humilitatis ſtatum ſectantur, nihil enim humilius quàm terrena deſpicere, & alta ſuperbaque contemptui habere: at in hoc ſunt Angelorum imitatores, nam ſicut ſuperbia reprobos Angelos perdidit, eorumque ruinæ cauſa extitit, & in præceps egit; ita humilitas fœlicitati initium dedit, & quamuis eſſent excellentiſſimi & plurimis perfectionibus etiam naturalibus exornati, nihil proindè agere voluerunt, quod tantillùm ſuperbiam redoleret, ſed tantam ſuam excellentiam, vt decebat, in ipſum Deum humillimè retulerunt: itaque non mirum ſi præ reliquis, Religioſos huius virtutis cultores, aſſeruent & ſedulò cuſtodiant ac iuuent.

Sexta ratio, Angeli ſunt quaſi ſpecula ſine maculâ & innocentes, cùm enim in gratia & gloria ſint confirmati, peccare non poſſunt: at veri Religioſi, etiamſi in gratia confirmati non ſint, ſed peccatis obnoxij, quia tamen à mundo ſunt ſemoti, non eis tot peccandi occaſiones occurrunt quot ſæcularibus, & ſolent ac debent; *Immaculatos ſe cuſtodire ab hoc ſæculo*, vt ait S. Iacobus, atque ſingulari curâ & ſtudio, vitæ innocenti incumbere tenentur, aliàs eorum religio valdè exigui eſſet momenti. Hinc S. Victor perfectus ille Religioſus, quaſi foret alterius naturæ & veluti Angelicæ, peccare neſciebat, vt refert S. Paulinus Epiſt. 34. Cùm ergo ipſi Religioſi talis innocentiæ & puritatis ſtatus, ſe ſe imitatores exhibeant, non mirum ſi aſſeueremus eos ipſis Angelis cordi eſſe, ab eiſque aduerſus quoſcumque Dæmonum inſultus protegi & cuſtodiri. *Iacobi 1.* *S. Paulinus.*

Septima ratio; Si aliqui ex Chriſtianis erga proximos, benignitate, miſericordiâ, & charitate flagrare debent, maximè Religioſi, nam ideò Religionem ingrediuntur vt potiſſimùm ſaluti proximorum inuigilent, & id maximè præſtant hi quibus ex officio incumbit Dei Euangelium prædicare, verboque ac exemplo alios docere: quò fit vt S. Gregor. Nazianz. illos vocet ſpirantes Eccleſiæ columnas ad illam ſuſtentandam: hæc eſt autem Angelorum præcipua *S. Greg. Nazian. in orat. de Baſilij laudibus.*

cura, tanto enim affectu erga Deum & nos ducuntur, vt non ſolùm noſtros cuſtodes, verumetiam noſtros Pædagogos & Inſtructores ſe ſe continuò exhibeant, vt aliàs diximus, immò totius Eccleſiæ Sanctæ columnas pluſquam marmoreas, ſe ſe clariſſimè oſtendant: non ergo mirum ſi eorum qui eis in hoc aſſimilantur, ſollicitam curam gerant.

Octaua ratio; Denique viri Religioſi præ reliquis Chriſtianæ Religionis cultoribus, tempus pro maiori parte in diuinis decantandis laudibus tranſigunt; at hoc eſt Angelorum munus, vt poſtea dicendum erit: & conſtat pręſertim ex illo triſagio quod continuò alternis vicibus decantant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, &c. magnifica Dei opera & beneficia extollentes: nulli ergo mirum videatur, ſi conſtanter hîc aſſeueremus, ex hac potiſſimùm ratione, ipſos Angelos indicibili affectu Religioſos cuſtodire, docere, auxiliari & protegere, immò ſi quibuſdam hiſtoriographis (de quibus poſtea) fidem adhibere volumus, ipſi interſunt quanquam inuiſibili pręſentiâ, dum Religioſi Pſalmos, Hymnos, & alias diuinas laudes celebrant, & cum eis pariter decantant. *Eſay. 6.*

Mitto alias rationes quæ hîc adferri poſſent, vt quòd Religioſi ſpiritali quâdam virtute reliquis ſuperemineant, ſicut Angeli cunctis hominibus pręſtant; & quòd in maxima remaneant quiete, animorum tranquillitate, & fraterno amore, ſicut Angeli ſunt omninò pacifici, & abſque vlla diſcordia, homines & ſe ſe mutuò diligentes, quod vix homines huius ſæculi poſſunt aſſequi, ſaltem cum tanta perfectione, vtpotè rebus & negotijs ſæcularibus implicati. Ex his itaque rationibus & alijs multis, inconfeſsò eſt omnibus, Angelos ad proborum Religioſorum cuſtodiam, eruditionem, auxilium, & protectionem moueri & excitari.

Quod autem ad hiſtorias attinet, quibus etiam conſtat Angelos pręcipuè Religioſos cuſtodire, eorumque curam gerere. Primò ſatis nota eſt hiſtoria S. Gregorij Magni, qui à Monachatu & Religioſo ſtatu, ad ſummum Pontificatum euectus fuit; ille ergo cùm aliquando duodecim peregrinos ad prandium inuitaſſet, tredecim numerauit, decimus enim tertius Angelus erat quem ſolus videbat, ſuſpicatus eſt autem Angelum eſſe, ex eo quòd in faciem eius intendens videbat illam ſtatim in forma adoleſcentis apparere, & poſteà in forma venerabilis cuiuſdam ſenis: cùm autem illi duodecim finito prandio egrederentur, illum decimum-tertium retinuit, & in cubiculum ſuum inducens, poſt familiare colloquium, ipſe Angelus declarauit ſe eſſe eius cuſtodem; vnde S. Gregor. in faciem ſuam corruit, Deoque de tanta eius beneuolentia gratias egit, & Angelus diſparuit.

Surius

Surius in vita S. Guthlaci Eremitæ, refert quantùm ei familiaris fuit eius cuſtos Angelus, veſpere & manc ei apparens: illi prædicebat futura, indicabat abſentia, arcana cœleſtia reuelabat, in omnibus conſolabatur, vt ipſemet Eremita Bertelino diſcipulo ſuo declarauit.

Idem refert Georgius Preſbyter de S. Theodoro Archimandrita, qui fuit multorum Monachorum pater, cui apparuerunt SS. Coſmas & Damianus multis Angelis aſſociati, cùm aduerſâ valetudine laboraret, cùm autem ipſe fleret, ſe morti proximum exiſtimans, quòd tantam non egiſſet pœnitentiam quantam exoptaret, quodque puſillum ſuum gregem nondum perfectè inſtitutum relinqueret; Sancti illi, & Angeli, à Deo ſicut olim Regi Ezechiæ, quindecim vitæ annos impetrarunt. Sunt quamplures aliæ hiſtoriæ ſimiles apud Auctores, ſed tantùm vnam in præſentiarum referam ex Annalibus Societatis Ieſu, de Ioanne Carrera viro non mediocri ſanctitate, & vitæ probitate conſpicuo, qui cùm erga ſanctiſſimam Dei Matrem & tutelarem ſuum Angelum, maximè deuotus exiſteret, cum ipſo tantâ familiaritate coniunctus fuit, vt veluti intimo cum amico, ſua conſilia ſermoneſque, & ſæpè in rebus arduis & dubijs interrogaret & conſilium exquireret, viciſſimque Angelus ad omnia reſponderet.

Georgius Preſbyter.

1551. lib. 13.

Sancti Angeli igitur, cunctis pijs Religioſis prompti ſunt, ad monendum, ad iuuandum, & benefaciendum. Quòd ſi forſan Religioſus in ſua vocatione vacillet: habet Angelum cuſtodem qui conſiliarius eius eſt, monitor & confortator ſedulus, & ſæpè r ſiſtens tentationi Diabolicæ: ſicut Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, refert de Germano quodam Monacho conuerſo Ciuitatis Colonienſis Laſſardo nomine, qui à Dæmone peccato ſuperbiæ tentatus, volebat à cœnobio recedere, quia cùm nobilibus parentibus eſſet oriundus, & in mundo multis ſeruis non careret, aliis tamen inſeruiendis erat deſtinatus: apparuit ergo illi Angelus eius cuſtos in forma venerandi cuiuſdam viri, qui cùm eum ad portam templi, & hinc ad Cœmeterium duxiſſet, & apertis ſepulchris ei mortuum quendam putridum & fœtidum oſtendiſſet, declaraſſetque illum breui futurum huic ſimilem, ſi relictâ clauſtrali requie ad mundum rediret, eumque ducere niteretur ad alia quoque conſpicienda cadauera, illicò reſipuit, pœnituitque quòd à Monaſterio egredi voluiſſet, & tunc portas templi & Cœmeterium claudi vidit, & Angelus eo ad dormitorium reducto diſparuit. Cauendum eſt igitur viris Religioſis ne in aliquod vitium incidant, ex quo propulſent à ſe tutelam & cuſtodiam Angelorum, qui in illis monendis, iuuandis, conſulendis,

Angelus monitor eſt Religioſi ſi in ſua vocatione vacillet.

Vincentius.

Hh

conſortandis, conſolandis, & eis benefaciendo continuò proni ſunt; Præſertim caueant à ſuperbia, iactantia, laſciuia, alijſque ſimilibus, quæ vitia peſtis ſunt quam effugere conatur Dei Angelus: nullo certè negotio ab his vitijs cauere poſſunt Religioſi, ſi perſoluto diuino officio in cellas ſuas ſe recipiant, niſi neceſſitas, charitas, aut ſuperioris obedientia, aliud agendum ſuadeant ac mandent; dum enim eſt in cella ſua Religioſus, & ibi legit aut orat, aut meditatur, aut ſcribit, aut aliquid aliud boni operatur (inquit Thomas à Kempis, de diſciplina clauſtrali) non audit detractiones, non percipit rumores, non videt vanitates, non trahitur ad leuitates: bonus cellita ciuis eſt cæli; cælum enim & cella ſunt nomina, quæ videntur adinuicem aliquam habere cognationem, vt aiebat Sanctus Bernardus ad fratres de monte Dei, à celando enim cœlum & cella nomen habere videntur, & quod celatur in cœlis, hoc & in cellis. Bonus cellita (ait idem Thomas à Kempis) amicus eſt Dei, ſocius Beatorum Angelorum, cognitor ſecretorum, inſpector ſermonum, victor tentationum, expulſor Dæmonum, bellator vitiorum, contemptor mundanorum, neglector curarum, poſſeſſor quietis, obtentor pacis, amator ſcripturarum, ſpeculator veritatis, guſtator puritatis, continuator orationis, collector ſanctæ meditationis, & deſtructor omnis euagationis. Hæc ſunt maxima Religioſorum bona in ſuis potiſſimùm cellis habita & acquiſita; ſed poſt amicitiam quam contrahunt, non exiguum eſt illud bonum, quòd ibi ſuorum bonorum Angelorum cuſtodum ſocij exiſtant, qui illos moneant, conſortent, eis conſulant, & in cunctis benefaciant. Amicos ergo quæritis ô Religioſi? fideliores his non inuenietis; Conſiliarijs egetis? intelligentiſſimi ſunt: Patronos deſideratis? diſertiſſimi ſunt: propugnatores ambitis? potentiſſimi ſunt & in vita & in morte: benefactores optatis? his liberaliores non habebitis. Itaque oportet vt Angelos veneremur, & colamus, caueamus illos offendere, idque tantò ſollicitiùs, quantò faciliùs contra eorum puritatem & continuam munificentiam peccatur.

Lib. 1. cap. 7. Thomas à Kempis.

S. Bern.

SECTIO II.

Quâ debeant reuerentiâ & honore, Religioſi & alij omnes, ſuos cuſtodes Angelos colere, eoſque amore proſequi.

APVD Gentiles tantus increuit honor erga tutelares Deos, illos ſcilicet in quorum protectione & tutelâ ciuitates eſſent, vt ne nominare quidem fas eſſet, ſicut refert Plutarchus [a], atque etiam Alexander ab Alexandro [b], cùm tamen falſa eſſet eorum tutela & defenſio; at quantò maiori reuerentiæ & honori nobis eſſe debent boni Angeli cuſtodes noſtri, quantoque debemus amore proſequi tantos Principes, & cœleſtis aulæ milites, qui noſtræ inuigilant tutelæ? Id nos docet Sanctus Bernardus cùm ait: *Et ſi ipſe* (ſcilicet Deus) *mandauit ipſis qui & ei ex tanta charitate obediunt, & nobis ſubueniunt in tanta neceſſitate, ingratos eſſe non licet, ſimus ergo deuoti, ſimus grati tantis cuſtodibus, redamemus eos, honoremus eos quantùm poſſumus, quantùm debemus, totus tamen ei reddatur & amor & honor, à quo tam ipſis quàm nobis eſt totum, vnde honorare poſſumus vel amare, vnde amari honorari-ve debemus.* Idem S. Bern. ſermone de Angelis nobis hunc reſpectum & venerationem inculcat cùm ait: *Penſate quanta nobis ſollicitudo opus eſt, vt dignos nos exhibeamus eorum frequentiâ, & eo modo conuerſemur in conſpectu Angelorum, ne fortè Sanctos offendamus obtutus. Væ enim nobis ſi quando Angeli prouocati peccatis & negligentijs noſtris, indignos nos iudicauerint præſentiâ & viſitatione ſuâ, vt iam neceſſe habeamus cum Propheta plangere, ac dicere: Amici mei & proximi mei aduerſùm me appropinquauerunt & ſteterunt, & qui juxtà me erant de longè ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam; elongatis nimirùm eis quorum præſentia protegere & propulſare poterat inimicos.* Idem in Pſalmum 90. *In quouis diuerſorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe, tu ne audeas illo præſente quod vidente me non auderes.* Idem adhuc hoc magis confirmat in ſermone de Angelis: *Si tam neceſſariam habemus familiaritatem dignationis Angelicæ, cauenda nobis illorum offenſa, & in his maximè exercendum, quibus nouimus eos oblectari.* Illa autem poſteà adferemus dum eos eſſe pacificos oſtendemus. Si itaque illos nobis ſemper præſentes ob oculos conſti-

Angelos honore colere, & amore proſequi debemus.

a Problem. 61.

b Lib. 2 genial. dier. cap. 22.

Serm. 12.

Serm. 1.

In Pſal 90.

Serm. 1.

tuamus & omnium operum verborumque teſtes omni exceptione maiores, vt par eſt, credamus, non ſolùm illos reuereri & colere ſtudebimus, verùm etiam nihil agendum tentabimus, quod eorum oculos offendere valeat. Anſam igitur arripere debent omnes, & maximè Religioſi, pro tam multis & magnis beneficijs ab ipſis ſuis tutelaribus Angelis eis collatis, animi gratitudinem, omnibus officijs ipſis exhibendi, aliàs profectò non mediocri notarentur ingratitudine: & id præclarè oſtendit Sanctus Ambroſius, vbi conſiderans quomodo Raphaël Angelus duxerit & reduxerit Tobiam Iuniorem, vt jam diximus, maximè hæc aduertit verba: *Profectus eſt autem Tobias, & canis ſequutus eſt eum.* Sed quid oportuit recenſere canem ſequutum fuiſſe Tobiam? Reſpondet ergo Sanctus Ambroſius ideò Scripturam meminiſſe canis, vt quid Angelo debeamus innoteſcat, Angelus adeſt, & homo; Angelus quidem, qui bono hominis conſulit, homo qui ſub tutela Angeli eſt; & canis qui ſymbolum eſt gratitudinis: ergo vbi adeſt homo & Angelus, adſit canis, quia oportet nos eſſe gratos Angelis, & omnibus modis noſtram eis animi gratitudinem demonſtrare. Notanda ſunt Beati Ambroſij verba, *Mutæ itaque* (inquit) *beſtiæ ſymbolo, Sanctus Raphaël Angelus Tobiam Iuuenem quem erudiendum acceperat, ad relationem gratiæ erudiebat.*

Erga Angelos haud ingrati eſſe debemus. *Lib. 6. exam. cap. 4.*

Hæc autem animi gratitudo, non ſolùm in illis colendis & maximo honore habendis conſiſtit, ſed etiam in ipſis ſummo amore proſequendis. Romani olim Manlium non modico affectu diligebant ob virtutes quæ in eo relucere cōſpiciebant; at poſtquàm reſciuerunt ipſum ſuâ vigilantiâ & diligentiâ impediuiſſe ne Galli Capitolium ingrederentur, vt illius loci tandem poſſeſſores exiſterent, maiori longè amore tunc erga illum ſunt affecti. Aſſuerus item Rex Aſſyriorum Mardochæum Iudæum diligebat, ſciens illum fuiſſe nutritium filiæ fratris eius Heſter nuncupatæ, quam in vxorem acceperat, & Reginam conſtituerat; at poſtquàm à quibuſdam ſuis domeſticis reſciuit, ab ipſo Mardochæo detectas fuiſſe Thares & Bagatham in propriam eius vitam conſpirationes, is Monarcha tunc erga illum longè maiora amoris indicia exhibuit; ita Angelos qui natura ſua ſublimes ſunt Spiritus, cunctis alijs rebus creatis ſuperiores, omnibuſque tùm gratię, tùm gloriæ perfectionibus donati, diligere debemus; ſed prętereà potiori ratione, quia tutores ſunt noſtri, & in dies eorum fauores, auxilia & patrocinia experimur, eos amore longè perfectiſſimo proſequi debemus, ne infami ingratitudinis labe, & grauiſſimis pœnis digni, exiſtimari & eſſe velimus. Et quidni eorum

amicitiam nobis conciliabimus, ſi nullum (vt aiunt) non moueamus lapidem, ad nobis acquirendam hominis etiam vulgi neceſſitudinem, familiaritatem, & beneuolentiam? Si Principis vel Nobilis & Optimatis alicuius, amicitiam & beneuolum affectum qui paucis diebus euaneſcit, tanti ſolemus æſtimare, vt nos ſufficienter ei dignas ſatis gratiarum actiones rependere non poſſe iudicemus, quid amabò pro tam beneuolo Angelorum erga nos affectu, tantiſque beneficijs, & acquirendis & conſeruandis etiam in perpetuum, agere non debemus, quò apud Deum mediatores noſtri & interceſſores exiſtant? Ad eorum æternitatem & cæleſtem hereditatem continuò tendimus, quid ergò non agendum, vt eos ad ſuſcipiendam deductionem noſtram inducamus, & vt in eadem aliquando fœlicitate eis aſſociemur? Solemus gratias agere ijs qui nobis veram viam quâ quò piam tendimus oſtendunt, & tot beneficiorum ab Angelis acceptorum haud memores erimus, & grates quàm maximas eis non perſoluemus, qui & Paradiſi viam nos docent, & cuncta ad illam obſtacula è medio tollunt, & qui tandem nos vſque ante Dei thronum ducunt & deferunt? & hoc ſanè ſatis nobis indicat id quod in libro Leuitici ſcriptum reperimus. *Iuſſit Dominus ſingulis annis menſe ſeptimo celebrare filios Iſraël feſtum ſolemne Tabernaculorum diebus ſeptem. Et dies primus horum* (ait Sacer Textus) *vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus.* Quare hoc feſtum ſic celebrari iuſſit? Reſpondet S. Thomas, ad conmemorandum beneficium diuinæ protectionis & deductionis eorũ per deſertum miniſterio Angelico, vbi, in tabernaculis habitarunt, vnde in hoc feſto debebant habere fructũ arboris pulcherrimæ, id eſt citrum, & lignum denſarum frondium, id eſt, myrthum, quæ ſunt odorifera, & ſpatulas palmarum & ſalices de torrente, quæ ſuum virorem diu retinent, quęque in terra promiſſionis inueniuntur; ad ſignificandum, quòd per aridam terram deſerti eos deduxerat Deus ad terram delicioſam, Ita S. Thomas. Et inde colligere debemus quantùm Angelis cuſtodibus noſtris debeamus, quantôque eos honore proſequi teneamur, ac eorum opem implorare, cùm duces noſtri fideliſſimi ſint, ducendo nos non in terram promiſſionis, in quam Iſraëlitę ducti ſunt, ibi enim quamplures perierunt, ſed in Patriam cœleſtem vbi in æternum viuamus, atque regnemus cum Chriſto præcipuo duce noſtro; æquum eſt (inquam) vt redamemus tam bonos Præſtites, tam liberales atque munificos, tam ſingulari ornatos beneuolentiâ & humanitate, qui vbique beneficentiæ ſuæ argumenta teſtimoniaque defigunt. Quod indicare mihi viſus eſt ille Angelus, qui ſanctum Petrum Eccleſię caput à Chriſto prępoſitum, è vinculis eripiendum

Leuit. 23.

1a. 2æ. q. 102. art. 4. ad 10.

acceſſerat: cum enim Carceris locum illuminaſſet, ait ſacer textus Act. Apoſt. *Percuſſoque latere Petri excitauit eum:* Tetigit latus ſedem cordis & fontem affectionis, quo ictu foras euocaret amorem purum atque diuinum: ita Angelus cuſtos noſter, noſtrum quatit latus, non vt ille manu, nec aurea virga vt in fabulis Mercurius, ſed inclytis & perennibus beneficijs, quibus vt è ſilice ferrum, ſic è pectore noſtro amoris ignem educere nititur, niſi nos duriores marmore aut ſolido adamante ſimus. Senſit hanc flammam S. Dionyſ. de Eccl. Hierar. dum ſe amatorem Angelorum dixit: Ita S. Leo Papa ſerm. de Epiphania, dum dulciſſimum illum amorem erga beatiſſimas illas mentes ſentiret, & ſingularē in homines beneuolentiam, eò rapere ſecum omnes cupiebat, & ſimili incendere deuotione, dum his vtebatur verbis: *Confirmate amicitias cum ſanctis Angelis.*

Act 12. Cur Angelus tetigit latus Sancti Petri in carcere.

S. Dionyſ. de Eccl. Hierar. cap. 13.

S. Leo, ſerm. 3. de Epiph.

SECTIO III.

Angelos inuocare & eorum auxilium implorare, in noſtris afflictionibus debemus.

HÆc Angelorum inuocatio nobis primò ex ſcriptura innoteſcit: nam in Geneſi, Iacob benedicens filijs Ioſeph ſic aiebat: *Angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris iſtis.* Hîc apertè S. Iacob Angelum inuocauit, ita in libro Iob habemus: *Voca ſi quis eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere.* Vbi nomine ſanctorum intelligit Angelos, vt S. Auguſtinus exponit in annotationibus in Iob, qui etiam illud: *Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei*, ad Angelos dici exiſtimat, iuxta quod dicitur eodem in lib. *Si fuerit Angelus loquens pro eo vnus de millibus, miſerebitur eis & dicet. Et libera eum.* Ita etiam docent SS. Patres.

Angeli ſunt à nobis inuocandi.

Gen. 48.

Iob. 19.

S. Auguſt.

Iob. 33.

Serm 2. in Pſal.

Et primò S. Bernardus ſermone in Pſalmum, *qui habitat*, monet quomodo bonum noſtrum Angelum in noſtris tribulationibus, tentationibus, & afflictionibus inuocare eiuſque auxilium implorare debeamus. *Quoties ergò*, inquit, *grauiſſima cernitur vrgere tentatio, & tributatio vehemens imminere, inuoca cuſtodem Angelum tuum, Doctorem tuum, adiutorem tuum, in opportunitatibus, & tribulationibus: inclama eum & dic, Domine ſalua nos, perimus.* Et idem S. Bernard. ſermone de triplici genere bonorum, *à Sanctis Angelis*, inquit, *auxilium quærendum eſt, & occultis ſuſpirijs & frequentiâ lachrymarum, vt illi ſupereminenti majeſtati preces noſtras offerant, referant gratiam, quia adminiſtratorij ſpiritus ſunt miſſi propter nos vt ha-*

Idem Bern.

reditatem capiamus ſalutis. Ita communis eſt opinio Sanctorum Patrum Angelos eſſe inuocandos ab omnibus, & quantò magis à Religioſis? videamus quomodo illos inuocabat S. Auguſt. in meditationibus ſuis, *Sancte Michaël, Sancte Gabriel, Sancte Raphaël, Sancti chori Angelorum, atque Archangelorum, per illum qui vos elegit, & de cuius contemplatione gaudetis, vos rogare præſumo. vt pro me culpabili, Deo ſupplicare dignemini.* Ita S. Chryſoſt. in Liturgia, *Cæleſtis militiæ Princeps Michaël, rogamus te nunc indigni, vt tuis interceſſionibus munias nos.* Ita quamplures Sanctæ Eccleſiæ Patres, quorum ſententias longum nimis eſſet hîc recenſere: illi pleno ore Sanctos Angelos inuocarunt, ad imitationem Patriarchæ Iacob. Hinc Petrus Faber Societatis Ieſu vir verè Religioſus (ait Orlandinus [a]) in omni regno ditioneque prætereunda, Principatus & Archangelos ſibi & incolis implorabat; & cùm ad vrbem aliquam oppidumue propiùs accederet, fundebat ſuper incolas orationem, & clementiſſimo Dei numini ſupplicabat, vt eius Regionis Archangelus, Angelique magiſtri ſingulorum hominum atque cuſtodes, præcipuo eam ſtudio curâque defenderent: & in hoc videbatur imitari Patriarcham Iacob de quo dicitur apud Ozeam, *Et inualuit ad angelum, & confortatus eſt, fleuit, & rogauit eum.* Vox autem rogantis Iacob iſta eſt, *non dimittam te niſi benedixeris mihi.* Ipſi autem Sancti Patres qui nos monent vt Angelos inuocemus, docent proinde illos flecti miſericorditer, & anxiè pro nobis orare: ita docet S. Auguſt. in ſoliloquijs, *Magna cura* (inquit) *& vigilanti ſtudio adſunt nobis* (Angelici ſpiritus) *omnibus horis & locis ſuccurrentes. & prouidentes neceſſitatibus noſtris, & ſollicitè diſcurrentes ad te* (Deus) *vt impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem, & referant ad nos deſideratam tuæ gratiæ benedictionem: ambulant enim nobiſcum in omnibus vijs noſtris, intrant & exeunt nobiſcum, &c.* Et clariùs S. Chryſ. libro de incomprehenſibili Dei natura, loquens de Angelis, *Rogant* (inquit) *pro genere humano quaſi dicant, pro his Domine rogamus quos tu adeò dilexiſti, vt pro eorũ ſalute mortẽ obires, animã in cruce efflares; pro his ſupplicamus pro quibus ipſe tuũ largitus es ſanguinem; pro his oramus pro quibus corpus tuum immolaſti,* &c. Mitto penè infinitos alios Patres, vt exemplum in medium proferamus de Seraphico Patre noſtro Franciſco, qui continuò in omnibus ſuis actionibus & maximè in tribulationibus, eorum implorare auxilium ſolebat: vnde ait S. Bonauentura in eius vita: *Tanto erat ipſis Angelicis ſpiritibus amoris vinculo copulatus, atque ita eos venerabatur, vt ob deuotionem ipſorum, ab Aſſumptione Virginis glorioſæ, quadraginta diebus inſiſtens ieiunauerit. Beato autem Michaëli Archangelo, eò quòd animarum repræſentandarum*

Cap. 40.
S. Chryſ.
Gen. 48.
a Lib. 3.
Ozeæ 12.
Gen. 32.
Cap. 17.
S. Chryſ.
Angeli pro genere humano precantur.
Cap. 9.
S. Franciſci deuotio erga Angelos.

haberet officium, ſpirituali erat amore deuotior, propter feruidum quem habebat Zelum ad ſalutem omnium ſaluandorum. Et quis enarrare ſatis poſſet, quanto feruore, deuotione, & lacrymis, eorum implorabat auxilium, & maximè pro peccatoribus & totius mundi ſalute? hanc Angelorum venerationem & inuocationem, nobis commendant dies ſolemnes & feſtiuæ ad eorum honorem inſtitutæ, & potiſſimùm eorum Principis S. Michaëlis. Id habemus ex Canone *pronunciandum* de conſecratione, diſt. 3. Ecce Canon, *Pronunciandum eſt Laicis, vt ſciant tempora feriandi per annum, &c. feriandi verò per annum iſti ſunt dies, natalis Domini, &c. dedicatio Eccleſiæ ſancti Michaëlis Archangeli, &c.* Et iam aliàs diximus diem vnum quodlibet anno aſſignari à Paulo V. ſummo Pontif. ad laudes Deo decantandas in honorem Angelorum cuſtodum, & ad eorum officium celebrandum. Eandem inuocationem nobis commendant tot Eccleſiæ in eorum cultum & potiſſimùm S. Michaëlis erectæ, tum in locis vbi Gentiles Martem quaſi Deum adorabant, tum in monte Gargano ſub Gelaſio Papa ab ipſomet S. Michaële, à quo etiam dedicatio facta eſt; tum Romæ à Bonifacio II. tum propè Conſtantinopolim à Conſtantino Magno, & in vrbe Coloſſenſium, alijſque Græciæ locis; tum à Iuſtiniano Imperatore plures; in Germania quoque plurimæ; tum in Gallia tempore Childeberti Francorum Regis in loco maris qui propter eminentiam ſuam Tumba vocatur in Britanniæ & Normaniæ finibus; & alibi denique quamplures Eccleſiæ & Capellæ fuère in honorem S. Michaëlis & SS. Angelorum conſtructæ, & feſti dies inſtituti ex antiqua Eccleſiæ tam Græcæ quàm Latinæ ordinatione & conſuetudine, in quibus Deus ipſe in ipſorum Angelorum memoriam colitur & laudatur, & in dicta loca & potiſſimùm in montes Garganum & Tumba, ſolent varij vndequâque peregrini confluere, eiuſdem S. Michaëlis & reliquorum cœleſtium ſpirituum, opem imploraturi.

Dies feſtiui in honorem Angelorum.

Diſt. 3.

In Angelorum & præſertim S. Michaëlis templa erecta.

Sed poſtquam eorum imploramus opem, ita promptè & tantâ virtute nobis ſuccurrunt, & auxiliantur, vt non immeritò aquilis & leonibus à S. Dionyſio comparentur; Aquila enim celeri volatu ſuprema petit, & ſolem fixè quanquam in meridie contemplatur, pulloſque ſuos à ſerpentum inuaſionibus defendit, ita vt tanto viſus acumine polleat, vt ſimul & ſemel vno oculo ſolem & altero pullos ad eos protegendos, vel etiam prędam intueatur, ſi quibuſdam naturalibus Philoſophis fidem adhibere velimus; ita Angeli tanquam celeres aquilæ lucidiſſimum Deitatis ſolem continuò contemplantur *ſemper* enim *vident faciem Patris*; nec propterea deſinunt nos tanquam pupillos eorum tutelæ & protectioni commiſſos, ab infernalibus

De Celeſt. Hierarch. c. 19.

Angeli in nobis ſuccurrendis, Aquilæ & Leoni comparantur.

Matth. 18.

nalibus ſerpentibus defendere & tueri, atque nobis neceſſaria miniſtrare, immò ſuper alas ſuas portare, vt ipſe Deus Moyſi aiebat: *Hæc dices domui Iacob, & annuntiabis filys Iſraël. Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Ægytijs, quomodo portauerim vos ſuper alas aquilarum, & aſſumpſerim mihi*; per has aquilarum alas, intelligunt Interpretes Angelorum protectionem. Exod. 19.

Leo etiam benè hunc fauorem protectionemque Angelicam deſignat: Leo enim terret hoſtes, nec aliquis contrà eius vires conſiſtere valet, vnde ait Pauſanias Agamemnonem in clypeo ſimulachrum Leonis ad terrendos hoſtes geſtaſſe. Continuò ergo ab Angelo qui in clypeo protectionis adeſt, Dæmon fugatus ac territus abſcedit; Quòd ſi legis Leonem formidare ignem, ſcias id quidem verum eſſe in Angelo, horret, & meminit quodammodo fugæ, cùm ignem accendimus concupiſcentiæ.

At obijcit Hoſpinianus Caluiniſta, talem Angelorum inuocationem & cultum, nec-non dies feſtos eis dicatos, pugnare cum Apoſtolo, qui Coloſſenſibus hæc dat monita: *Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans fruſtrà inflatus ſenſu carnis ſuæ, &c.* Et vt figmento ſuo aliquem colorem allinat, adducit Commentarium Theodoreti, qui omnem Angelorum cultum damnare videtur. Reſpondent S. Pauli interpretes, Apoſtolum loqui de illis qui Angelos ità colebant, vt eos Chriſto tanquam excellentiores anteponerent, qui cultus ſanè peruerſus immò ſacrilegus erat, & propterea ipſe Apoſtolus vt iſtos coargueret ac retunderet, ſæpiùs ex inſtituto, excellentiam & eminentiam Chriſti ſuper Angelos prędicauit, & Chriſtianis inculcauit, vt vt ad Coloſſenſes, ad Hebręos, ad Galatas, & ad Corinthios: *Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus?* quò ſimiliter indicauit, tantùm abeſſe vt Angeli ſint Chriſto ſuperiores, quin etiam ipſis ſanctis hominibus in iudicio tanquam iudicibus ſubijciendi ſint. Quod verò ad Theodoretum ſpectat, dicimus illum nonnullos hæreticos redarguere, quòd in quibuſdam oratorijs in Phrygia, Sancto Michaëli alijſque Angelis, tanquam Chriſto maioribus ſacrificarent; Quod ſine dubio eſſe deteſtandum ac abominandum iudicabat.

ad Coloſſ. 2. ad Coll. loco cit. ad Hebr. 1. Galat 1. 1. Cor 6.

SECTIO IV.

Quid agendum vt Angelo, quem inuocamus, grati ſimus.

Vt Angelis grati ſimus quid agendũ.

SI Angelo cuſtodi & protectori noſtro pro nobis pugnanti, cuius opem implorare debemus, grati eſſe velimus, & ab eo exaudiri, ductum eius ſequi debemus, acquieſcere eius conſilijs, gratias ei immortales de tot tantiſque à Deo acceptis beneficijs agere, illum venerari & colere, vt dictum eſt; & inſuper cauendum à conſilijs Dæmonum. Si modò aliquis Chriſtianus & Catholicus Rex, ſuos Regni Conſiliarios à ſuis conſilijs deturbaret, & Turcas aduocatos vel alios Chriſtianæ Religionis inimicos ad conſilium adſciſceret, & cuncta eorum conſilio ageret, quem finem & euentum expectares? An non Regni interitum? Quia Roboam ſenum conſilio relicto, iuuenum conſilium ſequutus eſt, amiſit decem Tribus; quid non amittet qui relicto Angelorum conſilio, qui ſunt veri, ſapientes, ac fideles amici, Dæmonum conſilio cuncta gubernat ſua? Dic miſer peccator, quæ ſequeris conſilia dum te meretrici tradis, & ſequeris eam velut bos ductus ad victimam? cùm ludo ſubſtantiam perdis? &c. niſi Dæmonum, qui tibi infenſiſſimi ſunt inimici? num vides illos te quò volunt ducentes? quò tandem eorum ductu peruenies, niſi quò ipſi peruenerunt? Cures ergo Angelos reuereri, & omnem eis debitum honorem præſtare, eorum acquieſcas conſilijs, & eorum ſequaris ductum, & bene tibi erit; Iacob illuſtrem Patriarcham & virum verè religioſum tibi ob oculos conſtitue, & illum imitari coneris qui cuſtodem, opitulatorem, & optimum conſiliarium, agnouit atque ſuſpexit Angelum ſuum; & quod multò eſt ampliùs, coram eo fleuit & rogauit, ſicut Ozeas Propheta luculenter expreſſit. Iacob (vt ſcripſit Moyſes) illa vox eſt, *Non dimittam te, niſi benedixeris mihi.* Ita hanc eximiam fidem & pietatem huius Patriarchæ tibi æmulandam putes, tuumque cuſtodem & tutelarem Angelum in magno habeas pretio, eiuſque benedictionem in nomine Domini factam ſubinde petas religioſè, tanquam à maiori & meliori tuo amico conſiliario, tutore, ac protectore; verè eſt amicus ille fidelis, qui medicamentum eſt vitæ & immortalitatis, de quo habet Eccleſiaſticus: Ille eſt qui ſingulari ſuâ prouidentiâ tibi conti-

Cap. 12. Gen. 32.

Cap. 6.

nuò adeſt, luce conſilioque ſuo te inſtruit, tutelâ protegit, infeſtum hoſtem noſtrum vincit, nos gratiâ & cœleſtibus donis cohoneſtat. Sanè ingrati, improuidi, & ſupplicio digni ſumus, niſi omnem illis cultum & reuerentiam tribuamus, atque intimo animi ſenſu illos amemus: ſic tamen vt fateamur omnes, & præ nobis feramus, nullis officijs & religione conſequi poſſe, vt eorum erga nos ſtudium & præſtantem voluntatem æquaſſe videamur.

CAPVT XVII.

De forma & habitu in quibus apparuerunt Angeli.

SECTIO I.

Qua in forma apparuerunt.

PRÆSVPPONENDVM primò nos ſentire & intelligere Angelos nobis adeſſe illuminationibus, boniſque cogitationibus, prout ex ſuperioribus liquet; & ſic inuiſibiliter Angelus apparuit Balaamo [a] pergenti ad maledicendum populo Dei, & Abrahamo [b] filium immolanti, & anteà in graui ſopore vel in ſomnis [c]. Apparuit & in ſomnis Sancto Ioſepho Sponſo Virginis Matris Dei, dicens [d] *Surge, accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi*, &c. Sic & inuiſibiliter Angelus deſcendebat in probaticam piſcinam, quæ erat Hieroſolymis, & mouebat aquam, in quam poſt motum eius qui prior deſcendebat ſanus fiebat à quacunque detineretur infirmitate. Plures & magis frequentes ſunt inuiſibiles Angelorum his ſimiles acceſſiones vel apparitiones.

De inuiſibili Angelorum apparitione.

a *Num.* 22.
b *Gen.* 22.
c *Gen.* 15.
d *Matth.* 2.
Ioan. 5.

Legimus quoque illos multoties apparuiſſe viſibili aliquâ formâ & in corpore aſſumpto, non quòd quantum ad illas pertinet corpore indigeant ad munera ſua exequenda, ſed propter nos, vt faciliùs ſe ſenſibus noſtris ad bonum & vtilitatem noſtram accommodent; & quandoque cum gloria ſe manifeſtant, vt viſibiliter inter homines conuerſando, demonſtrent ſocietatem futuram cum eis in futura vita, vt ſtatim dicemus.

De viſibili Angelorum apparitione.

De modo autem quo apparuerunt aliquando, loquens Cæſarius

Angeli quandoque in pue-

rorum forma apparuerunt, ad Chriſti imitationem. *Lib. 8. c. 7.*

refert Sanctæ Richmundis vitam deſcribens, quomodo ipſa ſemel Chriſtum quaſi de nouo natum viderit in præſepio à Virgine reclinatum, vt in ipſamet eius Natiuitatis nocte, quem comitabantur & venerabantur Angeli. requiſita autem cùm poſteà fuerit, quales eſſent Angelorum effigies, reſpondit ſtaturas habere humanas, facies Virginibus ſimillimas, genas ad inſtar roſarum rubentes, & reliquis membris intectis niue candidiores. Aduerte autem formam illam humanam quam aſſumpſerunt dum apparuerunt, ſæpè non fuiſſe formam alicuius hominis prouectæ ætatis, ſed pueri; & in hac forma ſemel Abbati Zenoni in Scythia, apparuit Angelus qui cuſtos eius erat, illumque pane refecit, poſtquàm caſu è cella ſua egreſſus per noctem errauit, tres noctes dieſque ambulans, & poſteà in ſuam reduxit cellam, & diſparuit.

Ita in forma pueri quoque apparuit Sanctæ Franciſcæ Romanæ Angelus eius cuſtos, vt refert Andræas Valladerius in eius vita.

Aliud exemplum Angeli in forma pueri, eſt illud quod Beato Auguſtino contigit ſcribenti librum de Trinitate, cùm enim ſemel poſt diuinum ſtudium, veſpere ſuper littus maris propè ciuitatem Hipponenſem, cuius erat Epiſcopus, deambularet, puerum miræ pulchritudinis ſuper littus maris ſedentem inuenit, qui factâ in terra paruulâ foueâ, aquam è mari hauſtam cochleari argenteo in illam effundebat, & cùm inquiſiuiſſet Sanctus Auguſtinus quid ageret, ſeriò reſpondit: Volo totum iſtud exhaurire mare, & iſti foſſæ (ſi poſſim) infundere, & cùm illi diceret iſtud eſſe impoſſibile, mox puer, poſſibiliùs (inquit) mihi eſt hoc præſtare quod intendo, quàm te implere quod cogitas; voluis enim cogitatu, & æſtimas volumine breui concludere quid ſit illud indiuiduæ Trinitatis inexplicabile Sacramentum, & hoc quidem antequàm poſſis, iſti paruulæ foſſæ, maris vndas infundam, hæc dicens diſparuit.

Alia quamplura afferri poſſunt exempla de apparitione bonorum Angelorum in puerili forma, vt de illo qui Beatæ Dorotheæ cùm duceretur ad martyrium apparuit, vt referunt Anthoninus a, & Petrus de Natalibus, &c. Nunc videndum illos id ad imitationem Chriſti præſtitiſſe, ipſe enim non ſolùm dum natus eſt, & vſque dum adoleuit in noſtra natura puer in mundo fuit, ſed etiam poſtquàm cœlum conſcendit, pluries in forma etiam pueri apparuit, cur non illum imitarentur Angeli? Quædam ergo exempla accipe.

a 1 *p. tit.* 8. *cap.* 2. *Pet. de Natal.*

Cantipratenſis refert Chriſtum cuidam Monacho Ciſtercienſi, viro pietate pleno, in terra Brabantiæ in forma pueri elegantiſſi-

Lib. 2. *de apibus c.* 1. Chriſtus in

ma apparuiſſe, de frigore conquerentis & flentis quòd nullus eum colligeret, & hoſpitium præſtaret, quod audiens Monachus, & cum in brachijs eleuans & oſculatus, volens cum puero equum conſcendere, & illum in hoſpitium portare, de eius brachio exiliens diſparuit, ſed non abſque magna probi illius viri triſtitia, nam tunc nouit illum eſſe ſanctiſſimæ Virginis Filium.

forma puerili quandoque apparuit.

Idem Cantipratenſis narrat Chriſtum in forma etiam pueri apparuiſſe in Sacramento Duaci in Eccleſia Canonicorum Sancti Amati Epiſcopi.

Lib. 2. c. 40. num. 2.

Refert quoque Surius S. Liduuynam eundem Chriſtum in forma ſpecioſiſſimi pueruli, illam blandiſſimè aſpicientis vidiſſe, eique gratias egiſſe, quòd ſe indignam ancillam ſic viſitare dignatus eſſet.

Rem etiam narrat mirabilem ex Ioanne Taulero, Ludouicus Bloſius de Virgine Monacha quæ diuino amore flagrans, optauit videre Chriſtum, cui ſtatim adſtitit petenti, in forma pueruli pulcherrimi.

Ferunt etiam Seraphicum Patrem noſtrum S. Franciſcum aliquoties puerum Ieſum inter ſanctiſſimæ ſuæ Matris vlnas conſpexiſſe, & potiſſimùm in monte Aluernæ, vt mihi etiam ibidem exiſtenti anno Iubilęi 1625. ad Capitulum Generale Romæ celebrandum properanti, narratum fuit: etenim illius Conuentus Patres ex traditione habent, ſuper vna arbore ipſam Beatam Virginem dilectiſſimum Filium ſuum in forma pueruli inter vlnas geſtantem apparuiſſe, & Fratribus ibidem pręſentibus & conſpicientibus benedixiſſe, de cuius arboris ligno & ramis ibidem aſſeruatis, vidi cum Patribus qui ſimul mecum dictum Capitulum Generale adibant. Multas porrò hiſtorias legi, quas nimis longum eſſet recenſere, quibus conſtat Angelos ſæpè in puerili forma ad imitationem Chriſti apparuiſſe.

Apparuerunt quoque pluries Angeli in forma hominum, ſiue iuuenum ſiue ſenum venerandorum, vt anteà notauimus, dum de Angelis qui pręcipuè religioſos cuſtodiunt diximus; Nunc tamen alia ſubijcienda ſunt exempla, & potiſſimùm ex Scripturis petita. In forma viri apparuerunt ipſi Angeli Abrahæ, ad quercum Mambre; Quod & explicat S. Auguſtinus. Ita in eadem forma Loth apparuerunt, cumque promptè à Sodomis egredi compulerunt.

Angeli quandoque in hominum ſiue iuuenum ſiue ſenum apparuerunt.

Gen. 18. & ad Heb. 13.

S. Aug. lib. 15. de Ciuit. Dei cap. 19. & alibi.

Gen. 19.

Alius etiam Angelus in forma viri apparuit Ezechiēli, indutus lineis, & atramentarium ſcriptoris habens in lumbis: *Qui ſignabat ſigno tau, frontes virorum lugentium & dolentium, ſuper cunctis abomi-*

Ezech. 9.

nationibus quæ fiebant, vt ab exterminio liberarentur. In ſpecie quoque viri apparuit quidam Angelus Gedeoni [a], & Manue [b] vxorique eius parentibus Samſonis. In forma verò iuuenis adoleſcentis expediti apparuit Tobiæ [c] vt iam aliàs diximus. Et ſic apud S. Marcum [d] apparuit ſanctis mulieribus in ſepulchro Domini iuuenis ſedens coopertus ſtolâ candidâ; & rurſùm apud S. Ioannem [e] apparuerunt duo Angeli tanquam iuuenes in albis ſedentes, & item duo, [f] in Christi Aſcenſione in cælum. Hermas [g] S. Pauli diſcipulus Angelum ſibi in Paſtoris ſæpè apparuiſſe recenſet, & plura ſibi reuelaſſe. Meminit quoque Theodorus Lector [h] lib. 2. collectaneorum Hiſtoriæ Sacræ, Angelos in forma militum apparuiſſe, cùm enim, inquit, Neocęſariæ aliquando terræ motus futurus eſſet, miles quidam ciuitatem ingrediens, duos milites illâ abeuntes & alium quendam poſt tergum ipſorum clamantem vidit, ac dicentem, ſeruate domum in qua eſt theca Gregorij; ſicque terræ motum factum & maximam partem ciuitatis collapſam, domum verò Gregorij Thaumaturgi, id eſt mirabilium patratoris ſeruatam.

a *Iud. 6.*
b *Iud. 13.*
c *Tob. 5.*
d *Mar. cap. 16.*
e *Ioan c. 20.*
f *Act. 1.*
g *Lib. 2. reuelat.*
h *Theodorus lib. 2.*

SECTIO II.

Angeli in forma glorioſa virorum, & alijs formis non humanis apparuerunt.

Angeli quandoque in forma glorioſa virorum apparuerunt. Dan. 10.

DVo ſunt hâc in ſectione, & quoad primum, legimus apud Daniëlem, Angelum Gabrielem qui ei apparuit illique ſacroſancta myſteria ventura detexit, illi in forma glorioſa apparuiſſe, vt ſatis ex ipſomet contextu patet. Deſcribitur enim vir veſtitus lineis, cuius renes erant accincti auro obryſo, & corpus eius quaſi chryſolitus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius vt lampas ardens, brachia eius, & quæ deorſum ſunt vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis, & vox ſermonum eius vt vox multitudinis.

Dan. 3.

Et anteà apud eundem Danielem, cùm miſſi fuiſſent in fornacem ignis ardentis Sidrach, Miſach, & Abdenago, eò quòd noluiſſent adorare ſtatuam Nabuchodonoſor: Angelus Domini deſcendit cum illis & ſoluit illos, & excuſſit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantem, & non tetigit eos omninò ignis, neque contriſtauit, neque quicquam moleſtiæ intulit: veriſimile eſt autem illum in forma glorioſa apparuiſſe, cùm dicat Sacer Textus, ſpeciem eius ſimilem fuiſſe Filio Dei, quid enim

Filio Dei glorioſius à quo omnis Angelorum & Beatorum gloria pendet? Ille pariter Angelus qui in Reſurrectione Chriſti apparuit, ſe ſe in forma glorioſa repręſentauit, & tanto reliquis creaturis pulchriorem, quantò ſol ſuo ſplendore ſtellas ſuperat, erat enim eius aſpectus quaſi fulgur, & veſtimenta eius ſicut nix; vnde ſepulchri cuſtodes exterriti fuēre, cùm aſpectum illum glorioſum ferre non poſſent. Sic etiam Angelus deſcribitur cum gloria, poteſtate, & lumine, in Apocalypſi, *nam amictus erat nube, in capite eius Iris, facies vt Sol, pedes eius tanquam columna ignis*; Quæ omnia eius gloriam in qua apparebat, clarè oſtendunt. Ita in eadem gloria, poteſtate, & lumine, apparuit in eadem Apocalypſi quod certè lumen quia diuinum & ſuprà lucem humanam eſt, dum apparet hominibus timorem primo congreſſu incutit, & deijcit admirantes, donec diuina voluntas mentem dederit, quæ poſſit illud pati, non enim Angeli lucis & gloriæ tantùm ſplendore ornantur, ſed & quia Dei legati, eius quoque repręſentant in mandatis, ſignum majeſtatis atque auctoritatem. Iam anteà in fœliciſſima Chriſti Domini Natiuitate vnus Angelus nuntius ad Paſtores Miſſus, dum iuxta eos ſtetit claritate Dei circumfulſit illos, & ita illi timuerunt timore magno, donec Angelus monuit ne timerent, indicium enim boni Angeli eſt ſi primò terreat, deinde exhilaret, mali verò ſi initio exhilaret, deinde mœrorem incutiat; vnde S. Athanaſius in vita Sancti Anthonij refert illum dixiſſe, *Si poſt timorem ſuccedit gaudium, à Domino eſt viſio, ſecuritas enim animæ præſentis maieſtatis indicium eſt; ſi verò incuſſa formido permanſit, hoſtis eſt qui videtur.* Et tandem in Actis liquidò patet Angelum qui S. Petrum ab Herodis carcere liberauit, in forma glorioſa apparuiſſe, & cum maximo lumine ingentique gloria, nam habetur in ſacro textu, *Ecce Angelus Domini adſtitit, & lumen refulſit in habitaculo*; lumen illud quod ita ab eo refulgebat, & per totum habitaculum dilatabatur, erat ipſius Angeli gloriæ lumen.

Matth. 28. *Apoc. 10.* *Luc. 2.* Angelus bonus primo terret, deinde exhilarat, malus è contra. *Act. 12.*

Quod ad ſecundum ſpectat, quòd videlicet nonnunquam Angeli in alijs formis quàm humanis apparuerint, conſtat quoque ex ſcriptura, nam ſemel Angelus Deum repræſentans, apparuit in forma ignis non vrentis Moyſi. Et iterùm Angelus qui conducebat populum Iſraël, ipſum in columna ignis præcedebat noctu, & diu in nube; & huc pertinere poteſt illud Pſalmiſtæ, *qui facit miniſtros ſuos flammam ignis.* Præclarè Angelus dicitur *ignis*, ſicut enim ignis inter omnia elementa ſummæ eſt efficacitatis, nec duntaxat continua corpora allambit, & ſe ſe illis medullitùs inſinuat, ſed etiam ad ea ſe conuertit; ita tutelaris Angelus cognatâ ignis efficacitate, hu-

Angeli quandoque in alijs formis quàm humanis apparuerunt. *Exod. 3.* *Exod. 40.* *Pſalm. 103.*

manam ſcoriam purificans ex hominibus Angelos facere contendit, moribus, munditie, ſanctimoniâ, & innocentiâ.

4. Reg. 2. 4. Reg. 8. Ezech. 1. De Cal. Hier. cap. 15. Prętereà Angeli in forma ignei currus, & equorum igneorum Heliæ apparuerunt, & illum rapuerunt per turbinem in cælum. Et rurſùm demonſtrati ſunt Angeli cuſtodes Iſraëlis & Elizæi, puero eius in forma quoque equorum, & curruum igneorũ. Et in Ezechiele: *Similitudo eorum erat aſpectus quaſi carbonum ignis ardentium, & quaſi aſpectus lampadarum; & erat viſio diſcurrens in medio animalium, ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens, & animalia ibant & reuertebantur in ſimilitudinem ignis coruſcantis, cum rota in medio rotæ*, &c. quæ de Angelis explicat S. Dionyſius Areopagita.

Dan. 5. Vnus quoque Angelus apud Danielem apparuit, tantummodo in digitis tanquam manus hominis ſcribentis in pariete; *mane thecel phares*, quo, Regi Baltazaro mors annuntiata fuit.

Inſuper, apparuit Angelus in forma ſtellæ Regibus, Magis Chriſtum quærentibus, vt multi Doctores docent, illoſque ad locum vbi Chriſtus natus erat vt eum adorarent, conduxit.

Lib. 2. cap. 25. num. 8. Et denique Cantipratenſis narrat Angelum cuidam venerabili fœminæ, aliquando in forma pulcherrimæ auis apparuiſſe, vt iam aliàs diximus.

Lib. 3. de ſummo bono cap. 8. Iſaia ca. 31. His ſuperaddere poſſumus quod ait Leſſius, veriſimile eſſe ipſos Angelos in aërea ſpecie comparituros in iudicio, ad maiorem iudicis majeſtatem, quæ etiam eſt ab impijs conſpicienda. Ita Cornelius in Iſaiam ait, probabile eſt Angelos in cælo aſſumpturos corpora glorioſa ex æthere, quibus paſcant oculos Beatorum, vt ab eis videri & ore ad os loqui poſſint, hoc enim videtur poſcere amicitia, & arctiſſima vnio & communicatio, quæ erit inter Angelos & homines beatos quaſi ciues cæli.

Cornelius in cap 12 act. Angeli induunt quandoque formã ſuorum clientum. Tob. 5. Dan 3. Aduerte porrò eundem Cornelium in Acta Apoſtolorum, docere ipſos Angelos ſiue in Veteri, ſiue in Nouo Teſtamento conſiderentur, quandoque induere ſpeciem & perſonam ſuorum clientum, ſimiliumue hominum, vt res eorum curent & negotia peragant. Sic Raphaël comes, immò dux Tobiæ induit ſpeciem Azariæ: *Ego ſum* (inquit) *Azarias Ananiæ Magni filius*. Sic cum tribus Pueris in fornacem Babylonicam deſcendit Angelus ſimilis filio Dei putà Chriſto, qui eos ab igne illæſos ſeruauit, vt ſuprà dictum eſt. Celebre eſt in Annalibus Hiſpanorum miraculum Paſqualæ Viuas qui Mauros in prçlio viſus eſt profligare, cùm tamen ipſe prælio non intereſſet, ſed ſacrificio Miſſæ, nimirum Angelus eius perſonam ſuſcepit, & eius vice pugnauit ac vicit; ita audiente te ſacrum, Angelus negotia tua ſæpè ſæpiùs gerit, & meliùs quàm tu ipſe, ſi te hoc beneficio dignum prębeas.

Iam

Iam alibi diximus ſimile reperiri in Chronicis Ordinis noſtri Minorum, de Reu. Patre Ioanne Parmenſi, iampridem totius Ordinis Generali miniſtro, quòd videlicet Angelus eius cuſtos vt veriſimile eſt, ſpecie & habitu illius fratris, qui ei ſacro miniſtrare ſolebat, eidem cùm ipſe miniſter abeſſet & obdormiſceret, miniſtrauerit. Sic quando defuncti viuis apparent, crebrò id fit per Angelos qui defunctorum formam aſſumunt, vti docet S. Auguſt. Nonnulla adducit exempla idem Cornelius, & inter alia vnum quod refert Ioannes Moſcus in prato ſpirituali, de puella Alexandrina, quæ cùm ſua in pauperes erogaſſet, indeque depauperata, ex fornicatione victum quærere cogeretur, tandem facti pœnitens baptiſmumque poſcens, cùm nemo vellet eſſe eius Patrinus & ſponſor, Angeli aulicorum quorundam formam aſſumentes, ſponſores ſe pro ea præbuerunt. Simile eſt in vita S. Stephani primi Regis Hungarorum, cùm enim Conradus Imperator ei bellum moueret, iamque exercitus procederet, Angeli nuntiorum ſpecie literas detulerunt quaſi à Conrado ſcriptas, quibus iubebat ſuos pedem retrò referre, domumque redire. Similia ſunt in vita S. Venceſlai Principis Bohemiæ apud Dubrauium in ſua hiſtoria Bohemica. Mira itaque ſunt officia & beneficia Angelorum erga ſanctos & fideles, quibus maximè ſunt eis deuincti.

Chron. min. lib. 1. cap. 57.

S. Auguſt. lib. de cura pro mortuis agenda.

Cap. 107.

Lib. 4. & 5.

SECTIO III.

In corporibus aſſumptis apparent Angeli, & quandoque Dei perſonam referunt.

EX ſupradictis iiſque diuerſis Angelorum apparitionibus, ſatis manifeſtè conſtat eos, vt ſic appareant, aſſumere ſibi corpora, propter nos & in noſtram vtilitatem, illaque eis vniri, non quidem vt formis aut vt ſolùm motoribus, (inquit S. Thomas) alioqui quęcumque mouerent eſſent eorum corpora, ſed ſicut liberis motoribus repręſentatis per corpora illa mobilia aſſumpta. Et hinc docent Theologi, ipſos Angelos talia corpora non poſſe ſibi per informationem & ſubſtantialiter vnire, nec etiam hypoſtaticè, ſicut perſona verbi diuini ſibi humanam naturam vniuit; id enim ad Deum ſolùm ſpectat. Dum ergo talia aſſumpſerunt corpora, illa ſolùm accidentaliter ſibi vnierunt, ea mouendo, ac ſi per informationem ab anima viuerent, & illis tanquam inſtrumentis vtendo ad ſe mani-

1. p. q. 51 art. 2.

Angeli aſſumunt quandoque corpora, quomodo & quid in eis præſtare poſſunt.

feſtandos. Ipſa autem corpora ſic ab Angelis aſſumpta, aliquando ſunt vera corpora hominum recens defunctorum (quæ etiam aſſumere poſſunt Dęmones) quandoque ſunt tantùm apparentia, & ex circunſtante aëre condenſato eformata, admixtis quibuſdam exhalationibus & vaporibus, ſimilibuſque mixtis imperfectis, quandoque craſſioribus & proindè obſcurioribus, quandoque ſubtilioribus & propterea lucidioribus, ſic vt vtraque inter ſe commiſceant & condenſent, vt ſolida corpora, colores & figuras membrorum humanorum referant; vt enim aqua cogitur in glaciem, & interdùm dureſcit in cryſtallum; ita aër quo ſe ſe veſtiunt, denſatur in aliquid aſpectabile, & quod tangi poteſt, vt conſtat de Angelis quos Abraham vidit, lauit enim eorum pedes, & illis appoſuit cibos, denique etiam comederunt: falluntur ergo qui putant ea non eſſe corpora, ſed quaſdam in animis hominum imaginationes. Talia autem corpora diſparentibus Angelis, mox in aërem & vaporem reſoluuntur, vt ait Vaſques, ſicque ſubitò ſe ſe ex oculis auferunt. Hinc elice, in huiuſmodi corporibus non eſſe veros colores, ſed apparentes, quales in nubibus & iride cernuntur, & ſi propiùs viderentur, non ita apparerent.

1. part. diſp. 184. cap. 4.

Quomodo addenſari poſſunt corpora aërea ab Angelis aſſumpta.

Quæritur autem quomodo corpora tam tenui ſubtilique materiâ fabricata, poſſint ita addenſari, vt ſolida ſint, & non ſemper cedant tangenti, vt conſtat de illis corporibus aſſumptis ab Angelis, qui olim Abrahamo & Loth apparuerunt, & quorum pedes lauerunt. nec proinde ipſos eſſe Angelos agnouerunt. Reſpondent peritiſſimi Theologi, non poſſe quidem corpora illa, tantam in ſe recipere ſoliditatem quantam habent humana caro & oſſa, ac proinde ſemper habere ex ſe quod facilè cedant tangenti, Angelos tamen in illis intimè pręſentes per virtutis ſuæ applicationem, efficere poſſe ne tangentibus cedant, imò vt carnis atque oſſis duritiem habere videantur. Si quis autem percunctetur quomodo Angeli ſibi ipſa efforment corpora; dicemus illos hoc naturaliter aut naturali ſuâ virtute pręſtare poſſe, quia in eo genere operis, quod ſolo locali motu, vel dilatationis, vel compreſſionis, & ſimili perficitur, nihil eſt quod naturalem vim ipſorum excedat, qui tam potentes ſunt ad mouendum, & alia peragenda quæ apud nos difficultate non carent, aut quæ ſatis comprehendere non valemus. Quod autem de Angelis dicitur, idem de animabus ſeparatis dicendum, poſſunt ſiquidem in aliquo corpore vel aëreo, vel igneo, vel ſimili apparere, vt conſtat de anima Samuëlis in corpore aſſumpto, (non verò Dæmon, vt aliqui volunt) Saüli Regi apparentis, & de Moſis anima, quæ in Chriſti transfiguratione apparuit [a]. Docent autem Sancti Patres, & Eccle-

1. Reg. 28. & Eccleſ. 46. a Matth. 17.

ſiaſtici atque hiſtorici ſcriptores fide digniſſimi, dictas apparitiones fuiſſe animarum, tum Samuelis tum Moiſis, nihil enim eſt in hoc opere quod ſolo locali motu perficitur, quod facultatis motricis quam habet Angelus, vim illius ſuperet naturalem. Vide tract. de Anima, Cap. 15. Sect. 2.

Verùm quamuis ipſi Angeli in aſſumptis illis corporibus, poſſint ambulare, comedere, loqui, vt Angelus Raphaël, verbi gratiâ, loquutus eſt cum Tobia, ambulauit, & comedit; tres tamen illæ actiones ab Angelis exercitæ, non ſunt eiuſdem rationis cum noſtra ambulatione, comeſtione, & loquutione, nos enim vitaliter hæc facimus, hoc eſt per inſtrumenta vitalia & per organa corporea diſpoſita & viuentia, non item Angeli, qui corpora informare & animare nequeunt; poſſunt tamen huiuſmodi operationes ita imitari, vt non poſſint à nobis deprehendi eſſe falſæ, fictæ, vel adumbratæ.

Fauet ratio; cuius enim eſt potentia, eius quoque eſt actio; vnde nihil poteſt habere opus vitæ, quod non habeat vitam ſeu animam, quæ eſt potentiale principium talis actionis: atqui aſſumpta illa corpora carent animâ, nec viuunt; quare, in illis non poteſt opus vitæ ab Angelis exerceri, ipſi ergo propriè non loquuntur, ſed aliquid præſtant loquutioni perſimile, inquantùm ſonos in aëre efformant humanis vocibus ſimiles; neque etiam verè comedunt, quia corpora ab illis aſſumpta, non ſunt talis naturæ vt in ipſa poſſit alimentum conuerti, cùm illa corpora calore natiuo, cæteriſque partibus ad peragendã nutritionem requiſitis, careant; ex quo etiam ſequitur eadem corpora non poſſe vitaliter augeri, cùm vitalis accretio ſemper cum nutritione coniuncta ſit. Alia quędam de huiuſmodi corporum aſſumptione, dicemus in tractatu de Angelis malis, vbi oſtendemus Dęmones quoque corpora aſſumere poſſe.

Sed quærunt nonnulli, an quandoque Angeli loco Dei, vel eius perſonam referentes apparuerint, & tanquam Deus ipſe loquuti fuerint, atque aliquid hominibus mandauerint: & affirmatiuè reſpondent, probantque multis ſcripturæ locis, juxta Sanctorum Patrum expoſitionem, & præſertim Sancti Dionyſij [a] de Cœleſti Hierarchia Sancti Auguſtini [b] 3. de Trinitate Sancti Hieronymi [c] ad Galat. & aliorum, vt in Geneſi, quando Angelus apparuit Agar, & tanquam Deus loquutus eſt dicens: *Multiplicans multiplicabo ſemen tuum*: Ita quando Deus pepigit fœdus Circumciſionis cum Abrahamo, & ipſe promiſſionem accepit benedictionis plurimarum gentium in ſeipſum, id præſtitit vnius Angeli miniſterio, vt notat Sanctus Auguſtinus: vnde Dominum apparuiſſe teſtatur Sanctus Stephanus in Actis, quia Angelus ille veluti Deus lo-

a *De Cœl. Hierar. c. 4.*
b *3. de Trin. cap. 11.*
c *Ad Gal. 3.*
Geneſ. 16.
Geneſ. 17.
Act. 7.

Angeli quandoque loco Dei apparuerunt. & loquuti ſunt. *Gen. 18.* *Gen. 19.*

quebatur, & eius perſonam referebat: ita adhuc in eodem Gen. libro, dicitur Deus apparuiſſe Abrahæ ad ilicem Mambre, *Et cùm eleuaſſet oculos vidit tres viros*, quos Angelos fuiſſe conſtat ex cap. ſequenti, vbi dicitur: *Relicto Abraham, Angelos intraſſe Sodomam.* Reſponderi tamen poſſet probabiliter, non tres loquutos fuiſſe in nomine & perſona Dei, ſed vnum tantùm ex illis, qui fortè fuit ipſe Deus, quem Abraham appellauit Dominum: vnde non dicitur tres Angelos veniſſe Sodomam, ſed duos tantùm. Item in Exodo, dicitur Dominus apparuiſſe Moyſi in rubo & igne, & loquutum fuiſſe Dominum cum Moyſe in monte Syna: Sanctus autem Stephanus, hanc narrans hiſtoriam in Actis, ait: *Expletis annis quadraginta apparuit illi in deſerto montis Syna in igne flammæ rubi; & facta eſt ad eum vox Domini, dicens: Ego ſum Deus Patrum tuorum*, &c. Quæ verba dixit idem qui apparuit in rubo: & infrà idem S. Stephanus ait loquutum fuiſſe Moyſem cum Angelo in monte Syna; cùm tamen Scriptura, nunquam loquutionem Moſis cum Angelo, ſed cum Domino referat: apparuit ergo Angelus in perſona Dei, & in eadem vel eandem repræſentans loquutus eſt.

Exod. 3. *Exod. 19.* *Loco citato.*

SECTIO IV.

Quo habitu apparuerint Angeli.

In diuerſo habitu & figura apparuerunt Angeli. *Matth. 28.*

QVOD ad Angelorum habitum ſpectat, ex Scriptura habemus, illos veſtibus albis fulgentibus ac formoſis indutos apparuiſſe. Ita refert Sanctus Matthæus de illo Angelo qui reuoluit lapidem monumenti, vbi poſitum fuerat corpus Ieſu, ad hoc vt ſanctæ mulieres introſpicere poſſent, & illo non inuento crederent reſurrexiſſe, aitque Euangeliſta, vt iam ſectione ſecundâ præcedente dictum eſt: *Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & veſtimenta eius ſicut nix.* Et apud Sanctum Lucam: *Duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti*: & tum jam diximus ſectione primâ præcedente ex SS. Marco & Ioanne Angelos ipſos poſt Chriſti Reſurrectionem in ſtolis ſeu veſtibus candidis apparuiſſe: & in eius Aſcenſione in cœlum, cùm eius Apoſtoli illum euntem intuerentur: *Ecce duo viri aſtiterunt juxtà illos in veſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum?* &c. Vnde Sanctus Leo ſermone de Aſcenſione Domini, ait: *Aſtiterunt ipſis Angeli duo, mirabili veſtium candore fulgentes.* Albati autem apparere viſi ſunt,

Luc. 24. *Act. 1.* *Serm. 2. de Aſcenſ. Domini.*

non quòd alterius coloris veſte, vt purpurei, cęrulei, &c. vti eis non liceat, vt Seuerus Antiochenus ſomniauit, ſed quia candor placet Angelis, & in veſte, & in mente. Et profectò illos eſſe candidatos conuenit, apud quos perpetui feſti ac nuptiales dies, continua gaudia, & æterna ſunt conuiuia: Vnde magna illa turba, quam vidit Sanctus Ioannes in Apocalypſi, *quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus*, &c. *ſtantes ante thronum Dei*, eius deſideratiſſimum & pulcherrimum vultum in beatis illis nuptijs & conuiuijs intuentes, *Amicti erant ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Cùm igitur ſimilibus gaudijs continuò fruantur Angeli, non mirum ſi in veſtibus candidis apparere viſi ſint. Id etiam ad Chriſti imitationem præſtiterunt, & maximè poſt eius Aduentum in mundum, in illo enim multa eſt mentio de veſte alba, & in capillis adhuc vt in Apocal. *Caput autem eius & capilli erant candidi velut lana alba, & tanquam nix*. Quò fit etiam vt in eadem Apocalypſi, Laodicenſi Eccleſiæ Deus ſuadeat, vt veſtimentis albis ſe ſe induat, vt non appareat dedecus nuditatis eius; Id autem voluit fieri ad Chriſti & Angelorum imitationem: Hinc Eccleſiaſtes aiebat, *Omni tempore ſint veſtimenta tua candida*; quod maximè ad conſcientiæ candorem & puritatem referri debet. Quidam ex recentioribus in feſto Sancti Michaelis, dum Angelos dicit quandoque in veſte alba apparuiſſe, his vtitur verbis: Candido veſtitu eoque Sacerdotali pingimus Angelos, in ſignum innocentiæ, gloriæ, & gaudij, & quia Sacerdotum quaſi munus ſubeunt, quando & pro nobis preces fundunt, & noſtram ſalutem promouent. Adpinguntur eis etiam varia inſtrumenta, quibus eorum officia explicantur: Thuribulum, quia preces noſtras Deo offerunt: Statera, quia facta hominum trutinant & examinant: Tuba, quia electos conuocabunt in die Iudicij: in columnis Altarium eriguntur, vt tremendo Miſſæ Sacrificio intereſſe dignoſcantur. Hęc ille.

Apoc. 7. *Apoc. 1.* *Apoc. 3.* *Eccl. 9.*

Ex eo autem quòd ipſi Angeli in forma humana, & ſic vt ſuprà induti, ſæpè apparuerunt, atque ex praxi & conſuetudine Eccleſiæ ſoliti ſunt ſic depingi ac formari; eorum imagines continuo in honore habitæ ſunt, & à ſanctis viris approbatæ. Deinde id etiam ex Scriptura habemus; in veteri ſiquidem Teſtamento conſtat Cherubinorum ſtatuas in Templo fuiſſe erectas; Oraculis quoque diuinis admonemur cum gemmis ſolitos depingi; Ezechiel enim de omnium pulcherrimo dixit: *Omnis lapis pretioſus operimentum tuum*, vt aliàs diximus. Conſtantinus Magnus teſte Damaſo in Baſilica olim dicta Conſtantiniana, nunc verò Lateranenſi Eccleſia præter innumeras ex auro & argento icones quatuor per-

Angeli variè depinguntur, & cur.

grandes ex argento Angelos varijs gemmarum ignibus collucentes ſtatuit, quin etiam in fronte perferunt Angeli crucem loco labari & trophæi, quia illorum Rex Chriſtus Cruce Dæmonem vicit. Item alati pinguntur, vt eorum celeris obedientia & in nobis diligentiſſimè inſeruiendis affectus oſtendatur, ſicut aliàs diximus, illorum etiam alarum leuitas (inquit Sanctus Dionyſius) indicat quòd terreni corporis ſarcinâ liberi, toti abſque vlla admixtione vel pondere ad celſa ferantur. Quòd autem nudi & diſcalceati deſcribuntur, hoc ſignificat quòd liberi, abſoluti, & expediti, abſque exterioris omnis adiectionis labe ſint puri, & ad diuinæ ſimplicitatis ſimilitudinem tendant. Etiam ſæpè nubibus inambulantes pinguntur, quò docent nos modum, vt aduerſa tranquillè vincamus, nubes quippè nihil aliud eſt, niſi quidam vapor denſatus. Zonâ denique cingi viſi ſunt ad eorum deſignandam caſtimoniam, non enim caſtitas ſolùm eſt corporis, verùm etiam cordis & mentis, vide B. Dionyſium vbi ſuprà.

Cap. 15. cæl. hier.

SECTIO V.

Adſunt Angeli pijs Religioſis, alijſque probis fidelibus, in mortis articulo, & in animarum egreſſu à corporibus.

Angeli adſunt piis fidelibus in mortis articulo, & in egreſſu animarum à corporibus.

POST tot tantaque ab Angelis exhibita hominibus beneficia in præſenti vita, non eſt eorum prętermittenda erga ſuos clientes beneuolentia & ſingularis amor, vbi enim ipſi in mortis articulo ſunt conſtituti, non eis abeſſe ſolent, vt eos conſolentur & ab infeſtatione Dæmonum protegant & liberent; ipſi quippè tunc acerbiſſimè ſęuiunt, ſcientes quia modicum tempus habent: & notant aliqui eſſe valdè veriſimile, non vnum nequam ſpiritum tunc adeſſe ad hominem ſupplantandum, ſed plures, ita vt poſſint animæ dicere: *Circundederunt nos ſicut apes.* Circundant enim animas vt peccati aculeum infigant, vel per infidelitatem, vel per deſperationem, vel per pręſumptionem de Dei miſericordia. O quantâ ſunt tunc homines circundati anxietate, neſciunt quam inituræ ſint viam eorum animæ, omni hominum auxilio deſtitutæ, deſerentes omnia ſibi chara, opes, honores, amicos, &c. ſed & eas tunc remordet conſcientia peccatorum prętcritorum, præſens mortis memoria, angit

Pſal. 117. Plures Dæmones inſidiantur in morte hominum.

tas ſubſequens ęternitas nunquam finienda,& in qua adhuc ignorant an eis futura ſit proſpera an non: igitur inter has mortis tenebras, trementes & ſcientes ſe breui ſummo Iudici rationem reddituras, neceſſarium eſt illis in tot anguſtijs auxilium Angelorum, qui pro eis pugnent, eaſque conſolentur. Sine dubio adſunt in hac via periculoſa, tunc inuigilant,tunc lucem præbent contra vmbras mortis Angeli lucis, & vires Sathanæ reprimunt: & dum ipſas animas hominum ad portum fœliciſſimum appuliſſe, & à carnis ergaſtulo in gratia deceſſiſſe contingit, tunc illi Sancti Angeli maximâ lętitiâ perfuſi, & tanquam partâ victoriâ triumphantes, ſuperno Iudici repręſentant, & tandem in Cœlum ad Deum euehunt, & inter Angelorum Choros dignis ſedibus collocant in ęternum manſuras, niſi priùs aliquid expiandum habeant, tunc enim illas in ipſum expiationis & purgatorij locum deducunt; neque enim credendum videtur id fieri à Dęmonibus, quicquid aliqui dicant; quod confirmatur ex eo quod habetur apud Sanctum Lucam; ibi enim conſtat animam pauperis & mendici Lazari à corpore ſeiunctam,ab Angelis in ſinum Abrahæ fuiſſe deductam, vt etiam cantat Eccleſia in Officio Defunctorum. *Sinus autem Abrahæ*, ait Sanctus Auguſtinus, *eſt locus quietis in quo poſt mortem recipiebantur, & etiamnum recipiuntur omnes imitatores fidei & pietatis Abrahæ, qui ante Chriſtum Limbus Patrum, poſt Chriſtum eſt Cœlum, quod eſt Paradiſus Beatorum.* Sicut igitur ante mortem Chriſti, iuſti ab Angelis ducebantur in Limbum Patrum, tunc dictum Abrahæ ſinum, quovſque pretium noſtræ redemptionis ſolueretur, panderenturque portæ Cœli; ſic quando poſt mortem ipſius Chriſti, in purgatorium ignem ducuntur, ab Angelis Sanctis non à Dęmonibus portantur. Quod pręclarè docet Serarius: *Poſtquàm*, inquit, *anima è corpore exceſſit, idem Angelus eam comitatur, ſolatur, animat, vt confidenter ſe Tribunali diuino ſiſtat, obijciens eius oculis merita Ieſu Chriſti pretioſiſſima, in quibus tempore illius Iudicij fidere debeat: ſi autem ad expiandas peccatorum reliquias adiudicata fuerit Purgatorio, ibi eam ſæpè inuiſit, ſolatur, certiorem reddit de precibus piorum pro ea in mundo fuſis, & denique de futura liberatione ſecuram eſſe iubet.* Hæc ille. Poſteà verò illas animas expiatorio igne purgatas, ſicut eas quæ à corporibus egreſſæ nihil expiandum habent, in ſinum Abrahæ qui nunc cœlum eſt empyreum deducunt, comitantibus alijs Angelis, vt credibile eſt, pro cuiuſque meritis & dignitate: Quod patet non ſolùm ex citato loco Sancti Lucę, ſed etiam ex eo quod notat Sanctus Athanaſius in vita Sancti Antonij, qui quidem vidit animam Ammonis Monachi ab Angelis in Cœlum deferri, & pro-

Angeli ducunt animas ad Cœlum, vel Purgatorium.

Luc. 16.

Lib. 4. de anima, & eius origine, cap. 16.

In cap. 12. Tobiæ, q. 12.

In vita Sancti Antonij, cap. 31.

pterea audiuit eos lætantes & comitantes illam vſque ad thronum Dei: ita de anima S. Onuphrij in eius vita legimus, nec-non de S. Pauli Eremitæ anima, atque S. Antonij, & multorum aliorum, quæ ab Angelis poſt mortem in cælum empyreum delatæ, maieſtatis diuinæ oculis repræſentatæ fuerunt. Ipſorum verò Angelorum animas deducentium, Princeps eſt S. Michaël, vt ſancta canit Eccleſia, *Archangele Michaël conſtitui te Principem ſuper animas ſuſcipiendas:* & alibi: *Venit Michaël Archangelus cum multitudine Angelorum, cui tradidit Deus animas ſanctorum, vt perducat eas in Paradiſum exultationis;* ſed ille vt dignior, habet generalẽ huius negotij curam, Angelus autem cuſtos proximam & ſingularem, & hic eſt fructus cuſtodiæ Angelorũ, de quo non obſcurè meminit Deus ipſe in Exodi lib. *Mittam Angelum meum qui præcedat te, & cuſtodiat in via, introducat te in locum quem præparaui.* Et quis eſt iſte locus omnibus prædeſtinatis à Deo ab æterno præparatus, niſi cælum empyreum? id habemus ex verbis ipſius Chriſti, quæ in futuro iudicio in ſuorũ electorũ fauorẽ eſt prolaturus, vt eſt apud Matth. *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum, à conſtitutione mundi,* id eſt ex quo ab æterno eſſe conſtituendum mundum decretum eſt: is ergo locus eſt in quem Angeli animas in perpetuum beandas deducunt & deferunt, vt ait S. Anſelmus in elucidario: *Cùm iuſtus* (inquit) *in extremis agit: Angelus ſuus cuſtos, cum multitudine Angelorum venit, & animam ſponſam Chriſti de carcere corporis tollit, & cum maximo dulciſſimæ melodiæ cantu, & immenſo lumine ac ſuauiſſimo odore, ad cæleſte perducit palatium, in ſpiritualem Paradiſum.* Ita docet Iulianus Archiepiſcopus Toletanus, de origine humanæ mortis: *Cùm* (inquit) *imminente morte anima à corpore ſeparantur, Angelos ibi adeſſe fatendum eſt qui exeuntes à corporibus animas iuſtorum accipiant, & piorum receptaculis introducant.* Et probat de Lazaro, de quo ſuprà. Præ alijs autem ſedulò eſt aduertendum id quod pro eodem argumento habet S. Chryſoſtomus: *Qui purè* (inquit) *communicant corpori dominico, in extrema hora Angelis ſtipati, rectà in cælum adducentur;* vnde Iſaïas manus Angelorum quibus portantur fideles, & adducuntur in ciuitatem ſanctam Hieruſalem cæleſtẽ, comparat equis, & quadrigis, & lecticis, & carrucis, ait enim: *Et adducent fratres veſtros de cunctis Gentibus donum Domino, in equis & in quadrigis & in lecticis, & in mulis, & in carrucis, ad montem ſanctum meum Hieruſalem, dicit Dominus:* vbi S. Hieronymus ſuper eundem locum per equos, quadrigas, lecticas, & diuerſi generis vehicula, Angelica intelligit miniſteria, de quibus in Prophetia Habacuc legitur: *Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio. His equis,* inquit Hieron. *curribus, & quadrigis, Helias raptus*

S. Michaël eſt à Deo conſtitutus ad animas ſuſcipiendas, &c.

Exod. 23.

Matth. 25.

Anſelm.

Cap. 10.

Lib 6 de Sacerd ſoliloq. cap. 27.

Iſay. 66.

Tom. 4.

Habac. 3.

raptus in cœlum eſt, & Eliſæus circundari ſe atque ſeruari, neſcienti puero demonſtrauit; ita ergo accidit animæ ſanctæ in ſuo egreſſu à corpore: vnde cantat tunc Eccleſia: *Subuenite Sancti Dei: occurrite Angeli Domini, ſuſcipientes animam eius, efferentes eam in conſpectu altiſſimi.*

CAPVT XVIII.

De imitatione Angelorum.

SECTIO I.

Quomodo aliqualiter ſint imitandi in ſuis perfectionibus Angeli.

SI Angelorum beneuolentiam ac gratiam nobis conciliare velimus, glorioſa contentione, ea quæ eis grata & chara eſſe ſolent & tanquam perfectiones poſſident, magni pendere & æmulari debemus, quantò enim ad eorum imitationem propiùs acceſſerimus, maiori nos amore proſequentur, quandoquidem amoris cauſa eſt morum ac vitæ ſimilitudo; & vt ait Ariſt. in Eth. *eſt amoris mater effectrixque beneuolentiæ.*

Angeli in ſuis perfectionibus sūt imitandi.

Ariſt.

Primò, Angeli ſunt valdè humiles; quemadmodum enim ſuperbia reprobos Angelos in præceps egit & perdidit, ita & humilitas bonos Angelos beauit; ideo ſi quandoque ad eorum beatitudinem peruenire intendamus, operæ-pretium eſt eos in hac virtute humilitatis imitari, & nihil magis eorum cordi eſt, quàm vt ipſorum ſequamur humilitatem, quam etiam ita modo ſingulari amplexatus eſt Chriſtus eorum Dux & Caput. Hinc S. Auguſt. nos ita omnes monet: *Serpens*, inquit, *ſcit nos non poſſe redire niſi per humilitatem qui per ſuperbiam lapſi ſumus: dux nobis ipſe fuit ad ſuperbiam, modò ad humilitatem ducem Chriſtum ſequamur.* Et idem S. Auguſtinus: *Si ergo Dominus Altiſſimus*, inquit, *cuius excellentiæ non eſt finis, in omni creatura ſua, & ea quæ in ſupernis, & ea quæ in infimis eſt conſtituta, in Angelis videlicet, & in hominibus humilitatem conſiderat & probat, quantùm neceſſe eſt nobis humilitati ſemper ſtudere, ipſamque in omnibus conſeruare, vt ſic placeamus Conditori noſtro?* Et poſt pauca addit: *Diſcamus humilitatem per quam Deo propinquare poterimus, ſicut ipſe in Euangelio ait: Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde,*

Angeli ſunt in ſua humilitate à nobis imitandi.

Lib. 50. homil. hom. 12.

Serm. 233. de tempore.

& inuenietis requiem animabus veſtris. Per ſuperbiam mirabilis Angelorum creatura cecidit de cælo, per humilitatem Dei fragilitas humanæ naturæ aſcendit in cælum. Si itaque Angelorum Choros ad quorum ruinam reparandam ſumus conditi, repetere velimus; nullum eſt ad id medium aptius, quàm nos humilibus ad eorum imitationem mancipare obſequijs.

Angeli ſunt in ſua puritate à nobis imitandi.

Secundò, Angeli ſunt puriſſimi, omniſque integritatis & caſtitatis obſeruantiſſimi; quid enim quæſo illis purius, caſtius, & ab omni amore impuro alienius? placent illis igitur pura atque pudica corda & corpora fidelium; cognata eſt enim Angelis virginitas, & cœlibum conſuetudine mirificè delectantur: ſicut Daniel Propheta, Maria Deipara, Cæcilia, Agnes, Catharina, Barbara, Clara, aliæque Virgines multæ vtriuſque ſexus, nobis teſtimonio eſſe poſſunt: Nam legimus Virgines in Angelica fuiſſe tutela, vt præ alijs liquidò conſtat de Sancta Cæcilia, quæ Sponſum ſuum Valerianum monuit ne eam attingere auderet, quia in Angeli tutela erat, qui nimio zelo corpus eius cuſtodiebat; & hinc S. Cyrillus dicit caſtitatis gloriam eſſe Angelicam coronam, & Sanctus Athanaſius libro primo de Virginitate, eam vocat Angelorum vitam, & Sanctorum coronam. Huc refert Sanctus Ambroſius illa Chriſti verba: *In Reſurrectione neque nubent neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in Cælo:* Quæ verba ſatis nobis indicant, quanto in pretio virginitatem & puritatem habent Angeli: hinc idem Ambroſius poſteà hęc habet: *Neque mirum ſi pro vobis Angeli militant, qui Angelorum moribus militatis, meretur eorum præſidium caſtitas virginalis, caſtitas etiam Angelos facit, qui eam ſeruauit Angelus eſt, qui perdidit Diabolus eſt.* Suffragatur Sanctus Bonauentura, qui poſtquam luculentis verbis oſtendit Deo gratiſſimam eſſe caſtitatem, docet etiam illam multùm Angelis placere, cuius rationem reddit, *Quia*, inquit, *cùm naturaliter omne animal diligat ſimile ſibi, etiam Angeli caſti, homines caſtos familiariùs diligunt:* & vt alius inſignis Doctor addit, plurimos vacillantes ad ſtatum caſtitatis eligendum inducunt, tum per ſeipſos, tum per aliorum conſilia: vnde illi ſemper Virginibus communicationem, familiaritatem, directionem & protectionem exhibuerunt, vt potiſſimùm conſtat de Beata Lucia, Agnete, Theophila, & alijs.

Catecheſi 10

Lib. 1. de Virg. p. 4.

Matth. 22.

Lib. 2. de profeſſ. Relig.

Vnicornis (vt multi ferunt) ſe ſe familiarem ac tractabilem virginibus exhibet; Ita Angeli ijs qui puritatem ac caſtitatem conſeruant ſe ſe familiares reddunt: & ſicut aues quæ Paradiſi nuncupantur, non niſi de rore Cœli nutriuntur & viuunt; ita ros puritatis & caſtimoniæ aliarumque virtutum, æternitatis auium, hoc

eſt Angelorum cibus ſunt atque nutrimentum, nihil magis eos delectare videtur; & forſitan, vt aliqui docent, ad illam deſignandam puritatem, in veſtibus albis apparuerunt in Chriſti Reſurrectione, Aſcenſione, & alibi pluriès, vt ſuprà diximus.

Angelorum innocentia & ſimplicitas eſt à nobis imitanda.

Tertiò, Angeli ſunt innocentes & ſimplices, nec leuiſſimâ peccati labe vnquam inquinantur, mente & cogitatione ſemper integri, affectu benigni, religione pij, vnanimiter indiuiſi, & pace ſecuri: Placent etiam illis innocentes & ſimplices, pueris ſimiles, omnis fraudis, doli, impoſturæ, mendacij, & ſimulationis expertes. Vnde etiam Chriſtus illud dixiſſe videtur apud Sanctum Marcum his verbis: *Amen dico vobis, quiſquis non receperit Regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud.* Ita quoque eis maximè placent quotquot reperiuntur alijs ſuprà nominatis perfectionibus donati.

Marc. 10.

Angelorum obedientia eſt à nobis imitanda.

Quartò, Angeli ſunt valdè obedientes, nam nequidem minima & abiectiſſima miniſteria ſubire detrectant, quin ea cupidiſſimè diligentiſſimèque ſuſcipiunt & obeunt, vt Dei inprimis omni imperio obſequantur; Deinde etiam vt homini ſalutem conſulant, ita illis maximè placent qui in omnibus Deo & ſanctæ ſuæ Eccleſiæ obtemperant, eorumque mandata ſedulò obſeruare curant: & in hoc maximè eorum opem, auxilium, & amorem ſibi maximè conciliant.

Angelorum ſapientiam quomodo imitari debemus.

Quintò, Angeli maximâ ſcientiâ & ſapientiâ ſunt prędíti, vt ferè ab initio huius Tractatus probauimus, ab exordio enim ſuæ creationis habuerunt ſpecies infuſas, quibus omnia naturalia & ſupernaturalia abſque vllo diſcurſu aut ratiocinatione, cognoſcere poſſent: Ita illis placent hi qui Dei cognitionem adipiſci curant, atque rerum omnium quæ ad ſuam conferunt ſalutem, ſicque non ſolùm ſcientiam habent ſpeculatiuam, verùm & practicam, quæ vera eſt Sanctorum ſcientia, & ſapientia meritò nuncupari debet.

Angeli ſunt à nobis in ſuâ fortitudine imitandi & quomodo.

Sextò, Sunt fortes & potentes virtute, vt ex Dauide aliàs oſtendimus, & conſtat de illo Angelo (quem anteà diximus eſſe Michaëlem, quamuis nonnulli alij Gabriëlem) qui centum octoginta quinque millia exercitus Sennacherib vnâ nocte interemit: Ita placent illis qui forti, valido ac conſtanti animo, dimicant aduersùs Dęmones, carnem, & mundum, eiſque reſiſtunt fortes in fide, illi enim coronam merentur in Cœlis; vnde Sanctus Paulus: [a] *Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit.* Hinc idem Sanctus Paulus [b], *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Et ad Romanos [c], *Si Deus pro nobis, quis contrà nos?*

a 2. *ad Tim.* 2.
b *Ad Philip.* 4.
c *Rom.* 8.

Angelorum charitas eſt à nobis imitanda.

Septimo, Incredibili ergà Deum & nos omnes charitate flagrant; vnde inſtar igneorum curruum ad Elizęi orationem ali-

quando apparuerunt; & prętereà noſtræ ſalutis cupidi ſunt & amantes, & ad implenda Dei mandata, & maximè vt de nobis curam gerant, & benefaciant velociſſimi ſunt ac feruentiſſimi, perlibenter mentes conſolantur afflictas, ſicut Agar profugæ, Sanctæ Magdalenæ, & aliarum mulierum ob Chriſti mortem lugentium, &c. Ita non modico afficiuntur gaudio, dum nos ergà Deum amore & timore ferri vident, eius obſeruantes præcepta, eumque toto corde diligentes, dum etiam ipſi Angeli charitate ergà proximos flagrantes nos conſpiciunt, atque celeriter & maximo feruore ac zelo animarum ſalutem, totis niſibus quærere & procurare, afflictos aut aduersâ valetudine laborantes pro viribus conſolari, à malis eripere, & in omnibus benefacere; & hinc S. Maximus: *Qui Deum* (inquit) *caſto amore proſequitur, Angelicam inter homines vitam agit*: nemo autem vero & caſto illo amore ad Angelorum imitationem, Deum proſequi poteſt, niſi etiam erga proximos charitate flagret.

Gen. 16.

Cent. 1. ſent. 42.

Angeli de noſtra pœnitentia lætantur.

Luc. 15.

Octauò, gaudent ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, vt aiebat Chriſtus apud Sanctum Lucam; ita ſi de ſimili pœnitentia lętemur, illis videmur gaudium accreſcere, & talis noſtra lætitia illis multùm placet.

Angelorum inſtar debemus eſſe pacifici.

Nonò, Nulli dubium eſt quin ſint inter ſe multùm pacifici, abſque vlla diſcordia, vt iam oſtendimus cap. 11. ſect. 4. vnde vocantur Angeli pacis: ita illis multùm placent ij qui inter ſe pacifici ſunt, & vnitatem, concordiam ac pacem conſeruare ſtudent; & è contrà nihil magis eos offendit atque à nobis æquè diſiungit quàm diſcordia, & vita ſcandalis inquinata: hinc non modico afficiebantur gaudio, pacem in Chriſti Natiuitate annuntiantes, ſed hominibus bonæ voluntatis. Id Sanctus Bernardus ponderans ſerm. 1. S. Michaëlis, & ea enumerans quæ ipſis Angelis Sanctis maximè placent, ait inter alia eos vnitatem & pacem à nobis exigere. Ad quod probandum hanc adfert rationem: quia pax inter fratres pacem illam repręſentat in Cœlis, quâ quidem ipſi Angeli fruuntur, mirèque delectantur: hinc propiùs ad illos accedunt, qui conſimili fruuntur pace in terris, quaſi in Cœlis habitantes; vnde & idem Sanctus ait, ideò ſcilicet ad homines pacificos, & charitatis glutino inter ſe coniunctos faciliùs illos deſcendere ac eos protegere; *Quia maximè delectantur in his quæ formam quandam ciuitatis ſuæ in nobis repræſentant, vt mirentur Hieruſalem nouam in terra.* Poſteà introducit Angelos conquerentes de hominum iurgijs & diſſidijs, & dicentes: *Nunc autem quâ ratione nobis cohærent homines, qui diſſident à ſeipſis?* Quaſi dicerent, continuò ſumus

Luc. 2.

S. Bern. Serm. 1. S. Michaëlis.

Idem S. Bern.

pacifici & concordes, iurgia & diſſenſiones odio habemus, cœlum vbi pax ſumma eſt & charitas vnita inhabitamus; ſi itaque homines ſint litigioſi, iracundi, & ſibi inuicem diſſentientes, nec vllam fraternam charitatem ſeruantes, quomodo nobiſcum cohærere poterunt? quidni eos fugiemus, & ab eis elongabimur? Conſilio igitur Sancti Bernardi debemus ad modum Angelorum fraternam ſeruare charitatem.

Decimò, Quid ipſis Angelis abſtinentius atque frugalius? *Ego,* inquit Raphaël, *vtor cibo inuiſibili, & potu qui ab hominibus videri non poteſt:* placent quoque illis piè ieiunantes, ſicut in Daniële & ſocijs probatum eſt: & propter talem abſtinentiam laudat Gabriël Angelus Danielem, quoniam is poſuit faciem ſuam ad Dominum rogare & deprecari in ieiunijs, ſacco, & cinere. S. Athanaſius libro de Virginitate ait: *Ieiunium Angelorum cibus eſt, & qui eo vtitur, ordinis Angelici cenſendus eſt.* Contrà verò, vt idem affirmat, Dæmones crapulâ noſtrâ & otio corporis valdè delectantur: quin etiam Angelorum delectamenta, vt Sanctus Bernardus appellat, aut ſi mauis, ſapida, ſiue edulia quæ in nobis cupiunt reperire, ſunt ſobrietas, caſtitas, paupertas voluntaria, crebri in Cœlum gemitus, & orationes cum lachrymis, & cordis compunctione, & ſyncera intentione.

Tob. 12. Angelorum frugalitatem imitari debemus. *Dan. 9.* *Loco citato*

SECTIO II.

Angelos imitari debemus, in Dei decantandis laudibus.

VNDECIMÒ: Proprium item Angelorum eſt Dei adoratione, celebratione & laude, nunquam ſatiari, cœleſtibuſque hymnis ſumma cum reuerentia & delectatione inſiſtere, vt conſtat ex Apocalypſi, vbi S. Ioannes vidit Angelos cadentes in faciem ſuam adorare Deum; quapropter mox à creatione ſua in eius laudes eruperunt, ſicut teſtatur Dominus, dum loquens ad Iob, dicit: *Vbi eras cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei, quando ponebam fundamenta terræ?* Hi nimirùm fuêre primogeniti filij Dei, myſticæ ſtellæ Cœli, & iubilus eorum auditus eſt reſonans laudes Dei mox à condito orbe, quia hoc primum eorum negotium, prima occupatio & actio eorum eſt, adorare & be-

Angelos debemus imitari in diuinis laudibus decantandis. *Apoc. 7.* *Iob. 38.*

nedicere Deum rerum omnium principium & finem; ſic qui inter Angelos firmi ſteterunt cuiuſcunque ordinis ſint, non ceſſant, nec in ſæcula ſęculorum, vel momento ceſſabunt ab illa adoratione, laude, & benedictione Dei. Notant autem nonnulli ex his hanc Angelorum laudationem accipi poſſe, primùm quidem vt dicamus ſuâ ipsâ pulchritudine, & naturæ quâ conditi erant prȩſtantiâ, additis etiam tot ac tantis gratiæ ornamentis, ſtatim commendaſſe Deum tanti operis auctorem creatoremque ſuum; quomodo dicere ſolemus opus artificioſum & affabrè factum, excellentem artificis manum commendare. Et hic primus laudationis Angelorum modus, communis ferè eſt cum reliquis rebus creatis, nam & *Cæli*
Pſal. 18. *enarrant gloriam Dei*, &c. Altero modo Deum laudarunt, quando velut primus lapis, primaque totius mundi fundamenta iacta ſunt, id eſt terra creata; etenim terræ creationem comitata eſt ſtatim lætitia, jubilus, & acclamatio Angelorum diuinam bonitatem laudantium, pro noua naſcentis orbis creatione; deinde etiam aucta eſt magis magiſque eorum hilaritas & gaudium, quando Cœli & ſydera quoque ipſa, tanquam illuſtria quædam lumina Deo creante prodiderunt: hinc ſeptuaginta apud Iob: *Quando facta ſunt ſydera, laudauerunt me:* & Sanctus Chryſoſtomus: *Angeli*, inquit, *ipſo aſpectu obſtupuerunt, cùm multitudinem, pulchritudinem, diſpoſitionem, varietatem, ornatum, ſplendorem, concentum, cæteraque omnia quæ multò clariùs illi quàm nos vident, intuerentur.* Pro tot itaque ac tantis à liberali Dei manu acceptis, & toto orbi conceſſis beneficijs, alternis vocibus ab initio cantarunt, & continuò cantant illud Triſagion, de quo Iſaïas: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exer-*
Iſai. 6. *cituum:* vbi dicitur, *& clamabant alter ad alterum*, vt ſignificetur eos continuò per modum chori cantare, vt fit in choro pſallentium;
S. Cyrillus. vnde notat Cyril. Seraphinos alternis vocibus accinìſſe *Sanctus*, non quòd canendo defatigarentur, ſed quia ſibi ipſis mutuum hunc honorem tribuunt, omnia enim cæleſtia ordinata ſunt, & concinnata. De huiuſmodi ſanctiſſimæ Trinitatis laudibus, illuſtre habe-
Lib. 13. cap. 8. mus exemplum à Nicephoro relatum: cùm enim (inquit) Sanctus Ignatius in Eccleſia Antiochena tertius à Sancto Petro Hierarcha, per ecſtaſim animi conſternatus eſſet, viſionem nouam vidiſſe feruntur, ſanctos ſcilicet Angelos ſingulari modeſtia & religione, alternis & ſibi inuicem reſpondentibus carminibus, ſanctam Trinitatem hymnis & laudibus vehentes, & ipſe primus hanc concinendi formam Antiochenorum Eccleſiæ dedit: vnde ipſa Eccleſia Antiochena hunc ritum retinuit, & ab ea quaſi à fonte in alias Eccleſias Dei omnes, eiuſmodi conſuetudo eſt propagata. De his etiam laudibus

Deo decantatis ab Angelis, præclarè loquitur Origenes in ea verba
Iob: *Venerunt filij Dei vt ſtarent ante Dominum.* Opus (inquit) &
ſtudium ſanctorum Angelorum eſt, vt aſſiduè cœleſtem Dominum
laudent, æterno Deo gratias agant, Sancto Deo indeſinenter glo-
riam pro beneficijs eius deferant, pro gratia eius, pro miſericordia
eius, quæ impertit generi humano in omni hora, in omni tempore,
plurima, & magna, & diuerſa: hæc ille. Et S. Thomas in Opuſculis *Opuſc. 6.*
de Angelis, docet omnes Sanctos & Angelos concorditer Deum
laudare, & tamen diſſimiliter; ſicut enim differunt in cognitione &
amore, ita etiam in laude: hæc ille. Pſaltes Regius eos omnes ad be-
nedicendum Domino, & eius prædicandas laudes inuitat, ſatis ſu-
perque ſciens non debiles, fragiles, aut minùs idoneos eſſe, vt ſunt
homines ad Deum laudandum, ſed nobiles eſſe creaturas, & proin-
de ad hunc effectum maximè habiles: *Benedicite Domino* (inquit) *Pſal. 102.*
omnes Angeli eius, potentes virtute, &c. id eſt laudate communem
Dominum vos Angeli, qui propiùs illi aſſiſtitis, & magnitudinem
eius perfectiùs noſtis; & non vnus tantùm, ſed omnes omninò quot-
quot eſtis, qui propè innumerabiles eſtis conuenite ad laudandum,
omnes, inquam, qui Angeli eius eſtis, qui ab illo non ſolùm conditi
fuiſtis, ſed etiam cum illo cæteris cadentibus permanſiſtis, illique in *Cap. 17.*
æternum fœliciſſimi inhæretis. Et profectò ſi libro de vitis Patrum
fidem adhibeamus, nobis clarè innoteſcet, ipſos Angelos id quod
habet Regius Pſaltes executioni demandaſſe, cùm enim in primor-
dijs fidei, nonnulli probatiſſimi viri in vnum locum ad Pſalmos Da-
uidis decantandos conueniſſent, & eorum vnuſquiſque pro ſuo fer-
uore, diuerſo modo Pſalmorum numerum inſtitueret, & alij quin-
quagenos, alij ſexagenos Pſalmos, ac denique alij hoc numero non
contenti, eum tranſcendere cenſerent, eſſetque inter eos pro reli-
gionis regula pia contentio, repentè vnus in medio eorum Pſalmos
Domino cantaturus exurgit, cùmque admirantibus cunctis, vnde-
cim Pſalmos orationum interiectione diſtinctos, contiguis verſibus
parili pronuntiatione cantaſſet, duodecim ſub *Alleluia* reſponſione
conſummans, ab vniuerſorum oculis repentè ſubtractus, pſalmodiæ
& ceremonijs finem impoſuit: & hinc ſancti illi ſeniores qui ade-
rant ſatis intelligentes ipſum eſſe Angelum à Deo miſſum, vt eos
doceret quomodo in ſuis orationibus & laudibus Deo decantandis,
ſe deinceps gerere deberent; decreuerunt hunc numerum tam in ve-
ſpertinis quàm in nocturnis vigilijs cuſtodire; & proinde liquidò
conſtat Pſalmodiam eſſe opus cœleſte & Angelicum: hos itaque
Angelos pro viribus imitari hac in re debemus, & ſedulò diuinis lau-
dibus ac orationibus vacare, ſi rem illis gratam facere volumus; &

vnuſquiſque noſtrûm quaſi tuba quædam iubilans dicat Pſalmum
Pſal. 33. hunc *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.*
Illi ſiquidem ad talem pſalmodiam, & diuinas laudes decantandas
nos excitant, immò dignantur nobis pſallentibus ſe ſe admiſcere,
Pſal. 67 & vnà nobiſcum pſallere, ſicut Pſalmiſta ait: *Præuenerunt Principes*
a Serm 7. in Cant. & epiſtola 78. *coniuncti pſallentibus*, &c. S. Bern. a per Principes, illos intelligit
Angelos qui veri ſunt Principes cœleſtis Monarchiæ, ſicut per iu-
uenculas tympaniſtrias animas Deo & ſeruitio eius dicatas, quæ
cum ipſis Angelis Deum alternatim laudant. B. item Bernardus
expendit illam dictionem, *coniuncti*, quæ vnionem importat, quòd
Angeli, vt dictum eſt, vnà cum pſallentibus vniantur hominibus; de-
indè aliud verbum, *Præuenerunt*, quo ſignificantur Angeli quan-
doque ductores eſſe Pſalmodiæ & Hymnodiæ, prouocantes ad
Lib. 2. Inſtit. cap. 5. pſallendum. Concinit viſio illa de qua ſcribit Caſſianus de An-
gelo qui inter Monachos conſpiciebatur vt eos pſallere doceret,
à quo Pſalmi duodecim per totam Ægyptum in horis nocturnis &
diurnis vſurpati, fuerunt tunc traditi. Vt itaque Religioſi & Monia-
les alacriùs accurrant ad chorum, & mediâ nocte ſurgant ad lau-
dandum Deum, ſintque diligentes & attenti in Pſalmodia, meri-
tò eos monet non ſolùm officij illius dignitas, ſed & Angelica ſo-
cietas per Vatem Regium declamata, qui in ſuprà allegata ſenten-
tia, oſtendit illos Principes, hoc eſt Angelos ad chorum eos expe-
ctare & preuenire, vt cum illis pſallant, & portent deuotorum ora-
tiones repræſentandas coram Deo; hinc aptè ſequitur poſt hunc
verſum: *In Eccleſijs benedicite Domino de fontibus Iſraël*: id eſt vos
qui eſtis de fontibus Iſraël geniti per Apoſtolos, vel, vt alij vertunt,
De vena Iſraël: quod Hebræi quidam exponunt; *Quicumque eſtis de
ſemine quaſi de vena & ſcaturigine Iſraël, in Eccleſiis benedicite Domi-
no*: quo quidem loquendi modo omnes pij Chriſtiani, maximè
autem Religioſi ſignificantur; quilibet enim approbatus Ordo,
verbi gratiâ, Sancti Benedicti, Sancti Dominici, Sancti Franciſci,
Sanctæ Claræ, &c. fons quidam & ſcaturigo Iſraël, quæ fluxit in
mundum vocari poteſt; & proinde omnes illorum Ordinum, hilari-
ter accurrere debent, vt penſum diuini officij Deo perſoluant, à
tam illuſtribus Cœli Principibus præueniri, & in ſocietatem aſſum-
pti; vt perbellè confirmat S. Bernardus, beatos Spiritus vocās Cœli
S. Bern. Serm. 7. in Cant. Cantores, ſermone in Cant. aitque illos ſolitos dignanter admiſ-
ceri pſallentibus. Eidem veritati præbet teſtimonium S. Chryſoſto-
Hom. 15. in epiſt. ad Hebr. mus, *Neſcis*, inquit, *quòd cum Angelis ſtas, cum illis cantas, cum illis
hymnos dicis?* Sed ante omnes noſtræ Eccleſiæ Doctores pronuntia-
uerat Pſaltes ipſe, quòd quando ad pſallendum accedebat, tunc ſibi
certiſſimè

certiſſimè perſuadebat ad Angelorum conſpectum & conſortium tranſire, *In conſpectu Angelorum* (inquit) *pſallam tibi, adorabo ad templum*. &c. Vtitur vocabulis *In conſpectu*, vt ſignificet realem & actualem Angelorum præſentiam dum pſallebat, quaſi eos proprijs oculis cerneret, atque diceret, ſumam officium Angelorum, coram Angelis & cum Angelis *pſallam tibi*. Idem B. Chryſoſt. adhuc conſiderat eadem vocabula *In conſpectu*, & Textui Hebræo inſiſtens, interpretatur *è regione*, vt ſenſus ſit, *tibi pſallam è regione Angelorum*, quaſi vnum faciant chorum ex altera parte canentes, dum homines alterum chorum ex altera parte canentes & reſpondentes efficiunt: quod agnoſcens Eccleſia, vt Pſalmos & Hymnos ſuos gratiores Deo queat offerre, ſicut optat hanc Sanctorum Angelorum dignationem & vnionem; ita ſupplex quotidie exorat Deum, vt digna reddatur vnà cum hiſce ſocijs decantare, & prædicare hymnum diuinæ gloriæ, dicens: *Cum quibus & noſtras voces vt admitti iubeas deprecamur*. Aliàs autem tanquam admiſſa ad hanc ſocietatem dicit: *Ideò cum Angelis & Archangelis, cum Thronis & Dominationibus, cumque omni militia cœleſtis exercitus, hymnum gloriæ tuæ canimus, ſine fine dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus*, &c. Pſal. 137. In Pſal. 4 & 137.

Porrò ſicut Angelos imitamur in forma cantus, illiſque in pſalmodia ac hymnodia aſſociamur, ita oporteret nos eſſe Angelos, non naturâ cùm id fieri nequeat, ſed imitatione vitæque puritate, vti egregiè docet S. Chryſoſtomus, *Oportet*, inquit, *Angelum fieri & ita laudare, ante os noſtrum vita noſtra Deum laudet*. Expendebat aliquando idem Chryſoſtomus, cauſam cur Pſaltes Regius Angelos omnium primos ad diuinarum laudum cantum inuitabat: deinde creaturas alias cœleſtes materiales; tandem creaturas quaſcunque ſub cælo degentes, dicens: *Laudate Dominum de cælis*, &c. *Laudate eum omnes Angeli eius*, &c. *Laudate eum Sol & Luna*. &c. Demum, deſcendit ad terræ dracones, abyſſos, populos, Reges, &c. cùm potiùs debuiſſet initium ſumere ab inferioribus, & paulatim procedere ad ſuperiora, iuxta naturæ ordinem. Reſpondet ergo S. Chryſoſt. Dauidem voluiſſe ab Angelis ducere initium, vt inde intelligerent homines ſe non poſſe dignè diuinos Hymnos & Pſalmos vſurpare, niſi priùs habeant Angelos ſibi ad imitationem propoſitos; & id confirmat dum in admirationem defixus ita exclamat: *O mira Chriſti dona! In ſupernis exercitus Angelorum canunt gloriam, in terris homines in Eccleſiis choros agentes, ad illorum exemplum eandem canunt gloriam: ita communis cœleſtium & terreſtriũ feſtiuus Cõuentus & Panegyris coaleſcit*. Hinc Clemens Alexandrinus ait Sacros homines per Pſalmos atque preces, ſe diuino choro ad- Angeli ſimus ſaltem imitatione ſi non naturâ, cùm in diuinis laudibus decantandis, illis aſſociemur. S. Chryſ. in Pſal. 112. Pſal. 148. S. Chryſ. hom. 1. de ver. Iſa. Lib. 7 Strom.

Dæmonum odium & inuidia, quòd homines in decantandis Dei laudibus, Angelis aſſocientur.

iungere: quòd, vt ait celeberrimus quidam Auctor modernus, in generis humani hoſte, non modicum excitat & patit odium atque inuidiam, dum ipſe videt homines gradu & naturâ inferiores ſe, ad illud munus decantandarum Dei laudum, eſſe cum Angelis euectos, & ſe eſſe à tanto illo tamque fœlici munere ob ſuperbiam eiectum, quod ipſo tamen in Cœlis, maximâ ſuâ fœlicitate atque gaudio ineffabili, cum alijs Angelis in æternum explere potuiſſet; & hinc fit, vt varijs artibus ſtudeat à pſalmodia & ipſis decantandis laudibus diuinis homines retrahere; alios nititur impedire, ne chorum adeant ſub prætextu occupationum aut ſtudiorum, quæ ad proximi maius beneficium diriguntur, aut aduerſæ valetudinis quâ premuntur ſiue capitis, ſiue ſtomachi: alios ſub ſpecie dignitatis quam obtinent, quaſi non deceat conſtitutos in dignitate frequentia chori: ſi autem hâc arte & aſtutiâ, non obtinet erga aliquos ſuum intentum, chorum ingredi non veretur, ſuggerens cauſas exeundi opportunas ſiue neceſſitatis, ſiue commoditatis, aut alterius apparentis vtilitatis, ita vt ſicut ſtudet chori ingreſſum retardare, ita & egreſſum ſollicitare, vt aliqui aduertunt ipſum quandoq; id S. Dominico Ordinis Prædicatorum Patriarchæ eximio, indicaſſe: his ergo modis non paucos decipere ſolet.

Dæmon nititur homines à diuinis laudibus retrahere.

Multis ergo nominibus laudandi ſunt omnes tum Eccleſiaſtici & Religioſi, tum alij omnes cuiuſcumque in Eccleſia conditionis, imò fœlices prædicandi, ſi à Dæmonum aſtutijs cauentes, dignos cœleſtium ſpirituum ſocios in decantandis diuinis laudibus, eodem animi ardore ſe exhibeant; munus ſiquidem laudandi Deum omnium Dominum Hymnis & Canticis, inter alia opera valdè ſublime eſt, & homines quaſi Angeli mortales carne circundati, ex illa cum Angelis immortalibus & immaterialibus aſſociatione, vocari poſſũt, ſanctâ æmulatione contendentes, in hymnis & confeſſionibus Deo Deorum concinendis. Quocircà valdè pudendum & reprehenſione dignum exiſtimo, ſi nonnulli Eccleſiaſticorum & Religioſorum reperiantur, qui tantæ dignitatis quòd Angelis aſſocientur, in Hymnis & Pſalmis decantandis obliti; nunquam vel rarò de ſanctis illis Angelis ſibi præſentibus cogitent, vel certè iucundiſſimâ illorum memoriâ, non magis quàm ſtipites & ſaxa commoueantur, ſeque illorum tutelæ ac patrocinio commendare non dignentur; quos etiam Ethnici in pretio habuerunt. Et certè ſi ſapimus, hos beatos, & nunquam ſatis laudatos Angelos, nobis ſæpè ob oculos ponemus, ſed & vbique ſuſpiciemus, redamabimus ac venerabimur, & ab illis ex animo petemus, vt pro ſua præſtanti charitate, nobis quamuis indignis, & magnitudinis eorum reſpectu veluti pygmæis, in vita &

Cogitandum ſemper de Angelis, vt præſentibus nobis.

morte, atque adeò poſt mortem, opitulari & patrocinari dignentur; & profectò cùm tot gratias, auxilia, fauores & patrocinia, nos ab ipſis recepiſſe, & in dies recipere experiamur;

Pro tanto affectu quo nos Angeli proſequuntur, eos viciſſim redamare & venerari tenemur.

rationi conſentaneum eſt, vt erga eos quoque aliquos affectus pro poſſe exhibeamus, & viciſſim redamemus, vt anteà diximus, eximia ſiquidem pietas illis debetur, & maximè illi qui noſtræ cuſtodiæ diuinitùs adſcriptus eſt; nam ſi, vt iam ſatis diximus, nos curant, profectò decet nos gratam illorum ſeruare memoriam: ſi illi tantum honoris habeant nobis, vt viliſſimæ rei (viliſſimos enim ſæpè nos præter naturam etiam peccatum efficit) ſuam operam nauent: quidni viciſſim nos illis ſummam venerationem debeamus? natura certè ipſorum excellentem habet dignitatem, quòd ſint ab omni corporea mole liberi, quòd Deo ſimiles, quòd velut Aulici magni Regis cœlorum, apud eum gratioſiſſimi exiſtant ſine metu offenſionis, quòdque pleni ſint gratiâ ſine metu amiſſionis; beneficia verò quæ nobis conferunt, vel quæ à Deo eorum ope conferuntur, non ſolùm multa ſunt & magna, verùm etiam perpetua, neque minùs varia & magna & præſentia ſunt pericula, quæ ſine illorum ope & erga nos beneuolentia, non euaderemus: neque ſolùm tutos nos, ſed etiam ſecuros prſtant, niſi per noſmetipſos impediantur, multa enim noſtrâ causâ volunt, quæ quòd nos repugnemus non poſſunt; quin etiam (quod Elizæo oſtenſum eſſe ſuprà diximus) longè maior eſt eorum numerus qui nobis adſunt, quàm malorum ſpirituum qui nobis infeſti ſunt. Deinde id præclarè oſtendit recens quidam auctor celeberrimus. Vniuſcuiuſque noſtrûm, inquit, Angelus tutelaris & cuſtos, tanquam alter Orpheus, & veriùs quàm ille, ſuæ vocis dulcedine atque ſalutarium conſiliorum, noſtra demulcendo & rapiendo corda, affectus, animas, & corpora, nec-non facultates, intellectum, voluntatem, & ſenſus omnes, & vt vno verbo dicam, omnes tum ſpiritus cùm corporis functiones;

Angeli nos ducunt ad nouem muſarum, hoc eſt virtutũ chorum, & tandẽ ad Chriſtum.

conducet nos (ſi ei fidem adhibere velimus) ad nouem muſarum chorum, hoc eſt virtutum, quæ ſunt amor Dei, amor proximi, Fides, Spes, Charitas, & quatuor Virtutes Cardinales; quæ introducent nos in ſemitas quibus ad verum Parnaſſum, & tandem ad verum Apollinem Chriſtum Dominum Iuſtitiæ Solem, perueniamus. Eſt id quod ab his noſtris tutelaribus Angelis ſanctè debemus efflagitare, & illi profectò pro ſua ſingulari erga nos beneuolentia & affectu id prſtabunt, ſi eorum Virtutes & perfectiones imitari ſtudeamus, & tandem ſæpè nobis ſuggeramus, quòd ſicut in hymnodiæ & pſalmodiæ vſu, ſumus eis aſſociati eorumque ſubimus officium; ita par eſt ad ipſorum con-

tendere perfectiones, certè quòd ipſimet Angeli nos ad omne bonum incitabunt iuuabuntque, vt ab hymnodia & pſalmodia militantis Eccleſiæ, ad hymnodiam & pſalmodiam perpetuò cum ipſis continuandam, fœlices & læti in cœlos, & triumphantem Eccleſiam tranſeamus. Et hæc ſunt quæ in Angelis imitari debemus, quæ paucis complectitur Venerabilis Beda in hæc verba Exodi: *Beda in 25. cap. Exodi.* *Facient mihi ſanctuarium, & habitabo in medio eorum iuxta omnem ſimilitudinem tabernaculi quod oſtendam tibi*, &c. Animaduerte illud quòd in monte monſtratum fuit tabernaculum, eſſe cœleſtem patriam, quæ illo tempore ſolis Angelis ſanctis conſtabat, & poſteà ſanctarum animarum multitudine; ſi autem (inquit) ad Angelorum in cælis conſortia tendimus, illud Angelorum tabernaculum cæleſte, in terris imitari debemus. Quod ſi fortè requiris, in quo hoc tabernaculum cœleſte imitari valeas? Diligunt Deũ & proximos, hoc imitare; ſubueniunt miſeris, & ſi non Angelis qui omnes beati ſunt, certè hominibus, hoc imitare: humiles ſunt, mites ſunt, inuicem placati ſunt, diuinis parent iuſſis, hoc inquantum vales imitare: nihil mali, nihil otioſi, nihil iniuſti loquuutur, agunt, cogitant, diuinis indefeſſi laudibus, verbo & mente aſſiſtunt, hoc quantum potes imitare, & ſanctuarium Domino iuxta exemplum quod Moyſi in monte monſtratum eſt ædificaſti; veniensque Dominus & Saluator noſter cum Patre, manſionem apud te faciet, quin & poſt hanc vitam in illud tabernaculum quod imitaberis, perpetuò beatum introducet: *Hæc Beda*: His Sancti Bonauenturæ pulcherrima verba addenda veniunt: Vult Dominus (inquit) vt Angelis in operando aſſimilemur, cum ad eorum ſocietatem creati ſimus; vult vt ardeamus amore cum Seraphim; diuinorum ſcientiâ fulgeamus cum Cherubim; ſpirituales facti omnia iudicemus cum Thronis; nobis ipſis dominemur cum Dominationibus; fortiter reſiſtamus inordinatis motibus noſtris, malignorumque ſpirituum ſuggeſtionibus cum Virtutibus; regnum animæ in iuſtitia & pace gubernemus cum Poteſtatibus, ſubditis noſtris debitè prouideamus cum Principatibus; maxima proximis exhibeamus cum Archangelis, minora indigentibus ſubſidia impertiamur cum Angelis: *Hæc Sanctus Bonauentura.* Debemus ergo ex imitatione Angelorum ad vſum noſtræ conuerſationis aliquid trahere, & æmulatione bonis ſtudijs nos inflammare, vt ſimiles ſimus illis ad quos debemus aſcendere: diſtinctæ enim conuerſationes hominum, diſtinctis congruunt Ordinibus Angelorum, & in eorum ſortem per conuerſationis ſimilitudinem aſcendunt.

Hęc ſunt quæ in præſentiarum de Angelis dicenda iudicauimus, quos tamen non vidimus, ſed credimus eſſe; nihil niſi ex Scripturis, Sanctis Patribus, & melioris notæ Theologis, in medium adduximus, & ideò ſi quid diximus aut ſcripſimus quod veritatem non ſatis declarare videatur, Angelica mens nos illuminare ac edocere dignetur, quò aliàs maiori lumine exornati, quæ de tantis tamque excellentibus creaturis, minùs bene concepta, dicta, ſcriptaque ſunt, iuxta Sanctæ Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ leges, corrigamus & emendemus, cui quidem Sanctæ Eccleſiæ atque Sacræ Facultati Theologicæ Pariſienſi, nos omnimodè ſubmittimus.

Finis I. Tractatus.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVÆ IN PRIMO TRACTATV QVI EST de Angelis, continentur.

VETERIS TESTAMENTI.

Ex Geneſi.

CAP. I. *DIVISIT lucem à tenebris.pag.* 72.78.& 158
Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, &c. 225
Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. 76
II. *Perfecti ſunt cæli & terra & omnis ornatus eorum.* 177
IIII. *Vbi eſt Abel frater tuus?* 236
VI. *Omnis caro corruperat viam ſuam.* 185
XVI. *Reuertere ad dominam tuam & humiliare ſub manu eius.* 218
XVII. *Multiplicans multiplicabo ſemen tuum.* 259
XVIII. *Cùm eleuaſſet oculos vidit tres viros.* 260
XXV. *Aſcendebant & deſcendebant Angeli.* 74
XXVIII. *Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam.* 189.213
XXXII. *Non dimittam te niſi benedixeris mihi.* 247.250
Caſtra Dei ſunt hæc. 83
XLVIII. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.* 180.231.246

Ex Exodo.

Cap. XIX. *Hæc dices domui Iacob & annunciabis filiis Iſraël. Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portauerim vos ſuper alas Aquilarum & aſſumpſerim mihi.* 249

XXIII. *Obſerua eum & audi vocem eius quia non dimittet cùm peccaueris.* 155. 177

Mittam Angelum meum qui præcedat te, & cuſtodiat in via & introducat te in locum quem præparaui. 220. 264

XXV. *Facient mihi ſanctuarium & habitabo in medio eorum, &c.* 276

Ex Leuitico.

Ca. XXIII. *Iuſsit Dominus ſingulis annis menſe ſeptimo, celebrare filios Iſraël feſtum ſolemne tabernaculorum diebus ſeptem.* 245

Ex Deuteronomio.

Cap. II. *Hodie incipiam mittere terrorem ac formidinem tuam in populos qui habitant ſub omni cælo: vt audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiſcant, & dolore teneantur.* 219

XXXII. *Dei perfecta ſunt opera.* 5

Conſtituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Iſraël. 167

Ex libro Ioſüe.

Cap. V. *Princeps exercitus Domini ego ſum.* 86

Ex libro Iudicum.

Cap. III. *Qui ſuſcitauit ei ſaluatorem.* 163

IV. *De cælo dimicatum eſt contra eos, ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo.* 176

VI. *Dominus tecum virorum fortiſsime.* 118

Ex libro 2. Regum.

Cap. I. *Aquilis velociores, Leonibus fortiores.* 161

Ex libro 3. Regum.

Cap. VIII. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* 30

X. *Beati ſerui tui qui ſtant coram te ſemper.* 145

XXII. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cæli aſsiſtentem à dextris & à ſiniſtris.* 177

Ex lib. 4. Regum.

Cap. XX. *Memento quomodo ambulauerim coram te in veritate.* 61

Ex lib. 2. Paralipomenon.

Cap. XVI. *Oculi Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.* 156

Ex Tobia.

Cap. V. *Ego ſum Azarias Ananiæ magni filius.* 163

VI. *Profectus eſt autem Tobias & canis ſequutus eſt eum.* 244

VIII. *Angelus Raphaël apprehendit Dæmonium, & religauit eum in deſerto ſuperioris Aegypti.* 226

XII. *Ego ſum Raphaël Angelus vnus ex ſeptem qui aſtamus ante Dominum.* 145

Quando orabas & mortuos ſepeliebas, ego obtuli orationem tuam Domino. 188

Vtor cibo inuiſibili & potu, qui ab hominibus videri non poteſt. 269

Cùm eſſem vobiſcum per voluntatem Dei eram, nolite timere. 211

Ex Iudith.

Cap. XIII. *Viuit Dominus quoniam cuſtodiuit me Angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuertentem.* 231

Ex Heſter.

Cap. XV. *Vidi te Domine quaſi Angelum Dei.* 81

Ex Iob.

Cap. I. *Quodam die cùm veniſſent filii Dei, vt aſſiſterent coram Domino, adfuit inter eos etiam Satan.* 223

Circuiui terram, &c. 169

VII. *Apponis erga eum cor tuum.* 182

IX. *Sub quo curuantur qui portant orbem.* 75

XV. *Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?* 157

Nunquid conſilium Dei audiſti? & inferior te erit ſapientia? 157

XIX. *Voca ſi quis eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* 246

Miſeremini mei miſeremini mei ſaltem vos amici mei. 246

Qui facit

INDEX ALPHABETICVS RERVM

memorabilium quæ in primo Tractatu qui eſt de Angelis, continentur. Numerus paginam indicat.

A

ACTVS ſecundus ſupponit primum. pag. 142
Æuum eſt menſura intrinſeca Angelorum. 126
Æuum eſt menſura aliorum æuiternorum, potuit remanere in Lucifero. 127. 128
Amor naturalis & ſupernaturalis. 59
Amor ſupernaturalis fuit ab initio in Angelis. 60
Angeli nomen nuntium ſignificat. 16
Angeli nomen officium indicat, non naturam. 2
Angeli vox duplicem habet ſignificationẽ. 4
Angeli diuerſa acceptio. 1. 2. 3. 4
Angeli in Cælo Empyreo conditi ſunt. 5
Angeli exiſtentia multis probatur rationibus. 6
Angeli ſunt incorporei. 8
Angeli definitio exponitur. 9
Angelus habet intellectum agentem & poſſibilem. 12
Angelus intuitiuè & abſtractiuè cognoſcit. 14
Angelus poteſt accipere cognitionem ſingularium per intellectum agentem. 16
Angeli ex ſenſibilibus notitiam diuinam non acquirunt. ibidem
Angelus ſeipſum cognoſcit per ſuam eſſentiam. 17
Angelus & anima diuerſo modo ſe intelligunt. 18
Angeli eſſentia & exiſtentia, quomodo diſtinguuntur. ibidem
Vnus Angelus intuitiuè alterum cognoſcit per ſuam eſſentiam & abſque ſpecie, & non abſtractiuè. 19
Angelus inferior ſuperiorem intelligit, & quomodo. ibidem
Angelum inferiorem poſſe comprehendere ſuperiorem non eſt ſatis probabile. 20
Angelus non poteſt naturaliter habere notitiam Dei immediatam. 22
Angeli quomodo per ſuam eſſentiam Deum cognoſcant an non. ibidem
Angeli ab initio naturali amore ſeipſos, Deum, & proximum dilexerunt. 59
Angeli beati nunc Deum ſupernaturali eoque beatifico amore diligunt. 60
Angeli cur alati & nudis pedibus depinguntur. 74
Angeli aliquando loco Dei apparuerunt & locuti ſunt. 74. & 160
Angeli æquitatus nomine donantur, & cur. 75
Angeli nihil niſi ex Dei præſcripto perficiunt. 95
Angelus eſt in actu virtuali & in potentia formali reſpectu motus, & quomodo. 117
Septem Angeli compeſcunt ſeptem præcipuos Dæmones, & quinam ſint. 147
Angeli dicuntur filij Dei (adoptiui) eius oculi & pedes. 154. 155. 156
Angeli vocantur fluuij, montes, colles, ignis, cœlum, nubes, ſtellæ. 157. & 158
Angeli vocantur aues ſeu volucres. 159. 160. & 161.
Angeli virtutes, pacifici, principes, ſalutatores, & auditores Dei dicuntur. 161. 162 163
Angeli altaria ſanctificata cuſtodiunt atque Templa Deo dicata, nec non & Sacerdotes Deo ſacrificantes. 173
In quantis nos faueant Angeli. 219
Angeli nos à Dæmonibus & alijs periculis defendunt. 225
Angeli nos defendunt à malis hominibus, à feris, ab ira Dei, &c. 231
Angeli Aduocati ſunt noſtri erga Deum ad illum flectendum, &c. 232
Angeli in nobis ſuccurrendis Aquilæ & Leoni comparantur. 248
De Angelorum inuiſibili & viſibili apparitione. 251

Angeli quandoque apparuerunt in forma puerorum ad imitationem Chriſti. 252
Angeli plerumque in forma hominum ſiue ſenum, ſiue iuuenem apparuerunt. 253
Angeli in forma glorioſa virorum quandoque apparuerunt. 254
Angelus bonus primò terret, deinde exhilarat, & contra malus. 255
Angeli quandoque in alijs formis quàm humanis apparuerunt. ibidem
Angeli induunt quandoque formam ſuorum clientum. 256
Angeli in diuerſo habitu apparuerunt. 260
Angeli ducunt animas in Cœlum, vel Purgatorium. 263
Angelorum charitas à nobis imitanda. 267
Anima ſeparata poteſt accipere cognitionem à rebus. 16
Animæ ſeparatæ poſſunt localiter moueri, 114.
Anima Chriſti verè deſcendit ad inferos. ibidem.
Apoſtolos & alios quoſdam fuiſſe ad prædicandum Dei verbum ab Angelis ductos & & forſitan tranſlatos credibile eſt. 184
Apoſtoli tranſlati ab Angelis Beatæ Virginis dormitioni interfuerunt. 184
Cætera Littera plura alia de Angelis continet.

B.

BEATITVDO duplex, & in qua Angeli fuerunt creati. 57
Beatitudo ex ſua eſſentia non eſt perpetua. 58.
Bona temporalia nobis Angeli procurant ſollicitè. 258

C.

CASTRA Angeli dicuntur & Chori caſtrorum. 83
Cælum Empyreum Dei ſedes & aula. 5
Cæli indigent cuſtodia Angelorum quoad motum, non tamen Cælum Empyreum quod non mouetur. 166
Celeritas Angelorum maxima demonſtratur. 154
Chriſtus dicitur Angelus per excellentiam. 3
Ad Chriſtum nos ducunt Angeli. 271
Claritas, potentia, & fortitudo Angelorum. 83
Cogitandum ſemper de Angelis, vt nobis præſentibus. 274
Cognitio duplex, intuitiua, & abſtractiua. 13
Cognitio quotuplex ſit. 20
Cognitio Angelorum quænam ab initio fuit diſtincta eaque naturalis. 23
Cognoſcere non poteſt Angelus præteritum quod nunquam cognouerat. 26
Cognoſcit Deum naturaliter Angelus, & quomodo. 21
Cognoſcit poſſibilia Angelus, & quomodo. 27
Cognoſcere poteſt Angelus Deo non impediente alterius ngeli occultas cogitationes & affectus, & quomodo. 29
Non cognoſcit Angelus de facto ſecreta cordis, Deo ita ſtatuente. 30
Si cognoſceret Angelus ſecreta cordis, non tamen eo modo quo Deus, illa cognoſcit. 31
Cognitio matutina & veſpertina quænam ſint. 39
Vtraque cognitio matutina & veſpertina eſt duplex. ibid.
Cognitionem matutinam naturalem habuerunt omnes Angeli in via. 41
Comprehendere Deum nequit Angelus. 24
Conſilium in noſtrum fauorem ineunt Angeli. 229
Conſolantur homines Angeli. 218
Contendunt quandoque ad inuicem boni Angeli, & quomodo. 167
Contingentia futura quot ſint, & quænam illorum cognoſcat Angelus, & quomodo. 24
Corpus & ſanguinem Chriſti conſecratione facta à Sacerdote offerunt Deo Angeli. 190
Corpora quæ in Eccleſijs ſepeliuntur, & præſertim Sanctorum, cuſtodiunt Angeli. 233
Corpora quandoque aſſumunt Angeli, quomodo, & quid in eis præſtent. 257
Corpora illa aſſumpta, quomodo ab Angelis addenſentur. 258
Corpora particularia Angelorum voluntati obediunt. 88
Creaturæ perfectiùs eſſe in Deo habent, & ideo in ipſo perfectiùs cognoſcuntur, quàm in ſeipſis. 40
Creationis Angelorum cur non meminerit Moyſes. 77
Creati fuêre Angeli in fœlicitate naturali. 82
Cuſtodia Angelorum. 178
Cuſtodiam Angelorum quidam Ethnici cognouerunt. 179

Cuſtodia Angelorum Sacræ Scripturæ locis probatur. 180.156.234.235
Cuſtodia Angelorum ex SS Patribus probatur. 197
Cuſtodia Angelorum rationibus probatur. 202
Cuſtos Angelus cunctis Chriſtianis immò & infidelibus eſt à Deo aſſignatus. 205
Cuſtodiâ Angelorum carebit Antichriſtus. 206
Cuſtodes Angelos habuerunt primi parentes & Beata Virgo, non verò Chriſtus, & ob quid. 208.209
Cuſtodes noſtri ſunt Angeli, quòd ſciant Deum ita velle. 210
Cuſtodes noſtri ſunt Angeli ad Chriſti imitationem. 212
Cuſtodiunt nos Angeli, noſtrique curam gerunt ob tria potiſſimùm. 214

D.

DECOR & pulchritudo Angelorum ingens. 78
Definitio Angelorum ampliſſima. 90
Dæmones futura prædicunt, & quomodo illa ſciunt. 26
Dæmones decipiunt homines, & ipſimet falluntur in his quæ prædicunt. ibidem
Dæmones quâ mente Chriſtum eſſe Dei Filium declararunt. 33
Dæmones non ſe inuicem illuminant, ſed bene inter ſe loquuntur. 54
Plures Dæmones inſidiantur in morte hominum. 261
Dæmonum odium & inuidia, quòd homines in Dei Laudibus decantandis Angelis aſſocientur. 274
Dæmon nos detrahere à diuinis laudibus nititur. ibidem
Deus nulla indigēs creatura omnes creauit. 4
Deus incomprehenſibilis niſi à ſeipſo. 24
Deus eſt menſura extrinſeca & extra genus durationis Angelorum: at primus Angelus eſt menſura in genere eiuſdem durationis. 117.
Diaconi ſeptem olim Papæ aſſiſtebant. 151
Dies feſtus in honorem Angelorum. 248
Diſtinctio Angelorum ex Scriptura colligitur. 92

E.

ENS creatum & increatum eſt obiectum intellectus Angelici. 11
Euchariſtia Sacra in quolibet Templo particularem habet Angelum cuſtodem. 173
Exercitus Dei dicuntur ipſi Angeli ob tres rationes. 117

F.

FIDEI myſteria perfectiùs cognoſcunt Angeli in gloria, quàm dum in via erant. 35
Figuræ in Scripturis de nouem Angelorum Ordinibus. 91
Fortitudo Angelorum quanta ſit. 177
In ſua fortitudine quomodo à nobis imitandi ſint Angeli. 267
S. Franciſci deuotio erga Angelos. 247
Frugalitatem Angelorum debemus imitari. 269.
Fugiunt laſciuos viros Angeli, & caſtos amāt. 193.

G.

GLORIA eſſentialis & accidentalis quid ſint. 68
Vt grati Angelis ſimus quid præſtandum. 250
Gratiæ myſteria duobus modis ſunt ſupernaturalia. 32
Gratiæ myſteria naturaliter cognoſcere nequit Angelus. ibidem.
Gratiæ myſteriorum modum ſupernaturalem vi ſua naturali non cognoſcit Angelus. 74
In gratia habituali fuerunt Angeli in via. 61
Cum gratia Angelis fuerunt infuſæ virtutes. 63.
Ad gratiam per proprios actus ſe diſpoſuerunt Angeli. 64

H.

HIerarchia quid ſit. 91
Tres Hierarchiæ Angelorum, & vnaquæq; earum in tres choros diſtributa. ibid.
Hierarchiæ Angelorum per ordinem in Curia Regum ſeruatum explicantur, at non ſine maxima diſtinctione. 93
Hierarchiæ Angelicæ Deum Trinum & vnū cum eius attributis repræſentant. 94
Hierarchiæ tres, & Ordines tres hominum in Eccleſia. 96
Homines ſunt ad Angelorum ordines aſſumendi, iuxta eorum merita. 97
Honorare Angelos debemus. 243

Seſe humiliant Angeli coram hominibus poſt Chriſti Incarnationem. 214
In humilitate & puritate imitādi angeli. 226

I.

ILLABI animæ non poſſunt Angeli. 31
Illuminat vnus Angelus alterum & de quibus. 51
Tres actus illuminantis Angeli reſpectu illuminati quinam ſint. ibid
Illuminant ſuperiores Angeli alios inferiores. ibid.
Inferiores Angeli poſſunt extraordinariè illuminare ſuperiores, & quomodo. 52
Illuminatio Angeli quomodo fiat. ibid.
An Illuminans Angelus aliquid cauſet in ſe. 53.
De quibus obiectis Angelus alium illuminat. 54
Illuminationes inter Angelos quo ordine fiant. 55
Illuminant nos Angeli & inſtruunt quatuor modis. 221
Imitandi ſunt Angeli in ſuis perfectionibus. 265
Imitanda eſt à nobis Angelorum innocentia & ſimplicitas. 267
Imitatione debemus eſſe Angeli, quamuis non natura, & illis debemus aſſociari in diuinis laudibus decantandis. 273
Verbum diuinum non minùs fuiſſet Incarnatum, ſi Adamus non peccaſſet. 34
Incarnationis myſterium Adamo fuit reuelatum. 35
Incarnationis myſteriū fuit ab Angelis cognitum, dum eſſent in via, & quomodo. 34
Ingrati eſſe non debemus erga Angelos, & quid ad illud præſtandum ſit. 244. 245
Intellectus angeli eſt eo imperfectior. 135
Interlocutores dici poſſunt angeli, & cur. 189
Inuocandi ſunt à nobis angeli. 246
S. Ioannes Baptiſta Angelus fuit officio. 2
Iudicij diem angeli cognoſcunt ſaltem in generali. 37
Iudicij diem Chriſtus ſciebat, & quomodo. 38
Iudicij diem quomodo ſolus pater dicatur ſcire. ibid.
Iuſtitia non in Deo, ſed in creatura poteſt deficere. 40

L.

IN Laudibus diuinis decantandis debemus imitari Angelos. 269. 270. 271
In Laudibus diuinis decantandis Religioſos docent Angeli. 272
Legem Dei Moyſi tradiderunt Angeli cum Michaële eorum Principe. 85
Legem Dei obſeruantes ſe diſponunt ad ſtatum Angelorum. ibid.
Lex Euangelica per Chriſtum data, non per Angelos debet obſeruari. ibid.
In Loco eſſe, quadrifariam ſumitur. 103
Locus duplex, adæquatus & inadæquatus, quid ſint. 109
In Loco ſunt diffinitiuè Angeli. 103
In Loco adæquato ſunt Angeli, & quomodo. 105
In Loco ſunt Angeli priùs per eſſentiam quàm per operationem. 107
Quomodo in pluribus Locis poſſit eſſe Angelus. 110
Eſt in Loco Angelus per ſuam ſubſtantiam non aliqua neceſſitate, ſed propria voluntate. 110
In eodem Loco plures Angeli eſſe poſſunt, & quomodo. 111
De Loco in locum moueri poteſt Angelus. 113
Poteſt Locum inadæquatum mutare Angelus in inſtanti, & quomodo. 110
Loquuntur Angeli cum Deo ipſo. 44
Loquitur Deus Angelis, & quomodo. ibid.
Loquuntur Angeli cum hominibus, & quomodo. ibid.
Loquuntur Angeli ad ſe inuicem, & quomodo. ibid.
Locuti ſunt Angeli cum Ethnicis, & potiſſimùm Dæmones. 44
Loqui poteſt Angelus animæ ſeparatæ, ſed non ſic corpori immerſæ, & cur. 46
Loqui poteſt Angelus alteri Angelo in quacumque diſtantia, & quomodo. 47
Loqui poteſt Angelus alicui Angelo, etſi non alteri. 48
Locutio Angelica quomodo fiat. ibid.
Loqui poteſt Angelus alijs pluribus Angelis, & quomodo. 49
Quomodo vni Loqui poſſint plures Angeli. 50
Loqui poteſt Angelus alteri Angelo de obie-

ćto iam ipſi audienti noto. 50
Locutio reciproca eſt inter Angelos. ibid.
Lucifer præficit regnis, &c. ex Dæmonibus ſuperioribus ad eorum ruinam. 167
M.
MEDICI noſtri ſunt Angeli, etiam dum nos corrigunt. 223. 225
Medium duplex eſt. 21
Menſura gratiæ non eſt natura ſed voluntas. 64
Menſura quid ſit, & quomodo ſumatur. 124
Menſura triplex, æternitas, æuum, & tempus, & quid ſint. 124
Non meruerunt Angeli per ſubſequentia merita. 68
Meruerunt Angeli per præcedentia merita. 69
Meritum intenſum magis deſideratur, quàm multa remiſſa. 71
S. Michaël tulit Habacuc, & quomodo. 78
S. Michaël prælium geſſit ab initio, & tempore Antichriſti aduerſus Dæmones & illorum miniſtros. 148
S. Michaël quaſi os Chriſti Antichriſtum interficiet. 149
S. Michaël eſt à Deo animabus ſuſcipiendis præpoſitus. 149. 264
S. Michaël ſignum Crucis in Iudicio geſtabit. 149
A S. Michaële & eius exercitu auxilium nobis poſtulandum. 149
S. Michaël ſicut erat ſynagogæ præpoſitus, ita & nunc Eccleſiæ Chriſtianæ. 172
Milites ſunt ipſi Angeli in hominum fauorem. 76. 99
Miniſtrant quandoque Angeli Sacerdoti celebranti. 191
Mortui reſurgent S. Michaëlis reſonante tuba. 77
In mortis articulo & in egreſſu animarum à corporibus Angeli adſunt pijs fidelibus. 262
Quot Morulæ ſeu ſpatia extiterunt inter Angelorum creationem & eorundem beatitudinem vel pœnam. 71
Mouere ſeipſum poteſt Angelus. 116
Moueri poteſt Angelus de loco in locum motu continuo. 118
Dum mouetur localiter Angelus quare ſtatim non habet terminum ad quem. 119
Mouetur Angelus proprio motu in inſtanti. ibidem.
Moueri poteſt Angelus ab extremo in extremum impertranſito medio, & quomodo. 121
Mouere poteſt vnus Angelus alium, & quomodo. 125
Mouere poſſunt Angeli animas ſeparatas, vt aliquando accidit 125
Mutari non poteſt Angelus corruptiua paſſione, bene autem perfectiua. 46
N.
NATVRALE dicitur duobus modis. 20
An Nomina propria habeant Angeli & Beati. 144
Nomina Angelorum, Virtutum, Cherubinorum, Thronorum &c quandoque Angelis etiam malis conueniunt. 25
Nomina quædam Angelorum in Scripturis Canonicis non recenſita. 155
Nomina ſeptem Angelorum Principum quænam ſint, & eorum interpretatio. 146
Numerus Angelorum quantus. 98
Numerus ſeptenarius commendatus. 147
Nuntij fideles & prompti ſunt ipſi Angeli. 89
O.
OBEDIENTIA Angelorum quomodo à nobis imitanda. 267
Operationes immanentes & tranſeuntes Angelorum quænam ſint. 129
Operationes immanentes Angelorum menſurantur æuo primi Angeli, ſicut eorum exiſtentia. 129
Operationes beatificæ Angelorum æuo menſurantur, non æternitate participata. 430
Operationes tranſeuntes Angelorum menſurantur tempore. 132
Orant Angeli pro humano genere. 247
Orationes noſtras Angeli Deo offerunt ſuis intermixtas. 188
Ordo Sacerdotalis alios illuminat. 51
Cur ordinis inferioris dicantur Angeli. 56
Ordo ſeruatur in Angelorum Republica. 90
In quocumque Ordine Angelorum aliqui ſunt ſupremi, alij medij, alij infimi. 96
P.
PACIFICOS Angelorum inſtar nos eſſe oportet. 268
Pædagogi & Paſtores noſtri ſunt Angeli. 217

Ex peccato ſeptem defluxerunt miſeriæ. 203
Perfectiones Angelorum plurimæ. 76
S. Petri latus tetigit Angelus in carcere, & cur. 246
Pinguntur Angeli variis modis, & cur. 261
Portant nos Angeli in ſuis manibus, & quomodo id intelligitur. 194
Quantæ poteſtatis ſit quilibet Angelorum. 8
Poteſtas admiranda S. Michaëlis & aliorum Angelorum multis cõfirmata effectibus. 86
Aliquid poteſt eſſe in potentia actiua & paſſiua ſimul, & quomodo. 117
In potentia & actu aliquid eſſe, quomodo intelligatur. 18
Prædicatores dicuntur angeli. 2. & 3
Prædicatores ſunt ſimiles Angelo Apocalypſis volanti per medium Cœlum. 3
Prædeſtinationis diuinæ arcanum Angelis eſt incognitum. 207
Prædeſtinatorum numerus poteſt Angelis per reuelationem innoteſcere. 37
Præpoſiti ſunt Angeli elementis & aliis rebus etiam irrationalibus. 164
Præpoſiti ſunt nonnulli Angeli Ciuitatibus, & earum muris. 168
Præpoſiti ſunt quidam Angeli Eccleſiæ vniuerſæ & Eccleſiis particularibus, nec non cuilibet Monaſterio ſeu Collegio. 170
Præpoſiti ſunt exercitibus Angeli. 174
Præſunt Angeli ſingulis famihis. ibid.
Principium indiuiduationis quodnam ſit. 136
Pugnant pro nobis Angeli. 230
Pulchritudo Angelorum lapidibus pretioſis comparata. 80

R.

Reges Galliæ ſub S. Michaëlis tutela ſunt, vide Ordo Equitũ inſtitutus 87
Reges Perſarum Deum imitati ſeptem habebant Principes. 146
Religioſorum præcipuè cuſtodes ſunt Angeli, quod rationibus & exemplis probatur. 237
Religioſum monet Angelus, ſi vacillet in ſua vocatione. 241
Rerum præſentium duplex genus. 28

S.

Sapientia Angelorum quomodo imitanda. 267
Scientia noſtra exigua eſt ſi ad Angelorum ſcientiam comparetur. 41
Secreta cordis Deo ſoli patent, & cur. 32
Separata non eſt ſocietas angelorum & hominum in gloria. 97
Septem Angeli Principes ſtant ante Deum, ſuntque de ordine Seraphinorum. 144. 148
Seraph qui beato Franciſco apparuit quisnam fuerit. 152
Sortilegæ quid præſtent aliquando circa puerum recenter natum. 201
Species ab initio angelis congenitæ quænam fuerint, & quæ non. 14. 15
Sub eadem ſpecie poſſunt eſſe plures angeli. 133
Sub vna ſpecie de facto plures angeli continentur. 134
Angeli eiuſdem Ordinis ſunt eiuſdem ſpeciei. 139
Species varias angelorum eſſe in eodem ordine probabile eſt. 139
Species prædicabilis & ſubjicibilis. 141
Specie differunt angelus & anima, & quomodo. 143
Spiritus ſeparati poſſunt agere in tria quæ ſunt in homine. 122
Status angeli triplex. 32
In quo ſtatu erunt angeli poſt diem indicij. 96

T.

Templa in honorem ſeptem angelorum conſtructa, & Deo dicata. 150
Templa in honorem angelorum, præſertim S. Michaëlis erecta. 248
Tempus eſt angelorum menſura per accidens ſolùm & reſpectu noſtri. 129
Terrori ſunt boni angeli malis. 219
Trinitatis, Incarnationis, &c. myſteria cognouerunt angeli, dum adhuc erant in via, & quomodo. 34

V.

Venerari & adamare debemus angelos pro amore quo nos proſequuntur. 275
Viæ bonorum & malorum angelorum quantum durauit. 72
Viæ terminus bonorum & malorum angelorum diuerſus. 73
Viæ in quibus ex Dauide nos cuſtodiunt angeli, quænam ſint. 185